

Województwo
Śląskie

OCENA ZASOBÓW POMOCY SPOŁECZNEJ WOJEWÓDZTWO ŚLĄSKIE 2021

Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej Województwa Śląskiego

Katowice, czerwiec 2021

SPIS TREŚCI

CZĘŚĆ I	5
1. WSTĘP	5
2. SYTUACJA SPOŁECZNO-DEMOGRAFICZNA	7
2.1. Wybrane elementy sytuacji demograficznej	7
2.2. Wybrane elementy sytuacji społecznej	18
2.2.1. Wynagrodzenia i świadczenia społeczne	18
2.2.2. Wydatki gospodarstw domowych	20
2.2.3. Zagrożenie ubóstwem	20
2.2.4. Przestępczość	22
2.2.5. Rynek pracy	23
3. OSOBY I RODZINY KORZYSTAJĄCE Z POMOCY SPOŁECZNEJ	26
4. INFRASTRUKTURA POMOCY SPOŁECZNEJ	41
5. KADRY POMOCY SPOŁECZNEJ	53
5.1. Liczebność i struktura pracowników JOPS	53
5.2. Pracownicy OPS i PCPR	59
5.2.1. Pracownicy ośrodków pomocy społecznej	63
5.2.2. Pracownicy powiatowych centrów pomocy rodzinie	67
5.2.3. Poziom wykształcenia pracowników OPS i PCPR	68
5.3. Kształcenie oraz szkolenie zawodowe kadr pomocy i integracji społecznej	72
5.3.1. Ekonomia społeczna	72
5.3.2. Profilaktyka i rozwiązywanie problemów uzależnień oraz przeciwdziałanie przemocy w rodzinie	73
5.3.3. Pomoc społeczna oraz system wspierania rodziny i pieczy zastępczej	73
6. ŚWIADCZENIA POMOCY SPOŁECZNEJ	79
6.1. Świadczenia udzielone w ramach zadań gmin	80
6.1.1. Świadczenia udzielone w ramach zadań zleconych gminom	83
6.1.2. Świadczenia udzielone w ramach zadań własnych gmin	88
6.2. Świadczenia udzielone w ramach zadań powiatów	95
6.2.1. Pomoc mająca na celu życiowe usamodzielnienie i integrację ze środowiskiem	95
7. ORGANIZACJE POZARZĄDOWE	100
8. PROGNOZY DOTYCZĄCE SYTUACJI W POMOCY SPOŁECZNEJ W 2021 ROKU	107
8.1. Korzystający z pomocy społecznej	107
8.2. Zasoby instytucjonalne	109
8.3. Zasoby kadrowe	112
8.4. Świadczenia pomocy społecznej	113
8.4.1. Świadczenia udzielane w ramach zadań gminy	113
8.4.2. Świadczenia udzielane w ramach zadań powiatu	115
8.5. Wydatki w pomocy społecznej	116
9. PODSUMOWANIE	118
10. WNIOSKI I REKOMENDACJE	125
11. ANEKS	131

WYKAZ UŻYWANYCH SKRÓTÓW

bd	Brak danych
CAS	Centralna Aplikacja Statystyczna
CIS	Centrum integracji społecznej
DPS	Dom pomocy społecznej
GOPS	Gminny ośrodek pomocy społecznej (określenie obejmujące miejskie, gminne i miejsko-gminne ośrodki pomocy społecznej działające w gminach powiatów ziemskich)
GUS	Główny Urząd Statystyczny
JOPS	Jednostka organizacyjna pomocy społecznej
JST	Jednostka samorządu terytorialnego
LPL	metoda „lejdejska” (<i>Leyden Poverty Line</i>)
m.	Miasto (dotyczy miast na prawach powiatu)
MON	Ministerstwo Obrony Narodowej
MOPR	Miejski ośrodek pomocy rodzinie (określenie obejmujące miejskie ośrodki pomocy społecznej oraz miejskie ośrodki pomocy rodzinie działające w miastach na prawach powiatu)
MRPiPS	Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej (aktualnie Ministerstwo Rodziny i Polityki Społecznej)
MS	Ministerstwo Sprawiedliwości
MSWiA	Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji
NFZ	Narodowy Fundusz Zdrowia
OFE	Otwarty fundusz emerytalny
OPS	Ośrodek pomocy społecznej (określenie obejmujące miejskie, gminne i miejsko-gminne ośrodki pomocy społecznej oraz miejskie ośrodki pomocy rodzinie)
OZPS	Ocena zasobów pomocy społecznej
PCPR	Powiatowe centrum pomocy rodzinie
ROPS	Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej

CZĘŚĆ I

1. WSTĘP

Niniejsze opracowanie stanowi realizację zapisów ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (t.j. Dz.U. z 2020 r. poz. 1876 ze zm.), dotyczących obowiązku przygotowania przez gminy, powiaty i samorząd województwa oceny zasobów pomocy społecznej (OZPS). Odpowiednie zapisy dotyczące realizacji tego zadania ujęto w art. 16a, art. 17 ust. 1 pkt 2 (zadania gminy), art. 19 ust. 18 (zadania powiatu), art. 21 ust. 8 (zadania samorządu województwa) oraz art. 22 ust. 11 (zadania wojewody).

W art. 16a czytamy:

- 1. Gmina, powiat i samorząd województwa przygotowują ocenę zasobów pomocy społecznej w oparciu o analizę lokalnej sytuacji społecznej i demograficznej.*
- 2. Zasoby, o których mowa w ust. 1, obejmują w szczególności infrastrukturę, kadre, organizacje pozarządowe i nakłady finansowe na zadania pomocy społecznej bez względu na podmiot je finansujący i realizujący.*
- 3. Ocena, o której mowa w ust. 1, obejmuje osoby i rodziny korzystające z pomocy społecznej, rodzaje ich problemów oraz ich rozkład ilościowy.*
- 4. Organ wykonawczy jednostki samorządu terytorialnego przedstawia co roku do dnia 30 kwietnia odpowiednio radzie gminy, radzie powiatu, a do dnia 30 czerwca sejmikowi województwa właściwej jednostki samorządu terytorialnego ocenę, o której mowa w ust. 1. Ocena wraz z rekomendacjami jest podstawą do planowania budżetu na rok następny.*

Natomiast art. 21 ust. 8 stanowi, iż:

Do zadań samorządu województwa należy (...) sporządzanie oceny, o której mowa w art. 16a, na podstawie ocen sporządzonych przez gminy i powiaty z obszaru województwa, uwzględniającej kwestie i problemy społeczne wynikające z przyjętej strategii wraz z projektami, o których mowa w pkt 3 i przekazanie ich właściwemu wojewodzie do dnia 31 lipca każdego roku (...).

Materiał został przygotowany w oparciu o trzy główne źródła informacji: 1) *Sprawozdanie półroczne i roczne z udzielonych świadczeń pomocy społecznej – pieniężnych, w naturze i usługach MRPiPS-03¹*, 2) *Bank Danych Lokalnych* prowadzony przez Główny Urząd Statystyczny oraz 3) formularza *Ocena zasobów pomocy społecznej - edycja 2020/2021 (OZPS 2020/2021)*, przygotowanego przez Ministerstwo Rodziny i Polityki Społecznej, służącego do zbierania danych z gmin i powiatów.

Ponadto, przy jego tworzeniu wykorzystano dane na temat sytuacji na rynku pracy dostępne w ramach *Wortalu Publicznych Służb Zatrudnienia* oraz informacje o pracownikach ośrodków pomocy społecznej i powiatowych centrów pomocy rodzinie ujęte w *Sprawozdaniu rzeczowo-finansowym z wykonywania przez gminę zadań z zakresu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej za okres od 2020-07-01 do 2020-12-31* oraz *Sprawozdaniu rzeczowo-finansowym z wykonywania przez powiat zadań innych niż realizacja dodatku wychowawczego, dodatku do zryczałtowanej kwoty, o którym mowa w art. 115 ust. 2a ustawy z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej, i dodatku w wysokości świadczenia wychowawczego, o którym mowa w art. 113a tej ustawy, za okres od 2020-07-01 do 2020-12-31.*

¹ Dane pochodzą z wersji nr 2 obydwu sprawozdań.

Informacje na temat kwalifikacji pracowników OPS/PCPR oraz współpracy tychże jednostek z sektorem pozarządowym, które w formularzu OZPS są uwzględnione wyłącznie w formie jakościowej, zostały pozyskane za pomocą dodatkowej ankiety z wykorzystaniem systemu *LimeSurvey*.

Raport *Ocena zasobów pomocy społecznej. Województwo śląskie 2021* zawiera informacje dotyczące: sytuacji społecznej i demograficznej, liczby osób korzystających ze świadczeń pomocy społecznej, przyczyn jej udzielania, zasobów kadrowych i instytucjonalnych, środków przeznaczonych na finansowanie świadczeń oraz dane dotyczące współpracy z organizacjami pozarządowymi. Powyższe informacje zostały z reguły przedstawione w ujęciu dynamicznym (najczęściej na przestrzeni lat 2018-2020) oraz statycznym (w odniesieniu do całego kraju, a w przypadku kluczowych zmiennych także w przekrojach uwzględniających podregiony oraz rodzaje powiatów, gmin i instytucji). Ponadto w opracowaniu wykorzystano prognozy sytuacji w pomocy społecznej na rok 2021.

O ile nie podano inaczej dane dotyczą całego województwa śląskiego, a określenie „ośrodek pomocy społecznej” odnosi się zarówno do jednostek działających w gminach powiatów ziemskich, jak i w miastach na prawach powiatu. Występujący w tabelach znak „x” oznacza, że wypełnienie pozycji było niemożliwe lub niecelowe.

Wiedza o problemach społecznych i zasobach społeczności lokalnych stanowi podstawę do ustalenia hierarchii potrzeb, które powinny zostać zaspokojone w pierwszej kolejności oraz pozwala na wytyczanie kierunków dalszych działań w obszarach pomocy i integracji społecznej. Wiele z nich jest zdeterminowanych panującą od 2020 r. epidemią wirusa SARS-CoV-2. Z uwagi na konstrukcję formularzy OZPS, które oprócz danych historycznych zawierają także prognozy dotyczące roku oceny, niniejsze opracowanie stanowi ważne źródło informacji nt. przewidywanej sytuacji w obszarach objętych oceną. Na podstawie otrzymanych danych podjęto próbę sformułowania rekomendacji dotyczących podjęcia niezbędnych działań w obszarach pomocy i integracji społecznej.

Autorzy niniejszego opracowania serdecznie dziękują wszystkim Ośrodkom Pomocy Społecznej oraz Powiatowym Centrum Pomocy Rodzinie za wysiłek włożony w rzetelne wypełnienie formularzy OZPS – *edycja 2020/2021* oraz ankiety uzupełniającej do tego narzędzia, zwłaszcza w obliczu trudności organizacyjnych wynikających z trwającej epidemii koronawirusa.

2. SYTUACJA SPOŁECZNO-DEMOGRAFICZNA

2.1. Wybrane elementy sytuacji demograficznej

Powierzchnia

Powierzchnia województwa śląskiego wynosi 12 333 km², co stanowi 3,9% powierzchni kraju. Pod względem wielkości terytorium region klasyfikuje się na 14. miejscu spośród wszystkich województw w Polsce². Mniejszą powierzchnią charakteryzują się tylko województwa świętokrzyskie i opolskie.

Podział administracyjny

Województwo śląskie składa się ze 167 gmin, w tym 49 miejskich, 22 miejsko-wiejskich oraz 96 wiejskich. Gminy te tworzą 36 powiatów, w tym 19 miast na prawach powiatu oraz 17 powiatów ziemskich. Województwo śląskie jest jedynym województwem w Polsce, w którym jest więcej miast na prawach powiatu niż powiatów ziemskich³.

Dla celów statystyki regionalnej województwo zostało podzielone na 8 podregionów:⁴

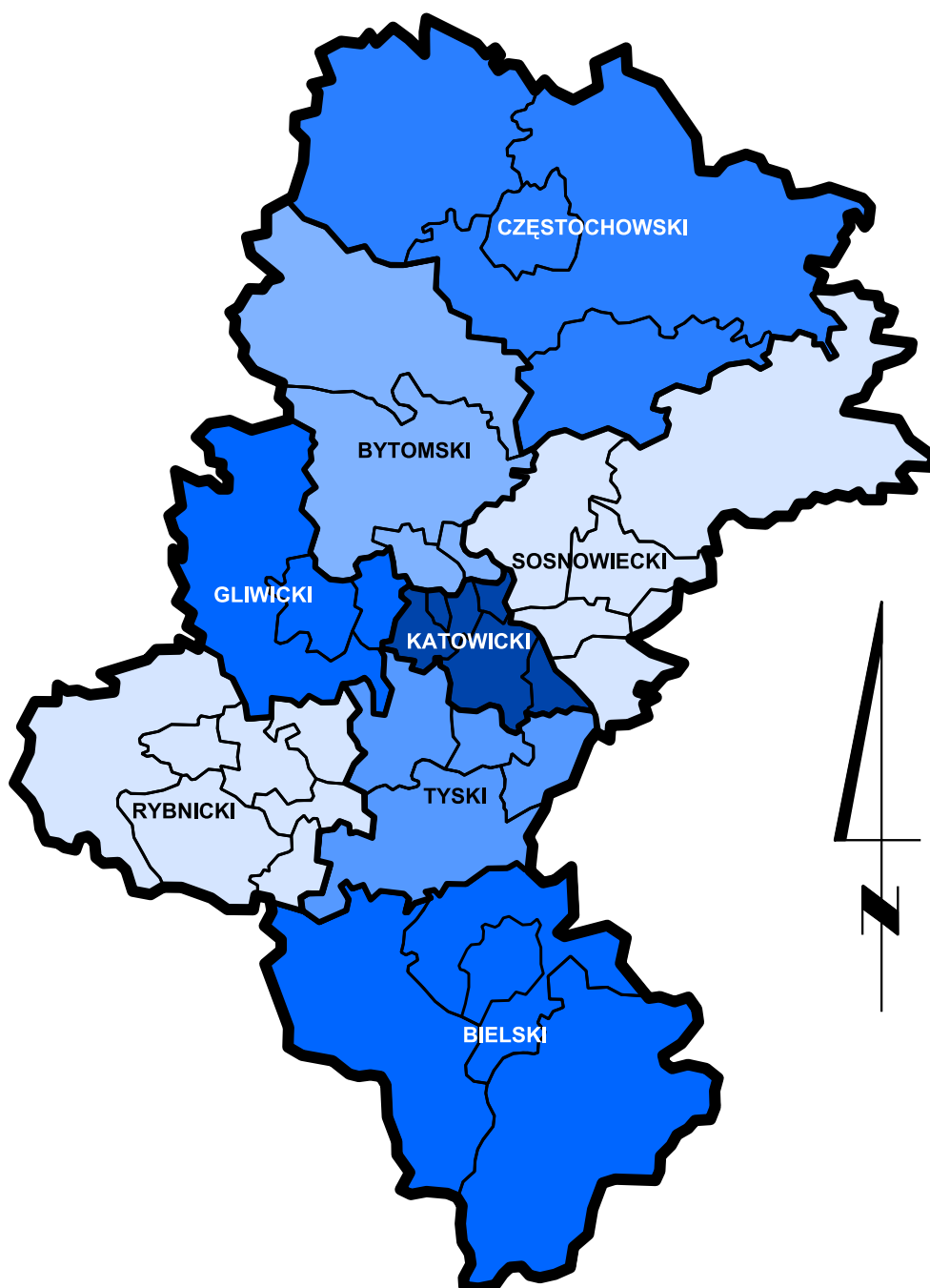
1. **bielski** – obejmujący powiaty: bielski, cieszyński, żywiecki, m. Bielsko-Biała;
2. **bytomski** – obejmujący powiaty: lubliniecki, tarnogórski, m. Bytom, m. Piekary Śląskie;
3. **częstochoowski** – obejmujący powiaty: częstochoowski, kłobucki, myszkowski, m. Częstochowa;
4. **gliwicki** – obejmujący powiaty: gliwicki, m. Gliwice, m. Zabrze;
5. **katowicki** – obejmujący powiaty: m. Chorzów, m. Katowice, m. Mysłowice, m. Ruda Śląska, m. Siemianowice Śląskie, m. Świętochłowice;
6. **rybnicki** – obejmujący powiaty: raciborski, rybnicki, wodzisławski, m. Jastrzębie-Zdrój, m. Rybnik, m. Żory;
7. **sosnowiecki** – obejmujący powiaty: będziński, zawierciański, m. Dąbrowa Górnicza, m. Jaworzno, m. Sosnowiec;
8. **tyski** – obejmujący powiaty: mikołowski, pszczyński, bieruńsko-lędziński, m. Tychy.

² Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start> [odczyt 12.04.2021].

³ Ibidem.

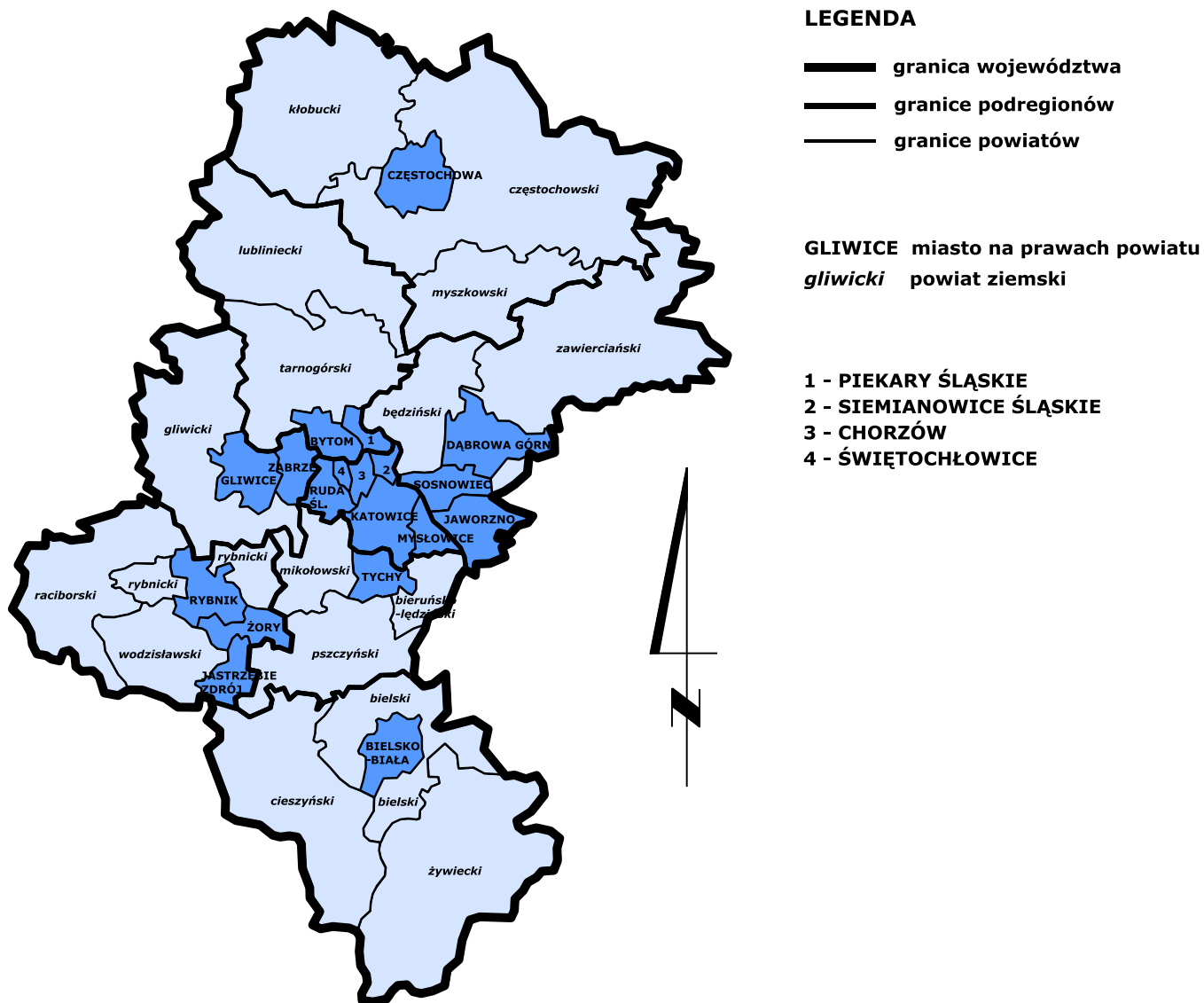
⁴ Ibidem.

Mapa 1. Podział województwa śląskiego na podregiony.

Źródło: opracowanie własne Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej Województwa Śląskiego.

Mapa 2. Podział województwa śląskiego na powiaty.

Źródło: opracowanie własne Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej Województwa Śląskiego.

Liczba ludności

Według stanu na koniec grudnia 2019 r. województwo śląskie zamieszkiwało 4 517 635 osób, które stanowiły 11,8% ludności kraju. Pod względem liczby mieszkańców zajmowało ono drugie miejsce w Polsce (zaraz po województwie mazowieckim). Liczba ludności województwa śląskiego systematycznie maleje. W latach 2018-2019 spadek wyniósł 15 930 osób (0,4%), natomiast w dłuższej perspektywie tj. w latach 2009-2019 liczba mieszkańców województwa zmniejszyła się o 123 090 osób (2,7%). Do roku 2050 prognozowane jest dalsze zmniejszanie się liczby ludności. W tymże roku ma ona wynieść 3 680 615 osób, tj. o 18,5% mniej niż w roku 2019⁵.

Gęstość zaludnienia

Znaczna liczba ludności skoncentrowana na stosunkowo niedużym obszarze skutkuje dużą gęstością zaludnienia. W 2019 roku wynosiła ona 366 osób/km² i była najwyższa spośród wszystkich województw w Polsce. Dla porównania wartość tego wskaźnika dla całego kraju kształtowała się na poziomie 123 osób/km². Prognozowany dla województwa śląskiego spadek liczby ludności spowoduje zmniejszenie gęstości zaludnienia do 298 osób/km² w 2050 roku⁶.

Struktura ludności wg wieku

W województwie śląskim w 2019 roku udział osób w wieku przedprodukcyjnym (0-17 lat) wynosił 17,1% (w Polsce 18,1%). Na przestrzeni lat 2009-2019 daje się zauważyć znaczący spadek zarówno liczby osób w wieku przedprodukcyjnym, jak i udziału tej kategorii w strukturze ludności. Liczba osób w wieku 0-17 lat spadła w tym okresie o 33 425 osób (z 806 093 do 772 668) tj. o 4,1%. W latach 2018-2019 liczba ludności w wieku przedprodukcyjnym nieznacznie wzrosła (o 573 osoby – 0,1%). Według danych prognozy ludności do roku 2050 liczba osób w wieku przedprodukcyjnym zmniejszy się o 247 233 (o 32,0%), do poziomu 525 435. Ich udział w ogólnej liczbie ludności będzie wynosił 14,3%, co oznacza spadek o 2,8 punktu proc. w stosunku do roku 2019⁷.

W województwie śląskim w 2019 roku udział osób w wieku produkcyjnym (18-59/64 lat) kształtował się na poziomie 59,6% (w Polsce 60,0%). W latach 2009-2019 liczba osób w wieku produkcyjnym zmalała o 340 341 (z 3 034 503 do 2 694 162 tj. o 11,2%). Prognoza GUS do roku 2050 przewiduje, że liczba osób w wieku produkcyjnym zmniejszy się do tego czasu o 662 104 tj. o 24,6%. Udział ludności należącej do tej kategorii ma wynieść w 2050 roku 55,2%⁸.

W 2019 roku odsetek osób w wieku poprodukcyjnym (60+/65+ lat) osiągnął w województwie śląskim poziom 23,3% (w Polsce 21,9%). W ciągu ostatnich lat nastąpił znaczny wzrost zarówno liczby osób w wieku poprodukcyjnym, jak i udziału tej kategorii ludności. W latach 2009-2019 liczba osób wzrosła o 250 676 (z 800 129 do 1 050 805) tj. o 31,3%, a udział zwiększył się o 6,0 punktu proc. Prognoza ludności do 2050 roku przewiduje kontynuację istniejącej tendencji. Liczba osób należących do kategorii wiekowych 60+/65+ zwiększy się do tego czasu do poziomu 1 123 122, tj. o 6,9%. W 2050 roku ich udział ma wynieść 31,2%, co oznacza wzrost o 6,9 punktu proc. w odniesieniu do roku 2019⁹.

⁵ Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start> [odczyt 12.04.2021].

⁶ Ibidem.

⁷ Ibidem.

⁸ Ibidem.

⁹ Ibidem.

Współczynnik obciążenia demograficznego

Opisane powyżej tendencje będą skutkowały w przyszłości wzrostem współczynnika obciążenia demograficznego¹⁰. W 2019 roku współczynnik obciążenia ludności w wieku produkcyjnym ludnością w wieku nieprodukcyjnym wyniósł 67,7 (w Polsce 66,7)¹¹. W 2050 roku wartość tego współczynnika ma wynieść 81,1 (w Polsce 78,2)¹².

Wzrost liczby osób starszych spowoduje zwiększenie zapotrzebowania na opiekę. Jako wymagające w zdecydowanej większości przypadków stałego wsparcia traktowane są osoby mające przynajmniej 80 lat¹³. Na koniec 2019 roku w województwie śląskim takich osób było 204 399. Stanowiły one 4,5% ogółu ludności (w Polsce 4,4%). W latach 2009-2019 liczba osób w wieku 80+ zwiększyła się o 66 410, tj. 48,1%. Prognoza opracowana do roku 2050 wskazuje, że wyżej wymienione negatywne trendy będą się pogłębiać. Na koniec tego okresu udział osób w wieku 80 i więcej lat ma wynosić w województwie śląskim 11,2%, natomiast w całej Polsce 10,4%¹⁴.

Przeciętna liczba osób w gospodarstwie domowym

Dodatковым czynnikiem utrudniającym zapewnienie opieki osobom niesamodzielnym jest zmiana wielkości i struktury gospodarstw domowych. Przeciętne gospodarstwo domowe w województwie śląskim liczyło pod koniec 2019 r. 2,49 osoby (w Polsce 2,61). Dla porównania w 2009 r. były to 2,73 osoby.

Struktura ludności wg miejsca zamieszkania

Cechą charakterystyczną województwa śląskiego, wyraźnie odróżniającą go od pozostałych regionów, jest wysoki udział ludności zamieszkującej miasta. Na koniec 2019 roku tereny miejskie województwa śląskiego zamieszkiwało 3 460 667 osób (76,6% mieszkańców, przy średniej dla Polski wynoszącej 60,0%), natomiast tereny wiejskie 1 056 968 osób (23,4% mieszkańców). Systematycznie obserwowany jest jednak spadek udziału ludności miejskiej – między 2018 a 2019 rokiem o 0,2 punktu proc., natomiast w latach 2009-2019 o 1,9 punktu proc.¹⁵.

Urodzenia żywe

W latach 2009-2019 liczba urodzeń żywych podlegała w województwie śląskim silnym wahaniom. Najwyższą liczbą urodzeń cechował się rok 2009, w którym to na świat przyszło 47 860 dzieci, natomiast najniższą rok 2019 z liczbą urodzeń wynoszącą 40 508 (spadek o 15,4%). W 2019 roku na świat przyszło 2 088 dzieci mniej niż w 2018 roku (spadek o 4,9%). W przeliczeniu na

¹⁰ W niniejszym opracowaniu przyjęto, że jest to stosunek liczby osób w wieku nieprodukcyjnym do liczby osób w wieku produkcyjnym, źródło: <https://stat.gov.pl/metainformacje/slownik-pojec/pojecia-stosowane-w-statystyce-publicznej/3953,pojcie.html> [odczyt: 12.04.2021 r.].

¹¹ Im wartość niższa tym, z punktu widzenia potencjału opiekuńczego, sytuacja korzystniejsza.

¹² Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start> [odczyt 12.04.2021].

¹³ P. Szukalski, *Starzenie się ludności województwa śląskiego – nieunikniony wzrost zapotrzebowania na wsparcie publiczne?*, [w:] *Seniorzy w województwie śląskim*, Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej Województwa Śląskiego, Katowice 2012, s. 11.

¹⁴ Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start> [odczyt 12.04.2021].

¹⁵ Ibidem.

1000 ludności liczba urodzeń w województwie śląskim w 2019 roku wyniosła 9,0 i była niższa od średniej krajowej wynoszącej 9,8¹⁶.

Zgony ogółem

W województwie śląskim w latach 2009-2018 liczba zgonów zasadniczo rosła. Najniższą ich liczbą cechował się rok 2011 (47 709), natomiast najwyższą rok 2018 (52 159). W 2019 roku zanotowano 51 766 zgonów, a wskaźnik zgonów na 1000 ludności kształtował się na poziomie 11,4 i był wyższy od ogólnopolskiego, który wyniósł 10,7¹⁷.

Zgony niemowląt

W latach 2009-2018 liczba zgonów niemowląt (dzieci w wieku poniżej 1 roku życia) w województwie śląskim zasadniczo malała. Zmniejszała się także wartość wskaźnika w przeliczeniu na 1000 urodzeń żywych. Niestety w analizowanym okresie była ona mniej korzystna od średniej dla całego kraju. Najwyższą liczbą zgonów cechował się rok 2009 (344), natomiast najniższą rok 2018 (165). W 2019 roku zmarło 187 niemowląt i wskaźnik zgonów niemowląt na 1000 urodzeń żywych w województwie śląskim osiągnął poziom 4,62 (w Polsce – 3,77)¹⁸.

Przeciętna długość trwania życia

Według danych Głównego Urzędu Statystycznego w 2019 roku w województwie śląskim przeciętna długość życia kobiet wynosiła 80,8 lat, natomiast mężczyzn 73,8 lat. Wartości te były niższe od średnich dla kraju, wynoszących odpowiednio 81,8 lat i 74,1 lata. Korzystną tendencją, którą można było zaobserwować w latach 2009-2019, był wzrost przeciętnej długości trwania życia. Kobiety w województwie śląskim w 2019 roku żyły przeciętnie o 1,7 roku dłużej niż w 2009 roku. W przypadku mężczyzn przeciętna długość trwania życia wzrosła o 2,8 roku¹⁹.

Przyrost naturalny

Duży wpływ na zmiany w zakresie liczby ludności ma poziom przyrostu naturalnego, definiowanego jako różnica pomiędzy liczbą urodzeń żywych a liczbą zgonów w danym okresie²⁰. Od wielu lat województwo śląskie znajduje się w głębokiej depresji urodzeniowej. W latach 2009-2019 dodatni przyrost naturalny zanotowano tylko w roku 2010 (95 osób). W analizowanym okresie wskaźnik przyrostu naturalnego na 1000 ludności dynamicznie spadał (z wahaniami w latach 2010, 2014 i 2016). W 2019 roku liczba zgonów przewyższyła liczbę urodzeń o 11 258, co w przeliczeniu na 1000 ludności dało wskaźnik na poziomie -2,49 (dla całego kraju wartość ta wyniosła -0,91)²¹.

¹⁶ Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start> [odczyt 12.04.2021].

¹⁷ Ibidem.

¹⁸ Ibidem.

¹⁹ Ibidem.

²⁰ Główny Urząd Statystyczny, <http://stat.gov.pl/metainformacje/slownik-pojec/pojecia-stosowane-w-statystyce-publicznej/405,pojecie.html?pdf=1> [odczyt 26.05.2021 r.].

²¹ Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start> [odczyt 12.04.2021].

Migracje

Migracje, obok przyrostu naturalnego, mają decydujący wpływ na zmianę liczby ludności i proces demograficznego starzenia się populacji. Dzieje się tak dlatego, że w większości przypadków na opuszczenie swojego dotychczasowego miejsca zamieszkania decydują się ludzie młodzi. Na obszarach charakteryzujących się ujemnym saldem migracji rośnie zatem udział osób starszych.

Ze względu na miejsce migracji wyróżnia się migracje zagraniczne i migracje wewnętrzne. Migracje zagraniczne definiuje się jako wyjazdy za granicę i przyjazdy do kraju w celu osiedlenia się (zamieszkania na stałe) lub na pobyt czasowy²². Z kolei migracje wewnętrzne to zmiany miejsca zamieszkania (pobytu stałego lub czasowego) w obrębie kraju, polegające na przekroczeniu granicy administracyjnej gminy, a w przypadku gmin miejsko-wiejskich zmiany miejsca zamieszkania w obrębie gminy - z terenów wiejskich na miejskie lub odwrotnie²³. W ramach migracji wewnętrznych wyróżnia się migracje: międzywojewódzkie, wewnątrzwojewódzkie, międzypowiatowe, wewnątrzpowiatowe oraz z miasta na wieś i na odwrót²⁴.

Województwo śląskie od wielu lat cechuje ujemne saldo migracji międzywojewódzkich. W latach 2009-2019 przeciętna nadwyżka wymeldowań nad zameldowaniami wynosiła 3 588 osób rocznie. W analizowanym okresie najniższe saldo migracji wewnętrznych zanotowano w 2019 roku (-4 275 osób), natomiast najwyższe w 2009 r. (-3 163 osoby). Łącznie w latach 2009-2019 ludność województwa śląskiego z powodu migracji międzywojewódzkich zmniejszyła się o 39 463 osób²⁵.

W latach 2009-2019 systematycznie występowało również ujemne saldo migracji zagranicznych. Najmniej korzystną jego wartość zanotowano w 2013 roku (-5 438 osób), zaś najkorzystniejszą, choć nadal ujemną, w 2019 roku (-442 osób). Łącznie w latach 2009-2019 ludność województwa śląskiego z powodu migracji zagranicznych zmniejszyła się o co najmniej 20 324 osoby²⁶. W 2019 roku w przeliczeniu na 1000 ludności wskaźnik salda migracji zagranicznych kształtował się na poziomie -0,1. Dla porównania, analogiczna miara dla całego kraju osiągnęła wartość 0,2²⁷.

Małżeństwa

W 2019 roku w województwie śląskim zawarto 21 132 związki małżeńskie, co w przeliczeniu na 1000 ludności dało wartość 4,7 (średnia dla kraju wyniosła w tym czasie 4,8)²⁸. Było to o 1 110 zawartych małżeństw mniej niż w 2018 roku. Poprzedni silny trend spadkowy zanotowano w latach 2009-2013. W tym czasie ich liczba spadła z 31 209 do 22 225. Od roku 2013 liczba małżeństw zawieranych każdego roku oscyluje w przedziale 21-23 tys.

²² Główny Urząd Statystyczny, <https://stat.gov.pl/metainformacje/slownik-pojec/pojecia-stosowane-w-statystyce-publicznej/213,pojcie.html> [odczyt: 26.05.2021 r.].

²³ Główny Urząd Statystyczny, <https://stat.gov.pl/metainformacje/slownik-pojec/pojecia-stosowane-w-statystyce-publicznej/212,pojcie.html> [odczyt: 26.05.2021 r.].

²⁴ Ibidem.

²⁵ Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start> [odczyt 12.04.2021].

²⁶ Suma obliczona bez 2015 roku ze względu na brak danych z tego roku w BDL GUS.

²⁷ Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start> [odczyt 12.04.2021].

²⁸ Ibidem.

Rozwody

Jeśli między małżonkami nastąpił zupełny i trwały rozkład pożycia, każdy z nich może żądać, żeby sąd rozwiązał małżeństwo przez rozwód. Jednak mimo zupełnego i trwałego rozkładu pożycia rozwód nie jest dopuszczalny, jeśli wskutek niego miałyby ucierpieć dobro wspólnych małoletnich dzieci małżonków, albo jeśli z innych względów orzeczenie rozwodu byłoby sprzeczne z zasadami współżycia społecznego. Rozwód nie jest dopuszczalny również wtedy, gdy żąda go małżonek wyłącznie winny rozkładu pożycia, chyba że drugi małżonek wyrazi zgodę na rozwód, albo że odmowa jego zgody na rozwód jest w danych okolicznościach sprzeczna z zasadami współżycia społecznego²⁹.

W 2019 r. w województwie śląskim przez rozwód rozwiązano 7 965 małżeństw, o 187 mniej niż w 2018 roku. Jest to najniższa wartość od 2009 roku, kiedy rozwiązano 8 661 małżeństw. Wartość wskaźnika rozwodów w 2019 roku w przeliczeniu na 1000 ludności wyniosła 1,76 i była nieco wyższa od analogicznej wartości dla całego kraju wynoszącej 1,70³⁰.

W 2019 roku do najczęstszych przyczyn orzekania rozwodów na poziomie regionu należały: niezgodność charakterów (61,2% rozwodów), niedochowanie wierności małżeńskiej (23,1% rozwodów), nadużywanie alkoholu (18,2% rozwodów), naganny stosunek do członków rodziny (14,1% rozwodów), nieporozumienia na tle finansowym (13,5% rozwodów), dłuższa nieobecność (7,3% rozwodów) oraz różnice światopoglądowe (6,1% rozwodów)³¹. Wskaźniki rozwodów są wyraźnie wyższe w mieście (1,90 osoby na 1000 ludności) niż na wsi (1,32 osoby na 1000 ludności), choć różnica ta systematycznie maleje. W latach 2009-2019 dało się zauważyć dwa trendy – zmniejszenie się wartości wskaźników dla miast oraz zwiększanie dla wsi.

Szczególnie niekorzystnie rozpad rodziny wpływa na dzieci, tymczasem w 2019 roku w województwie śląskim 55,7% ogółu rozwodów orzeczonego w rodzinach z dziećmi. Rozwody małżeństw bez dzieci stanowiły 44,3%.

Separacje

Separacja prawna to uchylenie wspólnoty małżeńskiej bez prawa wstępowania w nowy związek małżeński przez którąkolwiek ze stron. Orzeczenia o separacji dokonuje odpowiedni sąd w formie przewidzianej prawem. W odróżnieniu od rozwodu separacja nie ma charakteru ostatecznego rozwiązania małżeństwa - na zgodne żądanie małżonków sąd orzeka zniesienie separacji³².

W 2019 roku w regionie orzeczonego prawomocnie 212 separacji, o 55 mniej niż rok wcześniej. W przeliczeniu na 10 tys. ludności liczba separacji orzeczonych w województwie śląskim w 2019 roku wyniosła 0,47 i była wyższa od średniej krajowej wynoszącej 0,31³³. W latach 2010-2016 liczba separacji wykazywała tendencję malejącą, po tym okresie mamy do czynienia ze stabilizacją trendu.

²⁹ Ustawa z dnia 25 lutego 1964 r. Kodeks rodzinny i opiekuńczy (t.j.: Dz.U. z 2020 r., poz. 1359), art. 56.

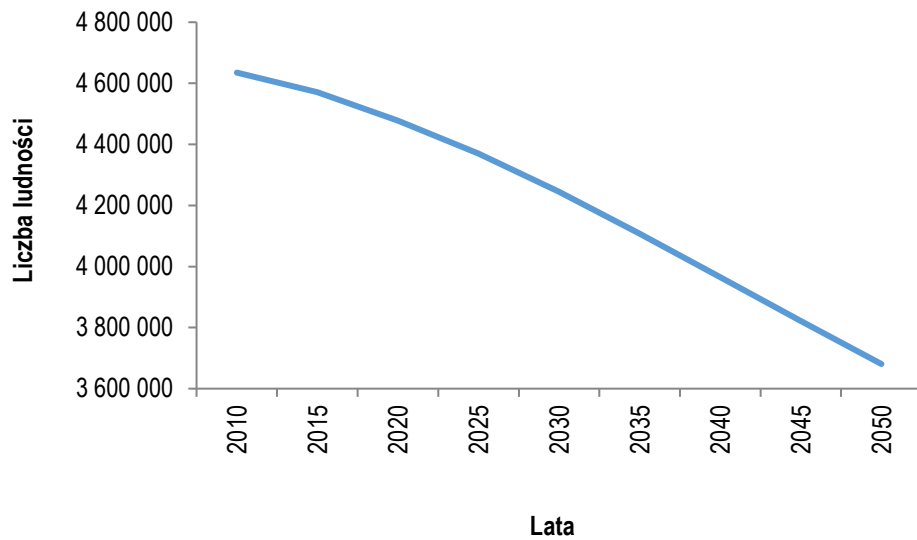
³⁰ Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start> [odczyt 13.04.2021].

³¹ Uwaga: dane małżeństwo mogło być rozwiązane z jednego lub więcej niż jednego powodu, źródło: Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start> [odczyt 27.11.2019].

³² Główny Urząd Statystyczny, <https://stat.gov.pl/metainformacje/slownik-pojec/pojecia-stosowane-w-statystyce-publicznej/722,pojecie.html> [odczyt 27.11.2019].

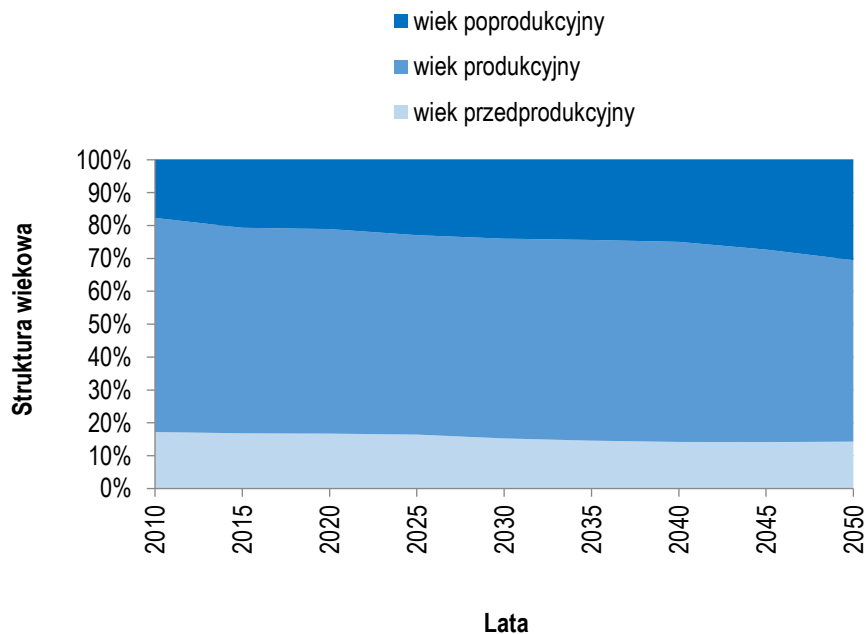
³³ Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start> [odczyt 13.04.2021].

Wykres 1. Liczba ludności województwa śląskiego w latach 2010-2015 oraz prognoza na lata 2020-2050.

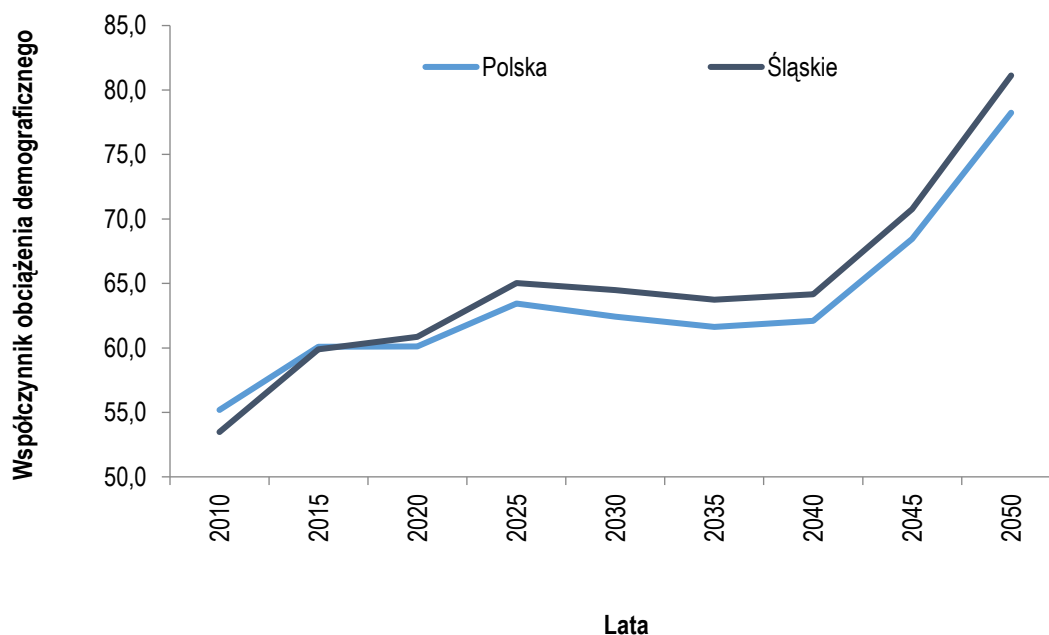
Źródło: Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start> [odczyt 13.04.2021].

Wykres 2. Struktura wiekowa ludności* województwa śląskiego w latach 2010-2015 oraz prognoza na lata 2020-2050.

* Ludność w wieku przedprodukcyjnym (0-17 lat), produkcyjnym (18-59/60) i poprodukcyjnym (60+/65+).
 Źródło: Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start> [odczyt 13.04.2021].

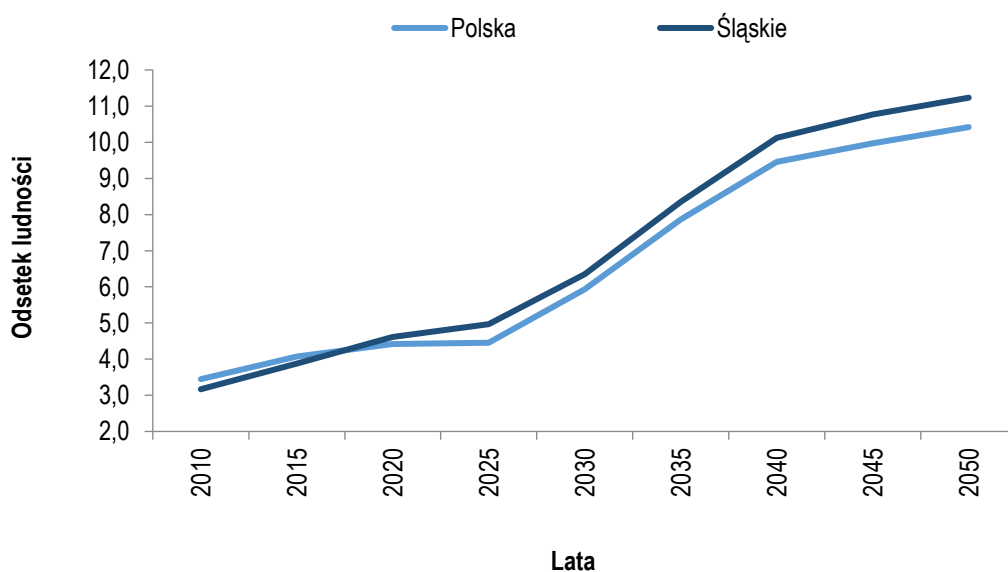
Wykres 3. Współczynnik obciążenia demograficznego* dla Polski i województwa śląskiego w latach 2010-2015 oraz prognoza na lata 2020-2050.

* Ludność w wieku nieprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym.

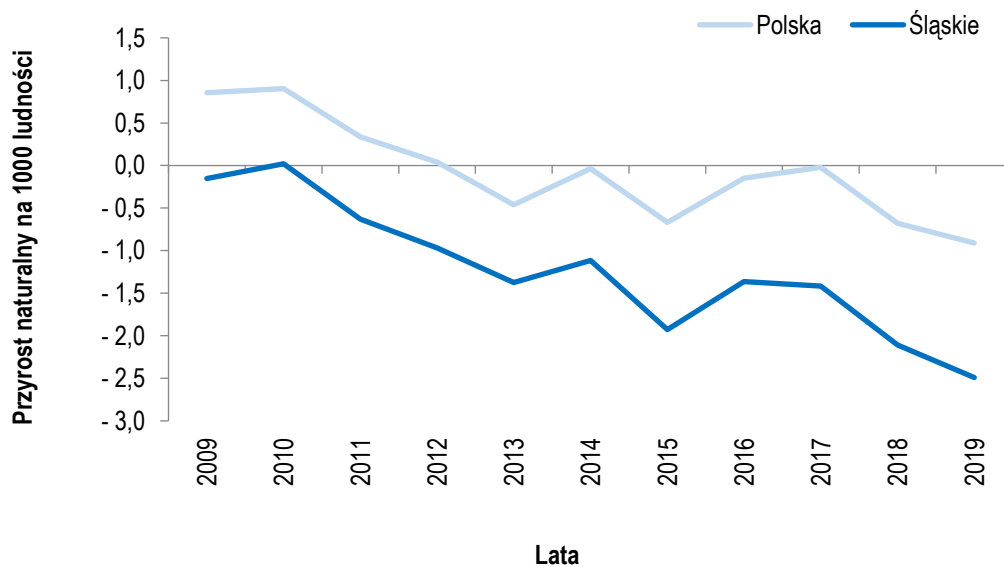
Źródło: Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start> [odczyt 13.04.2021].

Wykres 4. Odsetek ludności w wieku 80 lat i więcej - województwo śląskie i Polska w latach 2010-2015 oraz prognoza na lata 2020-2050.

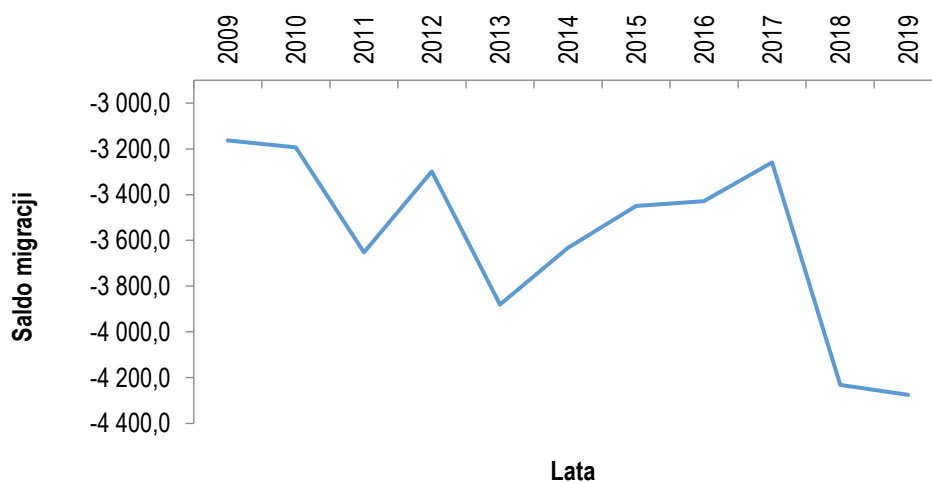
Źródło: Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start> [odczyt 13.04.2021].

Wykres 5. Przyrost naturalny na 1000 ludności - województwo śląskie i Polska w latach 2009-2019.

Źródło: Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start> [odczyt 13.04.2021].

Wykres 6. Saldo międzywojewódzkich migracji na pobyt stały w województwie śląskim w latach 2009-2019.

Źródło: Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start> [odczyt 13.04.2021].

2.2. Wybrane elementy sytuacji społecznej

2.2.1. Wynagrodzenia i świadczenia społeczne

Przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto

Jest to stosunek sumy wynagrodzeń osobowych brutto, honorariów wypłaconych niektórym grupom pracowników za prace wynikające z umowy o pracę, wypłat z tytułu udziału w zysku lub w nadwyżce bilansowej w spółdzielniach oraz dodatkowych wynagrodzeń rocznych dla pracowników jednostek sfery budżetowej do przeciętnej liczby zatrudnionych w danym okresie; po wyeliminowaniu osób wykonujących pracę nakładczą oraz zatrudnionych za granicą³⁴.

Według danych Głównego Urzędu Statystycznego w 2019 roku, w województwie śląskim, przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto wyniosło 5 178 zł i było o 4 zł niższe od średniej dla Polski wynoszącej 5 182 zł. W stosunku do roku 2018 w województwie śląskim zanotowano wzrost przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia brutto o 353 zł (7,3%), natomiast w okresie 2010-2019 jego wysokość wzrosła o 1 650 zł (46,8%)³⁵.

Emerytura

To świadczenie pieniężne przysługujące ubezpieczonemu, który spełnia warunki uprawniające do emerytury z ubezpieczenia społecznego, tzn.

- 1) osiągnął wiek emerytalny - zróżnicowany w zależności od płci, zatrudnienia w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze,
- 2) ma odpowiedni okres składkowy i nieskładkowy.

Wysokość emerytury dla osób, które urodziły się przed rokiem 1949 określona jest przez staż pracy i wysokość zarobków w wybranych okresach pracy. Dla osób urodzonych po dniu 31 grudnia 1948 r., które przystąpiły do Otwartego Funduszu Emerytalnego lub, które nie są członkami OFE i nie spełniły warunków do emerytury na dotychczasowych zasadach wysokość emerytury jest uzależniona od wysokości kapitału zgromadzonego na indywidualnym koncie ubezpieczonego. Warunki nabywania prawa do świadczeń emerytalno-rentowych wypłacanych przez MON, MSWiA oraz MS, a także wysokości tych świadczeń, uregulowane są odrębnie (ustawa z 23 lipca 2003 r. o zmianie ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych)³⁶.

Przeciętna miesięczna emerytura z pozarolniczego systemu ubezpieczeń społecznych wyniosła w województwie śląskim w 2020 roku 2 948 zł i była wyższa od średniej krajowej, wynoszącej 2 545 zł o 403 zł, tj. o 15,9%. W porównaniu z rokiem 2019 wartość tego świadczenia zwiększyła się o 129 zł, tj. o 4,6%, natomiast w okresie 2010-2020 jego wysokość wzrosła o 880 zł (42,5%)³⁷.

³⁴ Główny Urząd Statystyczny, <https://stat.gov.pl/metainformacje/slownik-pojec/pojecia-stosowane-w-statystyce-publicznej/693,pojecie.html> [odczyt: 26.04.2021 r.].

³⁵ Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start> [odczyt 26.04.2021].

³⁶ Główny Urząd Statystyczny, <https://stat.gov.pl/metainformacje/slownik-pojec/pojecia-stosowane-w-statystyce-publicznej/85,pojecie.html> [odczyt: 26.04.2021 r.].

³⁷ Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start> [odczyt 26.04.2021].

Renta z tytułu niezdolności do pracy

Świadczenie pieniężne przysługujące ubezpieczonemu, który:

- 1) jest niezdolny do pracy,
- 2) ma wymagany okres składkowy i nieskładkowy oraz
- 3) niezdolność do pracy powstała w okresach określonych przepisami, ale nie później niż w ciągu 18 miesięcy od ustania tych okresów (warunek ten nie dotyczy ubezpieczonego, który udowodnił okres składkowy i nieskładkowy wynoszący co najmniej 20 lat dla kobiet i 25 lat dla mężczyzn oraz jest całkowicie niezdolny do pracy).

Świadczenie z tytułu niezdolności do pracy powstałe wskutek wypadku przy pracy lub choroby zawodowej przysługuje niezależnie od długości okresu ubezpieczenia wypadkowego oraz bez względu na datę powstania niezdolności do pracy spowodowanej wypadkiem przy pracy lub chorobą zawodową³⁸.

Przeciętna miesięczna renta z tytułu niezdolności do pracy z pozarolniczego systemu ubezpieczeń społecznych kształtowała się w województwie śląskim w 2020 roku na poziomie 2 506 zł. Średnia dla całego kraju, wynosząca 2 042 zł, była niższa o 464 zł (22,7%). Na przestrzeni lat 2019-2020 zanotowano wzrost przeciętnej renty z tytułu niezdolności do pracy o 134 zł (5,6%), natomiast w okresie 2010-2020 wzrost wyniósł 837 zł (50,2%)³⁹.

Renta rodzinna

To świadczenie pieniężne przysługujące uprawnionym członkom rodziny osoby, która w chwili śmierci miała ustalone prawo do emerytury lub renty z tytułu niezdolności do pracy lub spełniała warunki do uzyskania jednego z tych świadczeń, a także pobierała zasiłek lub świadczenie przedemerytalne. Wszystkim uprawnionym członkom rodziny przysługuje jedna łączna renta rodzinna⁴⁰.

Wysokość przeciętnej renty rodzinnej z pozarolniczego systemu ubezpieczeń społecznych wyniosła w województwie śląskim na koniec 2020 roku 2 703 zł. Była to kwota o 456 zł (20,3%) wyższa od średniej dla całego kraju wynoszącej 2 247 zł. W porównaniu z poprzednim rokiem jej wysokość wzrosła o 130 zł (5,1%), natomiast w porównaniu z rokiem 2010 o 802 zł (42,1%)⁴¹.

Świadczenia wypłacane z rolniczego systemu ubezpieczeń społecznych

Statystyki GUS nie zawierają szczegółowych danych na temat poszczególnych świadczeń wypłacanych z rolniczego systemu ubezpieczenia społecznego. Przeciętna wysokość wszystkich świadczeń wypłacanych rolnikom indywidualnym wyniosła w województwie śląskim w 2020 roku 1 528 zł i była wyższa o 151 zł (11,0%) od analogicznej wartości dla całego kraju wynoszącej 1 376 zł. W porównaniu z rokiem 2019 przeciętna kwota świadczeń wzrosła o 70 zł (4,8%)⁴². W okresie 2010-2020 wysokość świadczeń wypłacanych z rolniczego systemu ubezpieczeń społecznych uległa zwiększeniu o 324 zł (26,9%).

³⁸ Główny Urząd Statystyczny, <https://stat.gov.pl/metainformacje/slownik-pojec/pojecia-stosowane-w-statystyce-publicznej/425,pojcie.html> [odczyt: 26.04.2021 r.].

³⁹ Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start> [odczyt 26.04.2021].

⁴⁰ Główny Urząd Statystyczny, <https://stat.gov.pl/metainformacje/slownik-pojec/pojecia-stosowane-w-statystyce-publicznej/426,pojcie.html> [odczyt: 26.04.2021 r.].

⁴¹ Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start> [odczyt 26.04.2021].

⁴² Ibidem.

* * *

Zestawienie powyższych danych, dotyczących poziomu wynagrodzeń i świadczeń społecznych w latach 2010-2020, z występującym w analizowanym okresie poziomem inflacji wskazuje na spory realny wzrost poziomu dochodów ludności. Wyjątek w tym przypadku stanowią świadczenia wypłacane z rolniczego systemu ubezpieczeń społecznych, których wysokość tylko nieznacznie wzrosła ponad poziom inflacji⁴³.

2.2.2. Wydatki gospodarstw domowych

Ukazany powyżej wzrost poziomu dochodów ludności przełożył się na wzrost wydatków gospodarstw domowych. Przeciętne miesięczne wydatki na osobę wyniosły w 2019 r. w województwie śląskim 1 330 zł. Dla porównania w całym kraju było to 1 252 zł, czyli mniej o 79 zł (6,3%). W porównaniu z rokiem 2018 wydatki gospodarstw domowych zamieszkujących województwo śląskie zwiększyły się o 42 zł, tj. 3,2%), natomiast w zestawieniu z rokiem 2010 wzrosły o 324 zł (32,3%)⁴⁴.

2.2.3. Zagrożenie ubóstwem

Do oceny zasięgu ubóstwa wykorzystuje się miernik zwany stopą ubóstwa lub wskaźnikiem zagrożenia ubóstwem. Oblicza się go jako iloraz liczby jednostek (gospodarstw domowych lub osób) ubogich do liczby jednostek w całej populacji. Podawany w procentach mówi on, jaki jest odsetek ubogich w danej populacji⁴⁵.

Poziom ubóstwa można określać w sposób subiektywny lub obiektywny. Przykładem podejścia subiektywnego jest metoda „lejdejska” (*Leyden Poverty Line*). Upraszczając można stwierdzić, że podstawą do wyznaczenia subiektywnych granic ubóstwa w metodzie LPL są opinie badanych gospodarstw dotyczące ich potrzeb w zakresie dochodów, a granice ubóstwa dla określonego typu gospodarstw domowych odpowiadają w przybliżeniu poziomowi dochodów deklarowanych przez respondentów jako „ledwo wystarczające”⁴⁶.

W podejściu obiektywnym gospodarstwo domowe (a tym samym wszystkie osoby wchodzące w jego skład) zostaje uznane za ubogie (zagrożone ubóstwem), jeżeli poziom jego wydatków (łącznie z wartością artykułów otrzymanych nieodpłatnie oraz pobranych z indywidualnego gospodarstwa rolnego, działki bądź z prowadzonej działalności na własny rachunek) jest niższy od wartości przyjętej za granicę ubóstwa⁴⁷.

Przy dokonywaniu pomiaru ubóstwa w sposób obiektywny wykorzystywane są granice względne (relatywne) lub absolutne. W podejściu względnym ubóstwo rozważane jest jako forma nierówności - nadmiernego dystansu między poziomem życia poszczególnych grup ludności. Za ubogie uznaje się osoby i rodziny, których poziom życia jest znacznie niższy niż pozostałych

⁴³ Do analizy użyto kalkulatora inflacji dostępnego na stronie <http://banknotypolskie.pl/kalkulator> [odczyt 26.04.2021].

⁴⁴ Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start> [odczyt 26.04.2020].

⁴⁵ Główny Urząd Statystyczny, *Ubóstwo w Polsce w 2011 r.*, s. 4, https://stat.gov.pl/cps/rde/xbcr/gus/WZ_ubostwo_w_polsce_2011.pdf [odczyt 26.04.2021].

⁴⁶ Główny Urząd Statystyczny, *Ubóstwo w Polsce w 2010 r.*, s. 2, https://stat.gov.pl/cps/rde/xbcr/gus/wz_ubostwo_w_polsce_2010.pdf [odczyt 26.04.2021].

⁴⁷ Główny Urząd Statystyczny, *Ubóstwo w Polsce w latach 2013 i 2014*, s. 24, <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/warunki-zycia/ubostwo-pomoc-spoeczna/ubostwo-w-polsce-w-latach-2013-i-2014,1,6.html> [odczyt 26.04.2021].

członków danego społeczeństwa⁴⁸. W podejściu absolutnym ubogie są te gospodarstwa domowe, które nie mają możliwości zaspokojenia potrzeb uznanych w danych warunkach za podstawowe⁴⁹. Nie ma przy tym znaczenia, na jakim poziomie żyją oraz jak liczne są bardziej zamożne warstwy społeczeństwa. Przykładami granic absolutnych są ustawowa granica ubóstwa oraz minimum egzystencji.

Ubóstwo relatywne

Główny Urząd Statystyczny stosuje granicę relatywną, definiowaną jako 50% średnich wydatków ogółu gospodarstw domowych⁵⁰. Wskaźnik zagrożenia ubóstwem relatywnym wyniósł w województwie śląskim w 2019 roku 9,1% (w Polsce 13,0%). W stosunku do 2018 roku zanotowano spadek wartości tego wskaźnika o 0,4 punkty proc., natomiast w odniesieniu do roku 2010 odnotowano spadek 4,9 punktów proc.⁵¹.

Ubóstwo ustawowe

Granica ubóstwa ustawowego jest definiowana jako kwota, która zgodnie z obowiązującą ustawą o pomocy społecznej uprawnia do ubiegania się o przyznanie świadczenia pieniężnego z pomocy społecznej⁵². Od 1 października 2018 r. obowiązują kryteria dochodowe wynoszące: 701 zł dla gospodarstw jednoosobowych (poprzednio 634 zł) oraz 528 zł na osobę dla gospodarstw wieloosobowych (poprzednio 514 zł)⁵³.

Poniżej ustawowej granicy ubóstwa żyło w 2019 roku w województwie śląskim 5,7% osób w gospodarstwach domowych (w Polsce 9,0%). W stosunku do roku 2018 wartość tego wskaźnika spadła o 1,7 punktu proc.⁵⁴. Warto przy tym zauważyć, że skala ubóstwa ustawowego jest silnie skorelowana z obowiązującymi przepisami uprawniającymi do ubiegania się o wsparcie z systemu pomocy społecznej – im wyższa jest kwota obowiązujących kryteriów dochodowych, tym więcej osób ma szansę znaleźć się poniżej ustawowej granicy ubóstwa.

Ubóstwo skrajne (minimum egzystencji)

Jest ustalane przez Instytut Pracy i Spraw Socjalnych⁵⁵. Stanowi model zaspakajania potrzeb bytowo-konsumpcyjnych na bardzo niskim poziomie. Koszyk minimum biologicznego określa praktycznie najniższy standard życia, poniżej którego występuje biologiczne zagrożenie życia oraz rozwoju psychofizycznego człowieka. W przeciwieństwie do minimum socjalnego w koszyku

⁴⁸ Główny Urząd Statystyczny, *Ubóstwo w Polsce w 2012 r.*, s. 12, <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/warunki-zycia/ubostwo-pomoc-spoleczna/ubostwo-w-polsce-w-2012-r-,1,4.html> [odczyt 26.04.2021].

⁴⁹ Główny Urząd Statystyczny, *Ubóstwo w Polsce w 2012 r.*, s. 12, <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/warunki-zycia/ubostwo-pomoc-spoleczna/ubostwo-w-polsce-w-2012-r-,1,4.html> [odczyt 26.04.2021].

⁵⁰ Główny Urząd Statystyczny, <https://stat.gov.pl/metainformacje/slownik-pojec/pojecia-stosowane-w-statystyce-publicznej/3215,pojecie.html> [odczyt 26.04.2021].

⁵¹ Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start> [odczyt 26.04.2021].

⁵² Główny Urząd Statystyczny, <https://stat.gov.pl/metainformacje/slownik-pojec/pojecia-stosowane-w-statystyce-publicznej/3217,pojecie.html> [odczyt 26.04.2021].

⁵³ Rozporządzenie Rady Ministrów w sprawie zweryfikowanych kryteriów dochodowych oraz kwot świadczeń pieniężnych z pomocy społecznej (Dz.U. z 2018 r., poz. 1358).

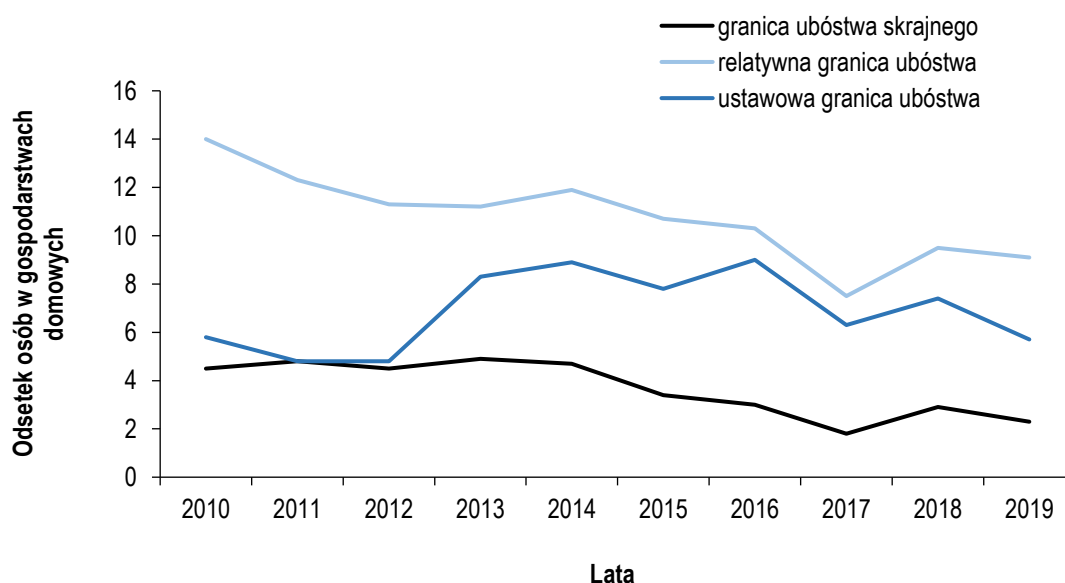
⁵⁴ Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start> [odczyt 26.04.2021].

⁵⁵ Instytut Pracy i Spraw Socjalnych, *Informacja o poziomie i strukturze minimum egzystencji w 2020 r. (na podstawie danych średniorocznych)*, Warszawa, 28 kwietnia 2021 r.

minimum egzystencji ujmuje się tylko wydatki na towary i usługi umożliwiające tzw. „przeżycie”. Zalicza się do nich wyżywienie oraz potrzeby mieszkaniowe. Kwestia utrzymania więzi społecznych – bardzo ważna w modelu minimum socjalnego – nie jest w tym przypadku uwzględniona. Podobnie rzecz się ma z takimi obszarami potrzeb, jak: rekreacja, transport, łączność czy uczestnictwo w kulturze. W związku z tym minimum egzystencji uznawane jest za dolną granicę obszaru ubóstwa⁵⁶.

Według szacunków Głównego Urzędu Statystycznego w województwie śląskim w 2019 roku udział osób w gospodarstwach domowych znajdujących się poniżej minimum egzystencji kształtował się na poziomie 2,3% (w całym kraju 4,2%). W stosunku do 2018 roku zanotowano spadek jego wartości o 0,6 punktu proc.⁵⁷, natomiast w odniesieniu do 2010 roku spadek o 2,2 punktu proc.

Wykres 7. Zagrożenie ubóstwem wg przyjętych w danym roku granic ubóstwa - województwo śląskie w latach 2010-2019.

Źródło: Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start> [odczyt: 26.04.2021 r.].

2.2.4. Przestępczość

W województwie śląskim w 2020 roku w zakończonych przez Policję postępowaniach przygotowawczych stwierdzono 117 632 przestępstwa. Ich liczba w przeliczeniu na 1000 ludności wyniosła 26,1 (w Polsce 20,0). W stosunku do 2019 roku liczba przestępstw wzrosła o 8 773, czyli o 8,1%, natomiast w stosunku do roku 2010 spadła o 51 392 (43,7%). W 2020 roku wśród ogółu tego rodzaju czynów największy udział miały przestępstwa o charakterze kryminalnym (52,4%), przeciwko mieniu (50,3%) i o charakterze gospodarczym (39,0%).

⁵⁶ Instytut Pracy i Spraw Socjalnych, *Badania nad poziomem i strukturą zmodyfikowanego minimum egzystencji w 2008 r.*, Warszawa 2009 r., s. 1, https://www.ipiss.com.pl/wp-content/uploads/downloads/2012/08/www_new_me_2008.pdf [odczyt: 26.04.2021 r.].

⁵⁷ Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start> [odczyt: 26.04.2021 r.].

Mniejszy odsetek stanowiły natomiast przestępstwa przeciwko rodzinie i opiece (7,0%), przeciwko bezpieczeństwu powszechnemu i bezpieczeństwu w komunikacji⁵⁸ (6,1%), drogowe (5,4%), przeciwko wolności, wolności sumienia i wyznania, wolności seksualnej i obyczajności (3,2%) oraz życiu i zdrowiu (1,7%)⁵⁹. Wskaźnik wykrywalności sprawców w województwie śląskim w 2020 roku wyniósł 79,3% (w Polsce 73,3%) i był wyższy niż rok wcześniej o 2,5 punktu proc.⁶⁰, a w stosunku do roku 2010 zwiększył się o 15,7 punktów proc.

2.2.5. Rynek pracy

Liczba bezrobotnych ogółem

Dane o liczbie bezrobotnych obejmują osoby zarejestrowane w powiatowych urzędach pracy jako bezrobotne, zgodnie z definicją zawartą w ustawie z dnia 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy (t.j. Dz.U. z 2020 r. poz. 1409 ze zm.). W województwie śląskim, wg stanu na koniec marca 2021 roku, liczba zarejestrowanych bezrobotnych wynosiła 95 059 osób. W porównaniu z tym samym okresem ubiegłego roku stan bezrobocia zwiększył się o 23 350 osób, tj. o 32,6%⁶¹. W całym kraju analogiczny wskaźnik wyniósł średnio 18,6%⁶².

Stopa bezrobocia

Stopa bezrobocia jest definiowana jako procentowy udział liczby bezrobotnych w liczbie ludności aktywnej zawodowo. Wysokość stopy bezrobocia w województwie śląskim, wg stanu na koniec grudnia 2020 r., kształtowała się na poziomie 4,9% (w Polsce 6,2%). Rok wcześniej wskaźnik ten wynosił 3,6%, co oznacza wzrost o 1,3 punktu proc.⁶³.

Osoby długotrwale bezrobotne

Według *ustawy o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy*, są to osoby pozostające w rejestrze powiatowego urzędu pracy łącznie przez okres ponad 12 miesięcy w okresie ostatnich 2 lat, z wyłączeniem okresów odbywania stażu i przygotowania zawodowego dorosłych⁶⁴. W województwie śląskim na koniec grudnia 2020 r. długotrwale bezrobotnym dotkniętym było 37 793 osób (w 2019 roku 29 024 osób). Stanowiły one 41,5% ogółu bezrobotnych. Rok wcześniej wskaźnik ten kształtował się na poziomie 43,6%, co oznacza spadek o 2,1 punktu proc.⁶⁵

⁵⁸ Sprowadzenie niebezpieczeństwa dla życia lub zdrowia wielu osób albo mienia w znacznych rozmiarach lub sprowadzenie katastrofy w ruchu lądowym, wodnym lub powietrznym zagrażającej życiu lub zdrowiu wielu osób albo mieniu w wielkich rozmiarach (art. 163 - 172 k.k. oraz art. 173 - 180 k.k.), <https://stat.gov.pl/metainformacje/slownik-pojec/pojecia-stosowane-w-statystyce-publicznej/1513,pojecie.html> [odczyt: 27.04.2021 r.].

⁵⁹ Odsetki nie sumują się do 100%, gdyż dane przestępstwo mogło zostać zakwalifikowane do więcej niż jednej kategorii.

⁶⁰ Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start> [odczyt: 27.04.2021 r.].

⁶¹ Wojewódzki Urząd Pracy, *Główne tendencje bezrobocia obserwowane w województwie śląskim w latach 2019-2020*, www.wupkatowice.praca.gov.pl/analizy-i-badania [odczyt: 27.04.2021 r.].

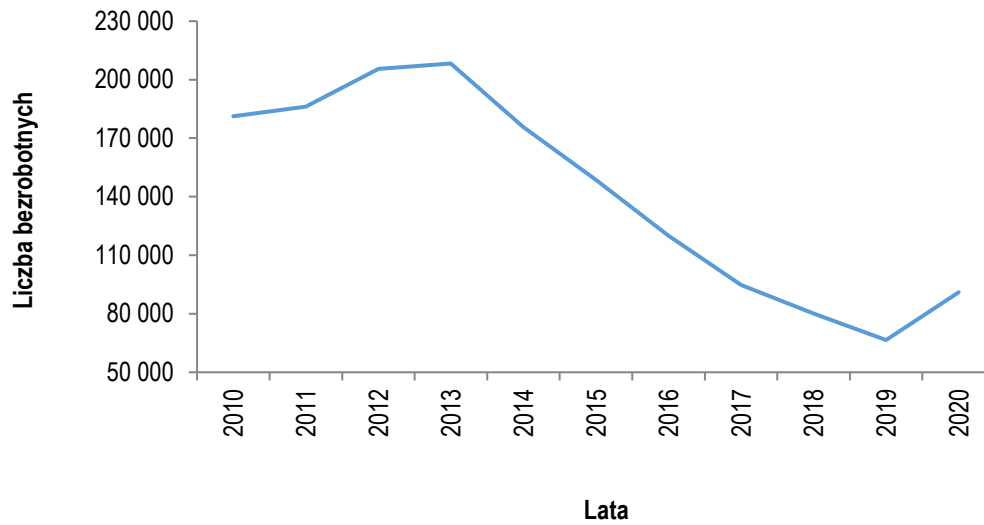
⁶² Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start> [odczyt: 27.04.2021 r.].

⁶³ Portal Publicznych Służb Zatrudnienia, www.psz.praca.gov.pl; Wojewódzki Urząd Pracy w Katowicach, www.wup-katowice.pl

⁶⁴ Wojewódzki Urząd Pracy w Katowicach, www.wup-katowice.pl

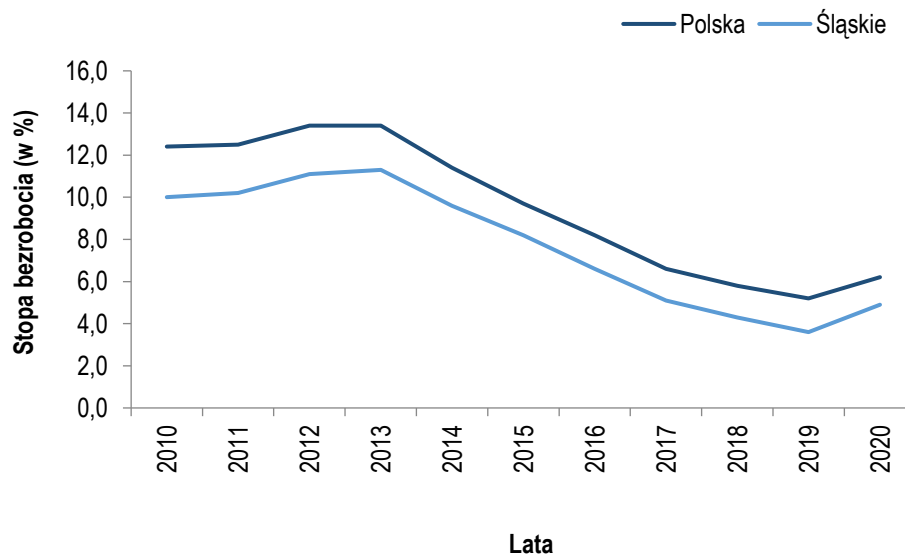
⁶⁵ Wojewódzki Urząd Pracy w Katowicach, *Główne tendencje bezrobocia obserwowane w województwie śląskim w latach 2019-2020*, www.wupkatowice.praca.gov.pl/analizy-i-badania [odczyt: 27.04.2021 r.].

Wykres 8. Liczba osób bezrobotnych - województwo śląskie, lata 2010-2020, stan na koniec danego roku.

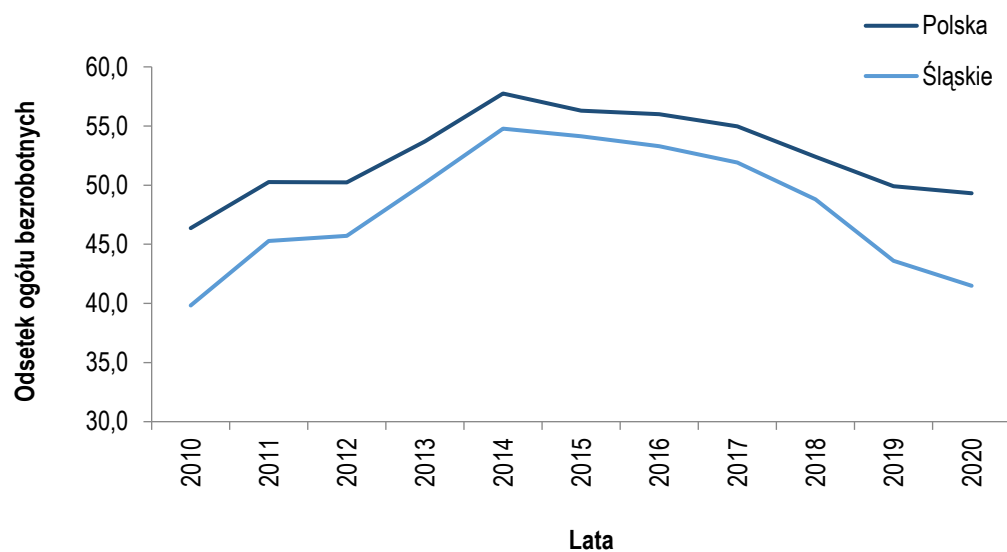
Źródło: Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <http://www.stat.gov.pl/bdl> [odczyt: 27.04.2021].

Wykres 9. Stopa bezrobocia – województwo śląskie i Polska, lata 2010-2020, stan na koniec danego roku.

Źródło: Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <http://www.stat.gov.pl/bdl> [odczyt: 27.04.2021].

Wykres 10. Osoby długotrwale bezrobotne* jako odsetek ogółu bezrobotnych – województwo śląskie i Polska, lata 2010-2020, stan na koniec danego roku.

* Według ustawy o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy są to osoby pozostające w rejestrze powiatowego urzędu pracy łącznie przez okres ponad 12 miesięcy w okresie ostatnich 2 lat, z wyłączeniem okresów odbywania stażu i przygotowania zawodowego dorosłych.

Źródło: Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <http://www.stat.gov.pl/bdl> [odczyt: 24.04.2020].

3. OSOBY I RODZINY KORZYSTAJĄCE Z POMOCY SPOŁECZNEJ

Pomoc społeczna jest instrumentem polityki społecznej państwa przeznaczonym do wspierania osób i rodzin w trudnych sytuacjach życiowych, z którymi nie są one w stanie poradzić sobie samodzielnie. Podejmuje ona działania w sytuacjach zagrożenia podstawowych potrzeb życiowych oraz obniżenia jakości życia poniżej społecznie akceptowanego minimum. Pomoc społeczna pomaga zarówno tworzyć warunki umożliwiające godną egzystencję, jak również przyczynia się do wyrównywania nadmiernych różnicowań społecznych. Instrument ten służy także do kompensowania różnorodnych szkód, np. wynikających z bezrobocia, sieroctwa, niepełnosprawności, chorób. Ponadto pomoc społeczna zapewnia poczucie bezpieczeństwa socjalnego poprzez udzielanie różnego rodzaju zasiłków i świadczeń uzupełniających dochody z pracy, systemu emerytalno-rentowego oraz innych systemów zabezpieczenia społecznego. Skutkiem działań pomocy społecznej powinno być eliminowanie wykluczenia społecznego oraz usamodzielnianie się jej beneficjentów⁶⁶.

Pomoc społeczna polega w szczególności na:

- 1) przyznawaniu i wypłacaniu przewidzianych ustawą świadczeń;
- 2) pracy socjalnej;
- 3) prowadzeniu i rozwoju niezbędnej infrastruktury socjalnej;
- 4) analizie i ocenie zjawisk rodzących zapotrzebowanie na świadczenia z pomocy społecznej;
- 5) realizacji zadań wynikających z rozeznaczonych potrzeb społecznych;
- 6) rozwijaniu nowych form pomocy społecznej i samopomocy w ramach zidentyfikowanych potrzeb⁶⁷.

W 2020 r. w województwie śląskim pomocą społeczną objętych było 84 761 rodzin⁶⁸. Liczyły one 163 273 osób⁶⁹. Odsetek ludności korzystającej z pomocy społecznej był niższy niż przeciętnie w kraju i kształtował się na poziomie 3,6% (w całej Polsce było to 5,5%)⁷⁰. W 2020 roku w stosunku do 2019 roku liczba wspieranych rodzin zmniejszyła się o 5 854, tj. o 6,5%, natomiast liczba osób w tychże rodzinach zmniejszyła się o 15 854, tj. o 8,9%⁷¹.

Do szczególnych typów rodzin objętych pomocą społeczną w województwie śląskim w 2020 roku należały:

- **Rodziny zamieszkujące wieś** – kategoria ta liczyła 16 868 rodzin. Stanowiły one 19,9% ogółu wspieranych rodzin. Rok wcześniej liczba rodzin zamieszkujących wieś była wyższa o 1 213, czyli o 6,7%;
- **Jednoosobowe**⁷² – ich liczba wyniosła 50 049, co dało 59,0% ogółu rodzin objętych pomocą społeczną. W porównaniu z rokiem 2019 liczba tego rodzaju rodzin zmniejszyła się o 1 871, tj. o 3,6%;
- **Rodziny z dziećmi** – ta kategoria liczyła 20 429 rodzin, które stanowiły 24,1% ogółu rodzin korzystających z pomocy społecznej. W porównaniu z rokiem 2019 ich liczba zmniejszyła się o 2 999, tj. o 12,8%. Do szczególnych przedstawicieli tej kategorii należą rodziny wielodzietne, czyli takie, które posiadają w swym składzie co najmniej trójkę

⁶⁶ Główny Urząd Statystyczny, *Pomoc społeczna – infrastruktura, beneficjenci, świadczenia w 2010 roku*, Warszawa 2012, s. 27.

⁶⁷ Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (t.j. Dz.U. z 2020 r. poz. 1876 ze zm.), art. 15.

⁶⁸ Ustawa o pomocy społecznej definiuje rodzinę jako „osoby spokrewnione lub niespokrewnione pozostające w faktycznym związku, wspólnie zamieszkujące i gospodarujące” (art. 6 ust. 14).

⁶⁹ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRPiPS-03* za okres I-XII 2020 r.

⁷⁰ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRPiPS-03* za okres I-XII 2020 r.; Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.

⁷¹ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania *MRPiPS-03* za lata 2019-2020.

⁷² Kategoria stosowana w sprawozdaniach Ministerstwa Rodziny i Polityki Społecznej.

dzieci. W 2020 roku w województwie śląskim pomocą społeczną objęto 6 088 tego rodzaju rodzin. Liczyły one łącznie 32 722 osób. Rodziny wielodzietne stanowiły 7,2% ogółu rodzin korzystających z pomocy;

- **Rodziny niepełne** – to kategoria licząca 8 915 rodzin, stanowiących 10,5% ogółu rodzin objętych wsparciem. W latach 2019-2020 ich liczba zmniejszyła się o 1 267, czyli o 12,4%;
- **Rodziny emerytów i rencistów** – odnotowano ich 19 169 (udział wyniósł 22,6%). W porównaniu z rokiem 2019 liczebność tej kategorii zmniejszyła się o 2 003 osoby, tj. o 9,5%.

W 2020 r. w województwie śląskim osoby w rodzinach objętych pomocą społeczną stanowiły 3,6% ogółu ludności. Na poziomie podregionów najwyższe wartości tego wskaźnika odnotowano w: katowickim (4,3%), sosnowieckim (4,1%), bielskim, bytomskim i częstochowskim (po 3,7%). Miasta na prawach powiatu i powiaty ziemskie charakteryzował ten sam poziom wskaźnika – 3,6%. Podobnie było w przypadku gmin miejskich (3,6%), miejsko-wiejskich (3,5%) i wiejskich (3,6%). Na poziomie powiatów najwyższe wartości osiągnęły: raciborski (6,3%), będziński (5,4%) i m. Bytom (5,4%), zaś najniższe - m. Chorzów (1,6%), m. Siemianowice Śląskie (1,9%) oraz m. Mysłowice (2,1%). Gminami o najwyższym odsetku osób w rodzinach objętych pomocą społeczną były: Lelów (10,6%), Ustroń (10,3%) i Żarki (9,9%), zaś o najniższym: Pawłowice (0,7%), Suszec (0,8%) i Łodygowice (1,3%)⁷³.

Wskaźnik obrazujący udział mieszkańców objętych pomocą społeczną, choć niezwykle ważny, nie może być traktowany jako decydujący wyznacznik sytuacji w obszarze pomocy społecznej. Wynika to z faktu, iż jest on wypadkową wielu czynników (społecznych, ekonomicznych, demograficznych, kulturowych, infrastrukturalnych oraz prawnych). Wzrost jego wartości może być spowodowany zarówno czynnikami niekorzystnymi, np. wzrostem poziomu bezrobocia, jak i korzystnymi np. rozwojem infrastruktury pomocy społecznej. Z kolei spadek wartości opisywanego wskaźnika może wynikać zarówno z poprawy sytuacji na rynku pracy, jak też ze wzrostu poziomu migracji zarobkowych, przeniesienia części zadań pomocy społecznej do innych obszarów administracji, bądź też braku weryfikacji wysokości kryteriów dochodowych uprawniających do ubiegania się o wsparcie. W celu uzyskania dokładniejszego obrazu sytuacji w regionie warto przyrzeć się rozkładowi przyczyn korzystania z pomocy społecznej.

Zgodnie z treścią art. 7 ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej, wsparcia udziela się osobom i rodzinom w szczególności z powodu:

- 1) ubóstwa;
- 2) sieroctwa;
- 3) bezdomności;
- 4) bezrobocia;
- 5) niepełnosprawności;
- 6) długotrwałej lub ciężkiej choroby;
- 7) przemocy w rodzinie;
- 8) potrzeby ochrony ofiar handlu ludźmi;
- 9) potrzeby ochrony macierzyństwa lub wielodzietności;
- 10) bezradności w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzeniu gospodarstwa domowego, zwłaszcza w rodzinach niepełnych lub wielodzietnych;
- 11) trudności w integracji cudzoziemców, którzy uzyskali w Rzeczypospolitej Polskiej status uchodźcy lub ochronę uzupełniającą;
- 12) trudności w przystosowaniu do życia po zwolnieniu z zakładu karnego;
- 13) alkoholizmu lub narkomanii;

⁷³ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRPiPS-03* za okres I-XII 2020 r.

- 14) zdarzenia losowego i sytuacji kryzysowej;
- 15) klęski żywiołowej lub ekologicznej⁷⁴.

Najczęstszym powodem korzystania z pomocy społecznej w województwie śląskim w 2020 r. było ubóstwo. Pomocą z tego tytułu objęto 61 279 osób w rodzinach korzystających ze wsparcia.

W 2019 roku odnotowano poprawę sytuacji materialnej gospodarstw domowych w Polsce, co znalazło odzwierciedlenie w niewielkim spadku zasięgu ubóstwa ekonomicznego, w tym ubóstwa skrajnego (z 5,4% w 2018 r. do 4,2% w 2019 r.). Spadek ubóstwa skrajnego dotyczył przede wszystkim gospodarstw domowych najbardziej zagrożonych ubóstwem, tj. gospodarstw domowych utrzymujących się głównie ze świadczeń społecznych (innych niż emerytury i renty) oraz gospodarstw z co najmniej 3. dziećmi poniżej 18 roku życia, mieszkańców wsi i małych miast⁷⁵.

Ze względu na to, że w najtrudniejszej sytuacji znajdują się rodziny, których podstawowy dochód stanowią świadczenia społeczne, przeciwdziałanie i walka ze zjawiskiem ubóstwa powinna dokonywać się poprzez rynek pracy. Działania na rzecz zmniejszania skali ubóstwa powinny koncentrować się na zwiększaniu szans zatrudnienia osób defaworyzowanych na rynku pracy, w tym klientów pomocy społecznej.

Kolejnymi powodami korzystania z pomocy społecznej były: długotrwała lub ciężka choroba (52 947 osób), bezrobocie (50 309 osób), bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzeniu gospodarstwa domowego (47 077 osób) oraz niepełnosprawność (44 666 osób). Z kolei najrzadziej korzystano ze wsparcia systemu pomocy społecznej z uwagi na trudności w integracji osób, które otrzymały status uchodźcy lub ochronę uzupełniającą (12 osób), sieroctwa (57 osób), potrzebę ochrony ofiar handlu ludźmi (166 osób), klęski żywiołowej lub ekologicznej (167 osób)⁷⁶.

W latach 2019-2020 największy spadek liczby korzystających wystąpił w przypadku: niepełnosprawności (o 7 263), bezrobocia (o 7 221), długotrwałej lub ciężkiej choroby (o 6 476), ubóstwa (o 6 187), bezradności w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzeniu gospodarstwa domowego (o 4 464), potrzeby ochrony macierzyństwa lub wielodzietności (o 3 746), sytuacji kryzysowej (o 1 264) oraz alkoholizmu (o 1 257). W analizowanym okresie wzrost liczby korzystających z pomocy społecznej zanotowano w przypadku trudności w przystosowaniu do życia po zwolnieniu z zakładu karnego (o 105), klęski żywiołowej lub ekologicznej (o 73) oraz potrzeby ochrony ofiar handlu ludźmi (o 43)⁷⁷.

Porównując wskaźniki liczby osób w rodzinach korzystających z pomocy społecznej według przyczyn jej udzielenia w przeliczeniu na 1000 ludności w województwie śląskim i całym kraju można stwierdzić, że w 2020 r. wszystkie wskaźniki dla województwa śląskiego z wyjątkiem dwóch – bezdomności oraz potrzeby ochrony ofiar handlu ludźmi - były niższe, czasem znacznie, od analogicznych dla całej Polski⁷⁸.

Ważnym wyznacznikiem sytuacji społecznej w regionie jest odsetek osób, które otrzymały wsparcie z tytułu ubóstwa. Zjawisko to jest bowiem przyczyną wielu negatywnych skutków. Osoby ubogie są spychane na peryferie życia społecznego. Niskie dochody uniemożliwiają wielu

⁷⁴ Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (t.j. Dz.U. z 2020 r. poz. 1876 ze zm.), art. 7.

⁷⁵ Główny Urząd Statystyczny, *Zasięg ubóstwa ekonomicznego w Polsce w 2019 r.* (na podstawie wyników badania budżetów gospodarstw domowych), Informacje sygnałowe, s. 1, 30.06.2020 r., [odczyt: 14.04.2021 r.].

⁷⁶ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRPiPS-03* za okres I-XII 2020 r.

⁷⁷ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania *MRPiPS-03* za lata 2019-2020 r.

⁷⁸ Centralna Aplikacja Statystyczna, Sprawozdanie *MRPiPS-03* za okres I-XII 2020 r.; Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.

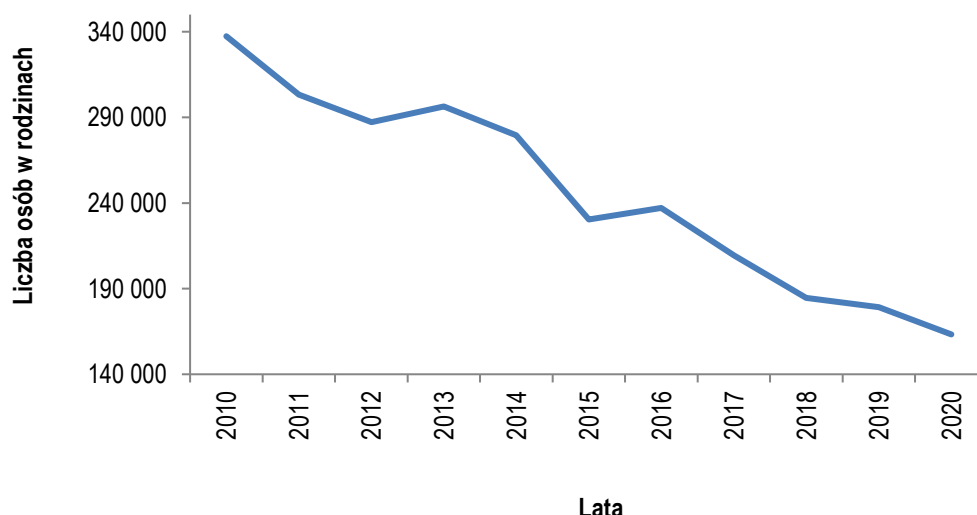
rodzinom regulowanie opłat za mieszkanie bądź media. Z kolei skutkiem długotrwałego zalegania z opłatami za mieszkanie często bywa eksmisja, a w skrajnych przypadkach nawet bezdomność. Ceną za życie w ubóstwie jest w wielu wypadkach utrata lub pogorszenie się stanu zdrowia, gdyż dla osoby dysponującej niskimi dochodami problemem staje się wykupienie zalecanych recept czy też skorzystanie z pomocy lekarza. Niski poziom dochodów negatywnie wpływa na możliwość dostępu do edukacji i często jest jedną z najważniejszych barier w rozwoju młodych ludzi. Ponadto pozostawanie w biedzie w wielu wypadkach skutkuje wycofaniem się z udziału w życiu kulturalnym oraz ograniczeniem dostępu do wypoczynku.

Ubóstwo, oprócz aktualnych problemów, powoduje również negatywne zjawiska, które będą odczuwane dopiero za kilkanaście bądź kilkadziesiąt lat. Przykładem może być tutaj niskopłatna praca, często w szarej strefie, która w przyszłości skutkować będzie niskimi emeryturami lub ich brakiem. Osoby wykonujące taką pracę zasila kategorię społeczno-ekonomiczną osób utrzymujących się ze świadczeń społecznych. Ponadto nagromadzenie problemów wynikających z ubóstwa sprzyja procesom utrwalania, a nawet społecznego „dziedziczenia” tych negatywnych zjawisk.

W 2020 r. w województwie śląskim osoby w rodzinach objętych pomocą społeczną z tytułu ubóstwa stanowiły 1,4% ogółu ludności. Na poziomie podregionów najwyższe wartości tego wskaźnika odnotowano w: bytomskim (2,1%), katowickim i częstochowskim (po 1,6%); na poziomie powiatów w: m. Bytom (3,2%), m. Siemianowice Śląskie (3,0%) i w m. Chorzów (2,9%), natomiast na poziomie gmin w: Rajczy (4,9%), Łękawicy (4,0%) i w m. Bytom (3,2%)⁷⁹.

Mimo, iż w całym okresie 2009-2020 odsetek korzystających z pomocy społecznej z tytułu ubóstwa był w województwie śląskim niższy niż średnio w kraju, to jednak różnica ta wykazuje tendencję malejącą⁸⁰.

Wykres 11. Osoby w rodzinach objętych pomocą społeczną ogółem w województwie śląskim w latach 2010-2020.

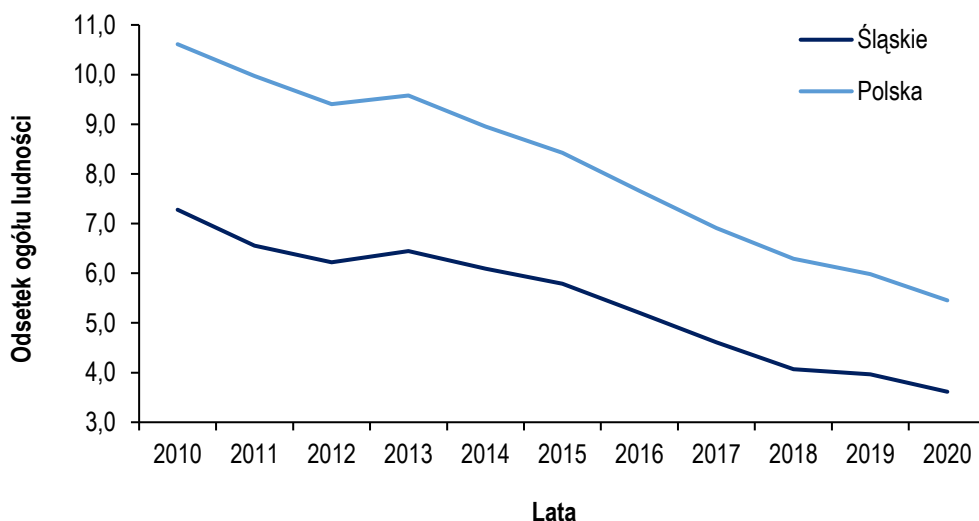

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MPiPS/MRPiPS-03* za lata 2010-2020.

⁷⁹ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRPiPS-03* za okres I-XII 2020 r.

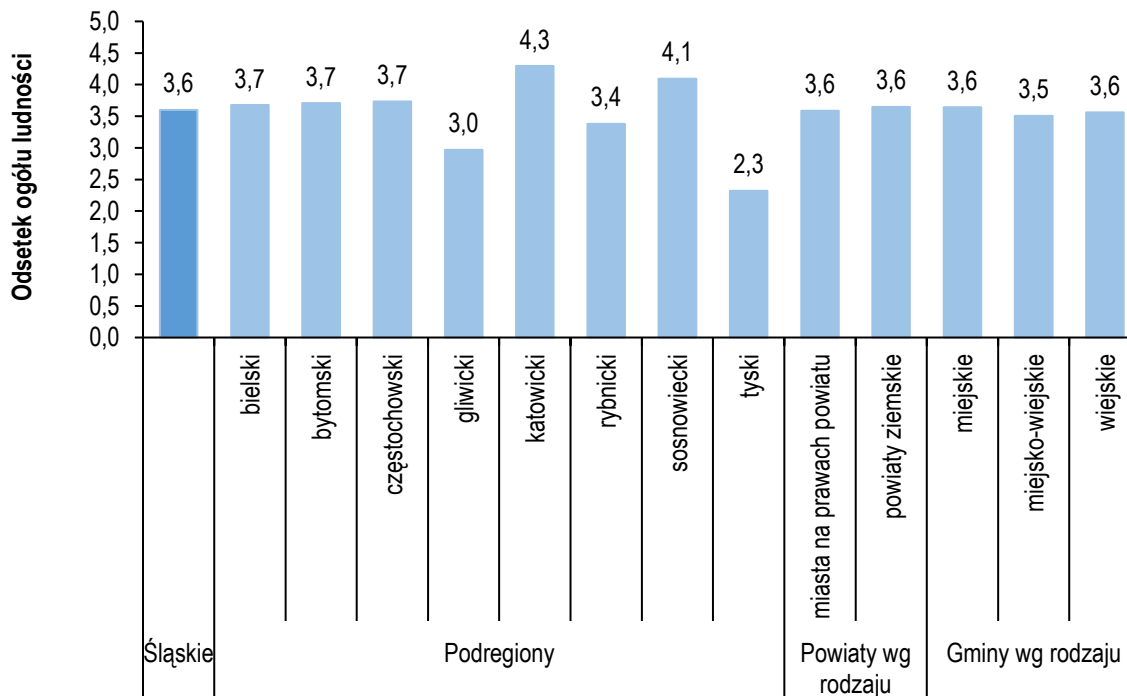
⁸⁰ Ministerstwo Rodziny i Polityki Społecznej, sprawozdania *MPiPS/MRPiPS-03* za lata 2009-2020, <http://www.mpips.gov.pl>; Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.

Wykres 12. Osoby w rodzinach objętych pomocą społeczną ogółem jako odsetek ogółu ludności – województwo śląskie i Polska, lata 2010-2020.

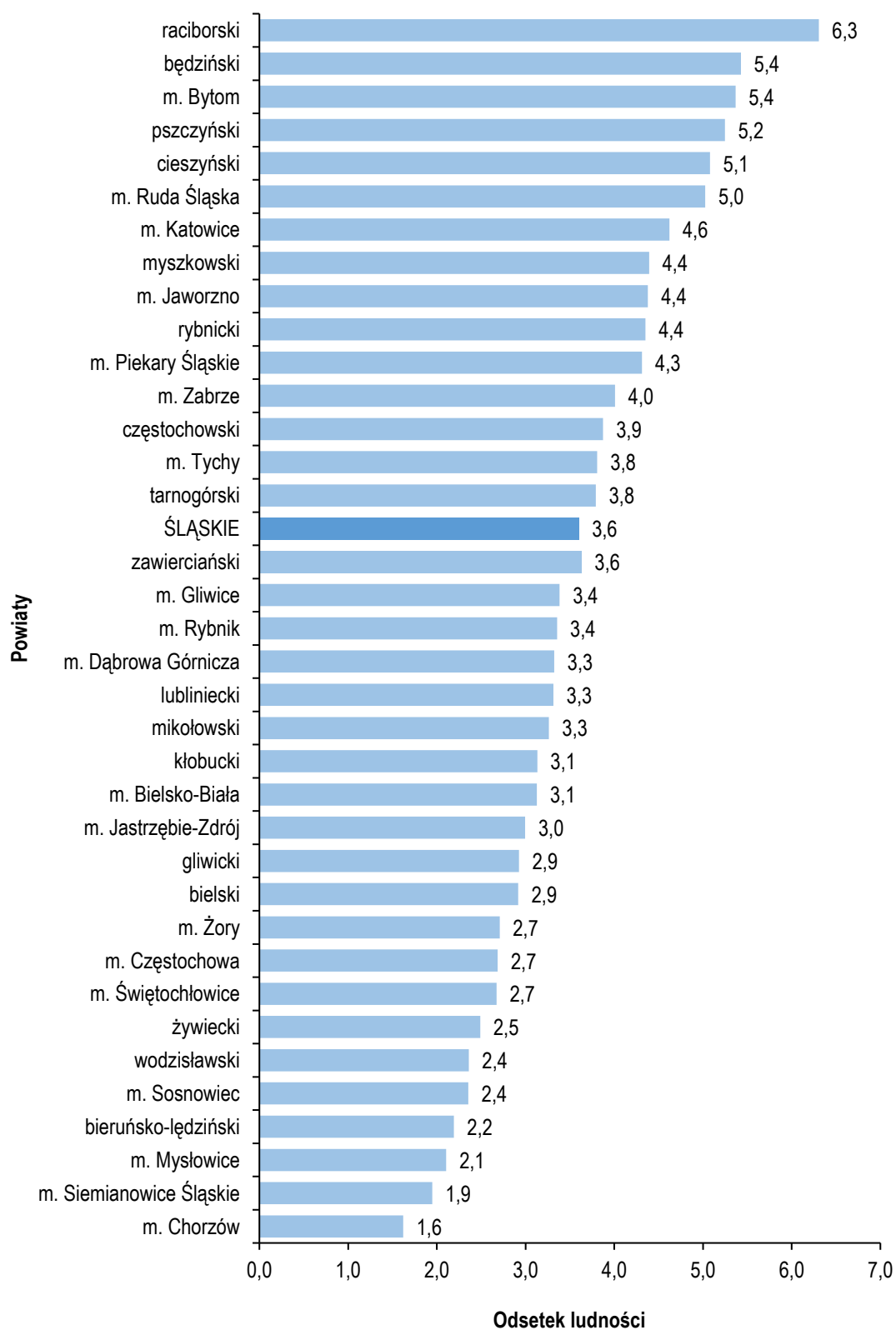
Źródło: 1) Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MPiPS/MRPiPS-03* za lata 2010-2020, 2) Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.

Wykres 13. Osoby w rodzinach objętych pomocą społeczną ogółem jako odsetek ludności poszczególnych terytoriów - województwo śląskie, 2020 rok.

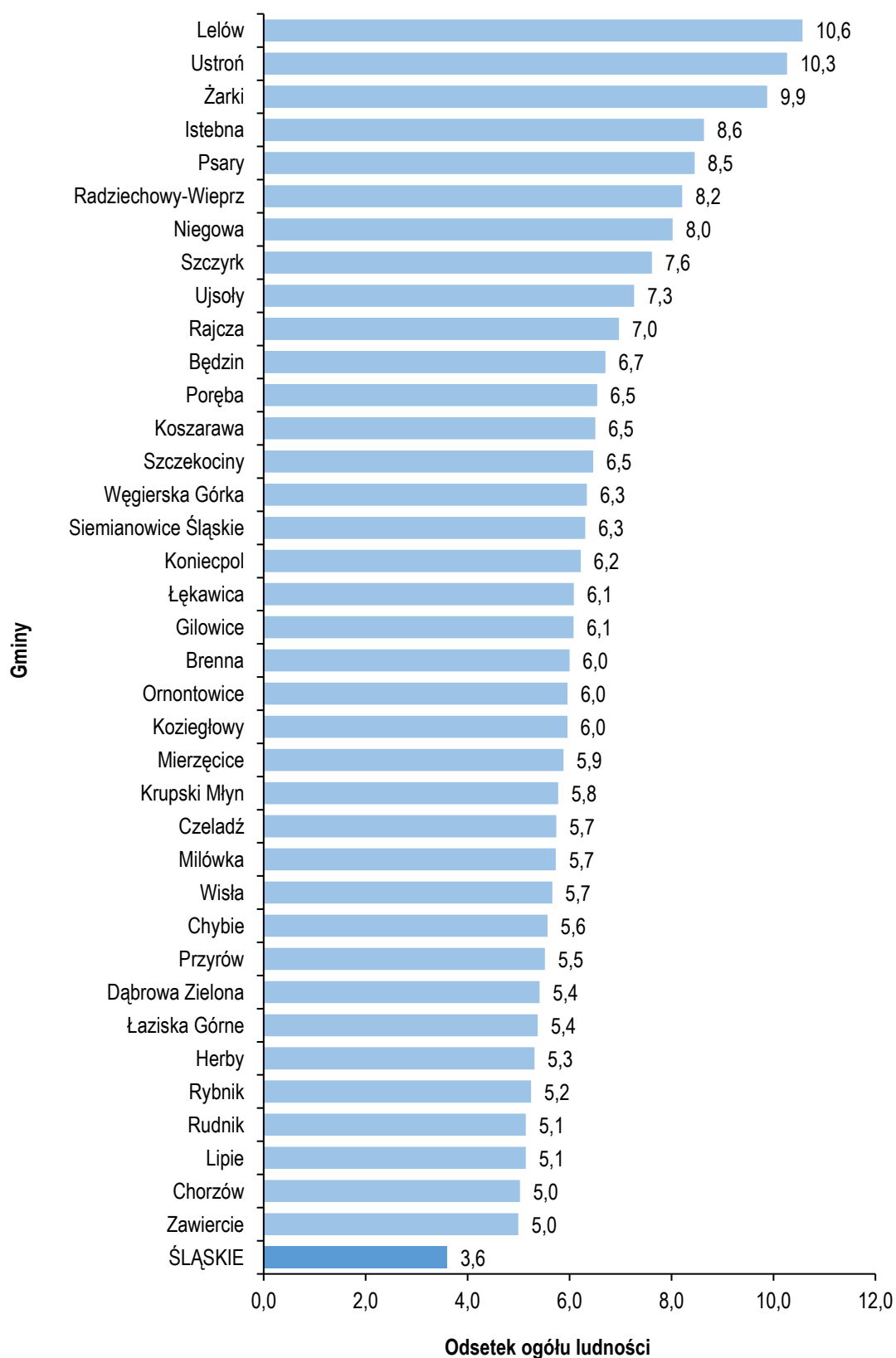
Źródło: 1) Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRPiPS-03* za okres I-XII 2020 r., 2) Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.

Wykres 14. Osoby w rodzinach objętych pomocą społeczną ogółem jako odsetek ludności powiatów - województwo śląskie, 2020 r.

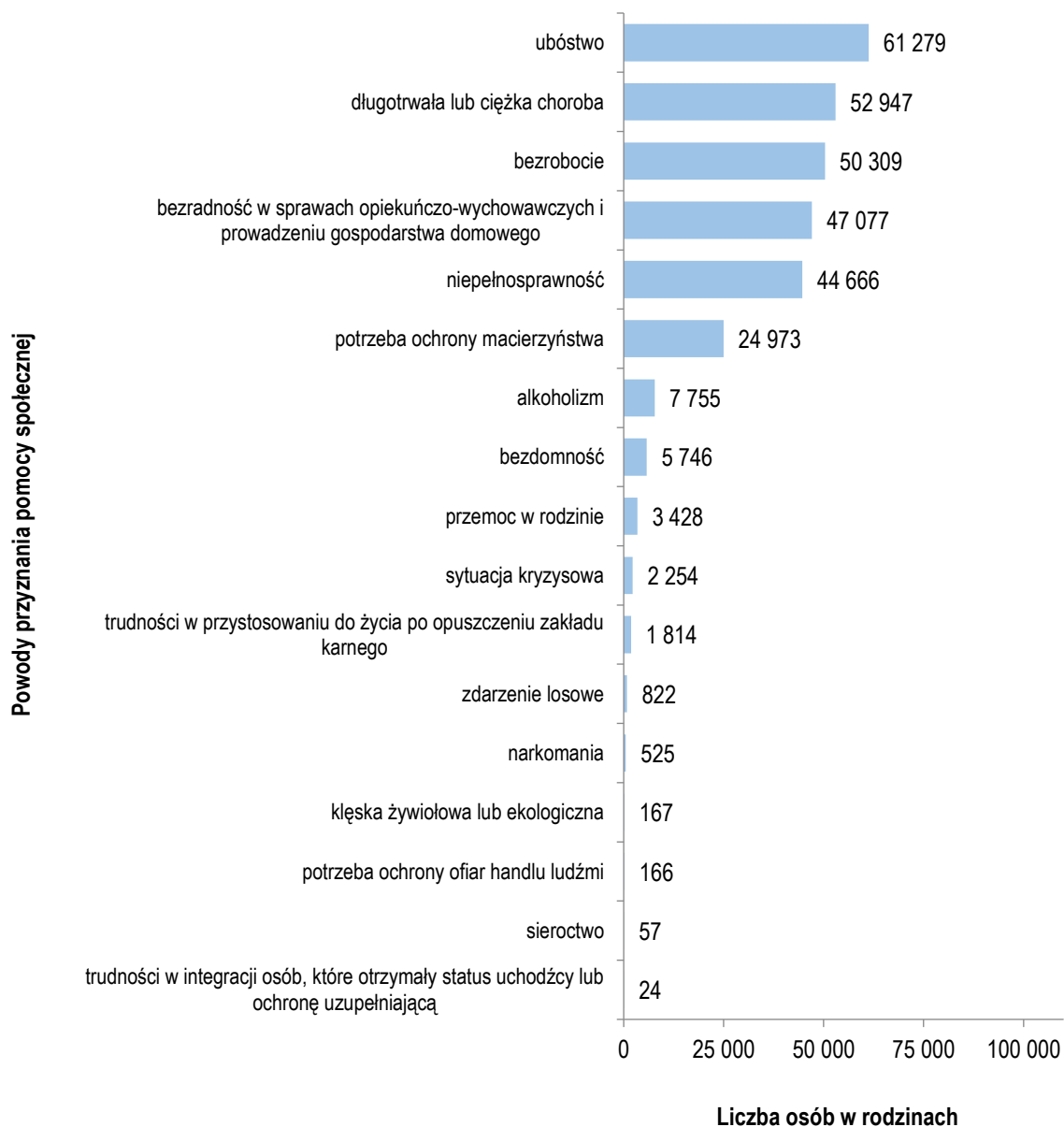
Źródło: 1) Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRPiPS-03* za okres I-XII 2020 r., 2) Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.

Wykres 15. Gminy o najwyższym odsetku ludności objętej pomocą społeczną ogółem - województwo śląskie, 2020 r.

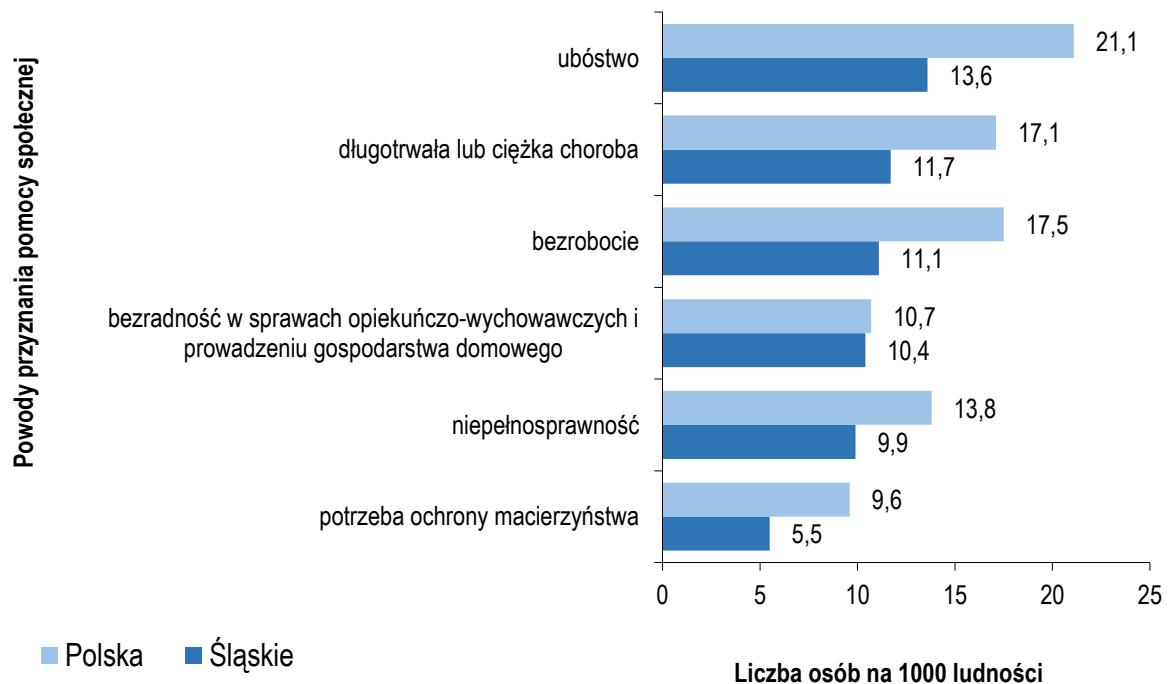
Źródło: 1) Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRPiPS-03* za okres I-XII 2020 r., 2) Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.

Wykres 16. Osoby w rodzinach objętych pomocą społeczną wg powodów udzielenia pomocy - województwo śląskie, 2020 r.

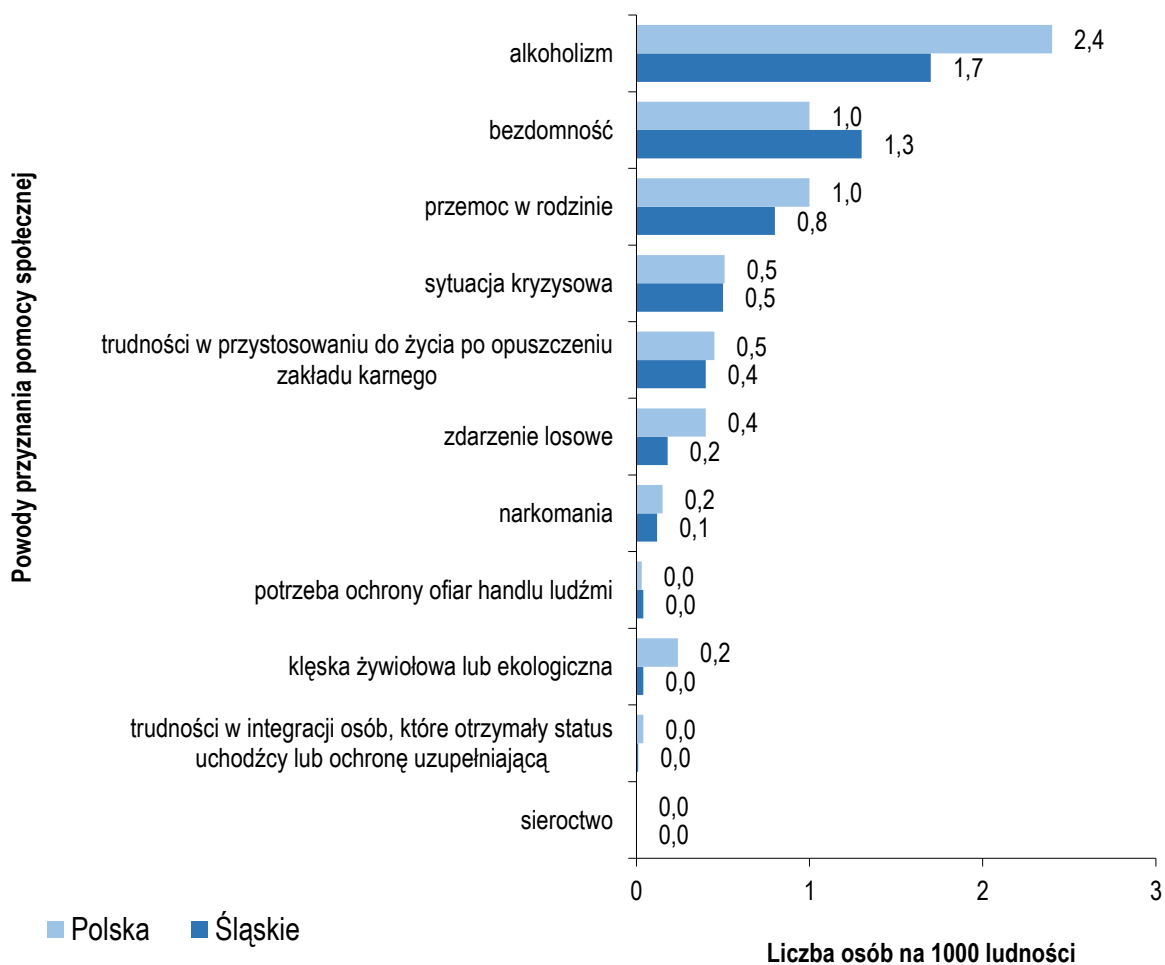
Uwaga: Dana rodzina i jej członkowie mogli być objęci pomocą z powodu więcej niż jednej przyczyny.
 Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRPiPS-03* za okres I-XII 2020 r.

Wykres 17. Osoby w rodzinach objętych pomocą społeczną na 1000 ludności wg powodów udzielenia pomocy – województwo śląskie i Polska, 2020 r., cz. 1.

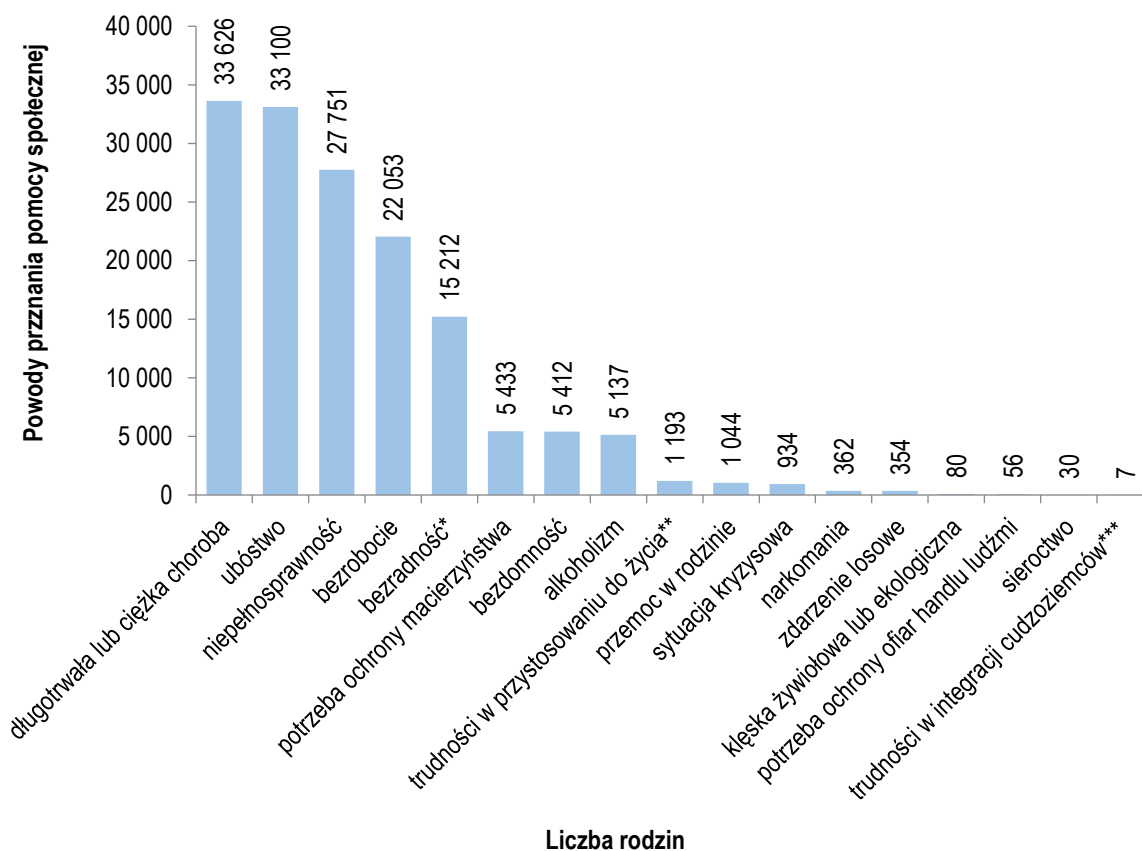
Źródło: 1) Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRPiPS-03* za okres I-XII 2020 r., 2) Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <http://www.stat.gov.pl/bdl>.

Wykres 18. Osoby w rodzinach objętych pomocą społeczną na 1000 ludności wg powodów udzielenia pomocy – województwo śląskie i Polska, 2020 r., cz. 2.

Źródło: 1) Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRPiPS-03* za okres I-XII 2020 r., 2) Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <http://www.stat.gov.pl/bdl>.

Wykres 19. Rodziny objęte pomocą społeczną wg powodów udzielenia pomocy w województwie śląskim w 2020 roku.

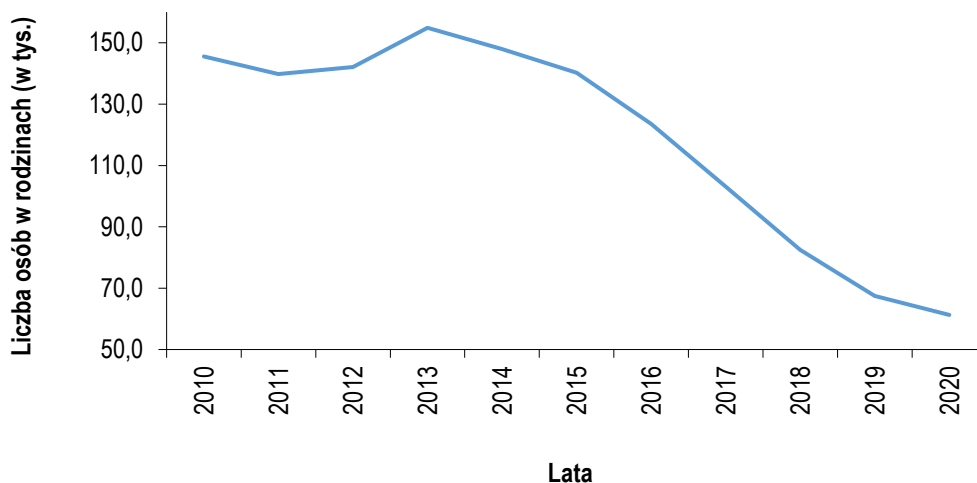
* w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzeniu gospodarstwa domowego.

** po zwolnieniu z zakładu karnego.

*** którzy uzyskali w Rzeczypospolitej Polskiej status uchodźcy lub ochronę uzupełniającą.

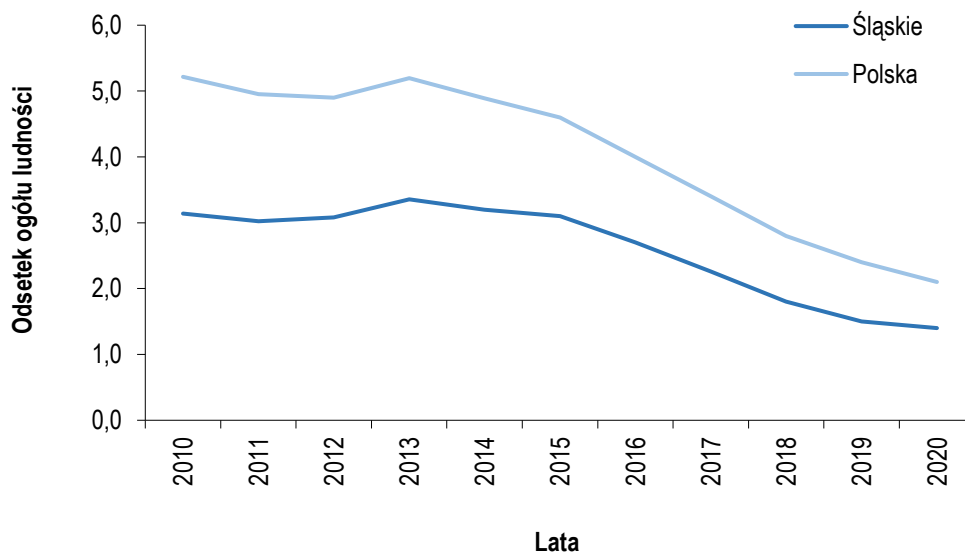
Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRPiPS-03* za okres I-XII 2020 r.,

Wykres 20. Liczba osób w rodzinach objętych pomocą społeczną z powodu ubóstwa - województwo śląskie, lata 2010-2020.

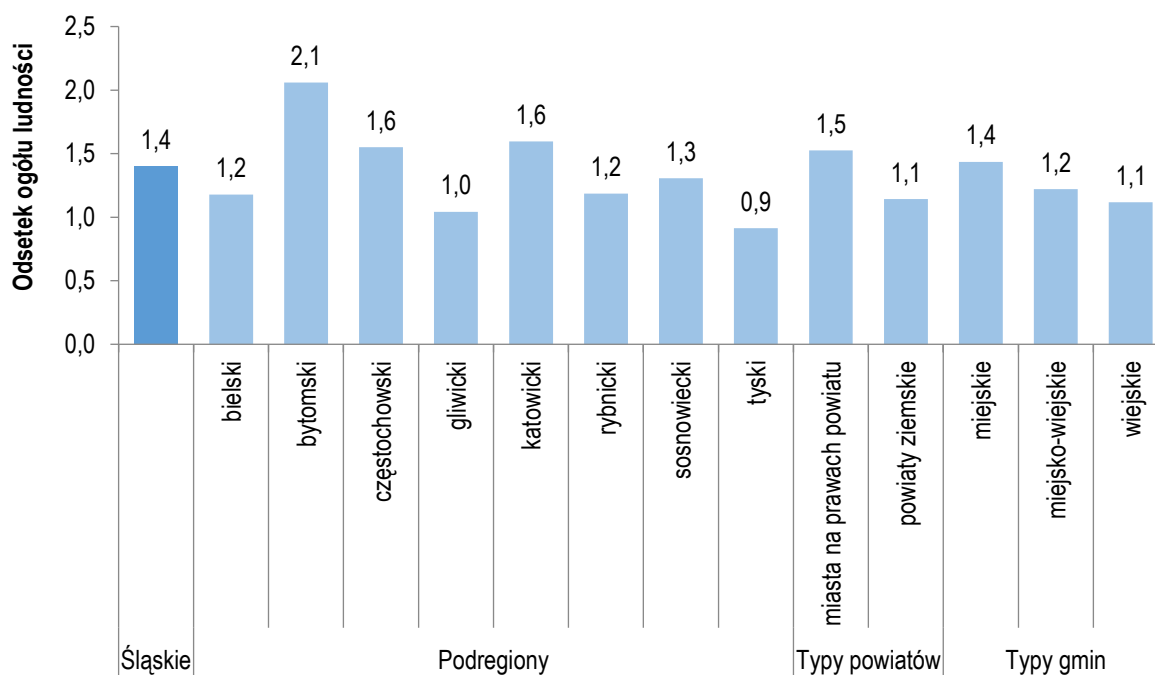
Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania *MPiPS/MRPiPS-03* za lata 2010-2020.

Wykres 21. Osoby w rodzinach objętych pomocą społeczną z powodu ubóstwa jako odsetek ogółu ludności – województwo śląskie i Polska, lata 2010-2020.

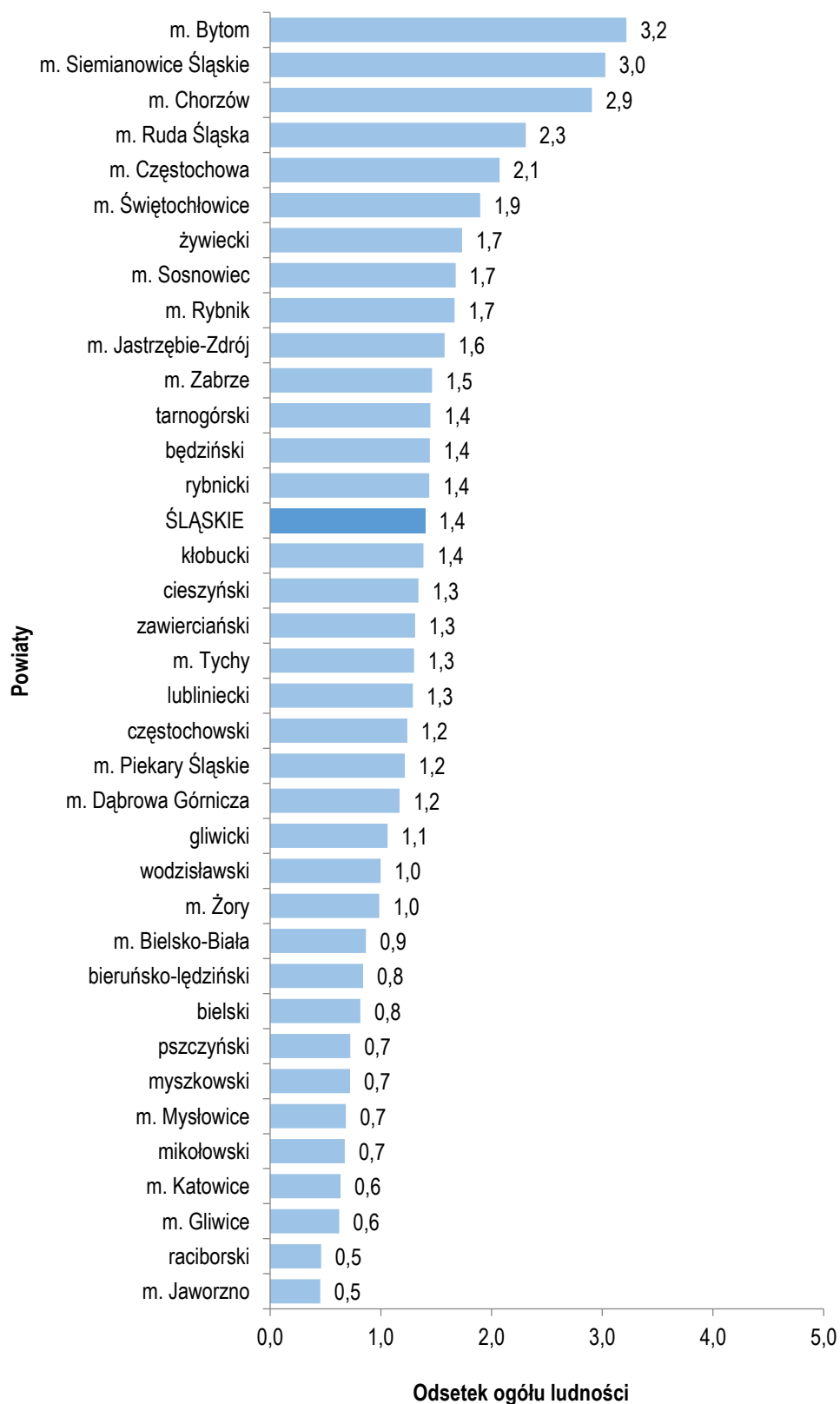
Źródło: 1) Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRPiPS-03* za lata 2010-2020, 2) Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <http://www.stat.gov.pl/bdl>.

Wykres 22. Osoby w rodzinach objętych pomocą społeczną z powodu ubóstwa jako odsetek ogółu ludności poszczególnych terytoriów - województwo śląskie, 2020 r.

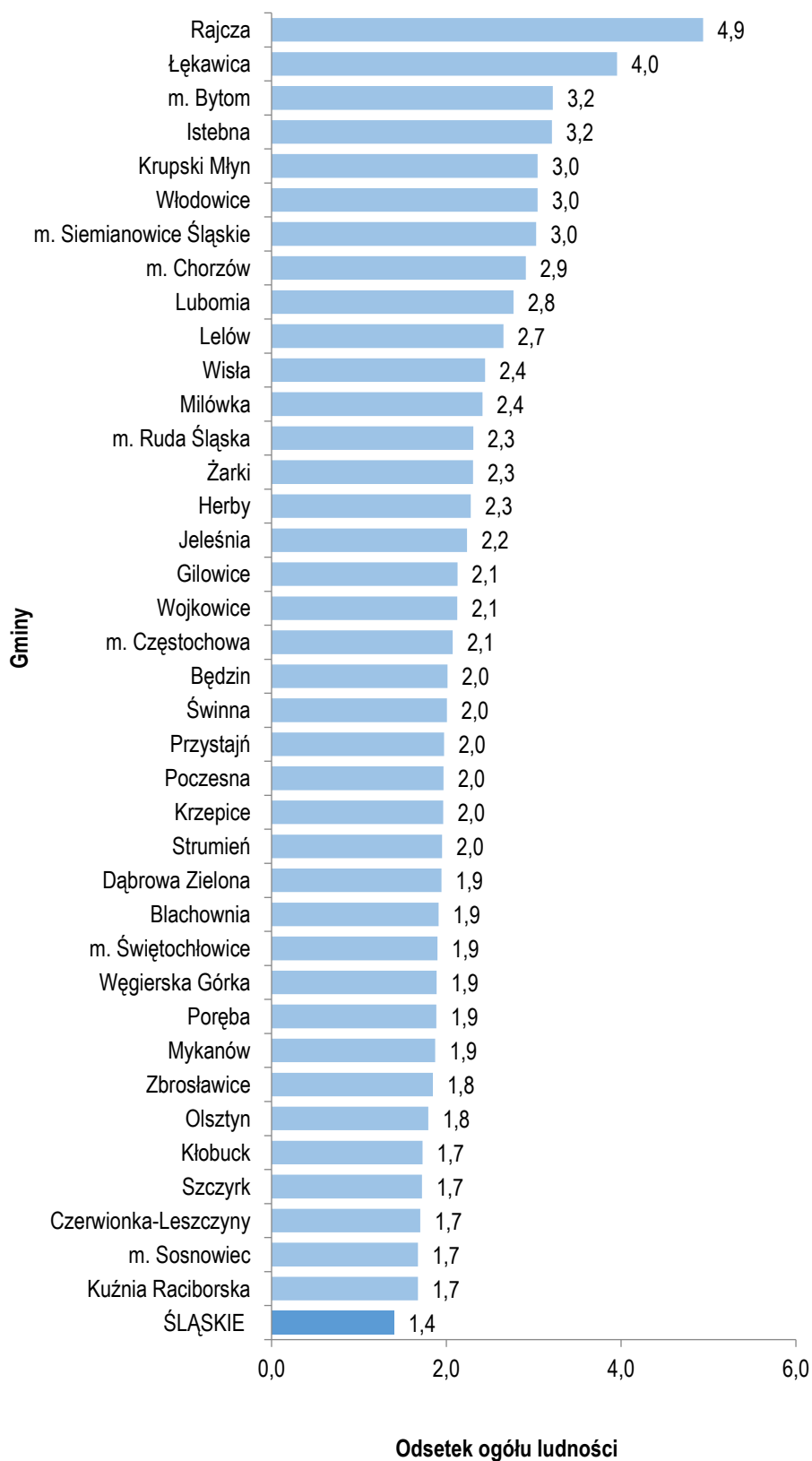
Źródło: 1) Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRPiPS-03* za okres I-XII 2020 r., 2) Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <http://www.stat.gov.pl/bdl>.

Wykres 23. Osoby w rodzinach objętych pomocą społeczną z powodu ubóstwa jako odsetek ogółu ludności powiatów - województwo śląskie, 2020 r.

Źródło: 1) Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRPiPS-03* za okres I-XII 2020 r., 2) Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <http://www.stat.gov.pl/bdl>.

Wykres 24. Gminy o najwyższym odsetku ludności objętej pomocą społeczną z powodu ubóstwa - województwo śląskie, 2020 r.

Źródło: 1) Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRPiPS-03* za okres I-XII 2020 r., 2) Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <http://www.stat.gov.pl/bdl>.

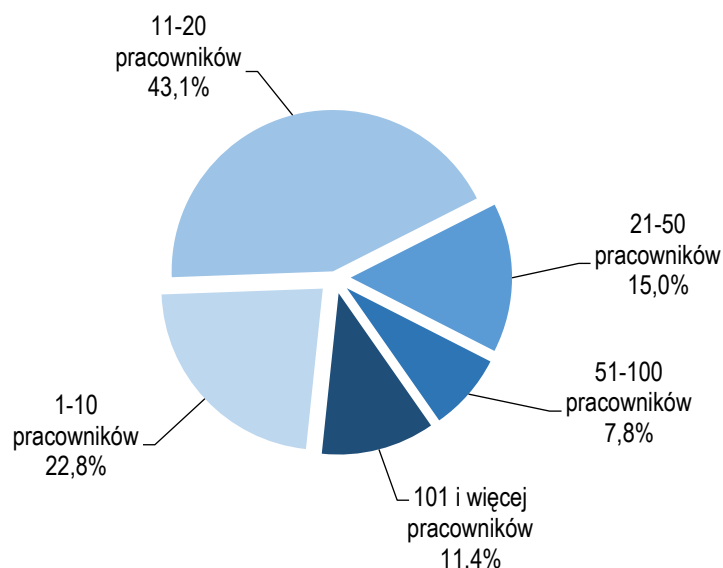
4. INFRASTRUKTURA POMOCY SPOŁECZNEJ

Zadania z zakresu pomocy społecznej w województwie śląskim realizowane są na wszystkich poziomach podziału administracyjnego. Na szczeblu województwa funkcjonuje Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej Województwa Śląskiego będący jednostką organizacyjną Urzędu Marszałkowskiego Województwa Śląskiego oraz Wydział Rodziny i Polityki Społecznej Śląskiego Urzędu Wojewódzkiego w Katowicach.

Na szczeblach gminy i powiatu działa cały wachlarz instytucji świadczących szeroki zakres usług osobom, rodzinom i grupom wymagającym wsparcia. Do usług tych należą w szczególności: wypłacanie pomocy finansowej, udzielanie pomocy rzeczowej, poradnictwo specjalistyczne, praca socjalna, zapewnienie posiłku, opieka stacjonarna (całodobowa), półstacjonarna (dzienna bądź też w postaci zapewnienia noclegu) oraz rodzinna.

Zadania pomocy społecznej w gminach wykonują ośrodki pomocy społecznej, natomiast w powiatach – powiatowe centra pomocy rodzinie. W miastach na prawach powiatu zadania PCPR-ów realizują miejskie ośrodki pomocy społecznej, które mogą być nazwane "miejskimi ośrodkami pomocy rodzinie". Ośrodki pomocy społecznej stanowią kategorię jednostek charakteryzujących się ogromnym zróżnicowaniem. Najmniejszy OPS (w Koszarawie) zatrudniał na koniec 2020 roku 3 osoby, największy (w Katowicach) posiadał w tym czasie 388 pracowników.

Wykres 25. Struktura ośrodków pomocy społecznej* wg liczby pracowników - województwo śląskie, stan na koniec 2020 r. (N=167).

* Na wykresie uwzględniono zarówno ośrodki działające w gminach powiatów ziemskich, jak i w miastach na prawach powiatu.

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRPiPS-03* za okres I-XII 2020 r.

W samorządach miast/gmin funkcjonują różne modele działania ośrodków pomocy społecznej. Niektóre samorzady powierzają im realizację wszystkich zadań z obszaru pomocy i wsparcia, w innych natomiast działania OPS-ów ograniczają się wyłącznie do realizacji tych, które wynikają z ustawy o pomocy społecznej, podczas gdy pozostałe zadania są obsługiwane przez odpowiednie wydziały urzędów miast/gmin. Pomiędzy tymi dwoma skrajnymi modelami istnieje cały wachlarz rozwiązań pośrednich.

Gmina, powiat i miasto w celu realizacji zadań pomocy społecznej mogą tworzyć również inne podmioty, w tym posiadające status jednostek organizacyjnych pomocy społecznej⁸¹. Poniżej przedstawiono (w kolejności alfabetycznej) charakterystyki wybranych podmiotów funkcjonujących na terenie województwa śląskiego w 2020 r.

Dom pomocy społecznej – świadczy usługi bytowe, opiekuńcze, wspomagające i edukacyjne na poziomie obowiązującego standardu, w zakresie i formach wynikających z indywidualnych potrzeb osób w nim przebywających⁸². Dom pomocy społecznej może również świadczyć usługi opiekuńcze i specjalistyczne usługi opiekuńcze dla osób w nim niezamieszkujących⁸³. Prawo do umieszczenia w domu pomocy społecznej przysługuje osobom wymagającym całodobowej opieki z powodu wieku, choroby lub niepełnosprawności, niemogących samodzielnie funkcjonować w codziennym życiu, którym nie można zapewnić niezbędnej pomocy w formie usług opiekuńczych⁸⁴. Domy pomocy społecznej, w zależności od rodzaju osób w nich mieszkających, dzielą się na jednostki dla: 1) osób w podeszłym wieku, 2) osób przewlekłe somatycznie chorych, 3) osób przewlekłe psychicznie chorych, 4) dorosłych niepełnosprawnych intelektualnie, 5) dzieci i młodzieży niepełnosprawnych intelektualnie, 6) osób niepełnosprawnych fizycznie oraz 7) osób uzależnionych od alkoholu⁸⁵. DPS może być prowadzony w jednym budynku łącznie dla: 1) osób w podeszłym wieku oraz osób przewlekłe somatycznie chorych; 2) osób przewlekłe somatycznie chorych oraz osób niepełnosprawnych fizycznie; 3) osób w podeszłym wieku oraz osób niepełnosprawnych fizycznie; 4) osób dorosłych niepełnosprawnych intelektualnie oraz dzieci i młodzieży niepełnosprawnych intelektualnie. Typy domów pomocy społecznej mogą być łączone także w inny sposób, pod warunkiem usytuowania każdego z nich w odrębnym budynku⁸⁶.

Mieszkanie chronione – jest formą pomocy społecznej przygotowującą pod opieką specjalistów osoby tam przebywające do prowadzenia samodzielnego życia lub wspomagającą te osoby w codziennym funkcjonowaniu⁸⁷. Ta forma wsparcia może być przyznana osobie pełnoletniej, która ze względu na trudną sytuację życiową, wiek, niepełnosprawność lub chorobę potrzebuje wsparcia w funkcjonowaniu w codziennym życiu, ale nie wymaga usług w zakresie świadczonej przez jednostkę całodobowej opieki. Dotyczy to w szczególności osób z zaburzeniami psychicznymi, osób opuszczających pieczę zastępczą, młodzieżowy ośrodek wychowawczy, zakład dla nieletnich, a także cudzoziemców, którzy uzyskali w Rzeczypospolitej Polskiej status

⁸¹ Ustawa o pomocy społecznej, w treści art. 6 ust. 5, do jednostek organizacyjnych pomocy społecznej zalicza: regionalny ośrodek polityki społecznej, powiatowe centrum pomocy rodzinie, ośrodek pomocy społecznej, centrum usług społecznych - w przypadku przekształcenia ośrodka pomocy społecznej w centrum usług społecznych na podstawie przepisów ustawy z dnia 19 lipca 2019 r. o realizowaniu usług społecznych przez centrum usług społecznych (Dz.U. poz. 1818), dom pomocy społecznej, placówkę specjalistycznego poradnictwa, w tym rodzinnego, ośrodek wsparcia oraz ośrodek interwencji kryzysowej. W tej części opracowania - w ślad za *Sprawozdaniem z udzielonych świadczeń pomocy społecznej - pieniężnych, w naturze i usługach MRPiPS-03* – ujęto również informacje dotyczące: rodzinnych domów pomocy, mieszkań chronionych, noclegowni oraz ogrzewalni.

⁸² Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (t.j. Dz.U. z 2020 r. poz. 1876 ze zm.), art. 55, ust. 1.

⁸³ Ibidem, art. 55, ust. 3.

⁸⁴ Ibidem, art. 54, ust. 1.

⁸⁵ Ibidem, art. 56.

⁸⁶ Ibidem, art. 56a, ust 1 i 2.

⁸⁷ Ibidem, art. 53, ust. 2.

uchodźcy, ochronę uzupełniającą lub zezwolenie na pobyt czasowy⁸⁸. Mieszkanie chronione w zależności od celu udzielania wsparcia prowadzone jest jako mieszkanie chronione treningowe lub mieszkanie chronione wspierane. W mieszkaniu chronionym treningowym zapewnia się usługi bytowe oraz naukę, rozwijanie lub utrwalanie samodzielności, sprawności w zakresie samoobsługi, pełnienia ról społecznych w integracji ze społecznością lokalną, w celu umożliwienia prowadzenia samodzielnego życia. Mieszkanie chronione wspierane przeznaczone jest dla osoby niepełnosprawnej, w szczególności osoby niepełnosprawnej fizycznie lub osoby z zaburzeniami psychicznymi oraz dla osoby w podeszłym wieku lub przewlekle chorej. W mieszkaniu chronionym wspieranym zapewnia się usługi bytowe oraz pomoc w wykonywaniu czynności niezbędnych w życiu codziennym i realizacji kontaktów społecznych, w celu utrzymania lub rozwijania samodzielności osoby na poziomie jej psychofizycznych możliwości⁸⁹.

Noclegownia – zapewnia schronienie osobom bezdomnym, świadcząc tymczasową pomoc w postaci miejsca noclegowego, w ramach której umożliwia spędzenie nocy w warunkach gwarantujących ochronę życia i zdrowia⁹⁰.

Ogrzewalnia - umożliwia interwencyjny, bezpieczny pobyt w ogrzewanych pomieszczeniach wyposażonych co najmniej w miejsca siedzące⁹¹.

Ośrodek interwencji kryzysowej – to jednostka organizacyjna pomocy społecznej wyspecjalizowana w zakresie udzielania wsparcia stanowiącego zespół interdyscyplinarnych działań podejmowanych na rzecz osób i rodzin będących w stanie kryzysu. Celem interwencji kryzysowej jest przywrócenie stanu równowagi psychicznej i umiejętności samodzielnego radzenia sobie, a dzięki temu zapobieganie przejściu reakcji kryzysowej w stan chronicznej niewydolności psychospołecznej. Interwencją kryzysową obejmowane są osoby i rodziny bez względu na posiadany dochód. W ramach tej formy wsparcia udziela się natychmiastowej specjalistycznej pomocy psychologicznej, a w zależności od potrzeb - poradnictwa socjalnego lub prawnego, w sytuacjach uzasadnionych - schronienia do 3 miesięcy⁹².

Ośrodki wsparcia:

- **Dom dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży** – zapewnia całodobowy, okresowy pobyt matkom z małoletnimi dziećmi i kobietom w ciąży, a także ojcom z małoletnimi dziećmi i innym osobom sprawującym opiekę nad dziećmi⁹³.
- **Dzienny dom pomocy** – placówka przeznaczona dla osób, które z powodu wieku, choroby lub innych przyczyn wymagają opieki. Dienne domy pomocy zapewniają swym klientom różnorodne usługi. Zwykle jest to: pobyt od poniedziałku do piątku (od godzin rannych do popołudniowych), wyżywienie (śniadanie wraz z obiadem), posiłki na wynos, usługi higieniczne (natrysk, usługi pralnicze), udzielanie pomocy w podstawowych czynnościach życiowych, załatwianiu spraw osobistych i urzędowych, podnoszenie sprawności i aktywizowanie, pomoc w zaspokojeniu potrzeb zdrowotnych (pomoc w kontaktach z placówkami służby zdrowia, pomoc w zakupie leków), działania wspomagające (pomoc psychologiczna, rekreacja, rozwijanie kontaktów ze środowiskiem i rodziną).

⁸⁸ Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej..., op. cit., art. 53, ust. 1.

⁸⁹ Ibidem, art. 53, ust. 3-6.

⁹⁰ Ibidem, art. 48a, ust. 3.

⁹¹ Ibidem, art. 48a, ust. 4.

⁹² Ibidem, art. 47, ust. 1-3.

⁹³ Rozporządzenie Ministra Polityki Społecznej w sprawie domów dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży z dnia 8 marca 2005 r. (Dz.U. z 2005 r., nr 43, poz. 418), §2.

- **Schronisko dla osób bezdomnych** - zapewnia osobom bezdomnym, które podpisały kontrakt socjalny, całodobowe, tymczasowe schronienie oraz usługi ukierunkowane na wzmacnianie aktywności społecznej, wyjście z bezdomności i uzyskanie samodzielności życiowej⁹⁴.
- **Schronisko dla osób bezdomnych z usługami opiekuńczymi** - zapewnia osobom bezdomnym, które ze względu na wiek, chorobę lub niepełnosprawność wymagają częściowej opieki i pomocy w zaspokajaniu niezbędnych potrzeb życiowych, ale nie wymagają usług w zakresie świadczonym przez jednostkę całodobowej opieki, zakład opiekuńczo-leczniczy lub zakład pielęgnacyjno-opiekuńczy, tymczasowe schronienie wraz z usługami opiekuńczymi oraz usługami ukierunkowanymi na wzmacnianie aktywności społecznej, w miarę możliwości wyjście z bezdomności i uzyskanie samodzielności życiowej. W szczególnie uzasadnionych przypadkach osobom bezdomnym w tego typu schroniskach zapewnia się posiłek lub całodzienne wyżywienie⁹⁵.
- **Środowiskowy dom samopomocy** – ośrodek wsparcia, który świadczy usługi w ramach indywidualnych lub zespołowych treningów samoobsługi i treningów umiejętności społecznych, polegających na nauce, rozwijaniu lub podtrzymywaniu umiejętności w zakresie czynności dnia codziennego i funkcjonowania w życiu społecznym⁹⁶.

Placówka specjalistycznego poradnictwa – to jednostka organizacyjna pomocy społecznej wyspecjalizowana w zakresie świadczenia osobom i rodzinom - które mają trudności lub wykazują potrzebę wsparcia w rozwiązywaniu swoich problemów życiowych - poradnictwa, w tym prawnego, psychologicznego i rodzinnego⁹⁷.

Rodzinny dom pomocy – stanowi formę usług opiekuńczych i bytowych świadczonych całodobowo przez osobę fizyczną lub organizację pożytku publicznego dla nie mniej niż trzech i nie więcej niż ośmiu zamieszkujących wspólnie osób wymagających z powodu wieku lub niepełnosprawności wsparcia w tej formie⁹⁸.

Na koniec 2020 r. w województwie śląskim, na poziomie gminy i powiatu, działało ogółem 755 podmiotów należących do wyżej wymienionych rodzajów. Wśród nich znalazło się 167 ośrodków pomocy społecznej oraz 17 powiatowych centrów pomocy rodzinie⁹⁹. Liczba i rozmieszczenie dwóch ostatnich rodzajów jednostek mają charakter stały, dlatego też umownie można nazwać je podstawowymi. Dla odróżnienia pozostałe rodzaje JOPS w niniejszym rozdziale określono jako specjalistyczne i to właśnie im poświęcono dalszą jego część.

⁹⁴ Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej..., op. cit., art. 48a, ust. 2.

⁹⁵ Ibidem, art. 48a, ust. 2b i 2c.

⁹⁶ Ibidem, art. 51a, ust. 2.

⁹⁷ Ibidem, art. 46, ust. 1.

⁹⁸ Ibidem, art. 52, ust. 2.

⁹⁹ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRPiPS-03* za okres I-XII 2020 r.

Wśród 571 specjalistycznych jednostek organizacyjnych pomocy i integracji społecznej działających na terenie województwa śląskiego na koniec 2020 r. znalazło się (w kolejności od najliczniejszych):

- 210 mieszkań chronionych (68 dla osób usamodzielnianych opuszczających niektóre typy placówek opiekuńczo-wychowawczych, schroniska, zakłady poprawcze itp., 24 dla osób z zaburzeniami psychicznymi; z tego 128 miało charakter mieszkań treningowych, a 82 wspieranych);
- 201 ośrodków wsparcia, w tym:
 - 63 dzienne domy pomocy;
 - 47 ośrodków dla osób z zaburzeniami psychicznymi (w tym 46 środowiskowych domów samopomocy i 4 kluby samopomocy dla osób z zaburzeniami psychicznymi);
 - 36 „innych ośrodków wsparcia”;
 - 30 schronisk dla osób bezdomnych;
 - 6 domów dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży;
 - 6 schronisk dla osób bezdomnych z usługami opiekuńczymi;
 - 14 klubów samopomocy (innych niż kluby samopomocy dla osób z zaburzeniami psychicznymi);
- 98 domów pomocy społecznej¹⁰⁰;
- 21 ośrodków interwencji kryzysowej (w tym: 19 dla ofiar przemocy w rodzinie, a 5 dla ofiar handlu ludźmi);
- 17 noclegowni;
- 12 ogrzewalni;
- 11 placówek specjalistycznego poradnictwa (wśród nich 7 miały charakter jednostek specjalistycznego poradnictwa rodzinnego, a spośród tych ostatnich 3 świadczyły usługi w postaci terapii rodzinnej);
- 1 rodzinny dom pomocy społecznej¹⁰¹.

W latach 2019-2020 bilans liczby jednostek organizacyjnych pomocy społecznej zwiększył się o 64, tj. o 12,6%. Wzrosty miały miejsce w przypadku:

- mieszkań chronionych - 60 jednostek;
- „innych ośrodków wsparcia” – 17 jednostek;
- placówek specjalistycznego poradnictwa – 6 jednostek;
- noclegowni – 4 jednostki;
- dziennych domów pomocy i ośrodków interwencji kryzysowej – po 2 jednostki;
- klubów samopomocy innych niż dla osób z zaburzeniami psychicznymi, ogrzewalni oraz schronisk dla osób bezdomnych z usługami opiekuńczymi – po 1 jednostce.

Spadek dotyczył jedynie liczby schronisk dla osób bezdomnych – o 2 jednostki. W przypadku domów dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży, domów pomocy społecznej, klubów samopomocy dla osób z zaburzeniami psychicznymi, rodzinnych domów pomocy oraz środowiskowych domów samopomocy w latach 2019-2020 nie stwierdzono zmiany liczby jednostek¹⁰².

¹⁰⁰ Wartość odnosi się do jednostek prowadzonych na zlecenie powiatu/gminy. Oprócz nich na terenie województwa śląskiego działało 7 DPS prowadzonych przez stowarzyszenia/fundacje lub też w ramach działalności gospodarczej - bez zlecenia powiatu lub gminy. Jednostki te dysponowały 345 miejscami. Źródło: Śląski Urząd Wojewódzki w Katowicach, *Wykaz zarejestrowanych domów pomocy społecznej w województwie śląskim*, <https://www.katowice.uw.gov.pl/wydzial/wydzial-rodziny-i-polityki-spoecznej/wykazy-i-rejestry> [odczyt 08.04.2021 r.].

¹⁰¹ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRPiPS-03* za okres I-XII 2020 r.

¹⁰² Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania *MRPiPS-03* za lata 2019-2020.

Jednostki organizacyjne pomocy społecznej mogą charakteryzować się zasięgiem lokalnym (z reguły nie przekraczającym jednej gminy) lub ponadlokalnym. Na koniec 2020 r. na terenie województwa śląskiego funkcjonowało 415 jednostek (72,7%) o zasięgu lokalnym oraz 156 (27,3%) charakteryzujących się zasięgiem ponadlokalnym. Przeciętnie w całym kraju odsetek tych pierwszych wynosił 67,9%¹⁰³, co oznacza, że w 2020 roku województwo śląskie, w stosunku do średniej krajowej, charakteryzowało się wyższym udziałem jednostek organizacyjnych pomocy społecznej o zasięgu lokalnym. Stan taki wynika w znacznej mierze z wyjątkowo dużego udziału miast na prawach powiatu. W latach 2019-2020 mieliśmy do czynienia głównie ze wzrostem liczby jednostek o zasięgu lokalnym (wzrost o 65 jednostek, tj. o 18,6%). Liczba JOPS charakteryzujących się zasięgiem ponadlokalnym zmalała w tym czasie o 1, tj. o 0,6%¹⁰⁴.

Liczba miejsc, którymi na koniec 2020 r. dysponowały placówki stacjonarne, półstacjonarne, rodzinne oraz mieszkania chronione, wyniosła 18 347¹⁰⁵. Struktura miejsc ze względu na rodzaj jednostki przedstawiała się następująco (w kolejności od najliczniejszych)¹⁰⁶:

- domy pomocy społecznej – 8 723;
- ośrodki wsparcia – 7 944;
- noclegownie – 730;
- mieszkania chronione – 702;
- ogrzewalnie – 240;
- rodzinny dom pomocy – 8.

Spośród ogółu miejsc, jakimi dysponowały ośrodki wsparcia, na ośrodki dla osób z zaburzeniami psychicznymi przypadało 2 046, w tym na środowiskowe domy samopomocy – 2 021, a na kluby samopomocy dla osób z zaburzeniami psychicznymi – 25. Pozostałe ośrodki wsparcia dysponowały następującą liczbą miejsc:

- dzienne domy pomocy – 2 576;
- schroniska dla osób bezdomnych – 1 373;
- „inne ośrodki wsparcia” – 1 282;
- kluby samopomocy (inne niż te dla osób z zaburzeniami psychicznymi) – 405;
- schroniska dla osób bezdomnych z usługami opiekuńczymi – 158;
- domy dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży – 123.

W latach 2019-2020 nastąpiła zmiana metodologii liczenia miejsc pozostających w dyspozycji JOPS, stąd też dokonywanie porównań jest celowe tylko w przypadku poszczególnych rodzajów jednostek. W wyżej wymienionym okresie spadki liczby miejsc zanotowano w przypadku:

- dziennych domów pomocy – 32 miejsca (1,2%);
- schronisk dla osób bezdomnych - 14 miejsc (1,0%);
- ogrzewalni – 5 miejsc (2,0%).

Wzrosty wystąpiły w przypadku:

- innych ośrodków wsparcia – 829 miejsc (183,0%)¹⁰⁷;
- noclegowni – 181 miejsc (33,0%);
- mieszkań chronionych – 101 miejsc (16,8%);
- schronisk dla osób bezdomnych z usługami opiekuńczymi – 49 miejsc (45,0%);
- klubów samopomocy innych niż dla osób z zaburzeniami psychicznymi – 41 miejsc (11,3%);
- środowiskowych domów samopomocy – 40 miejsc (2,0%);

¹⁰³ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRPiPS-03* za okres I-XII 2020 r.

¹⁰⁴ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania *MRPiPS-03* za lata 2019-2020.

¹⁰⁵ Liczba miejsc wg statutów jednostek.

¹⁰⁶ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRPiPS-03* za okres I-XII 2020 r.

¹⁰⁷ Tak duży wzrost może wynikać ze zmian w metodologii sporządzania sprawozdań.

- domów pomocy społecznej – 34 miejsca (0,4%).

Jeśli chodzi o domy dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży, kluby samopomocy dla osób z zaburzeniami psychicznymi oraz rodzinne domy pomocy, to w latach 2019-2020 nie stwierdzono zmiany liczby miejsc jakimi dysponowały¹⁰⁸.

W 2020 roku ogólny wskaźnik liczby miejsc w jednostkach organizacyjnych pomocy społecznej w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców był w województwie śląskim niższy niż Polsce i wynosił 40,6 wobec 45,5 dla całego kraju¹⁰⁹. W miastach na prawach powiatu jego poziom kształtował się na poziomie 44,4, a w powiatach ziemskich - 35,9. W 2020 r. najniższe jego wartości zanotowano w podregionach: tyskim (30,0), rybnickim (32,8) i bielskim (35,3); natomiast na poziomie powiatów w: kłobuckim (3,5), żywieckim (10,1) oraz m. Jastrzębie-Zdrój (19,2)¹¹⁰.

Mniej korzystny dla województwa śląskiego poziom wskaźników występował w przypadku (w kolejności od największej procentowej różnicy): środowiskowych domów samopomocy (śląskie 4,5; Polska 8,3), klubów samopomocy innych niż dla osób z zaburzeniami psychicznymi (śląskie 0,9; Polska 3,0), domów pomocy społecznej (śląskie 19,3; Polska 21,1), klubów samopomocy dla osób z zaburzeniami psychicznymi (śląskie 0,06; Polska 0,18), rodzinnych domów pomocy (śląskie 0,02; Polska 0,09) oraz „innych ośrodków wsparcia” (śląskie 2,8; Polska 2,9)¹¹¹.

W 2020 roku wyższe, w stosunku do średniej krajowej, wartości wskaźników liczby miejsc na 10 tys. ludności dotyczyły (w kolejności od największej procentowej różnicy): schronisk dla osób bezdomnych (śląskie 3,0; Polska 2,0), noclegowni (śląskie 1,6; Polska 0,9), mieszkań chronionych (śląskie 1,6; Polska 1,1), dziennych domów pomocy (śląskie 5,7; Polska 5,3), ogrzewalni (śląskie 0,53; Polska 0,39), schronisk dla osób bezdomnych z usługami opiekuńczymi (śląskie 0,35; Polska 0,25) oraz domów dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży (śląskie 0,27; Polska 0,21)¹¹².

¹⁰⁸ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania *MRPiPS-03* za lata 2019-2020.

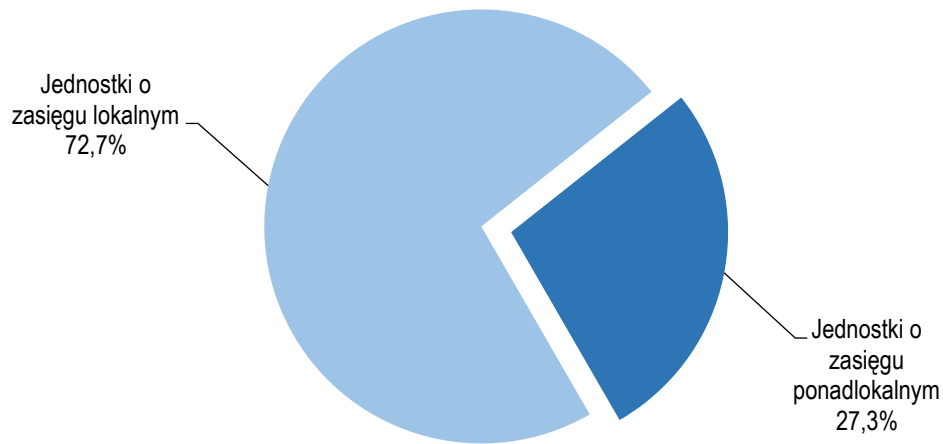
¹⁰⁹ Przy obliczaniu wskaźnika uwzględniono: domy pomocy społecznej, ośrodki wsparcia, noclegownie, ogrzewalnie, rodzinny dom pomocy oraz mieszkania chronione.

¹¹⁰ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRPiPS-03* za okres I-XII 2020 r.; Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.

¹¹¹ Ibidem.

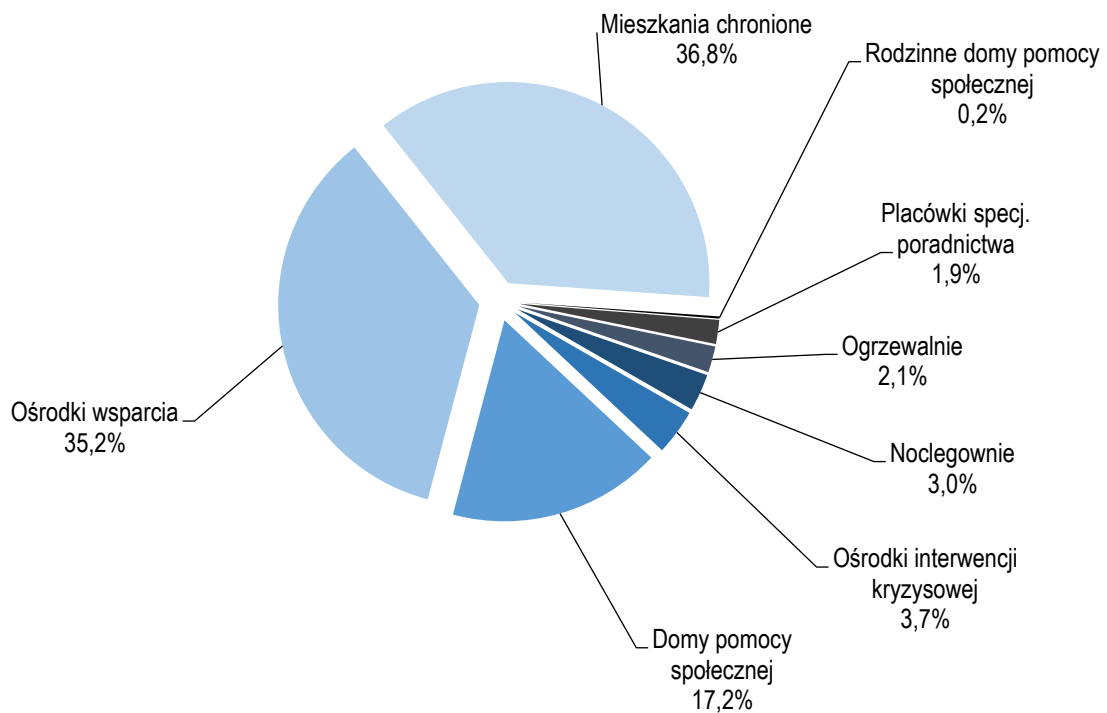
¹¹² Ibidem.

Wykres 26. Struktura specjalistycznych JOPS wg zasięgu działania - województwo śląskie, stan na koniec 2020 r. (N=571).

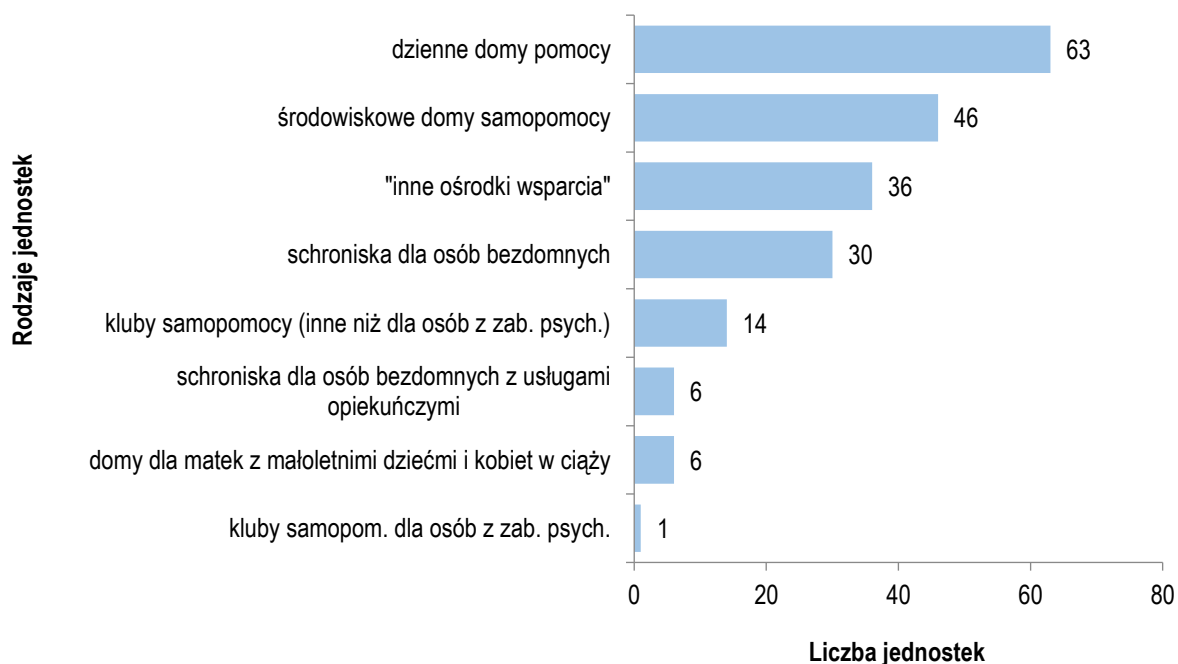
Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRPiPS-03* za okres I-XII 2020 r.

Wykres 27. Struktura specjalistycznych JOPS wg rodzaju - województwo śląskie, stan na koniec 2020 r. (N=571).

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRPiPS-03* za okres I-XII 2020 r.

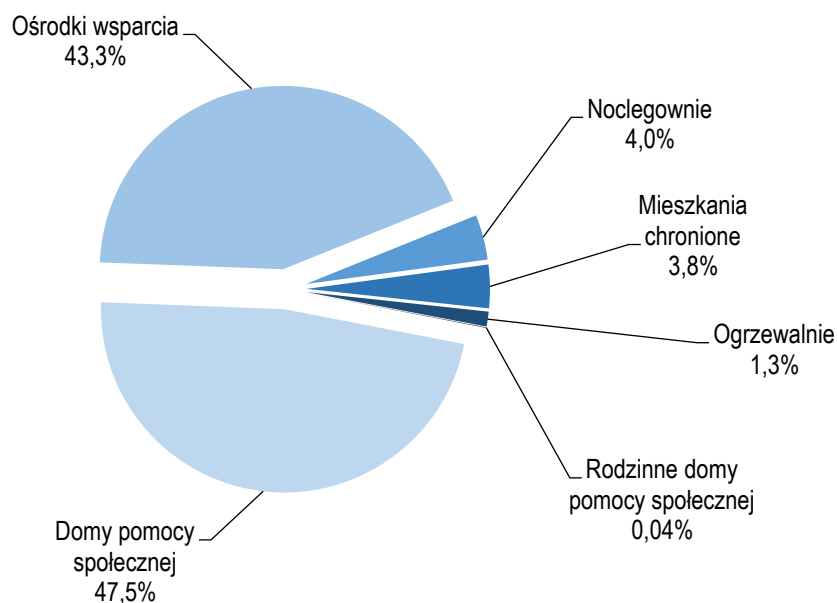
Wykres 28. Ośrodki wsparcia - województwo śląskie, stan na koniec 2020 r.

Uwaga: liczba ośrodków wsparcia wg rodzajów nie sumuje się do ogólnej liczby tego rodzaju jednostek, gdyż dany ośrodek mógł należeć do więcej niż jednej kategorii.

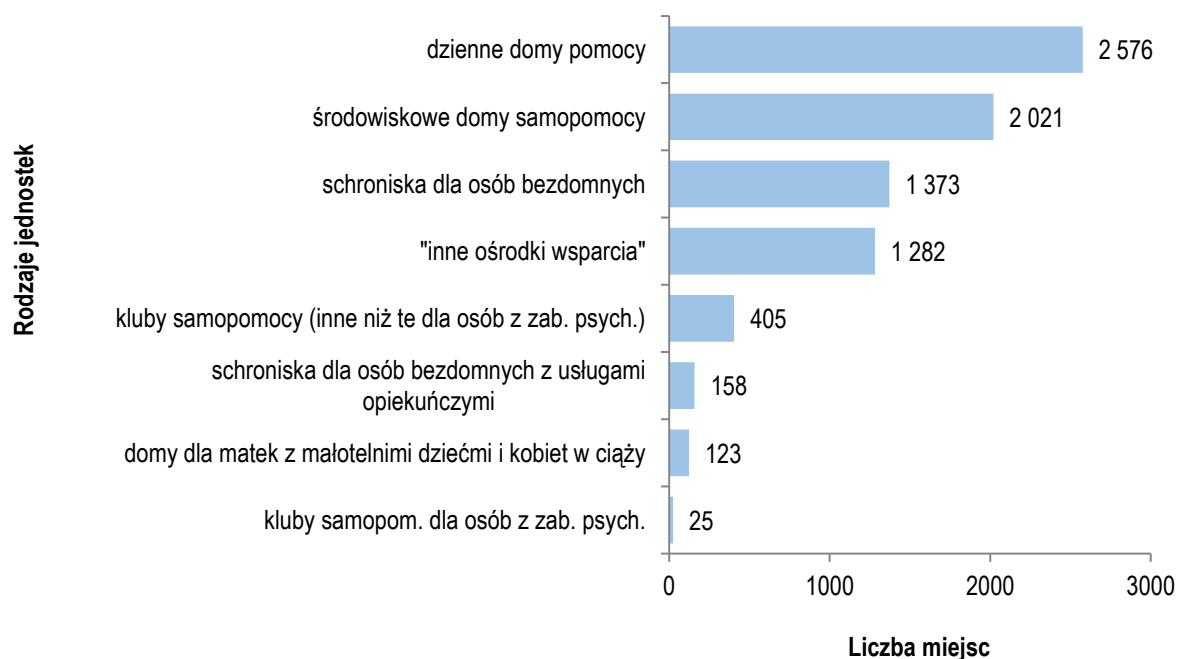
Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRPiPS-03* za okres I-XII 2020 r.

Wykres 29. Struktura miejsc w specjalistycznych JOPS - województwo śląskie, stan na koniec 2020 r. (N=18 347).

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRPiPS-03* za okres I-XII 2020 r.

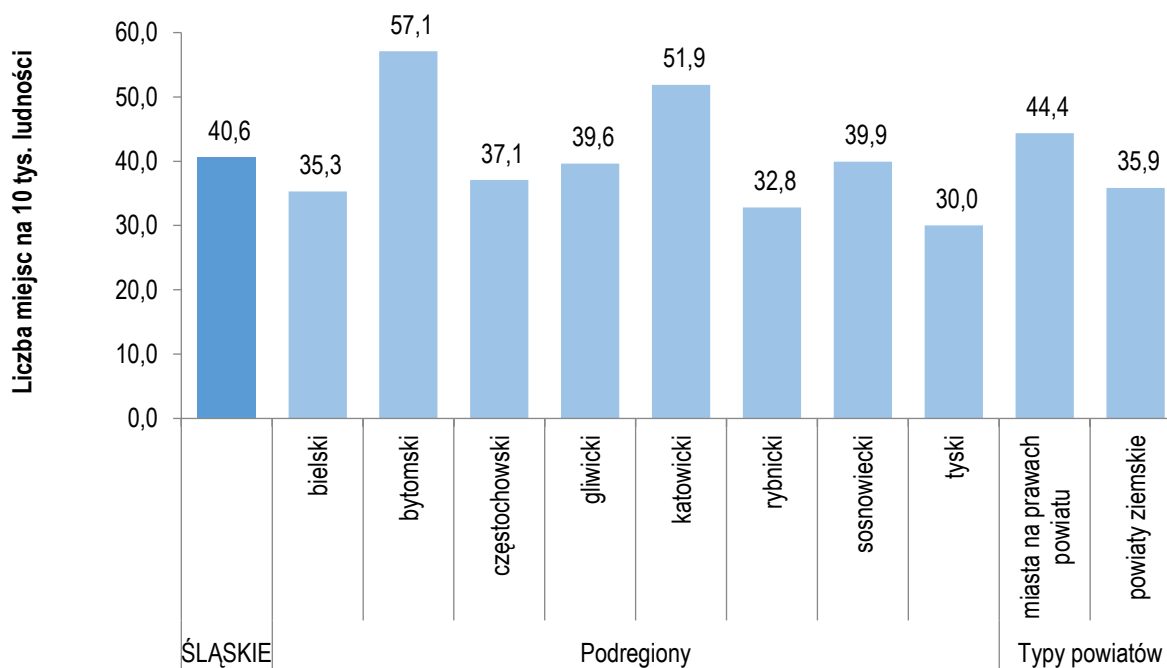
Wykres 30. Miejsca w ośrodkach wsparcia - województwo śląskie, stan na koniec 2020 r.

Uwaga: liczba miejsc w ośrodkach wsparcia wg rodzajów nie sumuje się do ogólnej liczby miejsc w tego rodzaju jednostkach, gdyż dany ośrodek mógł należeć do więcej niż jednej kategorii.

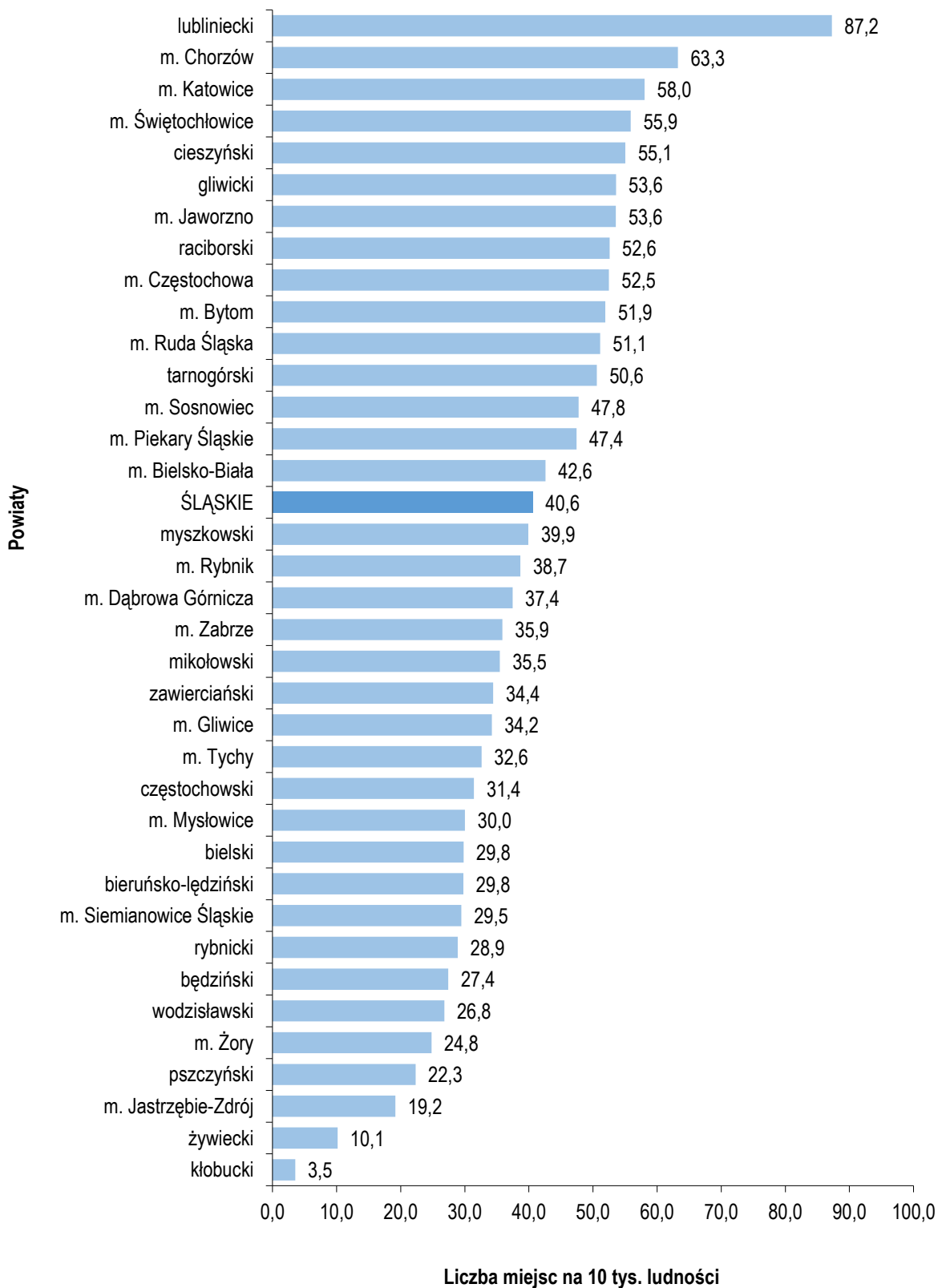
Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRPiPS-03* za okres I-XII 2020 r.

Wykres 31. Liczba miejsc w specjalistycznych JOPS na 10 tys. ludności wg terytoriów, województwo śląskie, stan na koniec 2020 r.

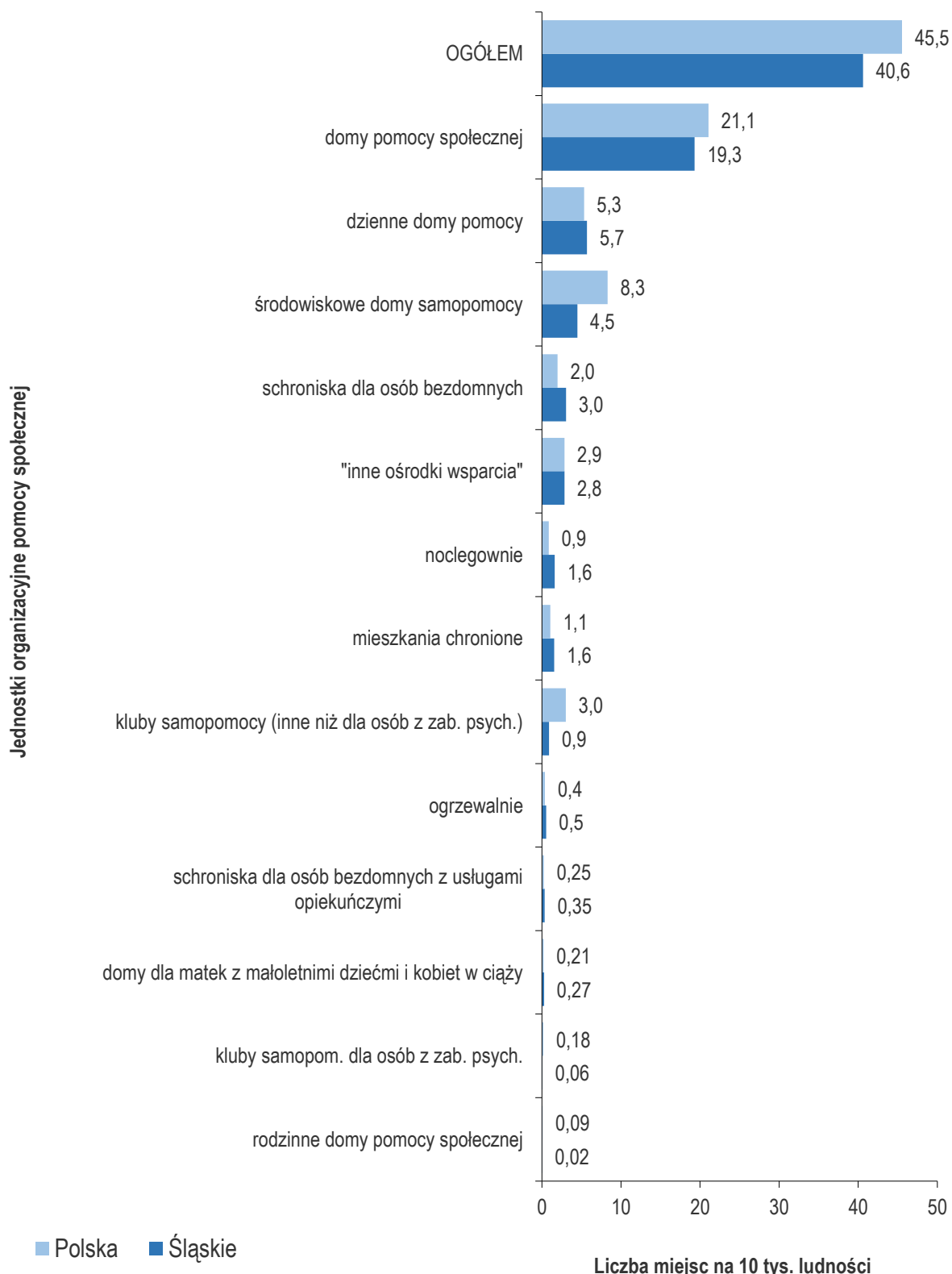
Źródło: 1) Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRPiPS-03* za okres I-XII 2020 r., 2) Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.

Wykres 32. Liczba miejsc w specjalistycznych JOPS na 10 tys. ludności wg powiatów - województwo śląskie, stan na koniec 2020 r.

Źródło: 1) Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRPiPS-03* za okres I-XII 2020 r., 2) Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.

Wykres 33. Liczba miejsc w specjalistycznych JOPS na 10 tys. ludności - województwo śląskie i Polska, stan na koniec 2020 r.

Źródło: 1) Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania *MRPiPS-03* za okres I-XII 2020 r., 2) Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.

5. KADRY POMOCY SPOŁECZNEJ

5.1. Liczebność i struktura pracowników JOPS

Odpowiednia liczebność oraz właściwa struktura zasobów kadrowych jednostek organizacyjnych pomocy społecznej ma duże znaczenie dla skutecznej realizacji zadań wynikających z ustawy o pomocy społecznej. Według danych pochodzących ze sprawozdania *MRPiPS-03*, aktualnych na koniec 2020 r., w województwie śląskim zadania z zakresu pomocy społecznej realizowało 15 680 osób, w tym na szczeblu wojewódzkim 72 (42 w Regionalnym Ośrodku Polityki Społecznej Województwa Śląskiego, 30 w Śląskim Urzędzie Wojewódzkim w Katowicach), a na szczeblach gminnym i powiatowym 15 608¹¹³. Dalszą część niniejszego rozdziału poświęcono pracownikom JOPS działającym na poziomie gmin i powiatów, realizującym zadania wynikające z ustawy o pomocy społecznej.

Na koniec 2020 r. w województwie śląskim na 10 tys. ludności przypadało przeciętnie 34,5 pracowników JOPS. W miastach na prawach powiatu wskaźnik ten wynosił 33,7, natomiast w powiatach ziemskich 35,6. Najniższe jego wartości zanotowano w podregionach: tyskim (27,8), rybnickim (28,8) oraz sosnowieckim (31,3), a na poziomie powiatowym w m. Jastrzębie-Zdrój (15,2), m. Tychy (21,0) oraz powiecie kłobuckim (22,1)¹¹⁴.

Wśród pracowników jednostek szczebla gminnego i powiatowego na koniec 2020 r. dominowały osoby zatrudnione w ośrodkach pomocy społecznej (7 243 osoby), domach pomocy społecznej (6 058 osób), środowiskowych domach samopomocy (630 osób) oraz powiatowych centrach pomocy rodzinie (627 osób). Najmniej pracowników zatrudniały kluby samopomocy inne niż dla osób z zaburzeniami psychicznymi (15 osób), domy dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży (17 osób), placówki specjalistycznego poradnictwa (47 osób) oraz schroniska dla osób bezdomnych z usługami opiekuńczymi (72 osoby)¹¹⁵.

W 2020 roku, w stosunku do roku 2019, ogólna liczba pracowników jednostek szczebla gminnego i powiatowego zmniejszyła się o 253 osoby, tj. o 1,6%. Wśród jednostek, dla których dostępne były dane z obydwu lat¹¹⁶ największy liczbowy wzrost zanotowano w przypadku środowiskowych domów samopomocy (37 osób) i placówek specjalistycznego poradnictwa (29 osób). Największy spadek liczby pracowników dotyczył ośrodków pomocy społecznej (139 osób), powiatowych centrów pomocy rodzinie (22 osoby) oraz ośrodków interwencji kryzysowej (19 osób)¹¹⁷.

Porównując poziomy zasobów kadrowych jednostek organizacyjnych pomocy społecznej w województwie śląskim oraz w kraju można stwierdzić, że w 2020 roku były one nieco niższe dla województwa. Na 10 tys. ludności przypadało przeciętnie 34,5 pracowników JOPS, natomiast w Polsce 35,5. W przypadku województwa niższe wskaźniki liczby pracowników JOPS przypadających na 10 tys. mieszkańców dotyczyły (w kolejności od największej różnicy procentowej) klubów samopomocy dla osób z zaburzeniami psychicznymi (śląskie 0,00; Polska 0,03), klubów samopomocy innych niż dla osób z zaburzeniami psychicznymi (śląskie 0,03; Polska 0,13), środowiskowych domów samopomocy (śląskie 1,39; Polska 2,57), powiatowych centrów pomocy rodzinie (śląskie 1,39; Polska 1,93), domów pomocy społecznej (śląskie 13,4; Polska 14,4) oraz placówek specjalistycznego poradnictwa (śląskie 0,10; Polska 0,11). Warto

¹¹³ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRPiPS-03* za okres I-XII 2020 r.

¹¹⁴ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRPiPS-03* za okres I-XII 2020 r.; Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.

¹¹⁵ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRPiPS-03* za okres I-XII 2020 r.

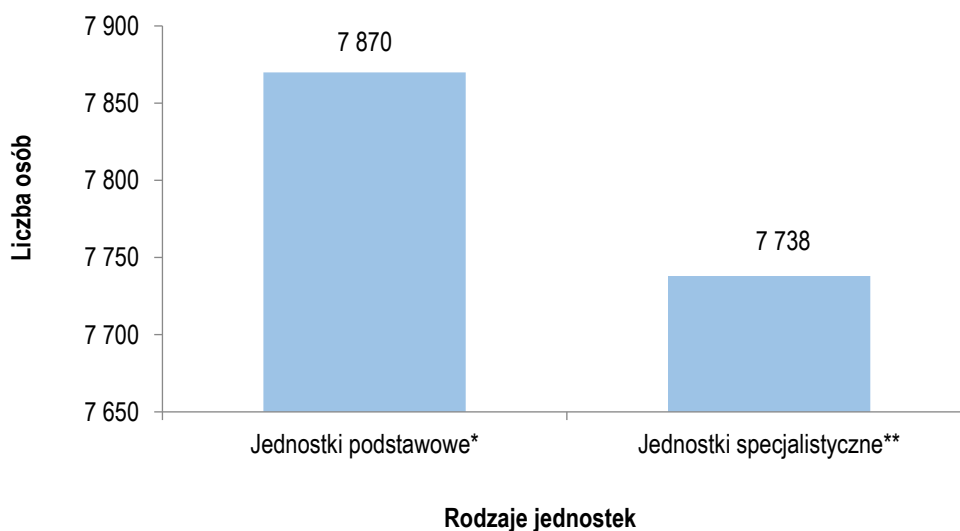
¹¹⁶ W przypadku schronisk dla osób bezdomnych z usługami opiekuńczymi, klubów samopomocy innych niż dla osób z zaburzeniami psychicznymi oraz schronisk dla osób bezdomnych brak danych za 2019 rok.

¹¹⁷ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania *MRPiPS-03* za lata 2019-2020.

przy tym podkreślić, że sytuacja w powiatowych centrach pomocy rodzinie wynika z faktu występowania w województwie śląskim dużej liczby miast na prawach powiatu (19 JST), w których nie ma PCPR-ów, a ich zadania realizują miejskie ośrodki pomocy rodzinie.

W województwie śląskim wyższe niż w Polsce wskaźniki zanotowano (w kolejności od największej różnicy procentowej) w przypadku schronisk dla osób bezdomnych z usługami opiekuńczymi (śląskie 0,16; Polska 0,04), ośrodków interwencji kryzysowej (śląskie 0,45; Polska 0,21), schronisk dla osób bezdomnych (śląskie 0,37; Polska 0,21), domów dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży (śląskie 0,04; Polska 0,03), ośrodków pomocy społecznej (śląskie 16,0; Polska 14,7), „innych ośrodków wsparcia” (śląskie 0,43; Polska 0,39) oraz dziennych domów pomocy (śląskie 0,78; Polska 0,74)¹¹⁸.

Wykres 34. Pracownicy podstawowych* i specjalistycznych** jednostek organizacyjnych pomocy społecznej - województwo śląskie, stan na koniec 2020 r. (N= 15 608).

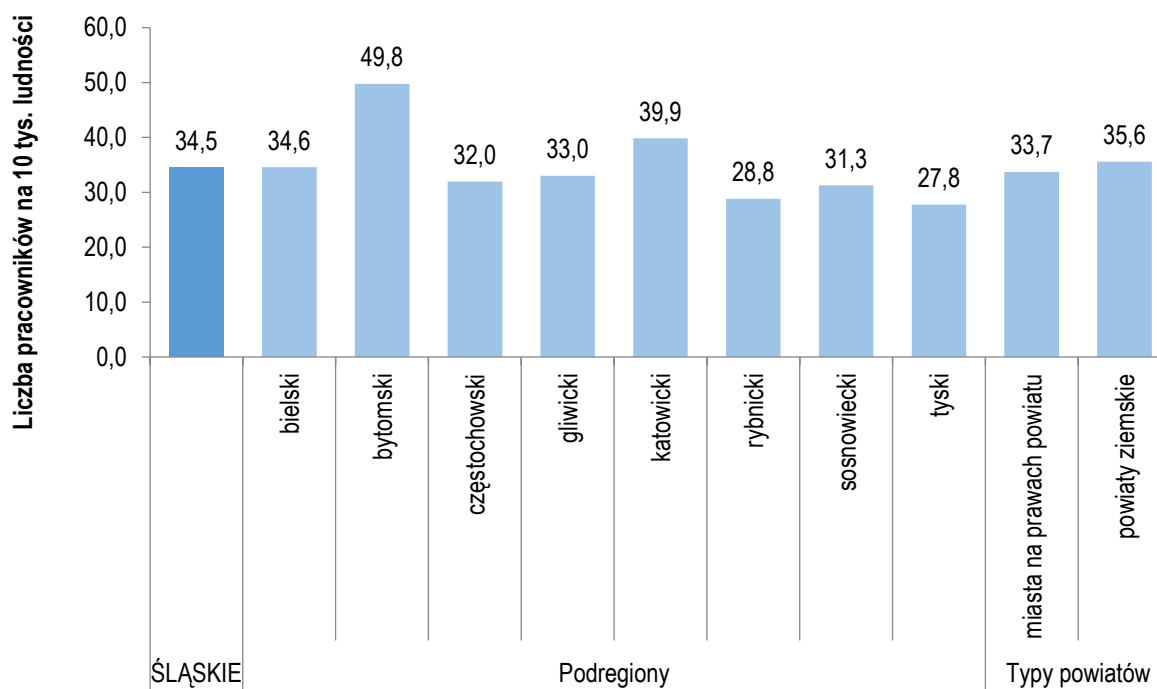
* OPS i PCPR, ** Pozostałe JOPS

Uwaga: Pracownicy wyszczególnionych jednostek nie muszą sumować się do ogółu, np. część pracowników mogła być oddelegowana do pracy w innym rodzaju jednostki.

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRPiPS-03* za okres I-XII 2020 r.

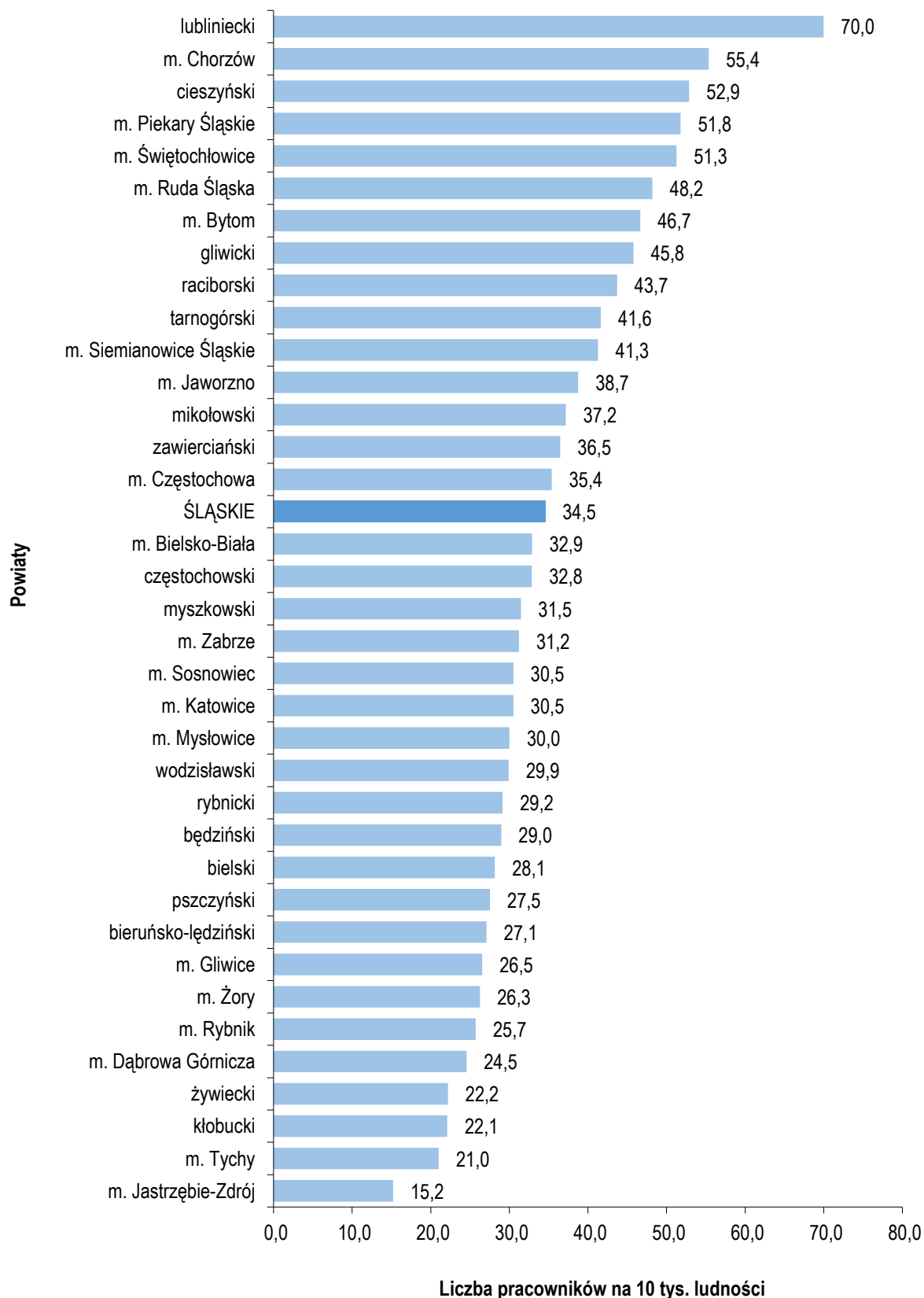
¹¹⁸ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRPiPS-03* dla Polski za okres I-XII 2020 r.; Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.

Wykres 35. Liczba pracowników JOPS na 10 tys. ludności poszczególnych terytoriów – województwo śląskie, stan na koniec 2020 r.

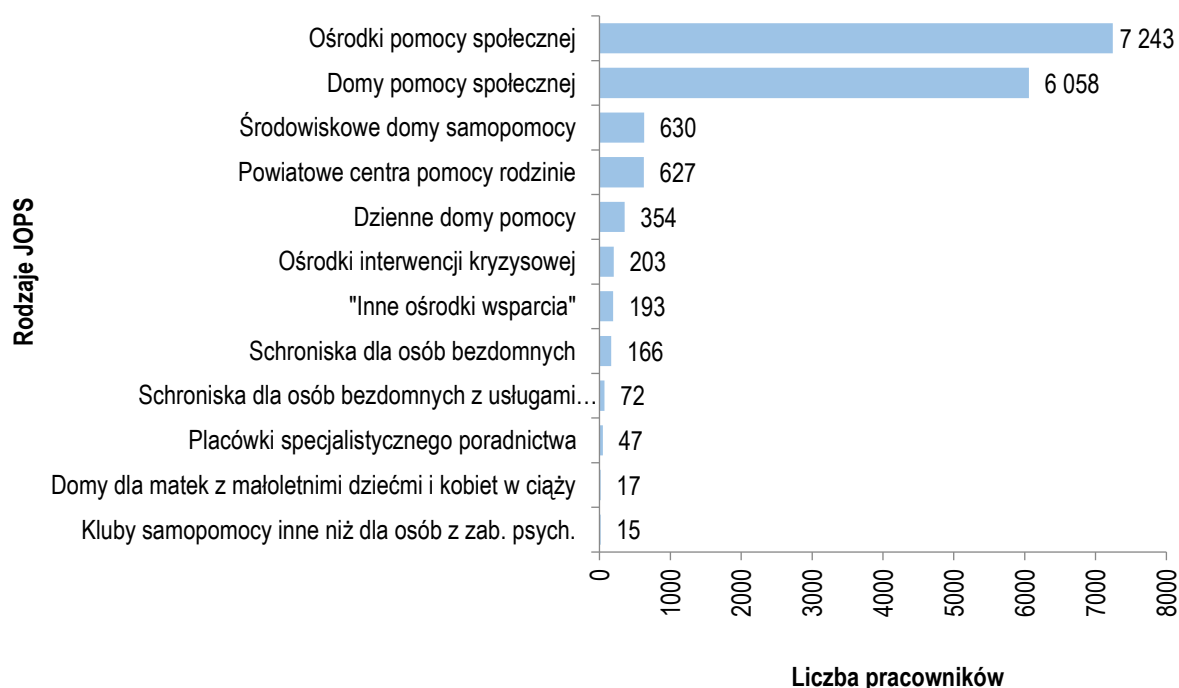
Źródło: 1) Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRPiPS-03* za okres I-XII 2020 r., 2) Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.

Wykres 36. Liczba pracowników JOPS na 10 tys. ludności wg powiatów - województwo śląskie, stan na koniec 2020 r.

Źródło: 1) Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRPiPS-03* za okres I-XII 2020 r., 2) Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.

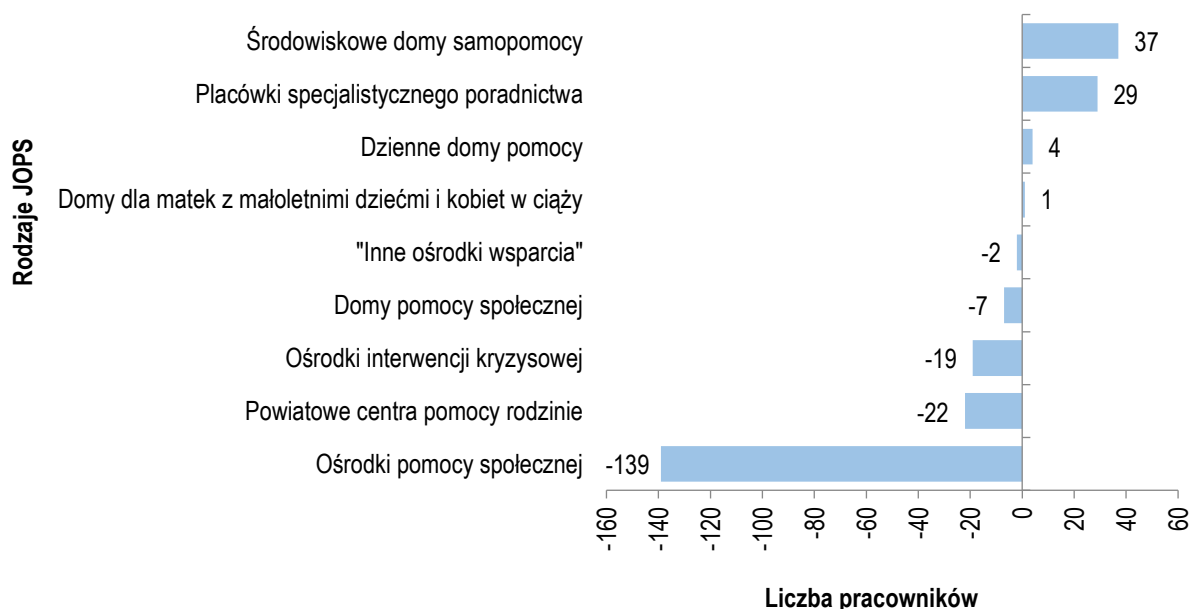
Wykres 37. Struktura pracowników JOPS - województwo śląskie, stan na koniec 2020 r. (N=15 608).

Uwaga: Pracownicy wyszczególnionych jednostek nie muszą sumować się do ogółu, np. część pracowników mogła być oddelegowana do pracy w innym rodzaju jednostki.

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRPiPS-03* za okres I-XII 2020 r.

Wykres 38. Zmiana liczby pracowników JOPS w województwie śląskim w latach 2019-2020.

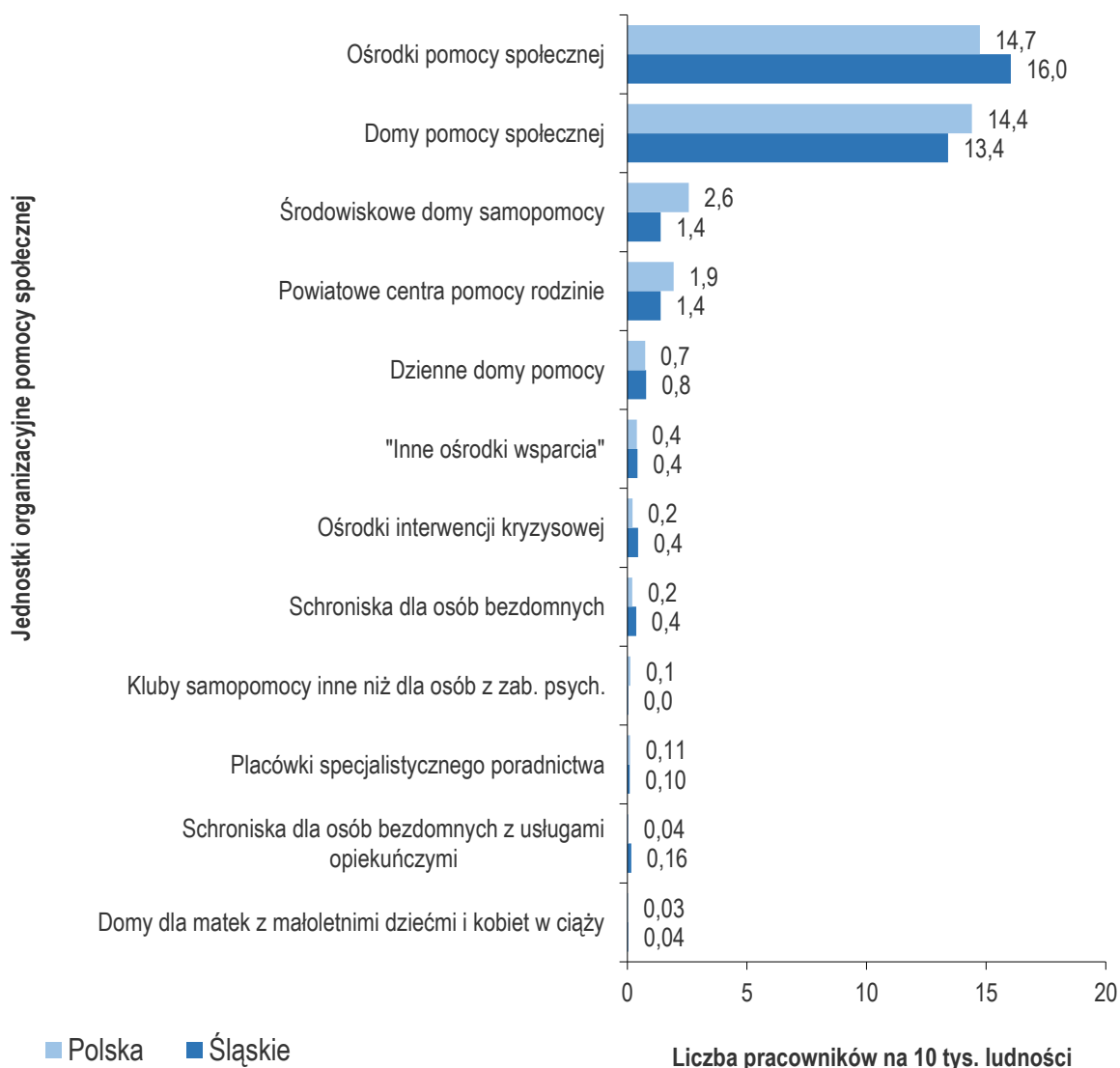

Uwaga 1: Pracownicy wyszczególnionych jednostek nie muszą sumować się do ogółu, np. część pracowników mogła być oddelegowana do pracy w innym rodzaju jednostki.

Uwaga 2: Z uwagi na brak danych za 2019 r. w zestawieniu pominięto schroniska dla osób bezdomnych z usługami opiekuńczymi, kluby samopomocy inne niż dla osób z zaburzeniami psychicznymi oraz schroniska dla osób bezdomnych.

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania *MRPiPS-03* za lata 2019-2020.

Wykres 39. Liczba pracowników JOPS na 10 tys. ludności – województwo śląskie i Polska, stan na koniec 2020 r.

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRPiPS-03* za okres I-XII 2020 r., 2) Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.

5.2. Pracownicy OPS i PCPR

Ważną rolę w systemie pomocy społecznej pełnią ośrodki pomocy społecznej¹¹⁹ oraz powiatowe centra pomocy rodzinie. Do nich należy zwykle koordynacja działań pozostałych jednostek działających na terenie danej gminy/powiatu. W przypadku mniejszych gmin zdarza się, że ośrodek pomocy społecznej jest jedyną instytucją realizującą zadania wynikające z ustawy o pomocy społecznej.

W 2020 r. w obu rodzajach wyżej wymienionych instytucji usytuowanych na terenie województwa śląskiego zatrudnionych było łącznie 7 870 osób realizujących zadania z ustawy o pomocy społecznej¹²⁰. W stosunku do roku 2019 zanotowano spadek zatrudnienia o 161 osób, tj. o 2,0%¹²¹. Wskaźnik liczby pracowników PCPR i OPS przypadających na 10 tys. ludności wyniósł 17,4 (w Polsce 16,7)¹²². W miastach na prawach powiatu i powiatach ziemskich wartości analizowanego wskaźnika wyniosły odpowiednio 17,3 i 17,6. Najmniej korzystne jego poziomy zanotowano w podregionach: rybnickim (15,0), gliwickim (15,2) oraz częstochowskim (16,2), a na poziomie powiatów w m. Jastrzębie-Zdrój (10,3), m. Tychy (12,2) oraz m. Częstochowa (13,0)¹²³.

Ośrodki pomocy społecznej oraz powiatowe centra pomocy rodzinie zatrudniają zarówno osoby bezpośrednio realizujące zadania z zakresu polityki społecznej, jak też pracowników zajmujących się administracyjną, finansową, prawną i techniczną obsługą realizacji wyżej wymienionych zadań. Do pierwszej grupy należą w szczególności:

- Kadra kierownicza: dyrektorzy i kierownicy jednostek oraz ich zastępcy, kierownicy działów i sekcji;
- główni specjaliści;
- pracownicy socjalni;
- konsultanci;
- specjaliści pracy z rodziną;
- aspiranci pracy socjalnej;
- osoby wykonujące usługi opiekuńcze, w tym specjalistyczne.

Do pracowników zajmujących się techniczną i prawną obsługą realizacji zadań z zakresu pomocy społecznej można zaliczyć koordynatorów do spraw komputeryzacji oraz radców prawnych. Oprócz tych dwóch stanowisk statystyki zatrudnienia w podstawowych jednostkach organizacyjnych pomocy społecznej uwzględniają jeszcze kategorię „pozostali pracownicy”¹²⁴, w skład której wchodzi między innymi pracownicy działów kadr, księgowości itp. Ponadto w ośrodkach pomocy społecznej oraz powiatowych centrach pomocy rodzinie zatrudnione są osoby realizujące zadania wynikające z innych ustaw z obszaru polityki społecznej, np. ustawy z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej.

Oprócz pracowników zatrudnionych na podstawie umów o pracę podstawowe jednostki organizacyjne pomocy społecznej zatrudniają także m.in. wolontariuszy, stażystów oraz osoby wykonujące pracę w ramach zatrudnienia subsydiowanego. Według informacji udostępnionych przez wszystkie podstawowe jednostki organizacyjne pomocy społecznej, za pośrednictwem

¹¹⁹ Niniejsze opracowanie uwzględnia podział kategorii „ośrodki pomocy społecznej” na miejskie ośrodki pomocy rodzinie (MOPR) działające w miastach na prawach powiatu oraz gminne ośrodki pomocy społecznej (GOPS) funkcjonujące w pozostałych gminach.

¹²⁰ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRPiPS-03* za okres I-XII 2020 r.

¹²¹ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania *MRPiPS-03* za lata 2019-2020.

¹²² Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRPiPS-03* za okres I-XII 2020 r.; Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.

¹²³ Ibidem.

¹²⁴ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRPiPS-03* za okres I-XII 2020 r.

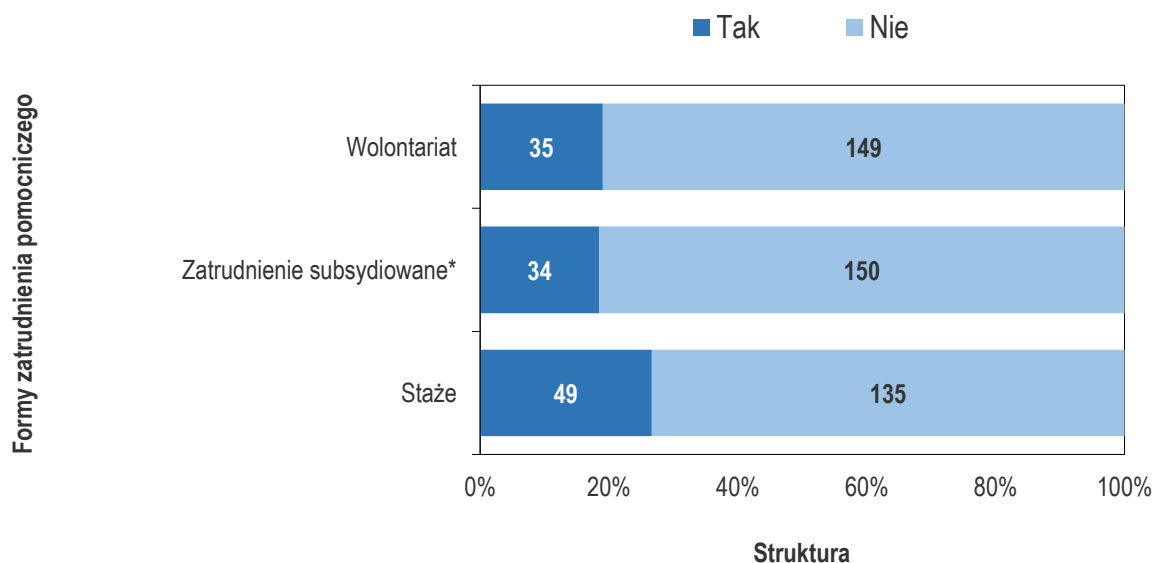
Ankiety uzupełniającej do formularza OZPS 2020/2021, w województwie śląskim w 2020 r. w tego rodzaju instytucjach odnotowano: 500 wolontariuszy, 116 osób zaangażowanych w ramach zatrudnienia subsydiowanego (roboty publiczne, prace interwencyjne i inne) oraz 135 stażystów.

Współpracę z wolontariuszami w 2020 r. deklarowało 35 podstawowych jednostek organizacyjnych pomocy społecznej (19%). Wskaźnik liczby wolontariuszy przypadających na 100 pracowników tego rodzaju instytucji wyniósł w województwie śląskim w 2020 r. przeciętnie 5,9. Najwyższe jego wartości zanotowano w podregionach: gliwickim (11,8), bielskim (10,8) i sosnowieckim (8,7), natomiast najniższe w: częstochowskim (0,9), tyskim (1,2) i bytomskim (1,7). Dała się zauważyć wyraźna prawidłowość, według której im gmina bardziej „miejska” tym poziom wskaźnika liczby wolontariuszy wyższy. W gminach miejskich wynosił on 6,9, miejsko-wiejskich 5,4, natomiast w wiejskich 2,6. W ujęciu rodzajów instytucji najkorzystniej w tym zestawieniu wypadły MOPR-y ze wskaźnikiem na poziomie 6,6. W PCPR-ach wyniósł on nieco mniej - 6,0, natomiast w GOPS-ach – 4,9.

Stosowanie w 2020 r. zatrudnienia subsydiowanego deklarowały 34 podstawowe jednostki organizacyjne pomocy społecznej czyli 18% tego rodzaju instytucji. Wskaźnik liczby osób zatrudnionych w ramach zatrudnienia subsydiowanego na 100 pracowników wyniósł dla całego województwa 1,4. W przypadku poszczególnych rodzajów gmin dała się zauważyć tendencja, według której im gmina bardziej „wiejska” tym wskaźnik zatrudnienia subsydiowanego wyższy. Jego wartości w poszczególnych rodzajach gmin przedstawiały się następująco: gminy miejskie – 1,0, gminy miejsko-wiejskie – 1,7, gminy wiejskie – 2,6. Jeśli chodzi o poszczególne rodzaje podstawowych jednostek organizacyjnych pomocy społecznej, to najwyższą wartością analizowanego wskaźnika cechowały się PCPR-y - 3,2. Znacznie mniejszy poziom zanotowano w GOPS-ach - 1,6 oraz MOPR-ach - 1,0.

W województwie śląskim w 2020 r. stażyści byli zatrudniani w 49 podstawowych jednostkach organizacyjnych pomocy społecznej, tj. w 27% spośród nich. Wskaźnik zatrudnienia stażystów, obrazujący ilu z nich przypada na 100 pracowników, wyniósł dla całego województwa 1,6. W przypadku rodzajów gmin widać tendencję, zgodnie z którą im gmina ma bardziej wiejski charakter, tym większa popularność zatrudniania stażystów. I tak w gminach miejskich wskaźnik zatrudnienia tej kategorii osób wyniósł 1,5, w gminach miejsko-wiejskich – 1,7, a wiejskich – 2,1. Stażystów najchętniej zatrudniały powiatowe centra pomocy rodzinie, dla których wartość analizowanego wskaźnika wyniosła 3,9. Znacznie mniejszy jego poziom zanotowano w miejskich ośrodkach pomocy rodzinie – 1,6 oraz gminnych ośrodkach pomocy społecznej – 1,3.

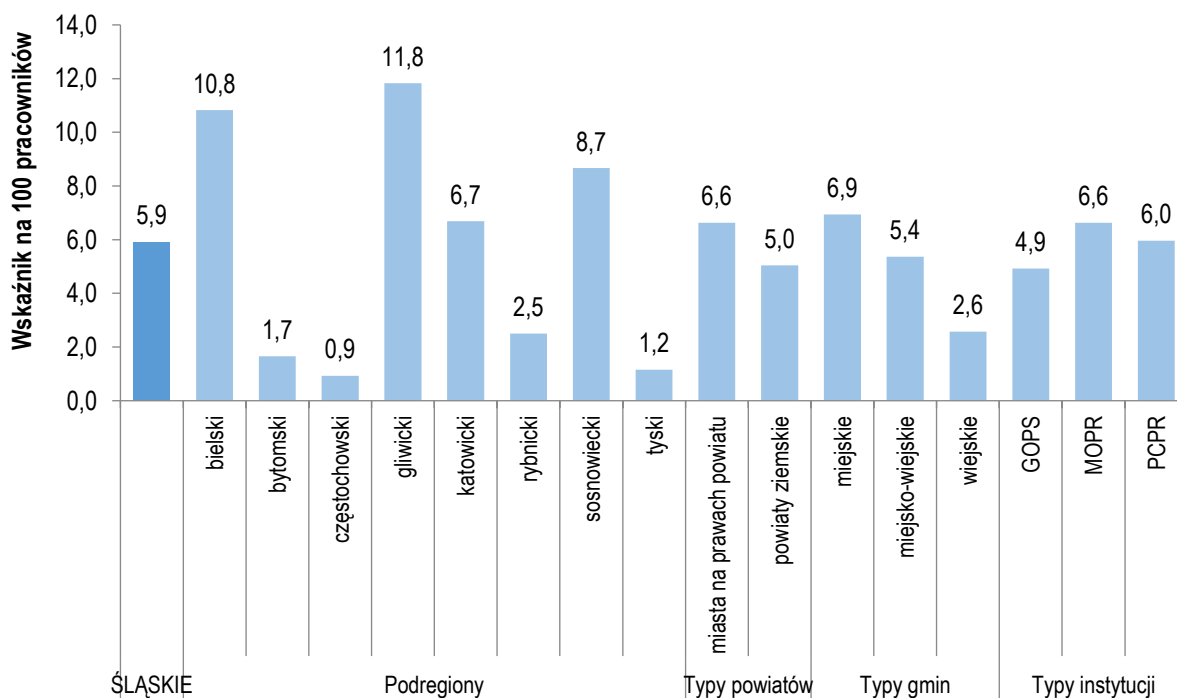
Wykres 40. Zatrudnienie pomocnicze w podstawowych jednostkach organizacyjnych pomocy społecznej, województwo śląskie w 2020 r., N=184.

* Roboty publiczne, prace interwencyjne i inne.

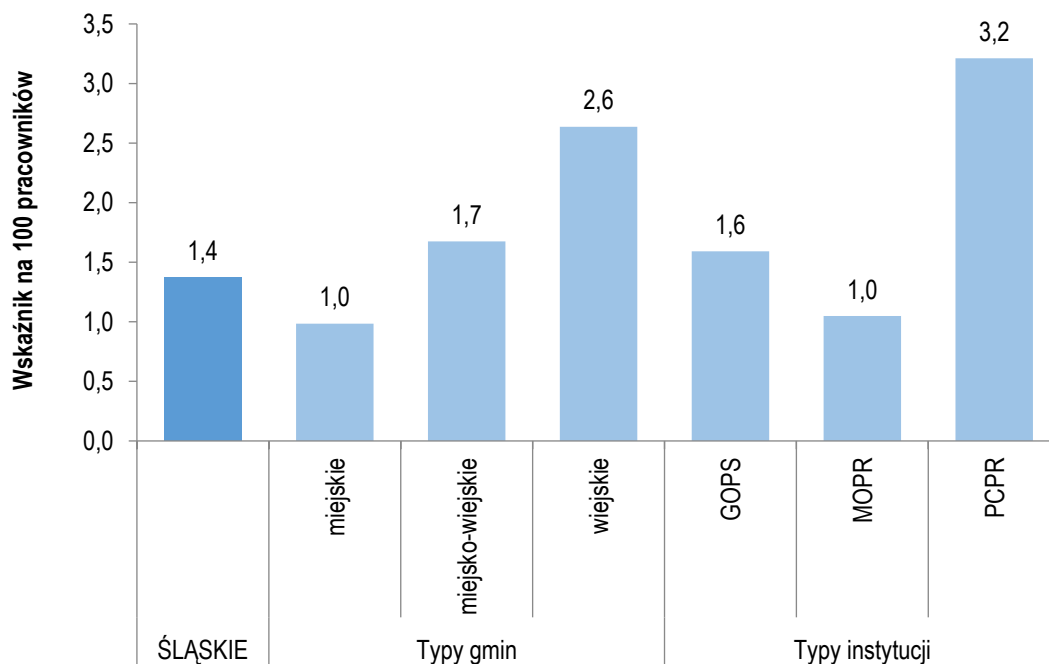
Źródło: ośrodki pomocy społecznej i powiatowe centra pomocy rodzinie, *Ankieta uzupełniająca do formularza OZPS – edycja 2020/2021.*

Wykres 41. Liczba wolontariuszy współpracujących z podstawowymi JOPS w przeliczeniu na 100 pracowników, województwo śląskie w 2020 r., N=184.

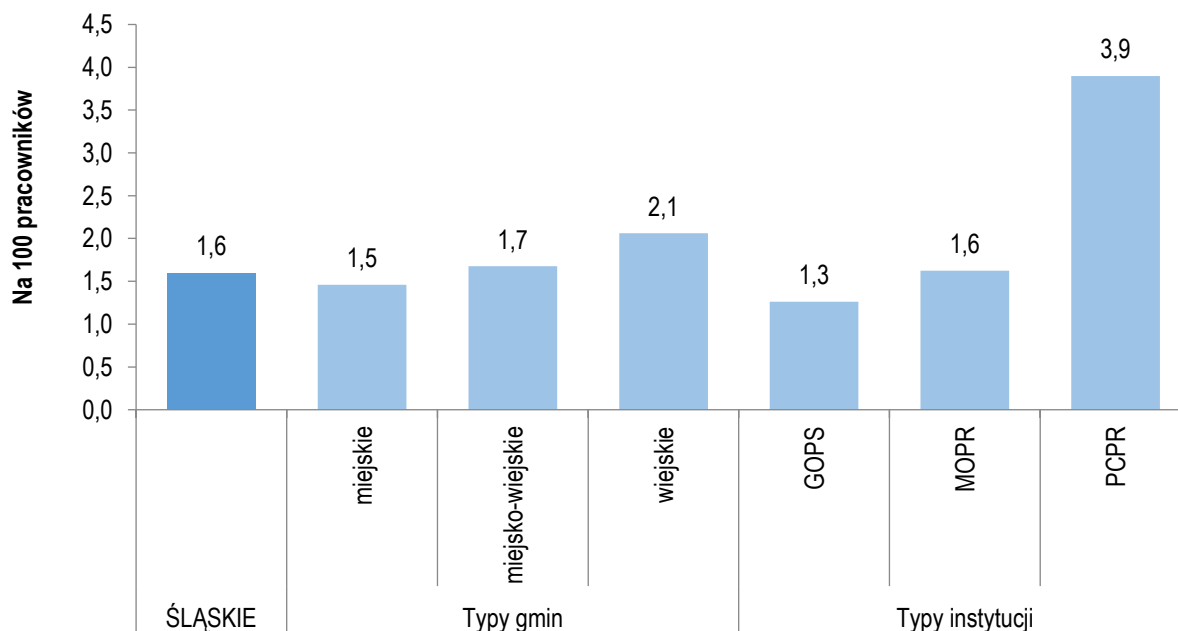
Źródło: ośrodki pomocy społecznej i powiatowe centra pomocy rodzinie, *Ankieta uzupełniająca do formularza OZPS – edycja 2020/2021.*

Wykres 42. Liczba osób zatrudnionych w ramach zatrudnienia subsydiowanego w przeliczeniu na 100 pracowników, województwo śląskie w 2020 r., N=184.

Źródło: ośrodki pomocy społecznej i powiatowe centra pomocy rodzinie, *Ankieta uzupełniająca do formularza OZPS – edycja 2020/2021.*

Wykres 43. Liczba stażystów w przeliczeniu na 100 pracowników, województwo śląskie w 2020 r., N=184.

Źródło: ośrodki pomocy społecznej i powiatowe centra pomocy rodzinie, *Ankieta uzupełniająca do formularza OZPS – edycja 2020/2021.*

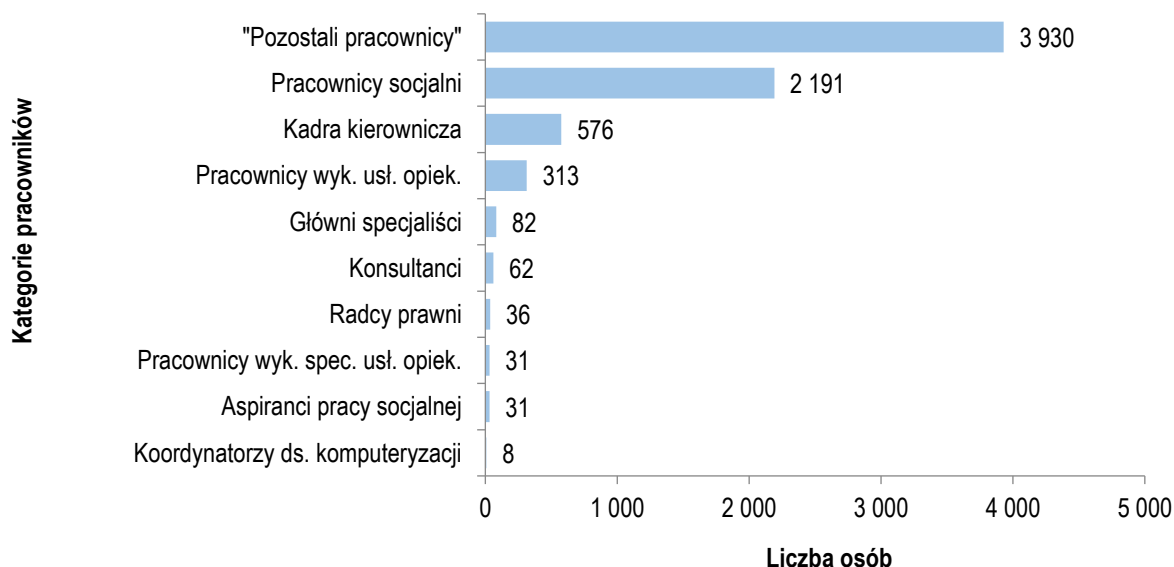
5.2.1. Pracownicy ośrodków pomocy społecznej

W województwie śląskim na koniec 2020 r. w ośrodkach pomocy społecznej pracowały ogółem 7 243 osoby realizujące zadania wynikające z ustawy o pomocy społecznej¹²⁵. Stanowiły one 46,4% ogółu zatrudnionych w JOPS na szczeblu gminnym i powiatowym. W latach 2019-2020 poziom zatrudnienia w przypadku tej kategorii pracowników zmniejszył się o 139 osób (1,9%)¹²⁶.

W strukturze pracowników ośrodków pomocy społecznej według stanowisk pracy w 2020 r. zdecydowanie dominowali „pozostali pracownicy” liczący 3 930 osób (54,3%). Drugą pod względem liczebności kategorią byli pracownicy socjalni – 2 191 osób (30,2%). Na trzecim miejscu znalazła się kadra kierownicza – 576 osób (8,0%). Osoby wykonujące usługi opiekuńcze tworzyły frakcję liczącą 313 osób (4,3%). Inne stanowiska były zajmowane przez 250 osób (3,5%)¹²⁷.

W ośrodkach pomocy społecznej zatrudnione są również osoby realizujące zadania z innych niż pomoc społeczna obszarów polityki społecznej. Wśród nich ważną rolę odgrywają asystenci rodziny. Na koniec 2020 r. w gminach województwa śląskiego zatrudnionych było 420 przedstawicieli tej kategorii, z tego przez jednostkę organizacyjną samorządu terytorialnego – 399 osób, w tym przez ośrodek pomocy społecznej 361 osób, a przez inny podmiot na zlecenie gminy – 21 osób¹²⁸.

Wykres 44. Pracownicy OPS wg stanowisk - województwo śląskie, stan na koniec 2020 r. (N= 7 243).

Uwaga: liczba pracowników wg stanowisk może nie sumować się do ogólnej ich liczby, gdyż dana osoba mogła być zaliczona do więcej niż jednej kategorii, np. główny specjalista mógł być jednocześnie pracownikiem socjalnym.

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRPiPS-03* za okres I-XII 2020 r.

¹²⁵ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRPiPS-03* za okres I-XII 2020 r.

¹²⁶ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania *MRPiPS-03* za lata 2019-2020.

¹²⁷ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRPiPS-03* za okres I-XII 2020 r.

¹²⁸ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *WRiSPZ-G* za II poł. 2020 r.

Kluczową grupę osób zatrudnionych w ośrodkach pomocy społecznej stanowią pracownicy socjalni. Do zadań pracownika socjalnego należy w szczególności:

1. praca socjalna;
2. dokonywanie analizy i oceny zjawisk, które powodują zapotrzebowanie na świadczenia z pomocy społecznej oraz kwalifikowanie do uzyskania tych świadczeń;
3. udzielanie informacji, wskazówek i pomocy w zakresie rozwiązywania spraw życiowych osobom, które dzięki tej pomocy będą zdolne samodzielnie rozwiązywać problemy będące przyczyną trudnej sytuacji życiowej; skuteczne posługiwanie się przepisami prawa w realizacji tych zadań;
4. pomoc w uzyskaniu dla osób będących w trudnej sytuacji życiowej poradnictwa dotyczącego możliwości rozwiązywania problemów i udzielania pomocy przez właściwe instytucje państwowe, samorządowe i organizacje pozarządowe oraz wspieranie w uzyskiwaniu pomocy;
5. udzielanie pomocy zgodnie z zasadami etyki zawodowej;
6. pobudzanie społecznej aktywności i inspirowanie działań samopomocowych w zaspokajaniu niezbędnych potrzeb życiowych osób, rodzin, grup i środowisk społecznych;
7. współpraca i współdziałanie z innymi specjalistami w celu przeciwdziałania i ograniczania patologii i skutków negatywnych zjawisk społecznych, łagodzenie skutków ubóstwa;
8. inicjowanie nowych form pomocy osobom i rodzinom mającym trudną sytuację życiową oraz inspirowanie powołania instytucji świadczących usługi służące poprawie sytuacji takich osób i rodzin;
9. współuczestniczenie w inspirowaniu, opracowaniu, wdrożeniu oraz rozwijaniu regionalnych i lokalnych programów pomocy społecznej ukierunkowanych na podniesienie jakości życia¹²⁹.

Na koniec 2020 r. ośrodki pomocy społecznej w województwie śląskim zatrudniały ogółem 2 191 pracowników socjalnych, w tym pracę socjalną w środowisku świadczyło 1 685 osób (76,9%). Wśród przedstawicieli tej kategorii zawodowej dominowały osoby zatrudnione na stanowisku „starszy pracownik socjalny” – 678 osób (30,9%). Kolejne miejsca zajmowali: „specjaliści pracy socjalnej” – 605 osób (27,6%), „pracownicy socjalni” – 547 osób (25,0%) oraz „starsi specjaliści pracy socjalnej” – 268 osób (12,2%). Ponadto 70 pracowników socjalnych (3,2%) było zatrudnionych na stanowisku „starszy specjalista pracy socjalnej – koordynator”, a 23 osoby (1,0%) na stanowisku „główny specjalista”¹³⁰.

Ustawa o pomocy społecznej w treści art. 110 ust. 11 stanowi, że: *ośrodek pomocy społecznej, a w przypadku przekształcenia ośrodka pomocy społecznej w centrum usług społecznych na podstawie przepisów ustawy z dnia 19 lipca 2019 r. o realizowaniu usług społecznych przez centrum usług społecznych - centrum usług społecznych, zatrudnia pracowników socjalnych proporcjonalnie do liczby ludności gminy w stosunku jeden pracownik socjalny zatrudniony w pełnym wymiarze czasu pracy na 2000 mieszkańców lub proporcjonalnie do liczby rodzin i osób samotnie gospodarujących, objętych pracą socjalną w stosunku jeden pracownik socjalny zatrudniony w pełnym wymiarze czasu pracy na nie więcej niż 50 rodzin i osób samotnie gospodarujących*¹³¹.

¹²⁹ Ustawa z 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (t.j. Dz.U. z 2020 r., poz. 1876 ze zm.), art. 119 ust. 1.

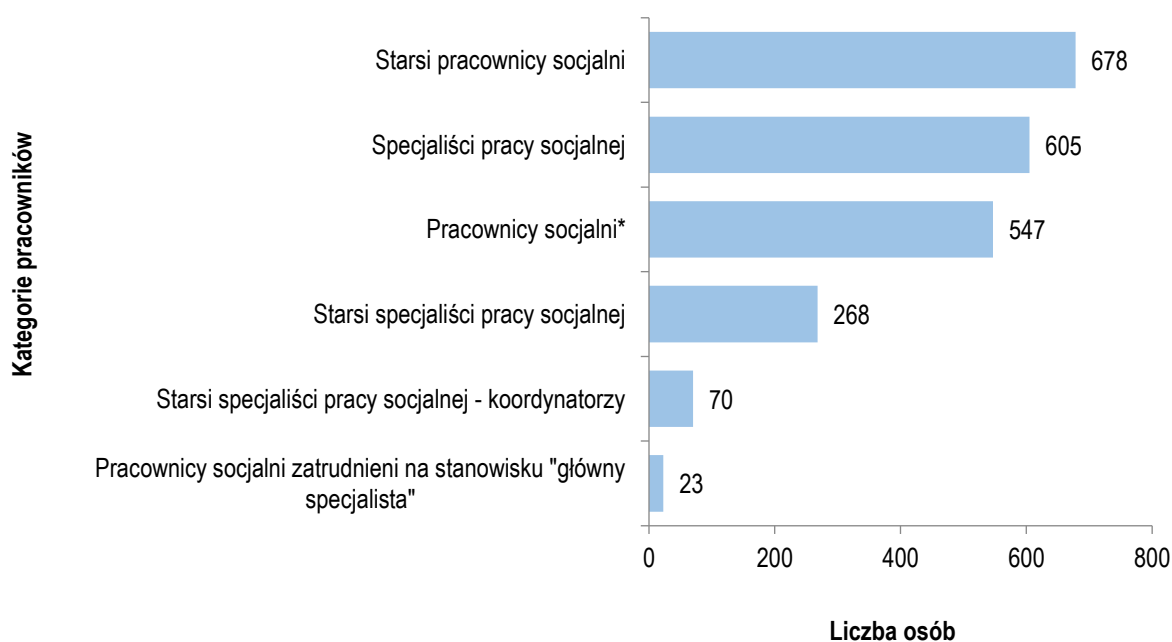
¹³⁰ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRPiPS-03* za okres I-XII 2020 r.

¹³¹ Analiza danych statystycznych ujętych w sprawozdaniach *MRPiPS-03* wykazała, że wskaźnik obliczony w oparciu o liczbę rodzin i osób samotnie gospodarujących, objętych pracą socjalną, charakteryzuje się bardzo wysoką zmiennością (w przedziale od 8,2 do 117,6) utrudniającą dokonywanie wiarygodnych porównań. W związku z powyższym w dalszych analizach do zobrazowania sytuacji zastosowano wskaźnik liczby ludności przypadającej na 1 pracownika socjalnego OPS.

W 2020 roku na 1 pracownika socjalnego ośrodka pomocy społecznej, zatrudnionego w pełnym wymiarze czasu pracy, przypadało 2 082 osoby (w całym kraju 2 018). W miastach na prawach powiatu wartość tego wskaźnika była korzystniejsza niż w powiatach ziemskich (1 980 wobec 2 227). Spośród trzech rodzajów gmin najkorzystniejszy poziom analizowany wskaźnik przyjmował w gminach miejskich (2 028). W gminach miejsko-wiejskich wynosił on 2 407, a w wiejskich (2 176). Porównując dane w ramach podregionów, można stwierdzić, że najmniej korzystne wartości analizowanego wskaźnika zanotowano w tuskim (2 561), rybnickim (2 333) i bielskim (2 320)¹³².

Wiele ośrodków pomocy społecznej z terenu województwa śląskiego nie spełnia ustawowych wymogów zatrudnienia pracowników socjalnych dotyczących liczby ludności/środowisk przypadających na 1 pracownika socjalnego. Na koniec 2020 r. jedynie 87,4% gmin spełniało zakładane w ustawie wymogi. Wartość analizowanego wskaźnika najmniej korzystnie kształtowała się w podregionach: sosnowieckim (76,2%), bielskim (76,3%) oraz tuskim (82,4%). Gorzej wypadały w tym względzie powiaty ziemskie (86,5%) w stosunku do miast na prawach powiatów (94,7%). W gminach miejskich odsetek spełniających ustawowe wymogi wynosił 87,8%, w gminach miejsko-wiejskich 77,3%, a w wiejskich 89,6%¹³³.

Wykres 45. Pracownicy socjalni OPS wg stanowisk - województwo śląskie, stan na koniec 2020 r. (N= 2 191).

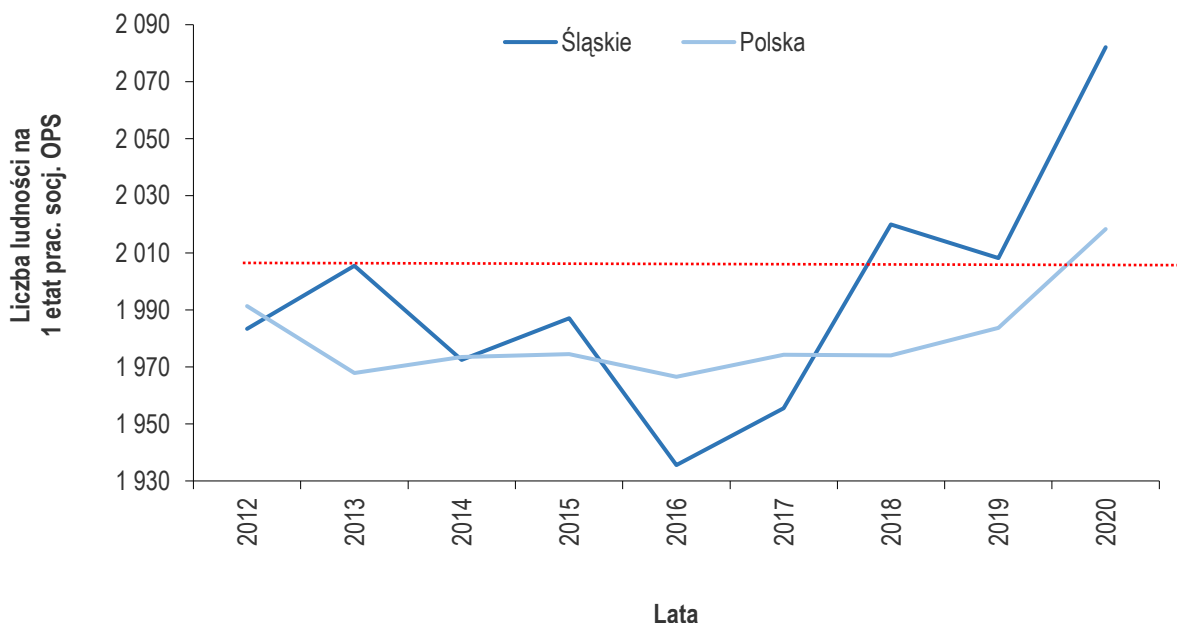
* Nazwa jednego ze stanowisk zajmowanych przez pracowników socjalnych.

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRPiPS-03* za okres I-XII 2020 r.

¹³² Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRPiPS-03* za okres I-XII 2020 r., Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bd.stat.gov.pl/BDL/start>.

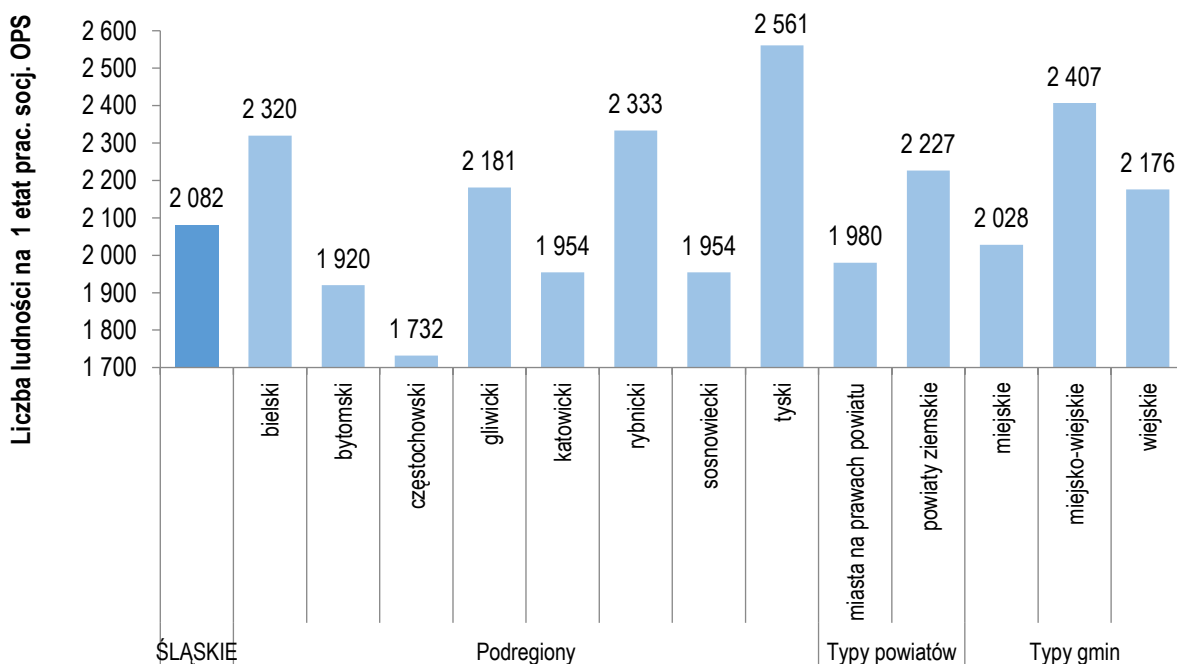
¹³³ Ibidem.

Wykres 46. Liczba ludności przypadająca na 1 pracownika socjalnego OPS zatrudnionego w pełnym wymiarze czasu pracy w latach 2012-2020 - stan na koniec danego roku.

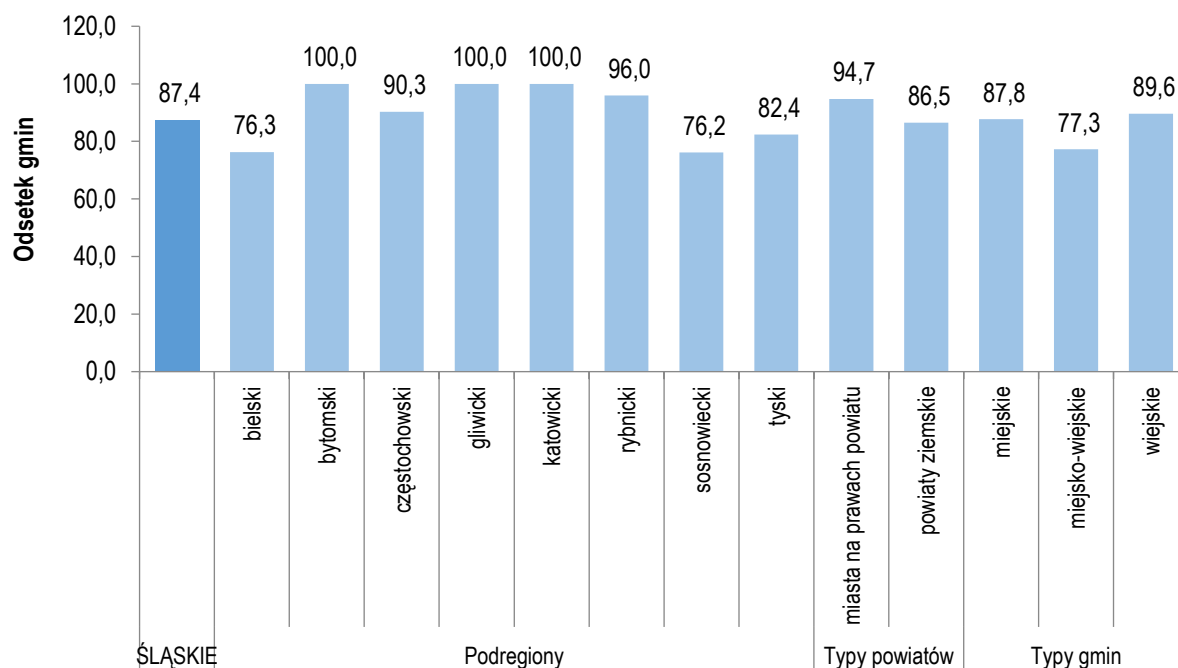
Źródło: 1) Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRPiPS-03* lata 2012-2020, 2) Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.

Wykres 47. Liczba ludności poszczególnych terytoriów przypadająca na 1 pracownika socjalnego OPS zatrudnionego w pełnym wymiarze czasu pracy – województwo śląskie, stan na koniec 2020 r.

Źródło: 1) Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRPiPS-03* za okres I-XII 2020 r., 2) Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.

Wykres 48. Odsetek gmin spełniających ustawowe wymogi dotyczące liczby pracowników społecznych przypadających na określoną liczbę ludności/środowisk - województwo śląskie, stan na koniec 2020 roku.

Źródło: 1) Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRPiPS-03* za okres I-XII 2020 r., 2) Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.

5.2.2. Pracownicy powiatowych centrów pomocy rodzinie

W województwie śląskim pod koniec 2020 r. w powiatowych centrach pomocy rodzinie pracowało łącznie 627 osób realizujących zadania wynikające z ustawy o pomocy społecznej. Stanowiły one 4,0% ogółu zatrudnionych w JOPS na szczeblu gminnym i powiatowym¹³⁴. W latach 2019-2020 poziom zatrudnienia zmniejszył się. W tym czasie ubyło 22 pracowników (spadek o 3,4%)¹³⁵.

Wśród osób zatrudnionych w powiatowych centrach pomocy rodzinie w 2020 r. zdecydowanie dominowali „pozostali pracownicy” - 449 osób (71,6%). Drugą pod względem liczebności kategorią byli pracownicy socjalni - 93 osoby (14,8%). Na trzecim miejscu, z liczbą 61 osób (9,7%), znalazła się kadra kierownicza, w skład której wchodził: dyrektorzy, zastępcy dyrektorów oraz kierownicy i ich zastępcy. Na innych niż wymienione stanowiskach zatrudnionych było łącznie 25 osób¹³⁶.

Oprócz wyżej wymienionych kategorii pracowników w powiatowych centrach pomocy rodzinie zatrudnione są osoby realizujące zadania z innych niż pomoc społeczna obszarów polityki społecznej, w tym m.in. z ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej. Wśród nich ważne miejsce zajmują koordynatorzy rodzinnej pieczy zastępczej. Na koniec 2020 r. w województwie śląskim zatrudnionych było 226 przedstawicieli tej kategorii, z tego przez jednostkę organizacyjną powiatu - 216¹³⁷.

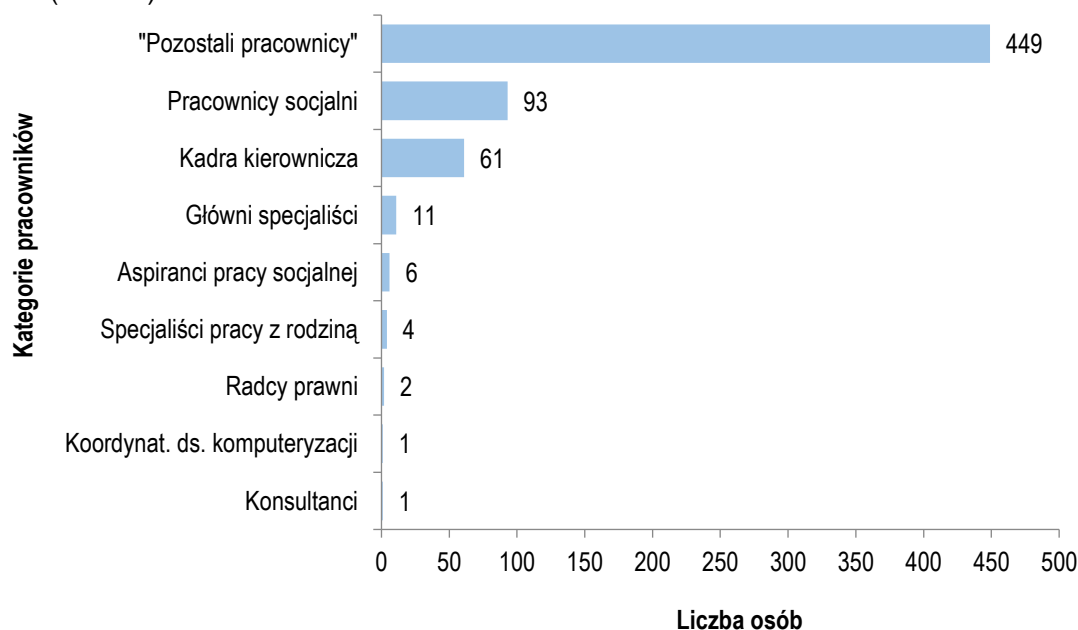
¹³⁴ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRPiPS-03* za okres I-XII 2020 r.

¹³⁵ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania *MRPiPS-03* za lata 2019-2020.

¹³⁶ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRPiPS-03* za okres I-XII 2020 r.

¹³⁷ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *WRiSPZ-P* za II poł. 2020 r.

Wykres 49. Struktura pracowników PCPR wg stanowisk - województwo śląskie, stan na koniec 2020 r. (N= 627).

Uwaga: liczba pracowników wg stanowisk nie sumuje się do ogólnej ich liczby, gdyż dana osoba mogła być zaliczona do więcej niż jednej kategorii, np. główny specjalista mógł być jednocześnie pracownikiem socjalnym.

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRPiPS-03* za okres I-XII 2020 r.

5.2.3. Poziom wykształcenia pracowników OPS i PCPR

Ważny aspekt diagnozy zasobów kadrowych stanowi analiza kwalifikacji pracowników. Niniejszy podrozdział prezentuje dane w zakresie poziomu wykształcenia i specjalizacji pracowników podstawowych jednostek organizacyjnych pomocy społecznej zebrane za pomocą *Ankiety uzupełniającej do formularza OZPS – edycja 2020/2021*¹³⁸.

Zakres tematyczny części dotyczącej kwalifikacji kadr podstawowych jednostek organizacyjnych pomocy społecznej obejmował w 2020 r. następujące zagadnienia:

- liczbę pracowników (ogółem oraz w podziale na: kadre kierowniczą, pracowników socjalnych i pozostałych pracowników);
- liczbę zatrudnionych posiadających wykształcenie wyższe oraz wykształcenie średnie;
- liczbę pracowników socjalnych „posiadających specjalizację I i II stopnia” w zawodzie pracownika socjalnego;
- liczbę pracowników posiadających specjalizację z organizacji pomocy społecznej.

¹³⁸ Celem zastosowania *Ankiety uzupełniającej do formularza OZPS – edycja 2020/2021* było wyłącznie zebranie porównywalnych danych ilościowych. Zastosowano zatem metodologię oryginalnego narzędzia. Należy jednak zauważyć, że dokument „Objaśnienia”, stanowiący swego rodzaju instrukcję metodologiczną, nie zawiera definicji takich pojęć, jak „kadra kierownicza”, „wykształcenie wyższe” oraz „wykształcenie średnie”. Dodatkowo treść przygotowanych opisów oraz „Objaśnień” nie precyzuje o jaki rodzaj zatrudnienia chodzi (umowy o pracę, umowy cywilno-prawne, inne formy zatrudnienia), formy prezentowania danych (osoby/pełne etaty) oraz okresu/moment, którego dotyczą dane. Jeśli chodzi o ten ostatni aspekt stosowane sformułowanie „w roku oceny” sugeruje, że chodzi o dane średnioroczne.

Według informacji udostępnionych przez wszystkie podstawowe JOPS 73,9% ogółu pracowników tego rodzaju instytucji odznaczało się wyższym wykształceniem. Średnie wykształcenie posiadało 22,1%. Inny niż wyżej wymieniony poziom wykształcenia był udziałem 4,0% pracowników. Najwyższym odsetkiem osób z wyższym wykształceniem charakteryzowały się powiatowe centra pomocy rodzinie - 87,6%. Niższy i zbliżony do siebie poziom analizowanego wskaźnika zanotowano w gminnych ośrodkach pomocy społecznej (74,3%) oraz miejskich ośrodkach pomocy rodzinie (72,3%). W zestawieniu uwzględniającym rodzaj gminy najwyższy odsetek osób z wyższym wykształceniem zanotowano w gminach wiejskich (80,3%), następnie w miejskich (72,4%), a najniższy w miejsko-wiejskich (70,4%).

Ustawa o pomocy społecznej ustala dwa stopnie specjalizacji zawodowej z zakresu pracy socjalnej:

- I stopień specjalizacji, mający na celu uzupełnienie wiedzy i doskonalenie umiejętności zawodowych pracowników socjalnych;
- II stopień specjalizacji, mający na celu pogłębienie wiedzy i doskonalenie umiejętności pracy z wybranymi grupami osób korzystających z pomocy społecznej¹³⁹.

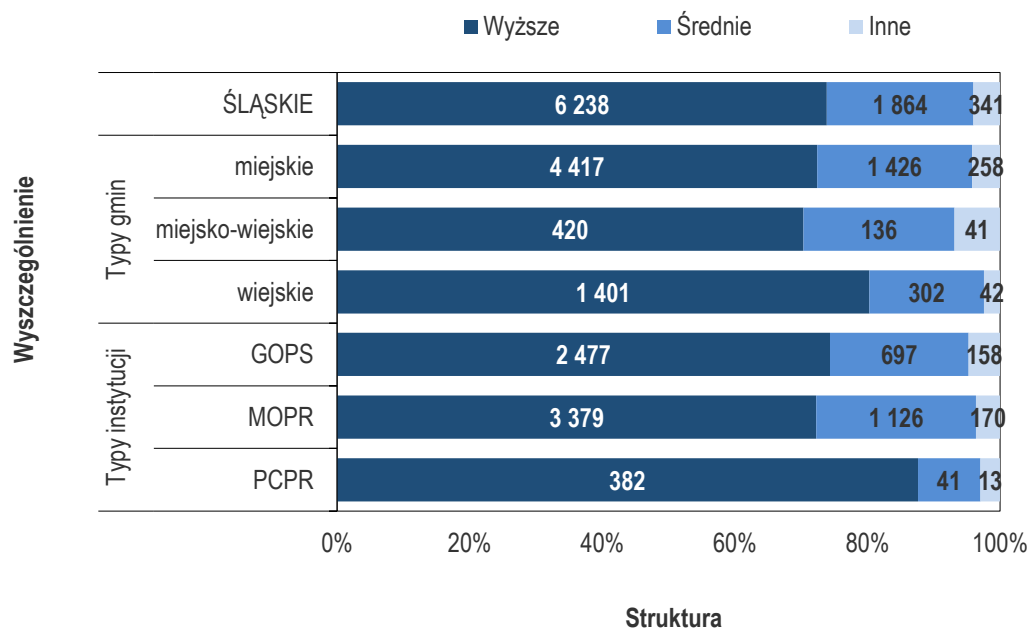
Na koniec 2020 r. specjalizację I i/lub II stopnia w zawodzie pracownika socjalnego posiadało 693 pracowników socjalnych podstawowych jednostek organizacyjnych pomocy społecznej. Stanowili oni 29,9% analizowanej kategorii zawodowej. Najwyższą wartością wyżej wymienionego wskaźnika charakteryzowały się powiatowe centra pomocy rodzinie (47,8%). W gminnych ośrodkach pomocy społecznej wyniósł on 42,8%, natomiast w miejskich ośrodkach pomocy rodzinie 19,9%. Analiza uwzględniająca rodzaje gmin wskazuje, że największy odsetek pracowników socjalnych posiadających specjalizację w zawodzie pracownika socjalnego występował w gminach miejsko-wiejskich (48,8%) oraz wiejskich (41,3%). Znacznie mniejszym udziałem, na poziomie 24,9%, charakteryzowały się gminy miejskie.

Osoby kierujące jednostkami organizacyjnymi pomocy społecznej, z wyjątkiem osób kierujących placówkami rodzinnymi oraz centrami usług społecznych, zobowiązane są posiadać specjalizację z organizacji pomocy społecznej¹⁴⁰. Informacje uzyskane od wszystkich podstawowych JOPS wskazują, że tego rodzaju specjalizację na koniec 2020 r. posiadały 703 osoby stanowiące 8,3% ich pracowników. Wskaźnik ten najwyższą wartość przyjmował w powiatowych centrach pomocy rodzinie (12,6%) i gminnych ośrodkach pomocy społecznej (10,1%). Zdecydowanie niższy jego poziom (6,6%) zanotowano w miejskich ośrodkach pomocy rodzinie. Analiza uwzględniająca rodzaj gminy wskazuje, że udział osób posiadających specjalizację z organizacji pomocy społecznej najwyższe wartości przyjmował w gminach wiejskich (11,6%). W gminach miejsko-wiejskich wyniósł 9,5%, natomiast w miejskich 7,3%.

¹³⁹ Ustawa z 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (t.j. Dz.U. z 2020 r., poz. 1876 z późn. zm.), art. 116 ust. 2.

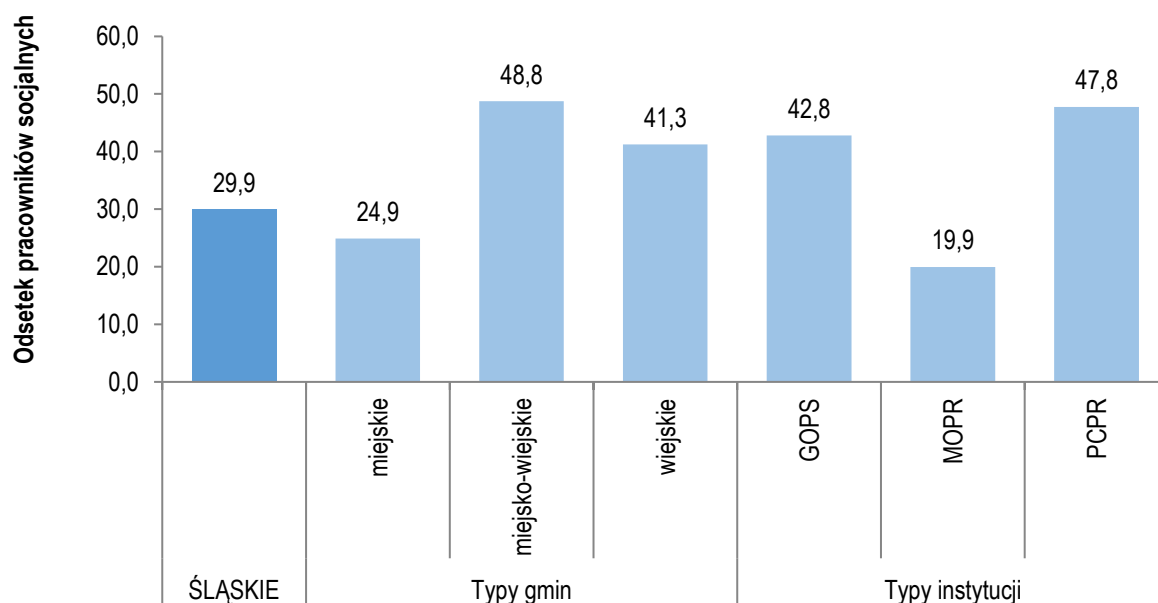
¹⁴⁰ Ustawa z 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (t.j. Dz.U. z 2020 r., poz. 1876 ze zm.), art. 122 ust. 1 i 2.

Wykres 50. Struktura wykształcenia pracowników podstawowych jednostek organizacyjnych pomocy społecznej, województwo śląskie, stan na koniec 2020 roku, N=184.

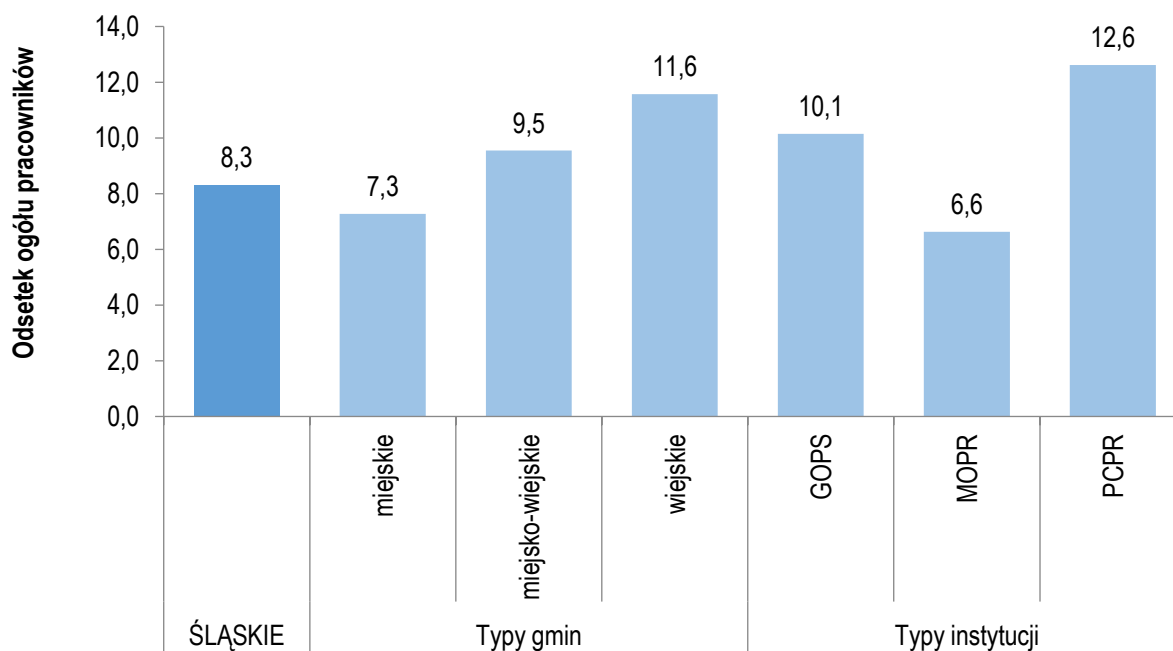
Źródło: ośrodki pomocy społecznej i powiatowe centra pomocy rodzinie, *Ankieta uzupełniająca do formularza OZPS – edycja 2020/2021.*

Wykres 51. Specjalizacje I i/lub II stopnia w zawodzie pracownika socjalnego na 100 pracowników socjalnych podstawowych jednostek organizacyjnych pomocy społecznej, województwo śląskie, stan na koniec 2020 roku, N=184.

Źródło: ośrodki pomocy społecznej i powiatowe centra pomocy rodzinie, *Ankieta uzupełniająca do formularza OZPS – edycja 2020/2021.*

Wykres 52. Specjalizacje z organizacji pomocy społecznej na 100 pracowników podstawowych jednostek organizacyjnych pomocy społecznej, województwo śląskie, stan na koniec 2020 roku, N=184.

Źródło: ośrodki pomocy społecznej i powiatowe centra pomocy rodzinie, *Ankieta uzupełniająca do formularza OZPS – edycja 2020/2021.*

5.3. Kształcenie oraz szkolenie zawodowe kadr pomocy i integracji społecznej

Jednym z podstawowych warunków skutecznej integracji społecznej jest zapewnienie wysokiego poziomu kwalifikacji kadr instytucji zajmujących się realizacją tego zadania. Z kolei wzrostowi kompetencji pracowniczych sprzyja dostęp do bezpłatnych szkoleń, studiów, kursów specjalizacyjnych, specjalistycznego doradztwa, coachingu oraz superwizji. Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej Województwa Śląskiego, realizując swoje ustawowe kompetencje¹⁴¹ oraz wykorzystując różnorodne źródła finansowania zapewnia kadrze podmiotów działających w obszarze pomocy i integracji społecznej możliwość bezpłatnego podnoszenia kwalifikacji.

Kiedy w tym rozdziale mowa jest o uczestniku chodzi o osobę, która faktycznie wzięła udział w danej formie wsparcia. Dana osoba mogła być liczona wielokrotnie - przy każdej formie, z której skorzystała.

5.3.1. Ekonomia społeczna

W związku z wejściem w życie ustawy o realizowaniu usług społecznych przez centrum usług społecznych w dniu 7 lutego 2020 r. na Uniwersytecie Ekonomicznym w Katowicach odbyła się regionalna konferencja upowszechniająca model Centrum Usług Społecznych. Spotkanie miało na celu przybliżenie i wyjaśnienie założeń ww. ustawy przedstawicielom władz śląskich gmin oraz kadry kierowniczej ośrodków pomocy społecznej. Konferencja podzielona została na część plenarną i panelową, podczas których dyskutowano na temat szans i barier w tworzeniu CUS, świadczenia usług społecznych przez CUS we współpracy z lokalnymi podmiotami, konieczności zmian w podejściu do potrzeb mieszkańców, a także kreatywnego podejścia do problemów lokalnych. Podczas konferencji przybliżono uczestnikom konferencji założenia konkursu na przeprowadzenie pilotażu centrów usług społecznych w ramach POWER, a także zaprezentowano broszury edukacyjne dot. CUS przygotowane przez ekspertów współpracujących z Kancelarią Prezydenta RP. Konferencja została zorganizowana we współpracy z Ministerstwem Rodziny i Polityki Społecznej, Narodową Radą Rozwoju przy Prezydencie RP oraz Kancelarią Prezydenta RP. Honorowy patronat nad konferencją objął Uniwersytet Ekonomiczny w Katowicach.

Dodatkowo w ramach projektu *Współpraca się opłaca – koordynacja sektora ekonomii społecznej w województwie śląskim* realizowano doradztwo specjalistyczne dla JST, w tym kadr pomocy i integracji społecznej w zakresie problematyki dot. CUS nt.: *Nowe możliwości w zakresie koordynacji i integracji usług społecznych przez gminy - aspekty prawne i organizacyjne* oraz *Diagnozowanie i programowanie usług społecznych w Centrum Usług Społecznych. Podmioty ekonomii społecznej jako partner CUS w świadczeniu usług*. Zrealizowano 70 godzin zegarowych ww. doradztwa z udziałem blisko 30 osób. Ze względu na trudną sytuację epidemiologiczną doradztwo specjalistyczne realizowano w 2020 r. zarówno w formie spotkań bezpośrednich, jak i formie zdalnej.

¹⁴¹ Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (t.j. Dz. U. z 2020 r., poz. 1876 z późn. zm.), art. 21, ust. 2.

5.3.2. Profilaktyka i rozwiązywanie problemów uzależnień oraz przeciwdziałanie przemocy w rodzinie

Działając w obszarze wzmocnienia kadr realizujących zadania w zakresie profilaktyki i rozwiązywania problemów uzależnień oraz przeciwdziałania przemocy w rodzinie, w ramach realizacji *Programu przeciwdziałania narkomanii w województwie śląskim na lata 2017-2020* oraz *Programu profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych w województwie śląskim na lata 2016-2020* w okresie od 10 września do 7 października 2020 roku zorganizowano następujące szkolenia:

- dwudniowe szkolenie pn. *Problem używania substancji psychoaktywnych przez adolescenta*,
- cykl szkoleniowy pn. *Motywowanie do zmiany osobę uzależnioną i jej rodzinę*,
- dwudniowe szkolenie pn. *Leczenie i rehabilitacja osób uzależnionych od narkotyków*,
- cykl szkoleniowy pn. *Osoby starsze w rodzinie z problemem alkoholowym*,
- dwudniowe szkolenie pn. *Alkoholizm – problem współuzależnienia*.

W powyższych formach doskonalenia zawodowego wzięło udział łącznie 120 osób, w tym przedstawiciele jednostek samorządu terytorialnego, jednostek organizacyjnych pomocy społecznej, gminnych komisji rozwiązywania problemów uzależnień, jednostek organizacyjnych systemu wspierania rodziny i pieczy zastępczej, systemu oświaty, organizacji pozarządowych, policji, służby więziennej oraz wymiaru sprawiedliwości.

W ramach realizacji *Programu przeciwdziałania przemocy w rodzinie w województwie śląskim na lata 2014-2020*, przy współudziale środków finansowych w formie dotacji otrzymanych z budżetu państwa, Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej Województwa Śląskiego zorganizował w okresie od 6 do 16 października 2020 roku następujące szkolenia z obszaru przeciwdziałania przemocy w rodzinie:

- trzydniowe szkolenie pn. *Praca z osobą doznającą przemocy w rodzinie - diagnoza interwencja i pomoc*,
- trzydniowe szkolenie pn. *Prawne aspekty przeciwdziałania przemocy w rodzinie*,
- trzydniowe szkolenie pn. *Praktyka działania zespołów interdyscyplinarnych i grup roboczych w warunkach pandemii*,

W powyższych szkoleniach wzięły udział łącznie 62 osoby, reprezentujące jednostki organizacyjne pomocy społecznej, organy ścigania i wymiar sprawiedliwości, ochronę zdrowia, oświatę oraz organizacje pozarządowe.

Zarówno w drugim kwartale 2020 roku jak i czwartym kwartale 2020 roku panująca sytuacja epidemiologiczna, ze szczególnym uwzględnieniem województwa śląskiego spowodowała realne ryzyko dla zdrowia i bezpieczeństwa uczestników, organizatorów i realizatorów przedmiotowych szkoleń oraz w konsekwencji, brak możliwości realizacji szkoleń na uprzednio ustalonych warunkach i w umówionych terminach.

5.3.3. Pomoc społeczna oraz system wspierania rodziny i pieczy zastępczej

W 2020 r. Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej realizował 3 projekty szkoleniowe dla pracowników instytucji pomocy i integracji społecznej oraz pracowników systemu wspierania rodziny i pieczy zastępczej. Celem projektów było zapewnienie dostępu do wysokiej jakości form wsparcia w postaci szkoleń, szkoleń wielomodułowych, cykli szkoleniowych oraz superwizji grupowej i coachingu grupowego, a także form wsparcia indywidualnego – konsultacji psychologicznych, poradnictwa prawnego oraz coachingu indywidualnego.

Z uwagi na obostrzenia związane z przeciwdziałaniem epidemii COVID-19 wywołanej przez koronawirusa SARS-CoV-2, większość form wsparcia w 2020 roku realizowana była w formule zdalnej poprzez platformy szkoleniowe, wideokonferencje, webinaria oraz z wykorzystaniem innych ogólnodostępnych platform do komunikacji za pośrednictwem Internetu.

Projekt pn.: Szkolenie i doskonalenie zawodowe kadr systemu wspierania rodziny i pieczy zastępczej w ramach PO WER 2014-2022

Projekt pn.: *Szkolenie i doskonalenie zawodowe kadr systemu wspierania rodziny i pieczy zastępczej* realizowany był w ramach osi priorytetowej II *Efektywne polityki publiczne dla rynku pracy, gospodarki i edukacji*, działanie 2.8 *Rozwój usług społecznych świadczonych w środowisku lokalnym* w ramach *Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój 2014-2020*.

Celem projektu było zwiększenie profesjonalizmu zawodowego kadr systemu wspierania rodziny i pieczy zastępczej wykonujących zadania na terenie makroregionu południowego, obejmującego województwa: dolnośląskie, małopolskie, opolskie i śląskie, poprzez realizację szkoleń oraz superwizji. Projekt realizowany był w formule partnerskiej, gdzie Liderem projektu był Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Krakowie, zaś Partnerami: Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej Województwa Śląskiego, Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Opolu oraz Dolnośląski Ośrodek Polityki Społecznej we Wrocławiu. Realizacja projektu rozpoczęła się 1 września 2017 roku i zakończyła z dniem 31 sierpnia 2020 roku.

Wsparcie oferowane w ramach projektu, dedykowane było przedstawicielom instytucji realizującym zadania w obszarze wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej, na różnych szczeblach samorządu terytorialnego, tj. na poziomie gminy, powiatu, województwa oraz wojewody. Dodatkowo szkolenia obejmowały przedstawicieli wymiaru sprawiedliwości, oświaty, systemu zdrowia oraz innych służb pracujących z dziećmi i rodzinami biologicznymi oraz osobami sprawującymi pieczę zastępczą i z rodzinami adopcyjnymi.

Na podstawie przeprowadzonej diagnozy potrzeb szkoleniowych grupy docelowej przed wprowadzeniem stanu zagrożenia epidemicznego, przygotowano i kompleksowo zrealizowano w formule wyjazdowej 10 szkoleń w ramach 3 bloków tematycznych:

1. BLOK II – Szkolenia z zakresu budowania lokalnego systemu wsparcia rodziny, ze szczególnym uwzględnieniem aspektów finansowych – *Budowanie lokalnego systemu wsparcia rodziny, ze szczególnym uwzględnieniem aspektów finansowych*;
2. BLOK IV – Szkolenia dla osób pracujących bezpośrednio z dziećmi i rodziną – *Wybrane zagadnienia z obszaru zaburzeń występujących u dzieci i młodzieży; Mediacje w pracy z rodziną; Praca z dzieckiem z objawami depresji i przeżywającym traumę; Praktyczne aspekty rozpoznawania i rozwijania uzdolnień u dzieci*;
3. BLOK VI – Szkolenia dla służb współpracujących i tworzących system wspierania rodziny i pieczy zastępczej oraz adopcji – *Zagadnienia prawne z obszaru systemu wspierania rodziny i pieczy zastępczej*.

Ponadto w okresie obowiązujących obostrzeń i zaleceń w zakresie organizacji szkoleń, zgodnie z przekazanymi w czerwcu wytycznymi Instytucji Pośredniczącej w tym zakresie, przygotowano i przeprowadzono szkolenia w trybie zdalnym – 4 szkolenia w 2 blokach tematycznych:

1. BLOK IV – Szkolenia dla osób pracujących bezpośrednio z dziećmi i rodziną – *Praca z dzieckiem z objawami depresji i przeżywającym traumę*;
2. BLOK VI – Szkolenia dla służb współpracujących i tworzących system wspierania rodziny i pieczy zastępczej oraz adopcji – *Budowanie i metodyka pracy zespołów ds. okresowej*

oceny sytuacji dziecka przebywającego w pieczy zastępczej (2 grupy); FAS/FASD – diagnoza i formy wsparcia.

Łącznie do końca realizacji projektu, tj. do dnia 31.08.2020 roku zrealizowane zostały 304 godziny dydaktyczne szkoleń, w których wzięło udział 199 osób. Równocześnie w trybie zdalnym, realizowana była superwizja grupowa dla przedstawicieli instytucji z obszaru wsparcia rodziny i pieczy zastępczej - zorganizowano 80 godzin zajęć, w których wzięło udział 96 osób.

Ponadto, w ramach dodatkowo wprowadzonych działań będących odpowiedzią na potrzeby grupy docelowej w projekcie, zrealizowano 282,5 godziny zegarowe eWsparcia (coachingu indywidualnego, wsparcia psychologicznego i konsultacji prawnych) z których łącznie skorzystało 167 osób.

Projekt 2.5 Doskonalenie zawodowe kluczowych pracowników systemu pomocy społecznej na terenie makroregionu II w ramach PO WER 2014-2022

Projekt pn. „*Doskonalenie zawodowe kluczowych pracowników systemu pomocy społecznej na terenie makroregionu II*” realizowany jest w ramach osi priorytetowej II *Efektywne polityki publiczne dla rynku pracy, gospodarki i edukacji, działania 2.5 Skuteczna pomoc społeczna Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój 2014-2020*. Realizacja projektu rozpoczęła się z dniem 1 sierpnia 2020 roku i potrwa do 31 lipca 2022 roku.

Projekt realizowany jest w formule partnerskiej gdzie liderem jest Fundacja Flexi Mind, partnerem zaś Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej. Fundacja, zgodnie z podziałem zadań w projekcie odpowiada za przeprowadzenie szkoleń dla pracowników systemu pomocy społecznej w województwie opolskim i małopolskim, ROPS natomiast w województwie śląskim.

Głównym celem projektu jest podniesienie kompetencji 2020 kluczowych pracowników instytucji pomocy i integracji społecznej poprzez przeprowadzenie szkoleń z nowych rozwiązań organizacyjno-prawnych w pomocy społecznej, wprowadzonych w ustawie z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej oraz ze zmian wprowadzonych w innych ustawach dotyczących obszaru pomocy i integracji społecznej, mających istotny wpływ na wykonywanie przez nich zadań.

W 2020 roku przeprowadzono rekrutację do udziału w szkoleniach dla przedstawicieli wszystkich grup docelowych oraz zrealizowano 3 cykle szkoleniowe o łącznym wymiarze 72 godzin dydaktycznych, w tym 2 dla pracowników DPS oraz 1 dla pracowników OPS/MOPR/PCPR. Z uwagi na sytuację epidemiczną szkolenia przeprowadzono w formie zdalnej.

Projekt pn. Doskonalenie kompetencji kadr systemu wspierania rodziny i pieczy zastępczej w ramach PO WER 2014-2022

Projekt: *Doskonalenie kompetencji kadr systemu wspierania rodziny i pieczy zastępczej* realizowany jest w ramach osi priorytetowej II *Efektywne polityki publiczne dla rynku pracy, gospodarki i edukacji, działanie 2.8 Rozwój usług społecznych świadczonych w środowisku lokalnym* w ramach *Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój 2014-2020*.

Celem projektu jest podniesienie kompetencji zawodowych przedstawicieli instytucji realizujących zadania w obszarze wspierania rodziny i pieczy zastępczej, poprzez organizację działań dydaktycznych, w tym szkoleń służących podnoszeniu kompetencji zawodowych, a także superwizji oraz coachingu. Działania dedykowane są dla osób wykonujących zadania na terenie

makroregionu południowego, obejmującego województwa: dolnośląskie, małopolskie, opolskie i śląskie. Projekt realizowany jest w formule partnerskiej, gdzie Liderem projektu jest Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej Województwa Śląskiego, zaś Partnerami: Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Krakowie, Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Opolu oraz Dolnośląski Ośrodek Polityki Społecznej we Wrocławiu.

Wsparcie oferowane w ramach projektu, dedykowane jest przedstawicielom instytucji realizujących zadania w obszarze wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej, na różnych szczeblach samorządu terytorialnego, tj. na poziomie gminy, powiatu, województwa oraz wojewody. Dodatkowo szkolenia obejmują przedstawicieli wymiaru sprawiedliwości, oświaty, systemu zdrowia oraz innych służb pracujących z dziećmi i rodzinami biologicznymi oraz osobami sprawującymi pieczę zastępczą, a także z rodzinami adopcyjnymi.

W ramach projektu przygotowana i przeprowadzona została diagnoza potrzeb szkoleniowych wśród pracowników systemu wspierania rodziny i pieczy zastępczej w województwie śląskim – na podstawie diagnozy przygotowany został plan szkoleń w projekcie obejmujący lata 2020-2022. Diagnoza obejmowała 32 wywiadów TDI, 406 ankiet CAWI i 179 ankiet ewaluacyjnych. Ponadto przeprowadzona została analiza *desk research* obejmująca także dotychczasowe doświadczenie w realizacji szkoleń przez ROPS w bliźniaczym projekcie szkoleniowym dla kadr systemu wspierania rodziny i pieczy zastępczej (SWRiPZ) realizowanym w latach 2017-2020.

W 2020 roku przygotowano rekrutację na łącznie 14 tematów szkoleń przewidzianych do przeprowadzenia w pierwszej połowie 2021 roku. Szkolenia dedykowane są pracownikom SWRiPZ z terenu woj. śląskiego. Łącznie zaplanowano utworzenie 30 grup szkoleniowych (ok. 20 osób każda) dla ok. 600 uczestników form wsparcia.

Projekt pn. Kooperacje 3D – model wielosektorowej współpracy na rzecz wsparcia osób i rodzin

Projekt realizowany jest w ramach osi priorytetowej II. *Efektywne polityki publiczne dla rynku pracy, gospodarki i edukacji*, działania 2.5 *Skuteczna pomoc społeczna* w ramach *Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój*.

Celem projektu jest wypracowanie i wdrożenie modelu kooperacji dla miast (20 powiatów i 30 gmin powyżej 20 tys. mieszkańców) pomiędzy instytucjami pomocy i integracji społecznej, a podmiotami innych polityk sektorowych, ds. pomocy społecznej, edukacji, zdrowia, sądownictwa i policji. Model kooperacji będzie uwzględniał całościowe, międzysektorowe wsparcie na poziomie gminy i powiatu, mające na celu włączenie społeczne osób i rodzin wykluczonych lub zagrożonych ubóstwem i wykluczeniem społecznym.

Projekt realizowany jest w partnerstwie, w którym biorą udział cztery ośrodki polityki społecznej z makroregionu. Liderem projektu jest Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej Województwa Śląskiego, zaś Partnerami są: Regionalne Centrum Polityki Społecznej w Łodzi, Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Krakowie oraz Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Opolu.

Projekt realizowany jest od kwietnia 2018 roku do czerwca 2021 roku w następujących fazach:

- Faza I (12 miesięcy) – opracowanie modelu kooperacji,
- Faza II (21 miesięcy) – przeprowadzenie testów modelu kooperacji na terenie 20 powiatów i 30 gmin makroregionu,
- Faza III (3 miesiące) – podsumowanie testów modelu kooperacji,
- Faza IV (3 miesiące) – działania edukacyjne w stosowaniu rezultatów na terenie kraju.

W ramach ww. projektu w 2020 roku przeprowadzono następujące działania edukacyjne dla kadr pomocy i integracji społecznej:

- dwudniowe warsztaty kooperacyjne pn. *Zarządzanie konfliktem – mediacje i negocjacje dla siedmiu grup szkoleniowych*;
- dwudniowe warsztaty kooperacyjne pn. *Profilaktyka wypalenia zawodowego i poprawa efektywności pracy – multiprofesjonalny model działania dla pięciu grup szkoleniowych*;
- trzy jednodniowe spotkania edukacyjne pn. *Problemy – identyfikacja, analiza, wypracowanie rozwiązań*.

W powyższych formach szkoleniowych udział wzięło łącznie 228 osób (248 godzin dydaktycznych) reprezentujących przedstawicieli instytucji pomocy i integracji społecznej, w tym ośrodków pomocy społecznej i powiatowych centrów pomocy rodzinie oraz podmiotów innych polityk sektorowych (m.in. wymiaru sprawiedliwości, instytucji zatrudnienia i rynku pracy, oświaty, policji, ochrony zdrowia, organizacji pozarządowych, instytucji kultury) z gmin i powiatów biorących udział w realizacji projektu *Kooperacje 3D*.

Dodatkowo w ramach projektu zorganizowano coaching indywidualny dla pracowników socjalnych oraz superwizję indywidualną i grupową dla pracowników instytucji biorących udział w projekcie (w tym OPS, PCPR oraz instytucji partnerskich).

Celem coachingu było wsparcie merytoryczne uczestników poprzez rozwój personalny i zawodowy, a także wzmocnienie w zakresie pracy z konkretnymi osobami/rodzinami w ramach wdrażania *Modelu Kooperacje 3D*.

Superwizja skierowana była do pracowników instytucji pomocy i integracji społecznej oraz innych polityk sektorowych (m.in. wsparcia rodziny i pieczy zastępczej, edukacji, zdrowia, sądownictwa i policji) współpracujących z osobami/rodzinami w celu poprawy jej sytuacji życiowej i zaspokojenia zdiagnozowanych potrzeb. Jej celem było zwiększenie skuteczności pracy z osobą / rodziną oraz wsparcie merytoryczne uczestników projektu. Z coachingu skorzystało 41 osób, zrealizowano 687 godzin. Z superwizji skorzystało ok. 128 osób, zrealizowano 538,5 godziny.

Projekt pn.: *W stronę rodziny – wsparcie usług adopcyjnych w ramach RPO WSL 2014-2020*

W 2020 roku realizowano projekt poświęcony tematyce adopcyjnej, którego jednym z elementów było prowadzenie działań diagnostycznych, edukacyjnych, szkoleniowych oraz wspierających kadry ośrodków adopcyjnych z terenu województwa śląskiego.

Projekt *W stronę rodziny – wsparcie usług adopcyjnych* stanowił kontynuację projektu *Koordinacja i rozwój usług adopcyjnych*. Realizowany był w ramach *Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Śląskiego na lata 2014-2020*, osi priorytetowej IX: *Włączenie społeczne*, działania 9.2: *Dostępne i efektywne usługi społeczne i zdrowotne*, poddziałania 9.2.7: *Wsparcie usług adopcyjnych – tryb pozakonkursowy*. Projekt był odpowiedzią na potrzeby w zakresie pełnego włączenia społecznego dzieci wykluczonych i zagrożonych wykluczeniem społecznym oraz w zakresie wspierania procesu deinstytucjonalizacji usług świadczonych na rzecz dzieci pozbawionych opieki rodzicielskiej. Głównym celem projektu było przeciwdziałanie ubóstwu i wykluczeniu społecznemu dzieci zgłoszonych do przysposobienia i przysposobionych poprzez opracowanie, upowszechnienie i wdrożenie kompleksowych, ponadstandardowych działań diagnostycznych, terapeutycznych i szkoleniowych w obszarze adopcji. Grupę docelową, do której adresowano działania projektowe stanowiły dzieci zgłoszone do przysposobienia, ze szczególnym uwzględnieniem dzieci z niepełnosprawnościami, powyżej 5 roku życia

i rodzeństw, kandydaci na rodziców adopcyjnych, rodziny adopcyjne – z terenu województwa śląskiego, pracownicy Wojewódzkiego Ośrodka Adopcyjnego oraz niepublicznych ośrodków adopcyjnych z terenu województwa śląskiego, jak również, a także innych instytucji zaangażowanych w proces adopcji.

Do 30.06.2020 roku realizatorem projektu był Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej Województwa Śląskiego, natomiast od 01.07.2020 roku realizację zadania przejął Śląski Ośrodek Adopcyjny w Katowicach, który został utworzony na mocy Uchwały Sejmiku Województwa Śląskiego z dnia 20.04.2020 roku nr VI/19/10/2020.

W ramach zadań zrealizowanych przez ROPS, tj. do dnia 30.06.2020 roku, zrealizowano następujące formy wsparcia:

- 67 interdyscyplinarnych diagnoz FAS dla dzieci zgłoszonych do przysposobienia i przysposobionych,
- 69 konsultacji medycznych, m.in. kardiologicznych, osteopatycznych, fizjoterapeutycznych, neurologicznych oraz alergologicznych,
- 33 godziny grupowych zajęć z zakresu Treningu Umiejętności Społecznych oraz Socjoterapii dla dzieci zgłoszonych do przysposobienia przebywających w placówkach pieczy,
- 32 diagnozy logopedyczne oraz 66 godzin terapii dla dzieci zgłoszonych do przysposobienia i przysposobionych,
- 21 godzin specjalistycznego wsparcia w postaci poradnictwa prawnego dla personelu ośrodków adopcyjnych,
- jedno 8-godzinne szkolenie dla rodziców adopcyjnych oraz jedno 18-godzinne szkolenie dla pracowników instytucji zaangażowanych w proces adopcji.

Fora Pomocy Społecznej

W 2020 roku zorganizowano dwa spotkania w ramach Śląskiego Forum Pomocy Społecznej. Odbły się one w Chorzowie w dniach 24 i 25 września 2020 roku. W pierwszym z nich, poświęconym tematyce deinstytucjonalizacji usług społecznych i zdrowotnych, uczestniczyli dyrektorzy domów pomocy społecznej. Drugie forum, na którym poruszono problematykę usług opiekuńczych i specjalistycznych usług opiekuńczych, skierowane było do dyrektorów oraz kierowników ośrodków pomocy społecznej, miejskich ośrodków pomocy rodzinie i powiatowych centrów pomocy rodzinie. Ponadto w dniu 29 lipca 2020 roku przeprowadzono w Katowicach spotkanie dla przedstawicieli DPS, dotyczące możliwości uzyskania wsparcia na walkę z epidemią SARS-CoV-2 lub łagodzenia jej skutków.

6. ŚWIADCZENIA POMOCY SPOŁECZNEJ

Osoby i rodziny, które nie są w stanie same pokonać trudnych sytuacji życiowych, wykorzystując własne uprawnienia, zasoby i możliwości, mogą ubiegać się o przyznanie świadczeń pomocy społecznej. Dzielią się one na pieniężne i niepieniężne¹⁴².

Do świadczeń pieniężnych należą:

- a) zasiłek stały;
- b) zasiłek okresowy;
- c) zasiłek celowy i specjalny zasiłek celowy;
- d) zasiłek i pożyczka na ekonomiczne usamodzielnienie;
- e) pomoc na usamodzielnienie oraz na kontynuowanie nauki;
- f) świadczenie pieniężne na utrzymanie i pokrycie wydatków związanych z nauką języka polskiego dla cudzoziemców, którzy uzyskali w Rzeczypospolitej Polskiej status uchodźcy, ochronę uzupełniającą lub zezwolenie na pobyt czasowy udzielone w związku z okolicznością, o której mowa w art. 159 ust. 1 pkt 1 lit. c lub d ustawy z dnia 12 grudnia 2013 r. o cudzoziemcach;
- g) wynagrodzenie należne opiekunowi z tytułu sprawowania opieki przyznane przez sąd.

Do świadczeń niepieniężnych zaliczają się:

- a) praca socjalna;
- b) bilet kredytowany;
- c) składki na ubezpieczenie zdrowotne;
- d) składki na ubezpieczenia społeczne;
- e) pomoc rzeczowa, w tym na ekonomiczne usamodzielnienie;
- f) sprawienie pogrzebu;
- g) poradnictwo specjalistyczne;
- h) interwencja kryzysowa;
- i) schronienie;
- j) posiłek;
- k) niezbędne ubranie;
- l) usługi opiekuńcze w miejscu zamieszkania, w ośrodkach wsparcia oraz w rodzinnych domach pomocy;
- m) specjalistyczne usługi opiekuńcze w miejscu zamieszkania oraz w ośrodkach wsparcia;
- n) mieszkanie chronione;
- o) pobyt i usługi w domu pomocy społecznej;
- p) pomoc w uzyskaniu odpowiednich warunków mieszkaniowych, w tym w mieszkaniu chronionym, pomoc w uzyskaniu zatrudnienia, pomoc na zagospodarowanie w formie rzeczowej dla osób usamodzielnianych.

Podstawowym warunkiem przyznania pomocy jest zaistnienie jednego z problemów określonych w ustawie oraz – w przypadku świadczeń pieniężnych – dochód, którego wysokość nie przekracza określonych progów (tzw. kryteriów dochodowych)¹⁴³.

W 2020 r. w województwie śląskim świadczenia pomocy społecznej, realizowane w ramach zadań własnych i zleconych, przyznano w trybie decyzji 90 346 osobom. Stanowiły one 2,0% ogółu ludności (w Polsce 2,9%). Świadczenia **pieniężne** decyzją przyznano 58 579 osobom,

¹⁴² Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (t.j. Dz. U. z 2020 r., poz. 1876 ze zm.), art. 36.

¹⁴³ Dla osoby samotnie gospodarującej kryterium dochodowe wynosi 701 zł, dla osoby w rodzinie 528 zł. Rozporządzenie Rady Ministrów w sprawie zweryfikowanych kryteriów dochodowych oraz kwot świadczeń pieniężnych z pomocy społecznej (Dz.U. z 2018 r., poz. 1358).

natomiast **niepieniężne** 44 254 osobom. Wśród ogółu osób, którym w trybie decyzji przyznano świadczenie pomocy społecznej udział pierwszej z wyżej wymienionej kategorii wyniósł 64,8% (w Polsce 63,5%), natomiast drugiej 49,0% (w Polsce 45,6%)¹⁴⁴. W stosunku do roku 2019 liczba osób, którym decyzją przyznano świadczenia realizowane w ramach zadań zleconych i zadań własnych spadła o 9 945, tj. o 9,9%. W przypadku świadczeń pieniężnych nastąpił spadek o 3 280 osób (5,3%), natomiast jeśli chodzi o świadczenia niepieniężne zanotowano spadek o 7 709 osób (14,8%)¹⁴⁵.

Pomocą udzieloną w postaci pracy socjalnej objęto w województwie śląskim w 2020 r. 65 700 rodzin liczących 129 092 osoby. Rodziny korzystające z tego rodzaju wsparcia stanowiły 77,5% ogółu rodzin objętych pomocą społeczną (w Polsce 74,4%). Wyłącznie pracą socjalną wspierano 19 991 rodzin, tj. 23,6% ogółu rodzin korzystających z pomocy społecznej (w Polsce 20,6%). W analizowanym okresie liczba zawartych kontraktów socjalnych dotyczących osób i rodzin, z którymi zawierany jest kontrakt w zakresie rozwiązywania trudnej sytuacji życiowej wyniosła 4 618, a grupa objętych nimi osób liczyła 4 972. Liczba zawartych kontraktów socjalnych dotyczących osób będących w szczególnej sytuacji na rynku pracy, o których mowa w art. 49 ustawy z dnia 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy (t.j. Dz.U. z 2020 r., poz. 1409, ze zm.), zawieranych w celu wzmocnienia aktywności i samodzielności życiowej, zawodowej lub przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu wyniosła 1 291, a grupa objętych nimi osób również liczyła 1 291. Liczba zrealizowanych projektów socjalnych wyniosła 175. Było nimi objętych 1 496 osób¹⁴⁶.

6.1. Świadczenia udzielone w ramach zadań gmin

W ramach realizacji zadań gmin (własnych oraz zleconych) stosuje się cały wachlarz świadczeń dostosowanych do potrzeb poszczególnych kategorii klientów. Poniżej scharakteryzowano wybrane ich rodzaje (w kolejności alfabetycznej).

Interwencja kryzysowa – stanowi zespół interdyscyplinarnych działań podejmowanych na rzecz osób i rodzin będących w stanie kryzysu. Celem interwencji kryzysowej jest przywrócenie równowagi psychicznej i umiejętności samodzielnego radzenia sobie, a dzięki temu zapobieganie przejściu reakcji kryzysowej w stan chronicznej niewydolności psychospołecznej. Interwencją kryzysową obejmuje się osoby i rodziny bez względu na posiadany dochód. W ramach interwencji kryzysowej udziela się natychmiastowej specjalistycznej pomocy psychologicznej, a w zależności od potrzeb – poradnictwa socjalnego lub prawnego oraz – w uzasadnionych sytuacjach – schronienia do 3 miesięcy¹⁴⁷.

Opłacanie składki na ubezpieczenia emerytalne i rentowe – forma pomocy dla osób, które rezygnują z zatrudnienia w związku z koniecznością sprawowania bezpośredniej, osobistej opieki nad długotrwale lub ciężko chorym członkiem rodziny oraz wspólnie niezamieszkującymi z matką, ojcem lub rodzeństwem¹⁴⁸.

Pomoc na ekonomiczne usamodzielnienie – przyznawana przez gminę w formie pieniężnej lub rzeczowej. Może być udzielona w postaci jednorazowego zasiłku celowego, nieoprocentowanej pożyczki lub poprzez udostępnienie maszyn i narzędzi pracy (stwarzających

¹⁴⁴ Dana osoba mogła otrzymać świadczenia należące do obu kategorii.

¹⁴⁵ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania *MRPiPS-03* za lata 2019-2020.

¹⁴⁶ Ibidem.

¹⁴⁷ Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (t.j. Dz. U. z 2020 r., poz. 1876 ze zm.), art. 47 ust. 1-3.

¹⁴⁸ Ibidem, art. 17 ust. 1 pkt 9.

możliwość zorganizowania własnego warsztatu pracy) oraz urzędzeń ułatwiających pracę osobom niepełnosprawnym¹⁴⁹.

Poradnictwo specjalistyczne – w szczególności prawne, psychologiczne i rodzinne – jest świadczone osobom i rodzinom, które mają trudności lub wykazują potrzebę wsparcia w rozwiązywaniu swoich problemów życiowych, bez względu na posiadany dochód. Poradnictwo prawne realizuje się przez udzielanie informacji o obowiązujących przepisach z zakresu prawa rodzinnego i opiekuńczego, zabezpieczenia społecznego oraz ochrony praw lokatorów. Poradnictwo psychologiczne realizowane jest przez procesy diagnozowania, profilaktyki i terapii, natomiast poradnictwo rodzinne obejmuje problemy funkcjonowania rodziny, w tym problemy opieki nad osobą niepełnosprawną, a także terapię rodzinną¹⁵⁰.

Posiłek – pomoc doraźna albo okresowa w postaci jednego gorącego posiłku dziennie. Przysługuje osobie, która własnym staraniem nie może go sobie zapewnić. Wsparcie to, przyznane dzieciom i młodzieży w okresie nauki w szkole, może być realizowane w formie zakupu posiłków¹⁵¹.

Praca socjalna – świadczona jest na rzecz poprawy funkcjonowania osób i rodzin w ich środowisku społecznym. Pracę socjalną prowadzi się z osobami i rodzinami w celu rozwinięcia lub wzmocnienia ich aktywności i samodzielności życiowej oraz ze społecznością lokalną w celu zapewnienia współpracy i koordynacji działań instytucji i organizacji istotnych dla zaspokajania potrzeb członków społeczności. W pracy socjalnej wykorzystuje się właściwe tej działalności metody i techniki, stosowane z poszanowaniem godności osoby i jej prawa do samostanowienia, w tym kontrakt socjalny. Praca socjalna świadczona jest osobom i rodzinom bez względu na posiadany dochód¹⁵².

Schronienie – udzielenie go następuje przez przyznanie tymczasowego miejsca noclegowego w noclegowniach, schroniskach dla osób bezdomnych, schroniskach dla osób bezdomnych z usługami opiekuńczymi i ogrzewalniach¹⁵³.

Specjalistyczne usługi opiekuńcze to usługi opiekuńcze dostosowane do szczególnych potrzeb wynikających z rodzaju schorzenia lub niepełnosprawności, świadczone przez osoby ze specjalistycznym przygotowaniem zawodowym¹⁵⁴.

Specjalny zasiłek celowy – bezzwrotne świadczenie przyznawane w szczególnie uzasadnionych przypadkach osobie albo rodzinie o dochodach przekraczających określone w ustawie kryterium¹⁵⁵.

Ubranie – przyznanie niezbędnego ubrania następuje przez dostarczenie osobie potrzebującej: bielizny, odzieży i obuwia odpowiednich do jej indywidualnych właściwości oraz pory roku¹⁵⁶.

Usługi opiekuńcze – pomoc przysługująca osobie samotnej, która z powodu wieku, choroby lub innych przyczyn wymaga pomocy innych osób, a jest jej pozbawiona. Usługi opiekuńcze obejmują

¹⁴⁹ Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (t.j. Dz. U. z 2020 r., poz. 1876 ze zm.), art. 43 ust. 1-5.

¹⁵⁰ Ibidem, art. 46 ust. 1-4.

¹⁵¹ Ibidem, art. 48b ust. 2-3.

¹⁵² Ibidem, art. 45 ust. 1-4.

¹⁵³ Ibidem, art. 48a ust. 1-4.

¹⁵⁴ Ibidem, art. 50 ust. 1, 4.

¹⁵⁵ Ibidem, art. 41 ust. 1.

¹⁵⁶ Ibidem, art. 48b ust. 1.

pomoc w zaspokajaniu codziennych potrzeb życiowych, opiekę higieniczną, zaleconą przez lekarza pielęgnację oraz, w miarę możliwości, zapewnienie kontaktów z otoczeniem¹⁵⁷.

Zasiłek celowy – świadczenie przyznawane w celu zaspokojenia niezbędnej potrzeby bytowej, w szczególności na pokrycie części lub całości kosztów zakupu żywności, leków i leczenia, opału, odzieży, niezbędnych przedmiotów użytku domowego, drobnych remontów i napraw w mieszkaniu, a także kosztów pogrzebu. Świadczenie to może być także przyznane w formie biletu kredytowanego. Osobom bezdomnym i innym osobom niemającym dochodu oraz możliwości uzyskania świadczeń na podstawie przepisów o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych może być przyznany zasiłek celowy na pokrycie części lub całości wydatków na świadczenia zdrowotne. Zasiłek celowy może być przyznany również w celu realizacji postanowień kontraktu socjalnego. W takim przypadku może on być wypłacany niezależnie od dochodu, przez okres do 2 miesięcy od dnia, w którym osoba objęta kontraktem socjalnym, w trakcie jego realizacji, stała się osobą zatrudnioną. Do otrzymania zasiłku celowego uprawnione są również osoby lub rodziny, które poniosły straty w wyniku zdarzenia losowego bądź też klęski żywiołowej lub ekologicznej. W tego rodzaju przypadkach świadczenie to może być przyznane niezależnie od dochodu i może nie podlegać zwrotowi¹⁵⁸.

Zasiłek okresowy – świadczenie przysługujące w szczególności ze względu na długotrwałą chorobę, niepełnosprawność, bezrobocie, możliwość utrzymania lub nabycia uprawnień do świadczeń z innych systemów zabezpieczenia społecznego. Zasiłki okresowe przyznaje się: 1) osobie samotnie gospodarującej, której dochód jest niższy od kryterium dochodowego osoby samotnie gospodarującej; 2) rodzinie, której dochód jest niższy od kryterium dochodowego rodziny¹⁵⁹.

Zasiłek stały – świadczenie, które przysługuje:

- 1) pełnoletniej osobie samotnie gospodarującej, niezdolnej do pracy z powodu wieku lub całkowicie niezdolnej do pracy, jeżeli jej dochód jest niższy od kryterium dochodowego osoby samotnie gospodarującej;
- 2) pełnoletniej osobie pozostającej w rodzinie, niezdolnej do pracy z powodu wieku lub całkowicie niezdolnej do pracy, jeżeli jej dochód, jak również dochód na osobę w rodzinie są niższe od kryterium dochodowego na osobę w rodzinie¹⁶⁰.

W 2020 r. w województwie śląskim na świadczenia pomocy społecznej realizowane w ramach zadań gmin wydatkowano kwotę 542 824 839 zł¹⁶¹. Zdecydowaną większość środków – 533 727 386 zł (98,3%) - przeznaczono na sfinansowanie świadczeń przyznanych w ramach zadań własnych¹⁶². W latach 2019-2020 wartość wydatków na zadania realizowane przez gminy wzrosła o 8 531 928 zł, tj. o 1,6%¹⁶³.

¹⁵⁷ Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (t.j. Dz. U. z 2020 r., poz. 1876 ze zm.), art. 50 ust. 1-3.

¹⁵⁸ Ibidem, art. 39-40.

¹⁵⁹ Ibidem, art. 38 ust. 1 pkt 1, 2.

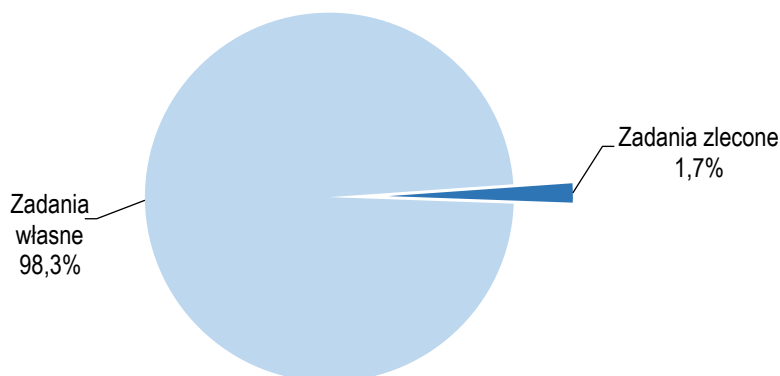
¹⁶⁰ Ibidem, art. 37 ust. 1 pkt 1, 2.

¹⁶¹ Łącznie z pomocą dla cudzoziemców, wynagrodzeniem należnym opiekunowi z tytułu sprawowania opieki przyznanej przez sąd oraz odpłatnością gminy za pobyt w domu pomocy społecznej.

¹⁶² Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRPiPS-03* za okres I-XII 2020 r.

¹⁶³ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania *MRPiPS-03* za lata 2019-2020.

Wykres 53. Struktura wydatków na świadczenia pomocy społecznej realizowane w ramach zadań gmin* - województwo śląskie, 2020 r., N=542 824 839 zł.

* Łącznie z pomocą dla cudzoziemców, wynagrodzeniem należnym opiekunowi z tytułu sprawowania opieki przyznanej przez sąd oraz odpłatnością gminy za pobyt w domu pomocy społecznej.
Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRPiPS-03* za okres I-XII 2020 r.

6.1.1. Świadczenia udzielone w ramach zadań zleconych gminom

W ramach realizacji zadań zleconych gminom z zakresu pomocy społecznej w 2020 r. wypłacane były zasiłki celowe na pokrycie wydatków związanych z klęską żywiołową lub ekologiczną. Udzielano również specjalistycznych usług opiekuńczych w miejscu zamieszkania dla osób z zaburzeniami psychicznymi oraz wypłacano przyznane przez sąd wynagrodzenia należne opiekunom z tytułu sprawowania opieki. Ponadto świadczenia, w tym zasiłki celowe w formie pieniężnej i w naturze (schronienie, posiłek, niezbędne ubranie), otrzymywali cudzoziemcy, którzy uzyskali zgodę na pobyt ze względów humanitarnych lub na pobyt tolerowany na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej.

W 2020 r. w województwie śląskim w ramach realizacji zadań zleconych świadczenia wypłacono w 114 gminach (68,3%). Na ten cel wydatkowano ogółem 9 097 453 zł¹⁶⁴. W latach 2019-2020 wartość tego rodzaju środków wzrosła o 452 705 zł (5,2%)¹⁶⁵.

Koszt wypłaty świadczeń z pomocy społecznej w ramach realizacji zadań zleconych gminie w przeliczeniu na jednego mieszkańca wyniósł w 2020 r. w województwie śląskim 2,01 zł (w Polsce 4,90 zł)¹⁶⁶. W miastach na prawach powiatu wskaźnik ten kształtował się na poziomie 1,89 zł, natomiast w powiatach ziemskich na poziomie 2,16 zł; w gminach wiejskich wyniósł 2,03 zł, w miejsko-wiejskich 2,16 zł, a w miejskich 1,99 zł. Najwyższe wartości analizowany wskaźnik osiągnął w podregionach: częstochowskim (3,37 zł), katowickim (2,48 zł) oraz tyskim (2,20 zł); w powiatach: myszkowskim (8,59 zł), m. Świętochłowice (4,57 zł) oraz w zawierciańskim (4,48 zł); a na poziomie gmin w: Przyrowie (61,78 zł), Lelowie (27,29 zł) oraz Bestwinie (20,34 zł)¹⁶⁷.

¹⁶⁴ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRPiPS-03* za okres I-XII 2020 r.

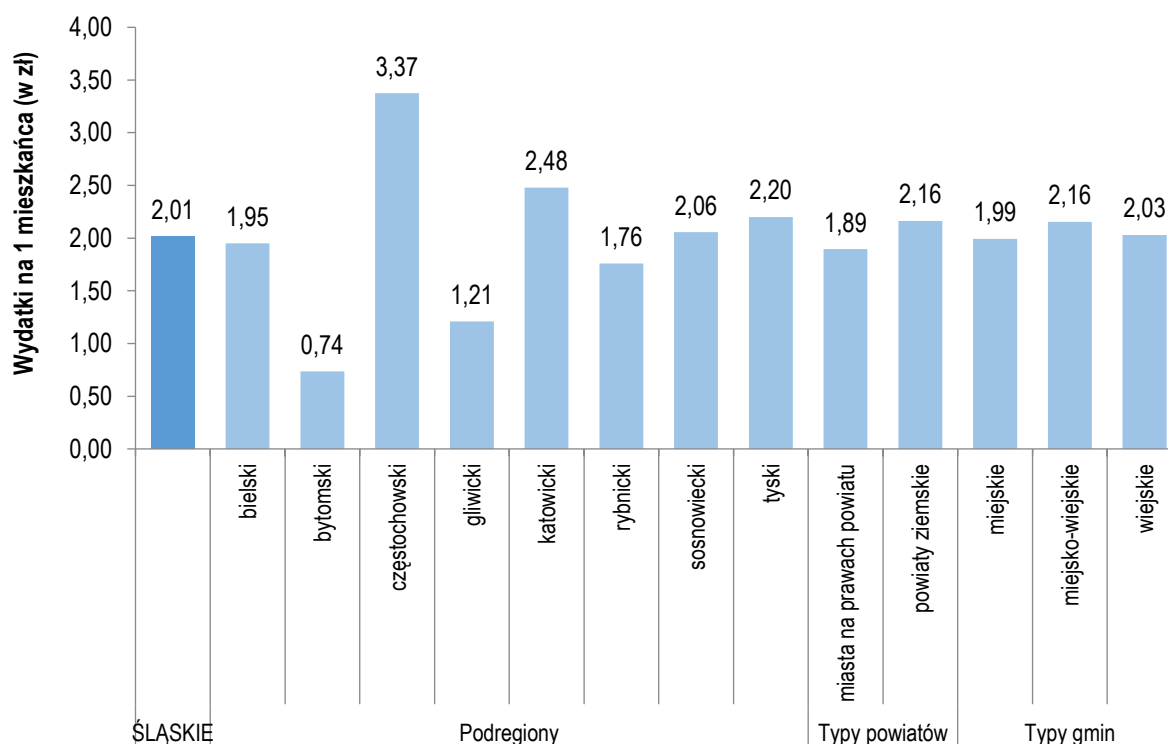
¹⁶⁵ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania *MRPiPS-03* za lata 2019-2020.

¹⁶⁶ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRPiPS-03* za okres I-XII 2020; Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.

¹⁶⁷ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRPiPS-03* za okres I-XII 2020; Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.

Zdecydowana większość wydatków w 2020 r. została przeznaczona na pokrycie kosztów specjalistycznych usług opiekuńczych w miejscu zamieszkania dla osób z zaburzeniami psychicznymi (5 842 071 zł) oraz wypłatę przyznanych przez sąd wynagrodzeń należnych opiekunom z tytułu sprawowania opieki (2 597 811 zł). Znacznie mniej przeznaczono na wypłatę zasiłków celowych na pokrycie wydatków związanych z klęską żywiołową lub ekologiczną (647 309 zł). Natomiast na pomoc przyznaną cudzoziemcom, którzy uzyskali zgodę na pobyt ze względów humanitarnych lub na pobyt tolerowany na terytorium RP przeznaczono 9 296 zł, a dla cudzoziemców o których mowa w art. 5a ustawy o pomocy społecznej przeznaczono 966 zł¹⁶⁸.

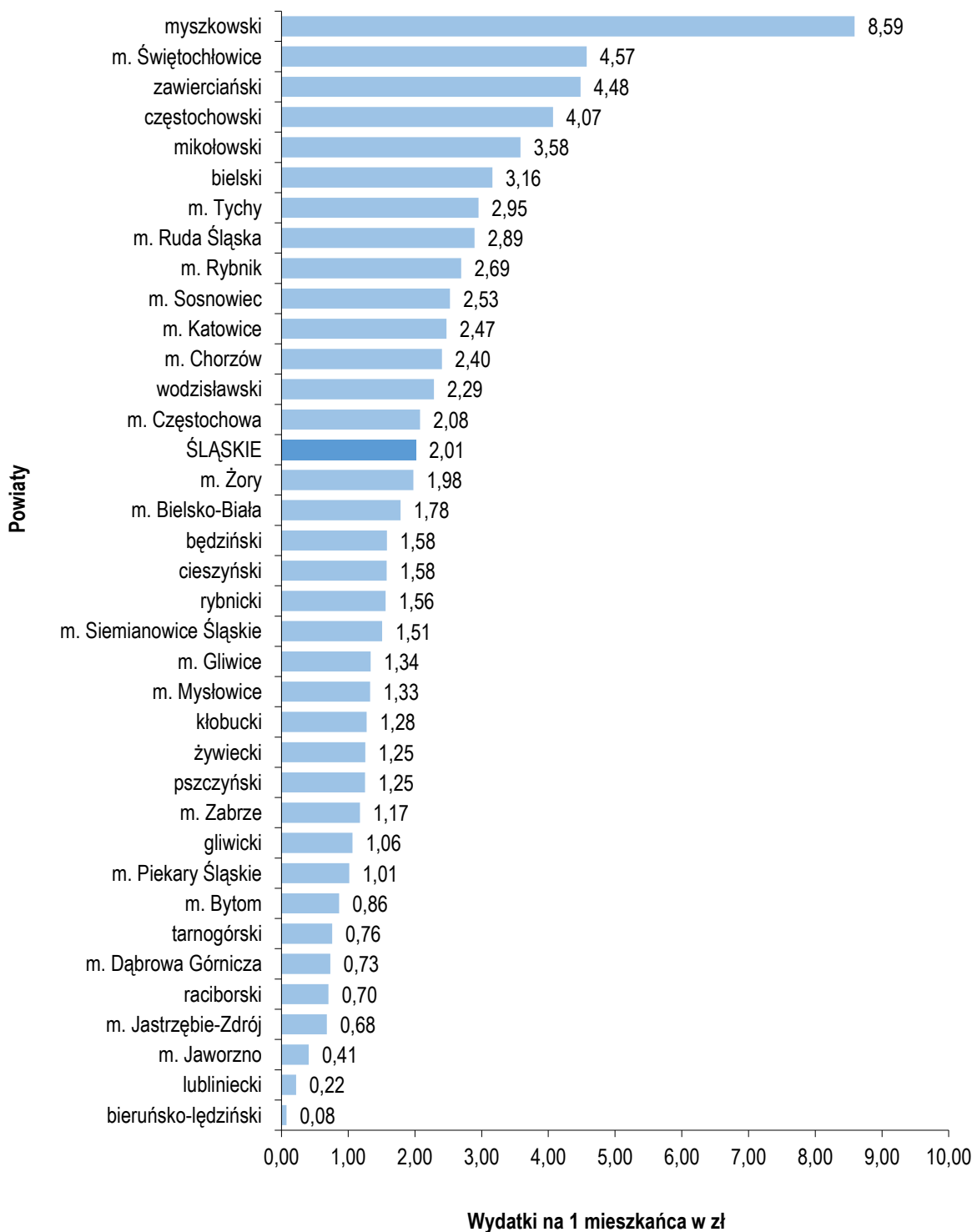
Wykres 54. Wydatki na świadczenia realizowane w ramach zadań zleconych gminom w przeliczeniu na 1 mieszkańca poszczególnych terytoriów – województwo śląskie, 2020 r.

Źródło: 1) Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRPiPS-03* za okres I-XII 2020 r., 2) Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.

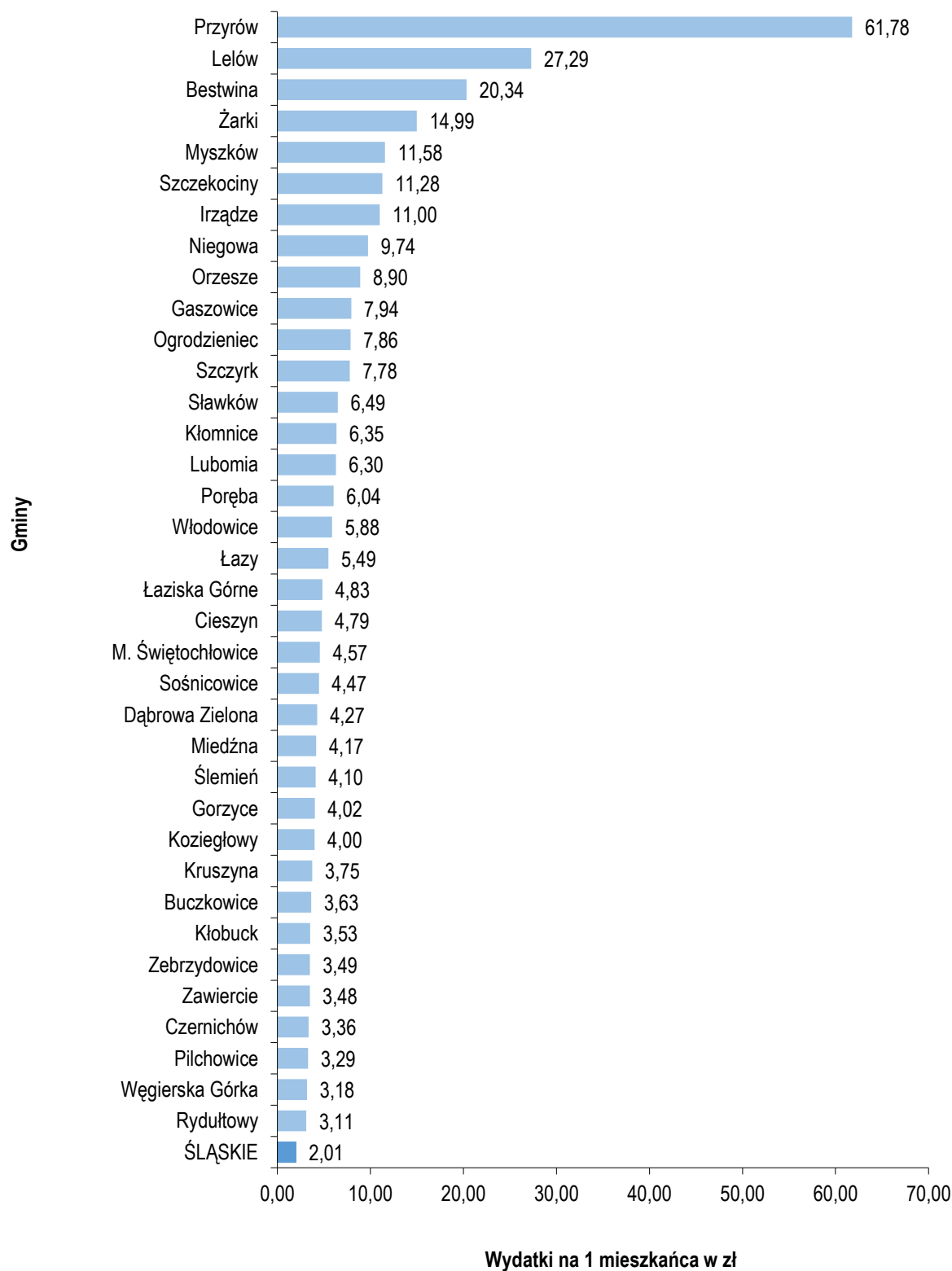
¹⁶⁸ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRPiPS-03* za okres I-XII 2020 r.

Wykres 55. Wydatki na świadczenia realizowane w ramach zadań zleconych gminom w przeliczeniu na 1 mieszkańca wg powiatów - województwo śląskie, 2020 r.

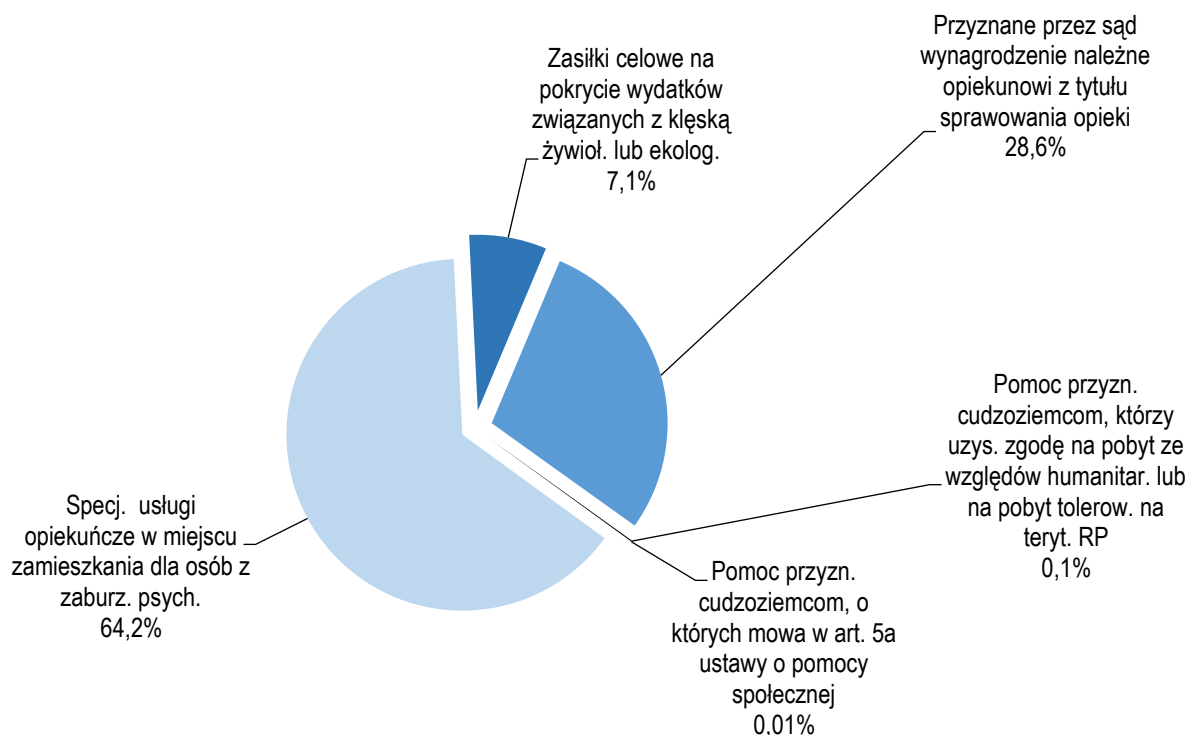
Źródło: 1) Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRPiPS-03* za okres I-XII 2020 r., 2) Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.

Wykres 56. Gminy o najwyższych wydatkach przeznaczonych na świadczenia realizowane w ramach zadań zleconych gminom w przeliczeniu na 1 mieszkańca - województwo śląskie, 2020 r.

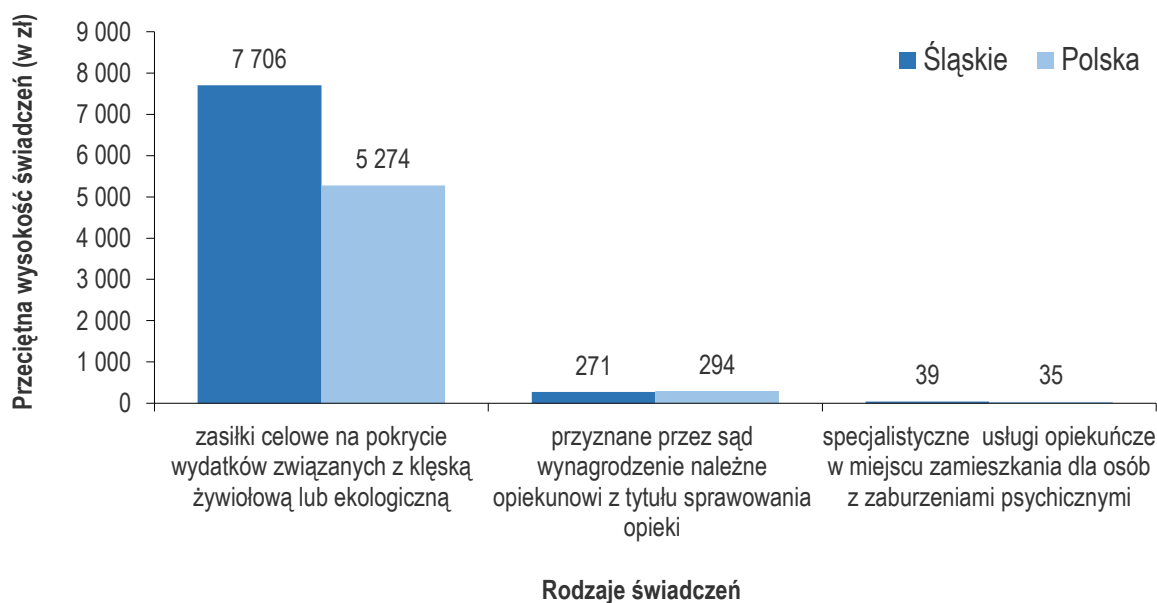
Źródło: 1) Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRPiPS-03* za okres I-XII 2020 r., 2) Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.

Wykres 57. Struktura wydatków przeznaczonych na świadczenia realizowane w ramach zadań zleconych gminom - województwo śląskie, 2020 r., N=9 097 453 zł.

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRPiPS-03* za okres I-XII 2020 r.

Wykres 58. Przeciętne wysokości świadczeń przyznanych w ramach realizacji zadań zleconych gminom – województwo śląskie i Polska, 2020 r.

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRPiPS-03* za okres I-XII 2020 r.

6.1.2. Świadczenia udzielone w ramach zadań własnych gmin

W ramach realizacji zadań własnych gmin z zakresu pomocy społecznej w 2020 r. były przyznawane następujące świadczenia:

1. zasiłki stałe;
2. zasiłki okresowe;
3. schronienie (w tym w schronisku dla osób bezdomnych, w schronisku dla osób bezdomnych z usługami opiekuńczymi, w ogrzewalni, w noclegowni, schronienie udzielone w sytuacji kryzysowej występującej na skalę masową na podstawie art. 48a ust. 9);
4. posiłek (w tym dla dzieci);
5. ubranie;
6. usługi opiekuńcze (w tym specjalistyczne usługi opiekuńcze);
7. zasiłek celowy na pokrycie wydatków na świadczenia zdrowotne osobom niemającym dochodu i możliwości uzyskania świadczeń na podstawie przepisów o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych (w tym dla osób bezdomnych);
8. zasiłki celowe na pokrycie wydatków powstałych w wyniku zdarzenia losowego;
9. zasiłki celowe w formie biletu kredytowego;
10. sprawianie pogrzebu (w tym osobom bezdomnym);
11. poradnictwo specjalistyczne (prawne, psychologiczne, rodzinne);
12. interwencja kryzysowa;
13. praca socjalna;
14. odpłatność gminy za pobyt w domu pomocy społecznej;
15. „inne zasiłki celowe i w naturze” (w tym zasiłki specjalne celowe);
16. zasiłki celowe przyznane niezależnie od dochodu na podstawie art. 39a ust. 1 i 2.

W 2020 r. w województwie śląskim na wypłatę świadczeń z pomocy społecznej w ramach realizacji wyżej wymienionych zadań własnych gminy wydatkowały ogółem 533 727 386 zł¹⁶⁹. W 2020 roku w stosunku do 2019 roku wartość wydatków zwiększyła się o 8 079 223 zł (1,5%)¹⁷⁰.

W 2020 r. na poziomie regionu na jednego mieszkańca przypadło przeciętnie 118,14 zł wydatkowanych na świadczenia realizowane w ramach zadań własnych gmin (w kraju 133,01 zł). W miastach na prawach powiatu wartość ta kształtowała się na poziomie 148,40 zł, natomiast w powiatach ziemskich wyniosła 80,03 zł. Przeciętnie najwięcej wydatkowano w gminach miejskich (137,02 zł), mniej w miejsko-wiejskich (79,91 zł), a najmniej w wiejskich (63,84 zł). Najwyższe wartości analizowany wskaźnik osiągnął w podregionach: katowickim (162,68 zł), gliwickim (148,59 zł) i częstochowskim (129,22 zł); w miastach na prawach powiatu będących jednocześnie gminami: m. Chorzów (188,94 zł), m. Siemianowice Śląskie (180,60 zł) oraz m. Częstochowa (180,08 zł). Z kolei najniższe wydatki na świadczenia realizowane w ramach zadań własnych gmin w przeliczeniu na 1 mieszkańca zanotowano w podregionach: tyskim (75,94 zł), bielskim (88,04 zł), rybnickim (89,87 zł); powiatach: pszczyńskim (47,64 zł), bieruńsko-łędzkim (51,31 zł) i żywieckim (57,79 zł) oraz gminach: Ornontowice (15,17 zł), Koszarawa (15,63 zł) i Suszec (19,20 zł)¹⁷¹.

W 2020 r. w ramach realizacji zadań własnych gmin najwięcej środków przeznaczono na: odpłatność gminy za pobyt w DPS (241 523 340 zł), zasiłki stałe (89 615 469 zł) oraz „inne zasiłki celowe i w naturze” (54 760 534 zł). Do świadczeń o wysokim poziomie wydatków należały także: usługi opiekuńcze (51 489 530 zł), zasiłki okresowe (47 801 217 zł) oraz zapewnienie schronienia

¹⁶⁹ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRPiPS-03* za okres I-XII 2020 r.

¹⁷⁰ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania *MRPiPS-03* za lata 2019-2020.

¹⁷¹ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRPiPS-03* za okres I-XII 2020 r.; Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.

(24 086 981 zł). Najmniej środków wydatkowano natomiast na: zasiłki celowe w formie biletu kredytowego (130 zł) oraz zapewnienie ubrania (8 457 zł). Na zasiłki celowe przyznawane niezależnie od dochodu na podstawie art. 39a ust. 1 i 2 oraz na pomoc na ekonomiczne usamodzielnienie nie wydatkowano żadnych środków¹⁷².

W porównaniu z rokiem 2019, wśród najczęściej udzielanych świadczeń, największy liczbowy wzrost wydatków dotyczył: odpłatności gminy za pobyt w DPS (o 8 953 251 zł), zapewnienia schronienia (o 4 642 732 zł) oraz usług opiekuńczych (o 1 130 625), natomiast największy spadek wystąpił w przypadku: zasiłków stałych (o 3 517 481 zł), „innych zasiłków celowych i w naturze” (o 2 152 582 zł) oraz zasiłków okresowych (o 450 535 zł).

W 2020 roku w stosunku do 2019 roku, spośród najczęściej udzielanych świadczeń, największy procentowy wzrost przeciętnej ich wysokości zanotowano w przypadku: zasiłków celowych w formie biletu kredytowego (+128,1%, z 28,50 zł do 65,00 zł), środków przeznaczonych na zapewnienie posiłku (+25,4%, z 5,51 zł do 6,91 zł), zasiłków celowych na pokrycie wydatków na świadczenia zdrowotne osobom niemającym dochodu i możliwości uzyskania świadczeń na podstawie przepisów o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych (+23,9%, z 116,92 zł do 144,88 zł), zasiłków celowych na pokrycie wydatków powstałych w wyniku zdarzenia losowego (+15,8%, z 3 096,51 zł do 3 585,67 zł) oraz świadczeń na usługi opiekuńcze (+9,8%, z 17,34 zł do 19,04 zł). Procentowy wzrost przeciętnej wysokości świadczeń dotyczył także: odpłatności gminy za pobyt mieszkańców w DPS (+4,9%, z 2 585,78 zł do 2 711,89 zł), świadczeń na sprawienie pogrzebu (+4,2%, z 2 286,15 zł do 2 381,89 zł), pomocy na zapewnienie ubrania (+0,2%, z 111,00 zł do 111,28 zł) oraz zasiłków okresowych (+0,1%, z 306,96 zł do 314,26 zł). Spadek zanotowano w przypadku: zasiłków specjalnych celowych (-6,7%, z 263,68 zł do 246,00 zł) oraz zasiłków stałych (-0,8%, z 516,57 zł do 512,57 zł). W nowej wersji sprawozdania pojawiły się również dane dotyczące schronienia, w podziale na: schronienie w schronisku dla osób bezdomnych, schronienie w schronisku dla osób bezdomnych z usługami opiekuńczymi, schronienie w ogrzewalni oraz schronienie w noclegowni. Z uwagi na to, że dane pojawiły się po raz pierwszy, nie było możliwości porównania ich z rokiem 2019.

W 2020 roku, wśród udzielanych świadczeń, najwyższe procentowe różnice pomiędzy ich przeciętną wysokością w województwie śląskim i w Polsce – na niekorzyść województwa śląskiego – zanotowano w przypadku: zapewnienia schronienia w schronisku dla osób bezdomnych (-10,6% - śląskie 503,51 zł; Polska 562,98 zł), sprawienia pogrzebu (-10,4% - śląskie 2 381,89 zł; Polska 2 659,05 zł), zasiłków celowych na pokrycie wydatków na świadczenia zdrowotne osobom niemającym dochodu i możliwości uzyskania świadczeń na podstawie przepisów o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych (-10,3% - śląskie 144,88 zł; Polska 161,46 zł), zasiłków okresowych (-9,2% - śląskie 314,26 zł; Polska 346,02 zł), usług opiekuńczych (-7,8% - śląskie 19,04 zł; Polska 20,65 zł), zasiłków specjalnych celowych (-4,4% - śląskie 246,00 zł; Polska 257,45 zł), zasiłków stałych (-4,3% - śląskie 512,57 zł; Polska 535,45 zł) oraz odpłatności gminy za pobyt mieszkańców w DPS (-1,6% - śląskie 2 711,89 zł; Polska 2 756,50 zł)¹⁷³.

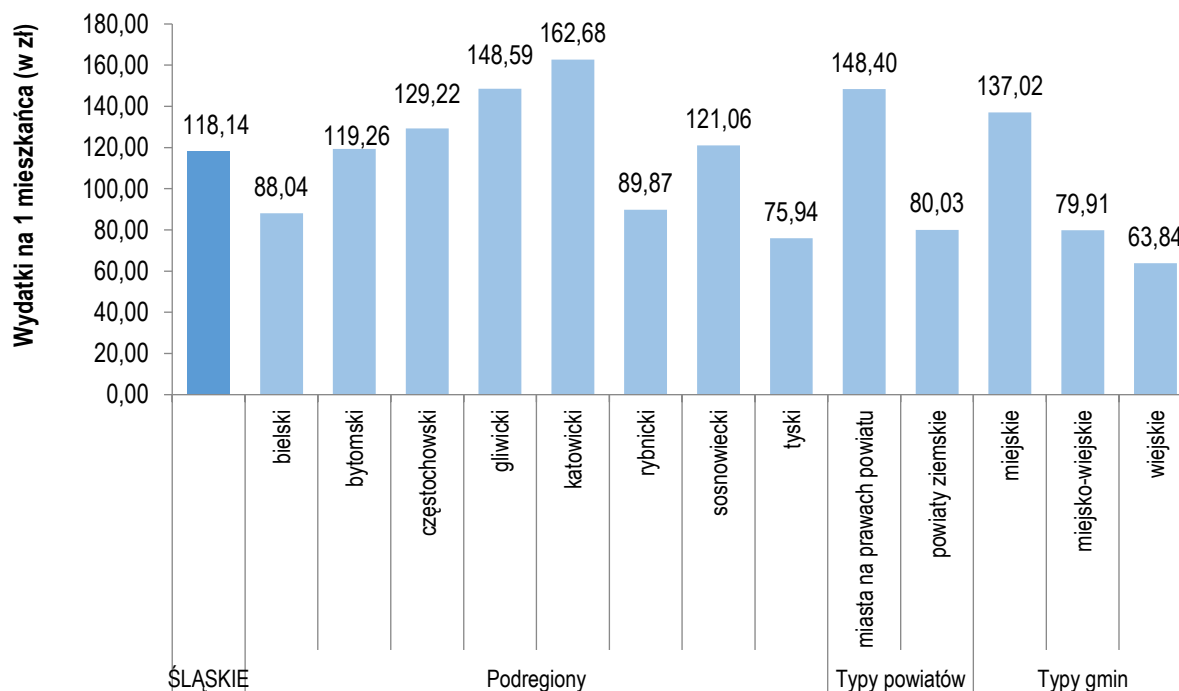
W 2020 roku wyższe od średniej krajowej przeciętne kwoty świadczeń w województwie śląskim zanotowano dla: zasiłku celowego w formie biletu kredytowego (+177,4% - śląskie 65,00 zł; Polska 23,44 zł), zapewnienia schronienia w schronisku dla osób bezdomnych z usługami opiekuńczymi (+76,7% - śląskie 1 756,90 zł; Polska 994,36 zł), zasiłku celowego na pokrycie wydatków powstałych w wyniku zdarzenia losowego (+52,5% - śląskie 3 585,67 zł; Polska

¹⁷² Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRPiPS-03* za okres I-XII 2020 r.

¹⁷³ *Ibidem*.

2 351,22 zł), zapewnienia schronienia w ogrzewalni (+10,5% - śląskie 32,16 zł; Polska 29,10 zł), pomocy na zapewnienie ubrania (+2,6% - śląskie 111,28 zł; Polska 108,51 zł), zapewnienia posiłku (+2,5% - śląskie 6,91 zł; Polska 6,74 zł) oraz zapewnienia schronienia w noclegowni (+2,0% - śląskie 33,43 zł; Polska 32,77 zł)¹⁷⁴.

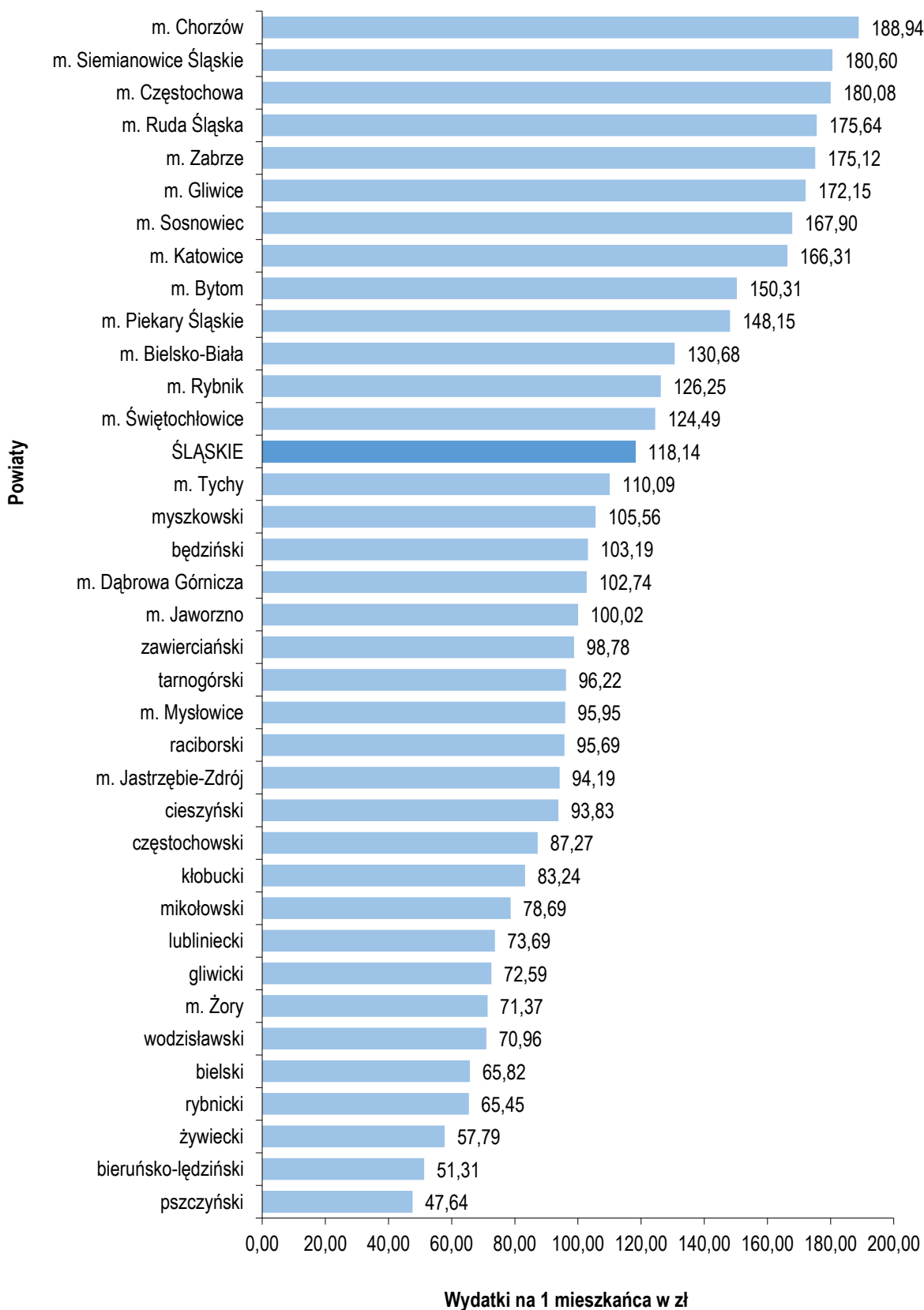
Wykres 59. Wydatki na świadczenia realizowane w ramach zadań własnych gmin w przeliczeniu na 1 mieszkańca poszczególnych terytoriów – województwo śląskie, 2020 r.

Źródło: 1) Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRPiPS-03* za okres I-XII 2020 r., 2) Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.

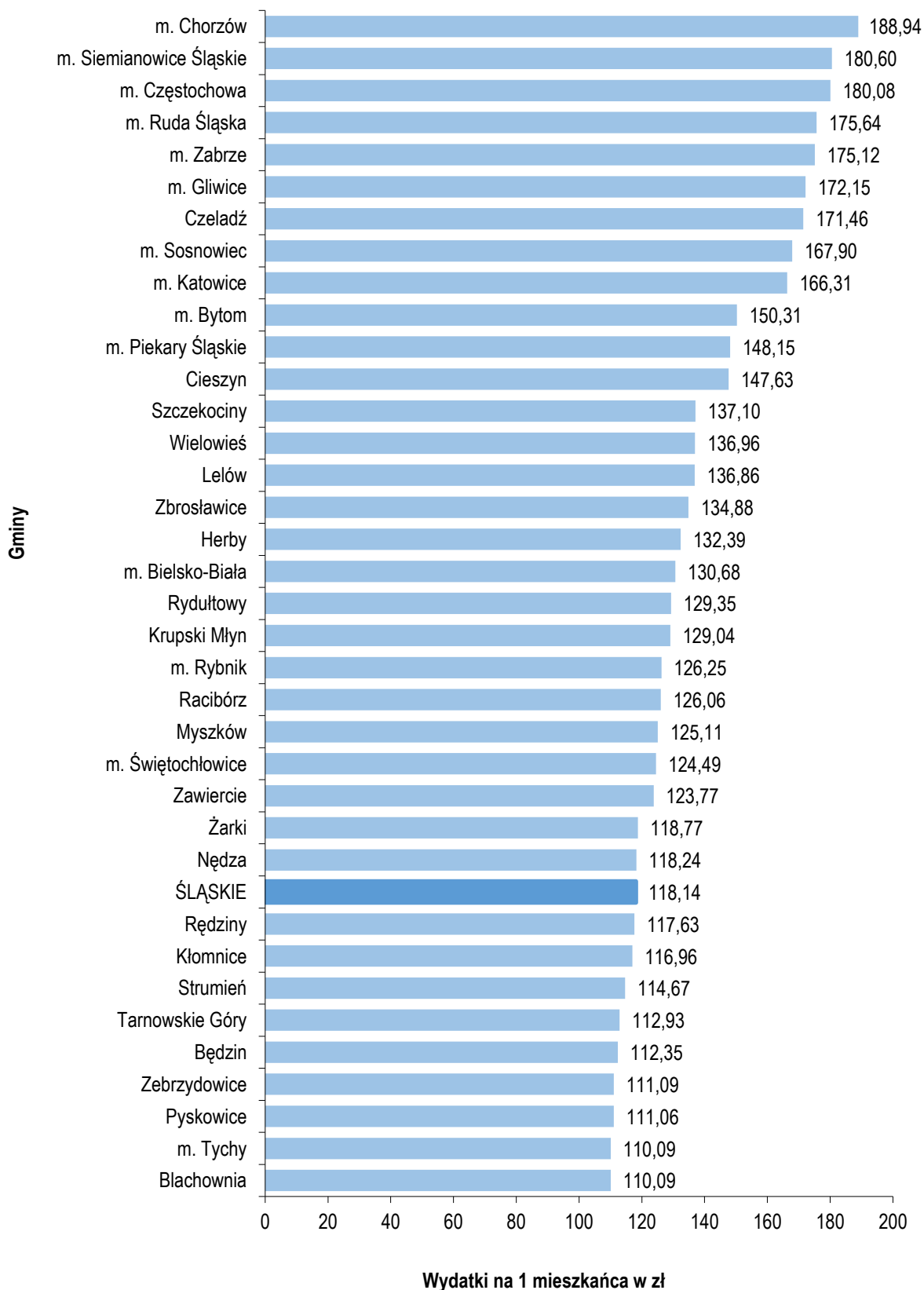
¹⁷⁴ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRPiPS-03* za okres I-XII 2020 r.

Wykres 60. Wydatki na świadczenia realizowane w ramach zadań własnych gmin w przeliczeniu na 1 mieszkańca wg powiatów - województwo śląskie, 2020 r.

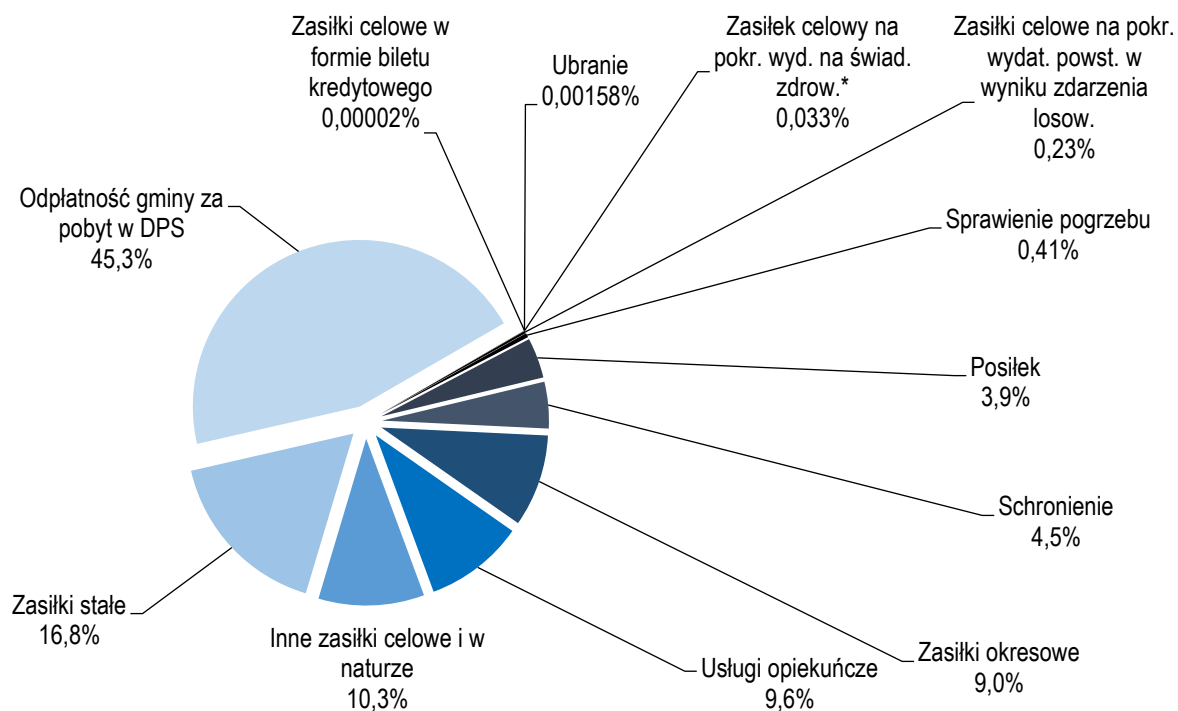
Źródło: 1) Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRPiPS-03* za okres I-XII 2020 r., 2) Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.

Wykres 61. Gminy o najwyższych wydatkach na świadczenia realizowane w ramach zadań własnych w przeliczeniu na 1 mieszkańca - województwo śląskie, 2020 r.

Źródło: 1) Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRPiPS-03* za okres I-XII 2020 r., 2) Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.

Wykres 62. Struktura wydatków na świadczenia realizowane w ramach zadań własnych gmin - województwo śląskie, 2020 r., N=533 727 386 zł.

* Osobom niemającym dochodu i możliwości uzyskania świadczenia na podstawie przepisów o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych.

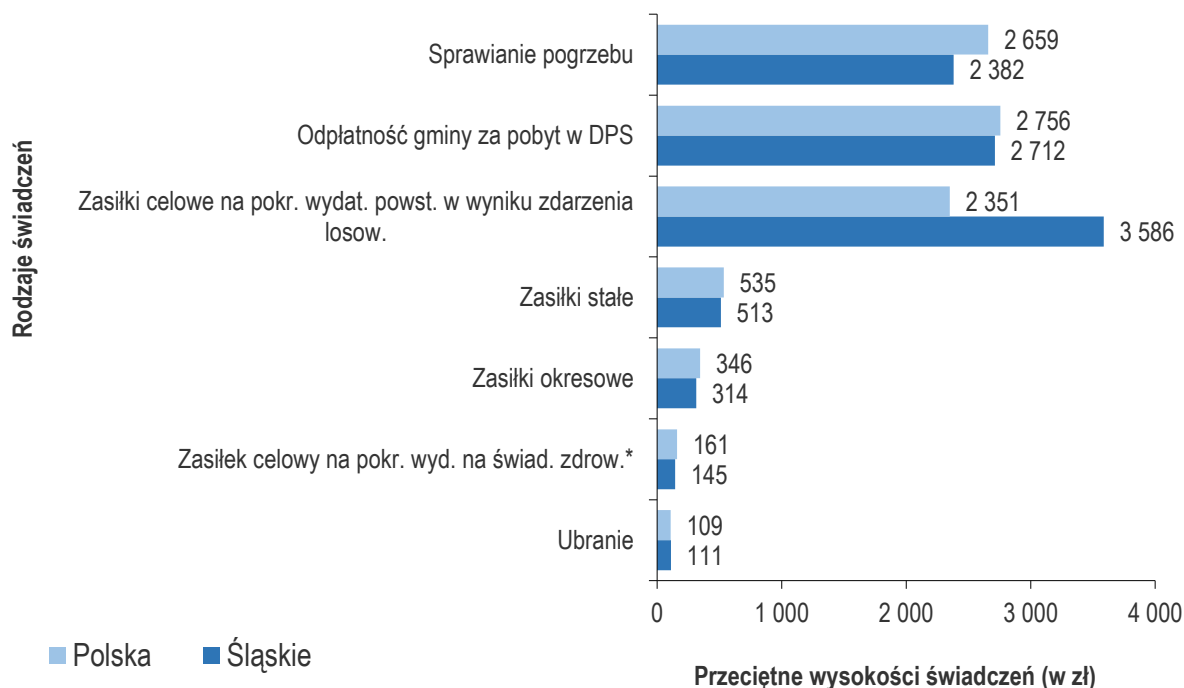
Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRPiPS-03* za okres I-XII 2020 r.

Wykres 63. Wydatki na odpłatność gminy za pobyt mieszkańców w DPS - województwo śląskie, lata 2010-2020.

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania *MPiPS/MRPiPS-03* za lata 2010-2020.

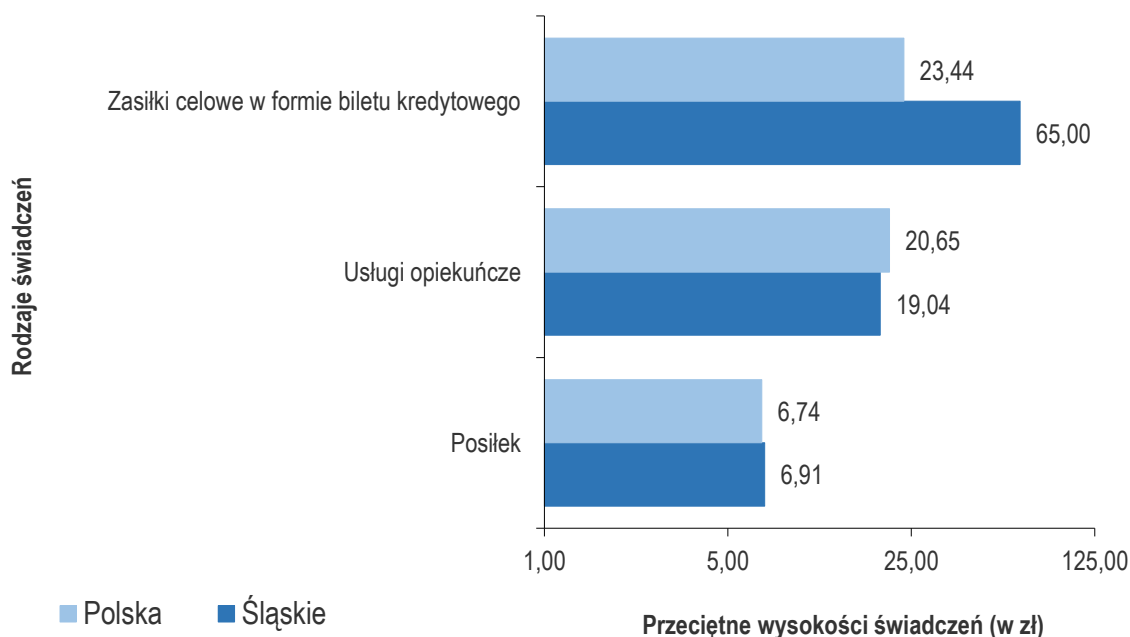
Wykres 64. Przeciętne wysokości świadczeń przyznanych w ramach realizacji zadań własnych gmin – województwo śląskie i Polska, 2020 r., cz. 1.

* Osobom niemającym dochodu i możliwości uzyskania świadczenia na podstawie przepisów o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych.

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRPiPS-03* za okres I-XII 2020 r.

Wykres 65. Przeciętne wysokości świadczeń przyznanych w ramach realizacji zadań własnych gmin – województwo śląskie i Polska, 2020 r., cz. 2.

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRPiPS-03* za okres I-XII 2020 r.

6.2. Świadczenia udzielone w ramach zadań powiatów

W 2020 r. w województwie śląskim na świadczenia pomocy społecznej realizowane w ramach zadań powiatów wydatkowano kwotę 643 717 zł, która w całości została przeznaczona na pomoc mającą na celu życiowe usamodzielnienie i integrację ze środowiskiem¹⁷⁵.

6.2.1. Pomoc mająca na celu życiowe usamodzielnienie i integrację ze środowiskiem

Osoba pełnoletnia opuszczająca dom pomocy społecznej dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych intelektualnie, dom dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży oraz schronisko dla nieletnich, zakład poprawczy, specjalny ośrodek szkolno-wychowawczy, specjalny ośrodek wychowawczy, młodzieżowy ośrodek socjoterapii zapewniający całodobową opiekę i młodzieżowy ośrodek wychowawczy, może zostać objęta pomocą mającą na celu życiowe usamodzielnienie i integrację ze środowiskiem. W jej ramach wspierana osoba może skorzystać z pracy socjalnej oraz pomocy:

- 1) pieniężnej na usamodzielnienie;
- 2) pieniężnej na kontynuowanie nauki;
- 3) w uzyskaniu odpowiednich warunków mieszkaniowych, w tym w mieszkaniu chronionym;
- 4) w uzyskaniu zatrudnienia;
- 5) na zagospodarowanie - w formie rzeczowej¹⁷⁶.

W 2020 r. w województwie śląskim na wypłatę wyżej wymienionych świadczeń wydatkowano ogółem 643 717 zł, co w przeliczeniu na 1 mieszkańca dało przeciętnie 0,14 zł (w kraju 0,11 zł)¹⁷⁷. W miastach na prawach powiatu wartość tego wskaźnika kształtowała się na poziomie 0,19 zł, a w powiatach ziemskich 0,09 zł. Najwyższe jego wartości zanotowano w podregionach: katowickim (0,25 zł), sosnowieckim (0,16 zł) oraz bielskim (0,14 zł), a na poziomie powiatów w: m. Świętochłowice (0,84 zł), m. Chorzów (0,75 zł) oraz m. Sosnowiec (0,34 zł).

Najniższe wartości analizowany wskaźnik przyjmował w podregionach: tyskim (0,04 zł), gliwickim (0,11 zł) oraz częstochowskim (0,12 zł), natomiast na poziomie powiatów w: częstochowskim, mikołowskim, myszkowskim, wodzisławskim, m. Bielsko-Biała i pszczyńskim (gdzie nie zanotowano żadnych wydatków w ramach pomocy mającej na celu życiowe usamodzielnienie i integrację ze środowiskiem) oraz w bieruńsko-łędzińskim i tarnogórskim (po 0,02 zł)¹⁷⁸.

W 2020 roku w stosunku do 2019 roku wartość wydatków na pomoc mającą na celu życiowe usamodzielnienie i integrację ze środowiskiem spadła o 254 292 zł, tj. o 28,3%. W 2020 r. w ramach tego rodzaju pomocy najwięcej środków przeznaczono na: pomoc pieniężną na kontynuowanie nauki (483 861 zł) oraz pomoc pieniężną na usamodzielnienie (82 861 zł). Na trzecim i czwartym miejscu znalazły się natomiast: pomoc na zagospodarowanie w formie rzeczowej (75 287 zł) oraz pomoc mającą na celu uzyskanie odpowiednich warunków mieszkaniowych (1 708 zł)¹⁷⁹.

¹⁷⁵ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRPiPS-03* za okres I-XII 2020 r.

¹⁷⁶ Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (t.j. Dz. U. z 2020 r., poz. 1876 ze zm.), art. 88 ust. 1.

¹⁷⁷ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRPiPS-03* za okres I-XII 2020; Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.

¹⁷⁸ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRPiPS-03* za okres I-XII 2020; Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.

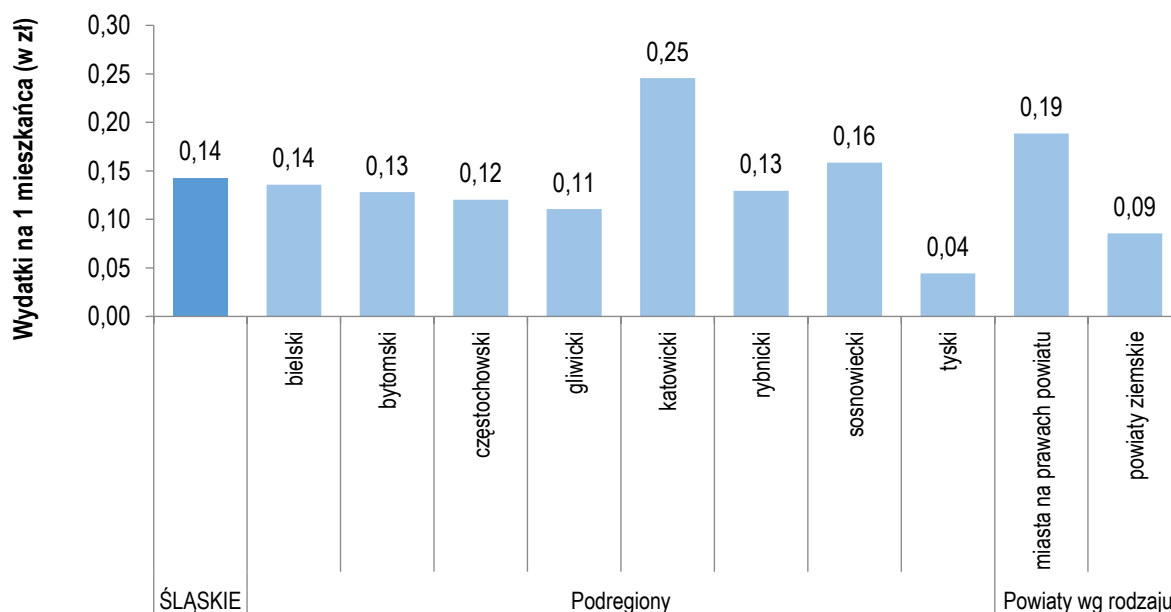
¹⁷⁹ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRPiPS-03* za okres I-XII 2020 r.

W porównaniu z rokiem 2019, spadek wydatków dotyczył wszystkich rodzajów pomocy, tj.: pomocy mającej na celu uzyskanie odpowiednich warunków mieszkaniowych (o 79,8%, z 8 451 zł do 1 708 zł), pomocy na zagospodarowanie w formie rzeczowej (o 47,5%, z 143 525 zł do 75 287 zł), pomocy pieniężnej na usamodzielnienie (o 43,2%, z 145 967 zł do 82 861 zł) oraz pomocy pieniężnej na kontynuowanie nauki (o 19,4%, z 600 066 zł do 483 861 zł).

W 2020 roku w stosunku do 2019 roku wzrost przeciętnej wysokości świadczeń zaobserwowano w przypadku pomocy pieniężnej na uzyskanie odpowiednich warunków mieszkaniowych (o 83,6%, z 77,53 zł do 142,33 zł), pomocy pieniężnej na kontynuowanie nauki (o 4,5%, z 506,38 zł do 529,39 zł) oraz pomocy pieniężnej na usamodzielnienie (o 0,02%, z 3 945,05 zł do 3 945,76 zł). W przypadku świadczenia pomocy na zagospodarowanie w formie rzeczowej wystąpił spadek o 9,6% (z 2 870,50 zł do 2 596,10 zł)¹⁸⁰.

Z porównania przeciętnych wartości świadczeń udzielanych w 2020 roku na poziomie województwa i całego kraju wynika, iż największą różnicę procentową – na niekorzyść województwa śląskiego – zanotowano w przypadku pomocy na uzyskanie odpowiednich warunków mieszkaniowych (-66,2%). Zdecydowanie mniejsza różnica wystąpiła w przypadku uzyskania pomocy na zagospodarowanie w formie rzeczowej (-15,1%). Przeciętną wartość świadczeń wyższą od ogólnopolskiej zanotowano dla pomocy pieniężnej na usamodzielnienie – o 7,0% wyższą niż w kraju oraz pomocy pieniężnej na kontynuowanie nauki – wyższą o 0,4%.

Wykres 66. Wydatki na pomoc mającą na celu życiowe usamodzielnienie i integrację ze środowiskiem* w przeliczeniu na 1 mieszkańca poszczególnych terytoriów - województwo śląskie, 2020 r.

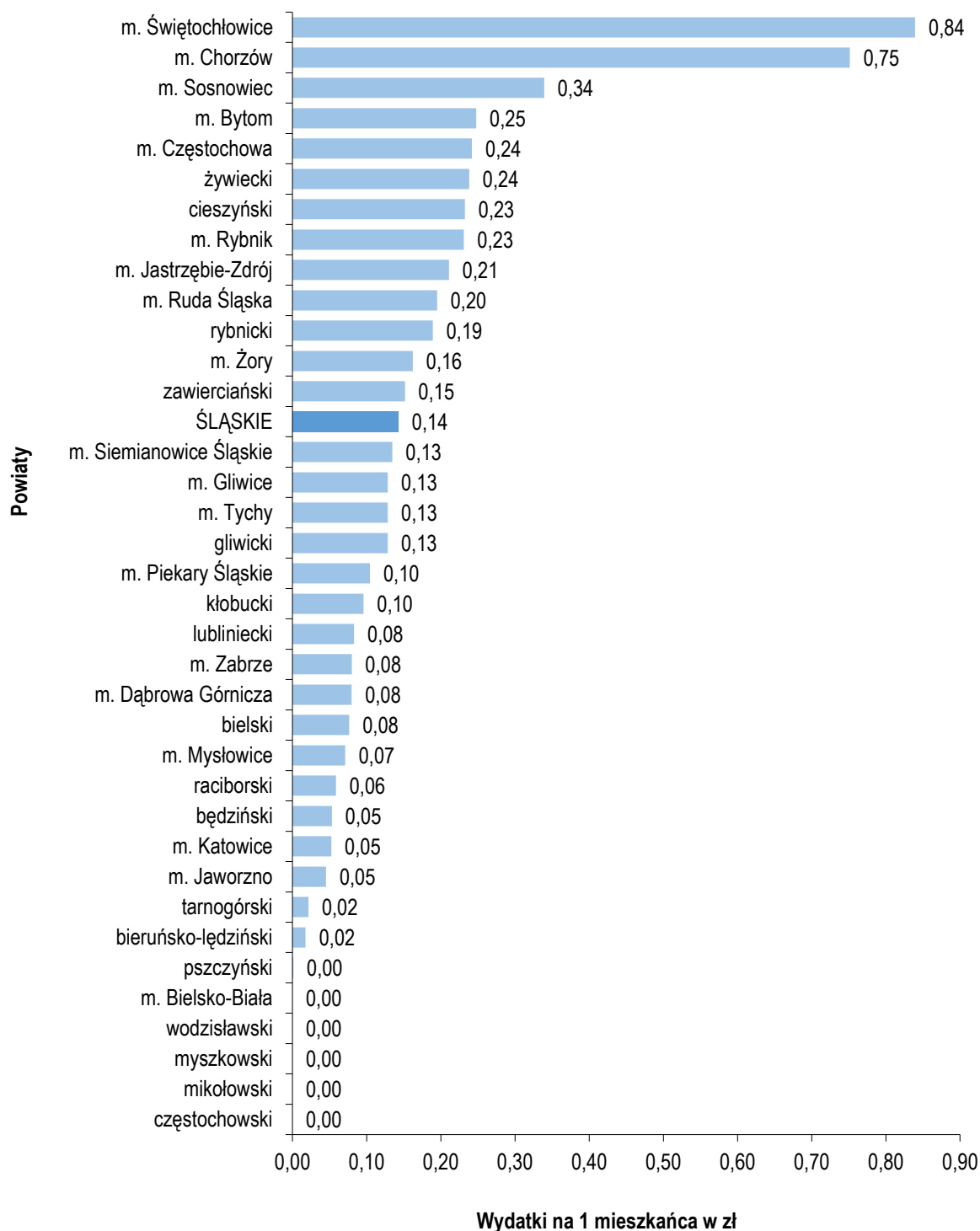

* Dla osób opuszczających: specjalne ośrodki szkolno-wychowawcze, specjalne ośrodki wychowawcze, młodzieżowe ośrodki wychowawcze, młodzieżowe ośrodki socjoterapii zapewniające całodobową opiekę, domy pomocy społecznej dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych intelektualnie, domy dla matek z małymi dziećmi i kobiet w ciąży, schroniska dla nieletnich, zakłady poprawcze.

Źródło: 1) Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRPiPS-03* za okres I-XII 2020 r., 2) Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.

¹⁸⁰ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania *MRPiPS-03* za lata 2019-2020.

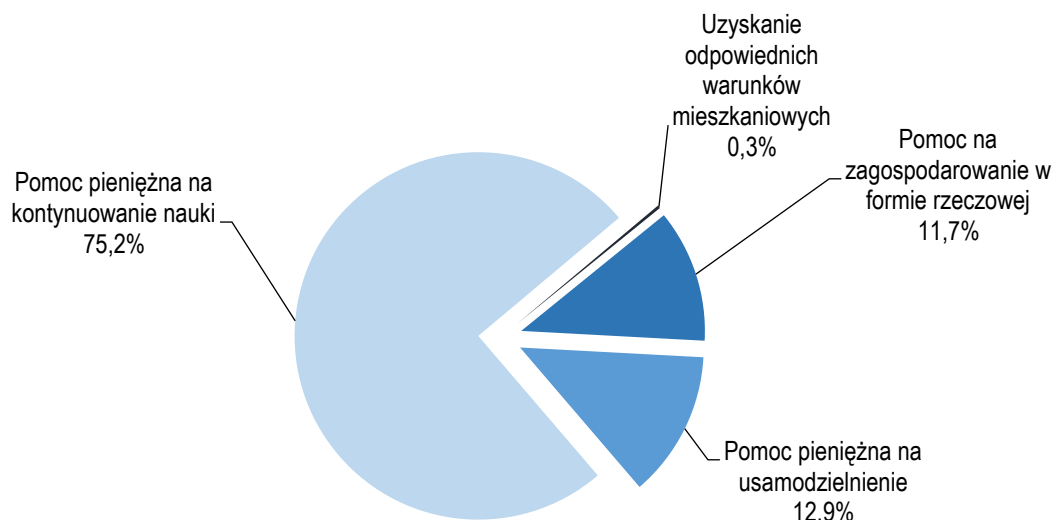
Wykres 67. Wydatki na pomoc mającą na celu życiowe usamodzielnienie i integrację ze środowiskiem* w przeliczeniu na 1 mieszkańca wg powiatów - województwo śląskie, 2020 rok.

* Dla osób opuszczających: specjalne ośrodki szkolno-wychowawcze, specjalne ośrodki wychowawcze, młodzieżowe ośrodki wychowawcze, młodzieżowe ośrodki socjoterapii zapewniające całodobową opiekę, domy pomocy społecznej dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych intelektualnie, domy dla matek z małymi dziećmi i kobiet w ciąży, schroniska dla nieletnich, zakłady poprawcze.

Źródło: 1) Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRPiPS-03* za okres I-XII 2020 r., 2) Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.

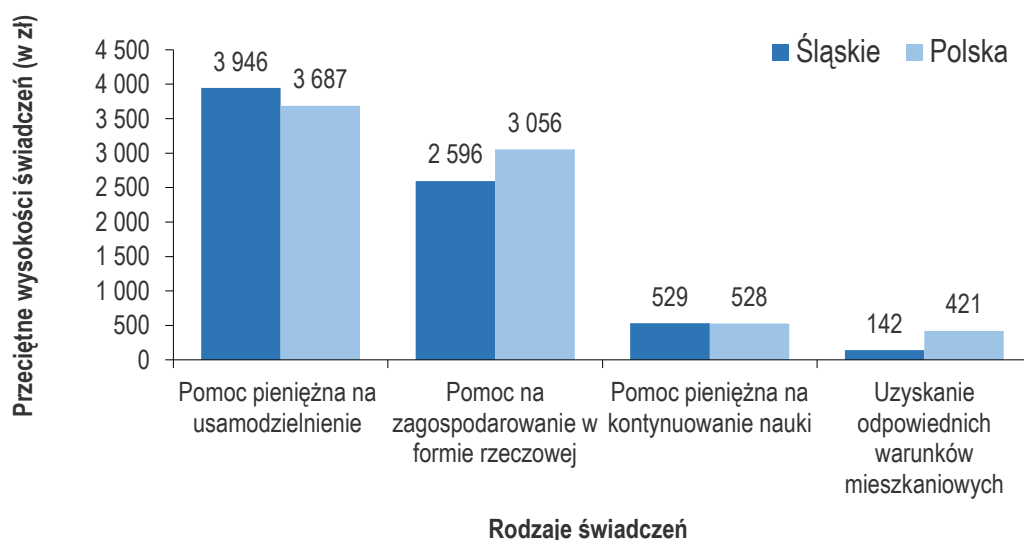
Wykres 68. Struktura wydatków na pomoc mającą na celu życiowe usamodzielnienie i integrację ze środowiskiem* - województwo śląskie, 2020 r., N=643 717 zł.

* Dla osób opuszczających: specjalne ośrodki szkolno-wychowawcze, specjalne ośrodki wychowawcze, młodzieżowe ośrodki wychowawcze, młodzieżowe ośrodki socjoterapii zapewniające całodobową opiekę, domy pomocy społecznej dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych intelektualnie, domy dla matek z małymi dziećmi i kobiet w ciąży, schroniska dla nieletnich, zakłady poprawcze.

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRPiPS-03* za okres I-XII 2020 r.

Wykres 69. Przeciętne wysokości świadczeń przyznanych w ramach pomocy mającej na celu życiowe usamodzielnienie i integrację ze środowiskiem* - województwo śląskie i Polska, 2020 r.

* Dla osób opuszczających: specjalne ośrodki szkolno-wychowawcze, specjalne ośrodki wychowawcze, młodzieżowe ośrodki wychowawcze, młodzieżowe ośrodki socjoterapii zapewniające całodobową opiekę, domy pomocy społecznej dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych intelektualnie, domy dla matek z małymi dziećmi i kobiet w ciąży, schroniska dla nieletnich, zakłady poprawcze.

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRPiPS-03* za okres I-XII 2020 r.

6.2.2. Pomoc cudzoziemcom, którzy uzyskali status uchodźcy lub ochronę uzupełniającą

Cudzoziemcowi, który uzyskał w Rzeczypospolitej Polskiej status uchodźcy lub ochronę uzupełniającą, może zostać udzielona pomoc mająca na celu wspieranie procesu jego integracji. Pomoc ta, której udziela się w okresie nie dłuższym niż 12 miesięcy, obejmuje:

1. świadczenia pieniężne w wysokości od 446 zł do 1 175 zł miesięcznie na osobę, przeznaczone na utrzymanie oraz pokrycie wydatków związanych z nauką języka polskiego;
2. opłacanie składki na ubezpieczenie zdrowotne;
3. pracę socjalną;
4. poradnictwo specjalistyczne, w tym prawne, psychologiczne i rodzinne;
5. udzielanie informacji oraz wsparcia w kontaktach z innymi instytucjami, w szczególności z instytucjami rynku pracy, ze środowiskiem lokalnym oraz organizacjami pozarządowymi;
6. inne działania wspierające proces integracji cudzoziemca¹⁸¹.

Na sfinansowanie świadczeń przyznawanych z tytułu pomocy cudzoziemcom, którzy uzyskali status uchodźcy lub ochronę uzupełniającą w województwie śląskim w 2020 r. nie wydatkowano żadnych środków¹⁸².

W porównaniu z rokiem 2019 kwota środków przeznaczonych na świadczenia przyznawane w ramach pomocy cudzoziemcom, którzy uzyskali status uchodźcy lub ochronę uzupełniającą w roku 2020 była niższa o 19 567 zł¹⁸³.

¹⁸¹ Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (t.j. Dz. U. z 2020 r., poz. 1876 ze zm.), art. 91 ust. 1 oraz art. 92 ust. 1.

¹⁸² Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRPiPS-03* za okres I-XII 2020; Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.

¹⁸³ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania *MRPiPS-03* za lata 2019-2020.

7. ORGANIZACJE POZARZĄDOWE

Organy administracji rządowej i samorządowej organizują pomoc społeczną, współpracując w tym zakresie, na zasadzie partnerstwa, z organizacjami społecznymi i pozarządowymi, Kościołem Katolickim, innymi kościołami, związkami wyznaniowymi oraz osobami fizycznymi i prawnymi¹⁸⁴.

Jednym z rodzajów współpracy jest zlecenie organizacjom pożytku publicznego, w drodze otwartych konkursów, realizacji zadań publicznych przez organy administracji publicznej. Kwestie te szczegółowo reguluje ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie¹⁸⁵. W myśl tej ustawy działalnością pożytku publicznego jest działalność społecznie użyteczna w sferze określonych zadań publicznych, prowadzona przez organizacje pozarządowe¹⁸⁶. Sfera zadań publicznych obejmuje między innymi zadania w zakresie pomocy społecznej, w tym pomocy rodzinom i osobom będącym w trudnej sytuacji życiowej oraz wyrównywania szans tych rodzin i osób¹⁸⁷.

Zlecenie realizacji zadań publicznych może przybrać jedną z dwóch form: powierzenia wykonywania zadań publicznych wraz z udzieleniem dotacji na finansowanie ich realizacji lub wspierania wykonywania zadań publicznych wraz z udzieleniem dotacji na dofinansowanie ich realizacji¹⁸⁸. Wspieranie wiąże się z częściowym uczestnictwem organu administracji publicznej w kosztach działań podejmowanych przez organizacje pozarządowe, natomiast powierzenie z finansowaniem całości przedsięwzięcia. Ponadto organy administracji publicznej mogą także zlecać organizacjom pozarządowym realizację zadań zgodnie z ustawą *Prawo zamówień publicznych*¹⁸⁹.

Informacji na temat współpracy jednostek samorządu terytorialnego z organizacjami pozarządowymi w ramach realizacji zadań z obszaru pomocy społecznej i wsparcia dostarczają między innymi formularze oceny zasobów pomocy społecznej¹⁹⁰. Zgodnie z informacjami uzyskanymi od podstawowych JOPS w 2020 r. realizację zadań z obszaru pomocy społecznej i wsparcia zlecało organizacjom pozarządowym 76 JST (41%) z terenu województwa śląskiego. Na ten cel wydatkowano środki w wysokości 175 121 304 zł, co w przeliczeniu na jednego mieszkańca województwa śląskiego dało 26,87 zł. Tego rodzaju współpracę z organizacjami pozarządowymi najczęściej deklarowały jednostki samorządu terytorialnego położone na terenie podregionów: katowickiego, gliwickiego oraz rybnickiego, natomiast najrzadziej te z podregionów: bytomskiego, częstochowskiego oraz bielskiego. W miastach na prawach powiatu wyżej wymieniona współpraca była znacznie częstsza (wszystkie JST) w porównaniu z samorządami powiatów ziemskich – 41% oraz gminami – 34%¹⁹¹. Spośród poszczególnych rodzajów gmin¹⁹² zlecenie zadań najczęściej występowało w gminach miejskich - 71%, rzadziej w miejsko-wiejskich wiejskich - 41%, a najrzadziej w wiejskich - 28%.

¹⁸⁴ Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (t.j. Dz.U. z 2020 r. poz. 1876 ze zm.), art. 2 ust. 2.

¹⁸⁵ Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (t.j. Dz.U. z 2020 r., poz. 1057).

¹⁸⁶ Ibidem, art. 3 ust. 1-2.

¹⁸⁷ Ibidem, art. 4 ust. 1 pkt 1.

¹⁸⁸ Ibidem, art. 5 ust. 4.

¹⁸⁹ Ustawa z dnia 11 września 2019 r. Prawo zamówień publicznych (Dz.U. z 2019 r., poz. 2019).

¹⁹⁰ W ramach sporządzania oceny zasobów pomocy społecznej ośrodki pomocy społecznej oraz powiatowe centra pomocy rodzinie miały możliwość uzupełniania szablonów opisów współpracy z organizacjami pozarządowymi. W celu zapewnienia porównywalnych danych ilościowych dot. analizowanego obszaru tematycznego Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej Województwa Śląskiego wystosował do podstawowych JOPS ankietę uzupełniającą, której wyniki przedstawiono w niniejszym podrozdziale.

¹⁹¹ W kontekście wszystkich rodzajów JST dotyczy gmin bez miast na prawach powiatu.

¹⁹² W kontekście rodzajów gmin dotyczy wszystkich gmin w tym także miast na prawach powiatu.

Realizację zadań w trybie działalności pożytku publicznego zlecało 64 JST. Stanowiły one 35% ogółu jednostek samorządu terytorialnego oraz 84% z tych, które zlecały realizację zadań organizacjom pozarządowym. Liczba umów/zleceń wyniosła 1 492. Kwota przekazana organizacjom pozarządowym na realizację zadań w trybie działalności pożytku publicznego wyniosła 129,1 mln zł i stanowiła 73,7% ogółu środków wydatkowanych na sfinansowanie realizacji zadań przez organizacje pozarządowe. Koszt realizacji 1 zlecenia wyniósł przeciętnie 86,5 tys. zł.

W 2020 r. realizację zadań w trybie zamówień publicznych zlecało 26 jednostek samorządu terytorialnego. Stanowiły one 14% ogółu JST oraz 34% tego rodzaju podmiotów, które zlecały realizację zadań organizacjom pozarządowym. Wydatkowano na ten cel 46,0 mln zł. Stanowiło to 26,3% ogółu wydatków na sfinansowanie zleceń dla organizacji pozarządowych.

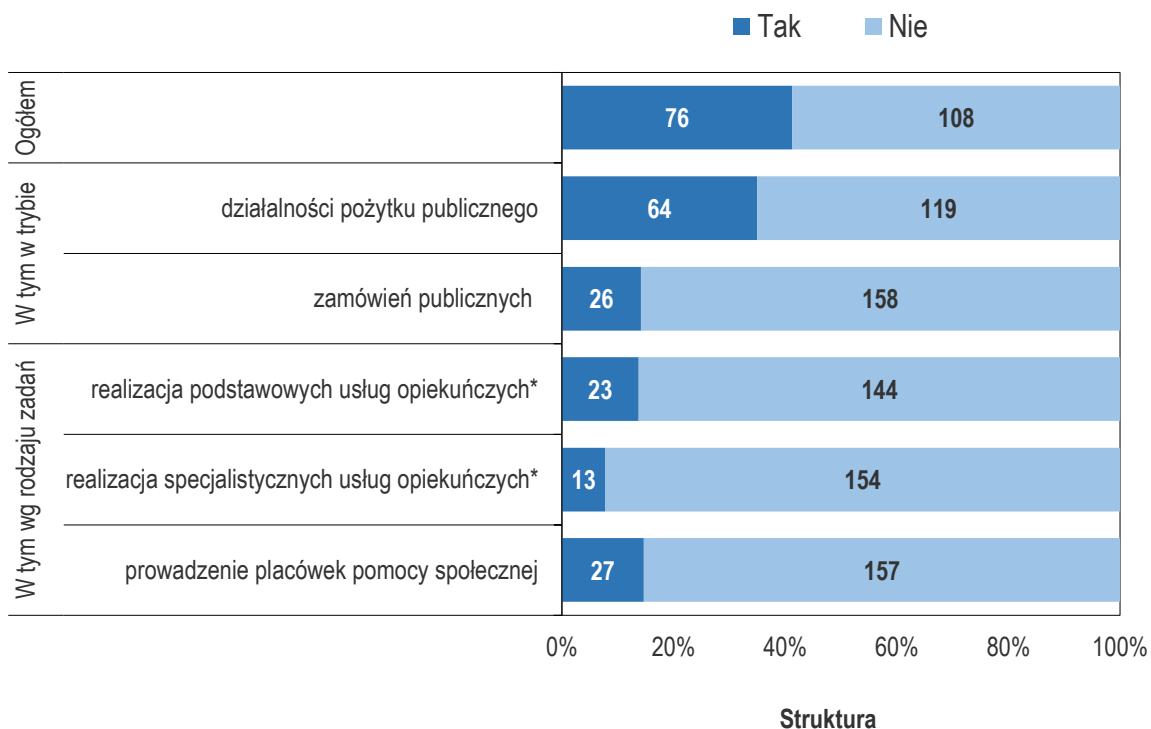
Realizację podstawowych usług opiekuńczych¹⁹³ zlecały organizacjom pozarządowym 23 gminy. Stanowiły one 14% ogółu gmin. Zlecenie realizacji podstawowych usług opiekuńczych było bardziej charakterystyczne dla gmin miejskich, gdzie wartość tego wskaźnika wyniosła 31%, w porównaniu z gminami miejsko-wiejskimi i wiejskimi, dla których wyniósł on odpowiednio 9% i 5%. Usługi opiekuńcze zlecało 10% GOPS-ów oraz 42% MOPR-ów. Sumaryczna wartość środków przekazanych na realizację przez organizacje pozarządowe podstawowych usług opiekuńczych wyniosła 38,6 mln zł, co stanowiło 22,0% ogółu wydatków przeznaczonych na sfinansowanie umów/zleceń dla organizacji pozarządowych.

Jeśli chodzi o specjalistyczne usługi opiekuńcze, to w 2020 roku ich realizację zleciło organizacjom pozarządowym 13 gmin czyli 8% tego rodzaju JST. Zlecenie specjalistycznych usług opiekuńczych dokonywane było głównie w gminach miejskich (12 z 13 zlecających gmin). Wartość środków przekazanych na realizację specjalistycznych usług opiekuńczych wyniosła 2,7 mln zł. Kwota ta stanowiła 1,5% ogółu środków, których celem było sfinansowanie zadań realizowanych przez organizacje pozarządowe.

Jednostki samorządu terytorialnego mogą również zlecać organizacjom pozarządowym prowadzenie placówek pomocy społecznej. W 2020 r. tego rodzaju formę współpracy stosowało 27 jednostek samorządu terytorialnego. Stanowiły one 15% ogółu JST i 36% gmin i powiatów, które zlecały realizację zadań organizacją pozarządowym. W 2020 r. zlecenie organizacjom pozarządowym prowadzenia placówek pomocy społecznej odbywało się głównie w miastach na prawach powiatu (68% tego rodzaju JST) oraz w powiatach ziemskich (41%). Tylko co 20 gmina nie będąca miastem na prawach powiatu realizowała powyższe działania. W 2020 r. w całym województwie śląskim na zlecenie organizacjom pozarządowym prowadzenia placówek pomocy społecznej wydatkowano 79,0 mln zł. Stanowiło to 45,1% ogółu środków przeznaczonych na sfinansowanie zadań realizowanych przez organizacje pozarządowe.

¹⁹³ Usługi opiekuńcze nie mające specjalistycznego charakteru.

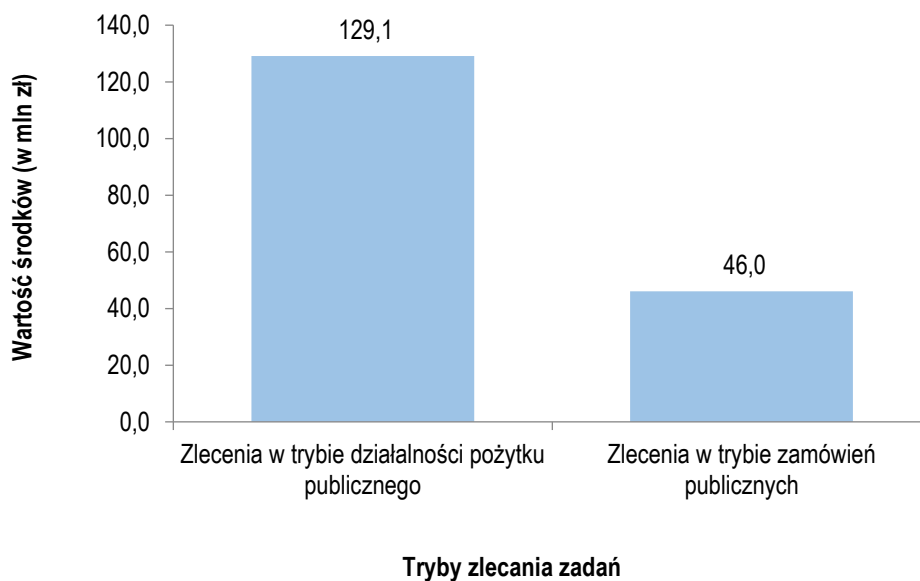
Wykres 70. Zlecenie przez JST zadań organizacjom pozarządowym w obszarze pomocy i wsparcia w województwie śląskim w 2020 roku.

* Dotyczy gmin.

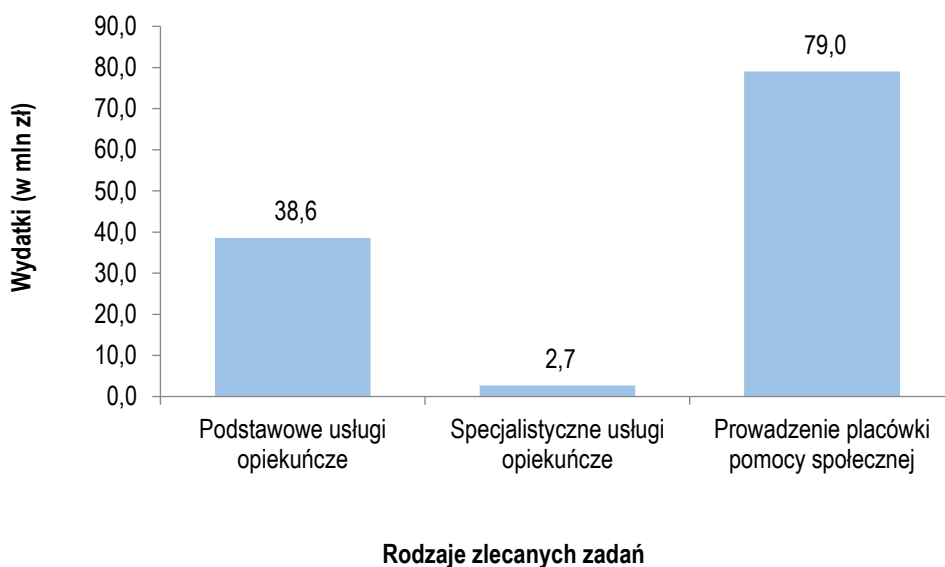
Źródło: ośrodki pomocy społecznej i powiatowe centra pomocy rodzinie, *Ankieta uzupełniająca do formularza OZPS – edycja 2020/2021*

Wykres 71. Środki przekazane organizacjom pozarządowym na realizację zadań zleczanych przez OPS i PCPR w województwie śląskim w 2020 r. (w mln zł).

Źródło: ośrodki pomocy społecznej i powiatowe centra pomocy rodzinie, *Ankieta uzupełniająca do formularza OZPS – edycja 2020/2021*

Wykres 72. Wydatki na wybrane zadania zlecane przez OPS i PCPR organizacjom pozarządowym w obszarze pomocy i wsparcia w województwie śląskim w 2020 r. (w mln zł).

Źródło: ośrodki pomocy społecznej i powiatowe centra pomocy rodzinie, *Ankieta uzupełniająca do formularza OZPS – edycja 2020/2021*

Dane dotyczące kwestii prowadzenia jednostek organizacyjnych pomocy społecznej przez podmioty inne niż powiat i gmina zawiera sprawozdanie *MRPiPS-03*. Wskazują one, że w województwie śląskim na koniec 2020 r. wyżej wymienione podmioty prowadziło 27,3% jednostek organizacyjnych pomocy społecznej. W przypadku poszczególnych podregionów najwyższe wartości odsetka specjalistycznych JOPS prowadzonych przez podmioty inne niż gmina i powiat zanotowano w częstochowskim (55,0%), katowickim (35,7%) oraz tyskim (34,9%), natomiast najniższe w bytomskim (9,8%), sosnowieckim (12,8%) oraz rybnickim (18,5%). Analizowany wskaźnik był znacznie wyższy w miastach na prawach powiatu (30,3%) w porównaniu z powiatami ziemskimi (22,1%). Jeśli chodzi o poszczególne powiaty najwyższe jego wartości zanotowano w m. Częstochowa (69,8%), m. Siemianowice Śląskie, powiecie żywieckim i powiecie pszczyńskim (w trzech ostatnich po 66,7%). W 7 powiatach nie stwierdzono występowania jednostek organizacyjnych pomocy społecznej prowadzonych przez podmioty inne niż jednostki samorządu terytorialnego¹⁹⁴.

W 2020 r. podmioty inne niż powiat i gmina prowadziły jedyny działający w województwie rodzinny dom pomocy. Znaczący udział tego rodzaju podmiotów był charakterystyczny dla domów dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży i schronisk dla osób bezdomnych z usługami opiekuńczymi – w obu przypadkach 4 z 6 jednostek, schronisk dla osób bezdomnych (63%) oraz środowiskowych domów samopomocy (52%). W tym czasie najmniejszym udziałem jednostek prowadzonych przez podmioty inne niż gmina i powiat charakteryzowały się kluby samopomocy inne niż dla osób z zaburzeniami psychicznymi (w województwie działała 1 jednostka prowadzona przez gminę/powiat), mieszkania chronione (4%), ogrzewalnie (17%), ośrodki interwencji kryzysowej i „inne ośrodki wsparcia” (po 19%) oraz kluby samopomocy inne niż dla osób z zaburzeniami psychicznymi (21%)¹⁹⁵.

¹⁹⁴ Były to powiaty: będziński, częstochowski, lubliniecki, rybnicki, m. Bielsko-Biała, m. Piekary Śląskie oraz m. Żory

¹⁹⁵ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRPiPS-03* za okres I-XII 2020 r.

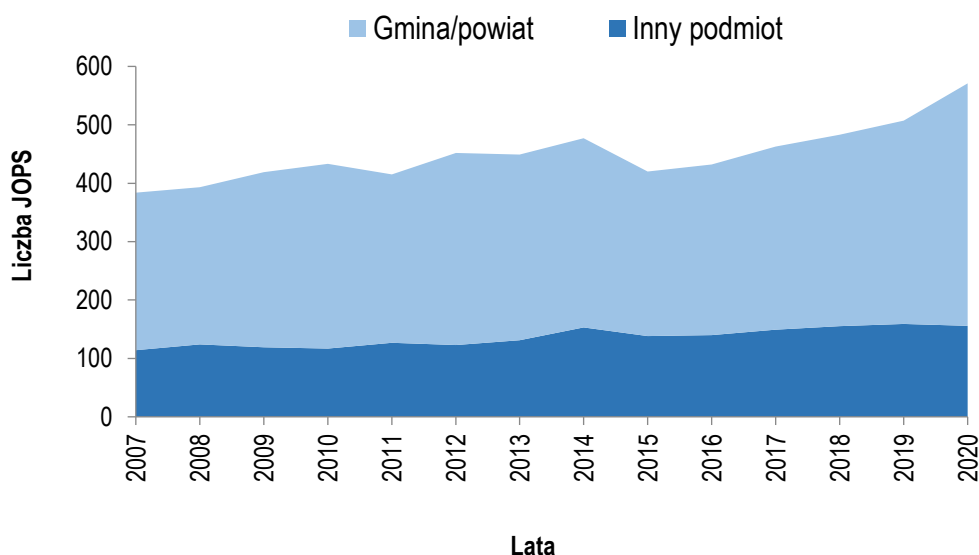
W latach 2019-2020 nastąpił niewielki spadek liczby JOPS prowadzonych przez podmioty inne niż gmina i powiat - ubyły 3 jednostki (1,9%)¹⁹⁶. Patrząc nieco szerzej można dostrzec, że w latach 2015-2020, przy ogólnym wzroście liczby JOPS, liczba jednostek prowadzonych przez podmioty inne niż gmina i powiat utrzymywała się na zbliżonym poziomie, co w rezultacie przełożyło się na spadek ich udziału. W 2020 roku województwo śląskie – w stosunku do średniej krajowej – charakteryzowało się nieco wyższym udziałem jednostek prowadzonych przez tego rodzaju podmioty. O ile w całym kraju wynosił on przeciętnie 24,0%, to w województwie śląskim 27,3%¹⁹⁷.

Wykres 73. Struktura specjalistycznych JOPS wg podmiotu prowadzącego – województwo śląskie, stan na koniec 2020 r. (N= 571).

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRPiPS-03* za okres I-XII 2020 r.

Wykres 74. Specjalistyczne JOPS wg podmiotu prowadzącego - województwo śląskie w latach 2007-2020, stan na koniec danego roku.

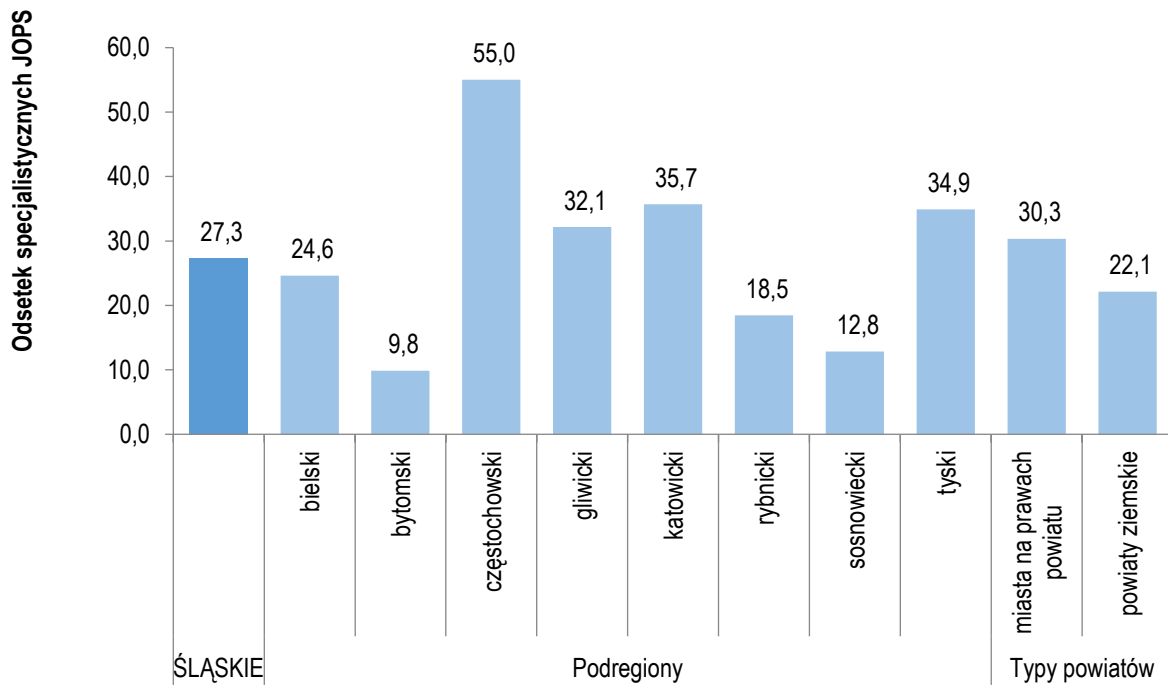

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania *MPiPS-03* i *MRPiPS-03* za lata 2007-2020.

¹⁹⁶ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania *MRPiPS-03* za lata 2019-2020.

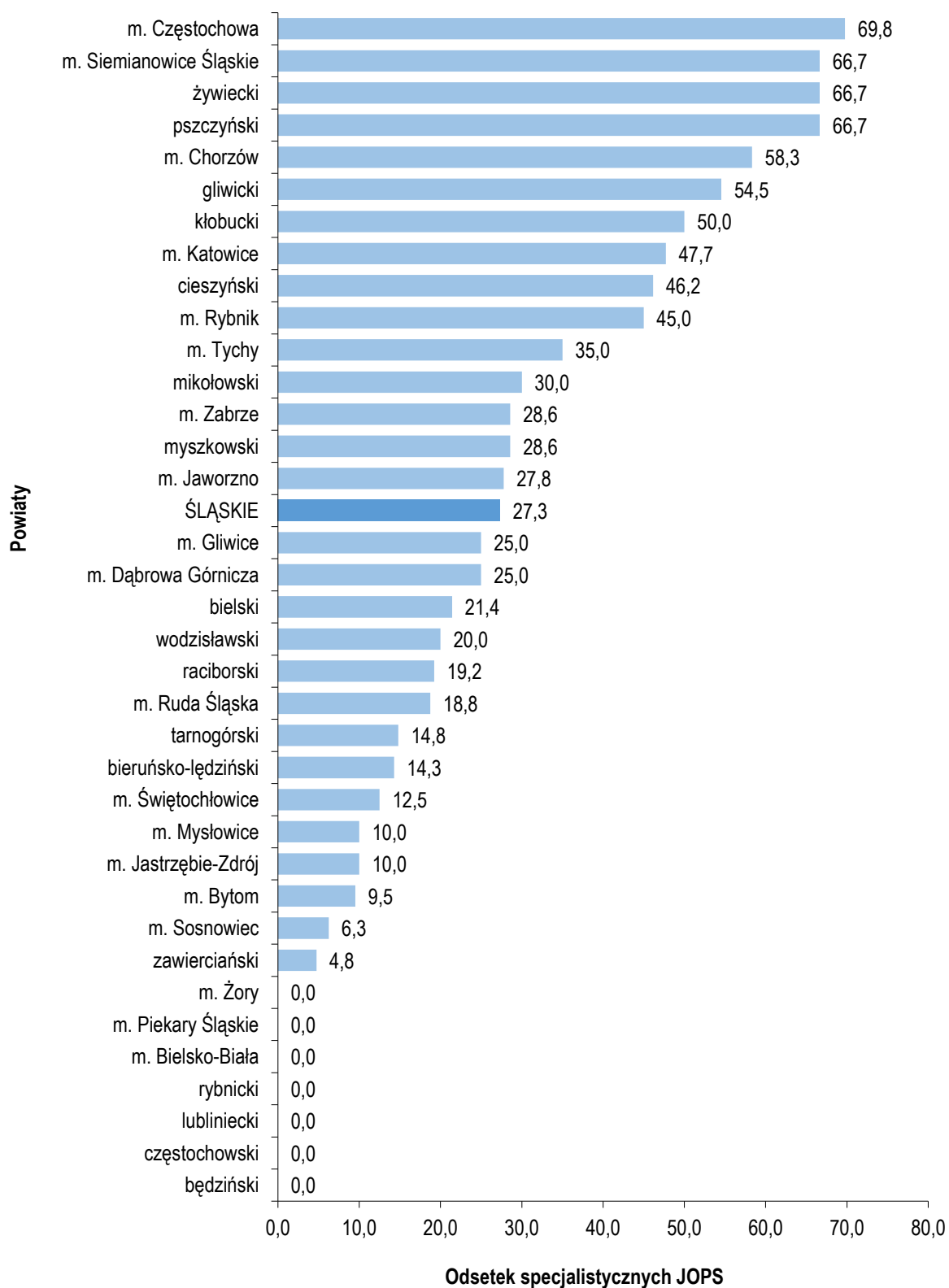
¹⁹⁷ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRPiPS-03* za okres I-XII 2020 r.

Wykres 75. Odsetek specjalistycznych JOPS prowadzonych przez podmioty inne niż jednostki samorządu terytorialnego wg terytoriów - województwo śląskie, stan na koniec 2020 r.

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRPiPS-03* za okres I-XII 2020 r.

Wykres 76. Odsetek specjalistycznych JOPS prowadzonych przez podmioty inne niż jednostki samorządu terytorialnego wg powiatów - województwo śląskie, stan na koniec 2020 r.

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRPiPS-03* za okres I-XII 2020 r.

8. PROGNOZY DOTYCZĄCE SYTUACJI W POMOCY SPOŁECZNEJ W 2021 ROKU

Prognozy dotyczące sytuacji w pomocy społecznej w 2021 roku zostały oparte w całości o dane przekazane przez OPS-y i PCPR-y za pośrednictwem formularzy *Ocena zasobów pomocy społecznej - edycja 2020/2021*. Narzędzie to, udostępnione przez Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej, było wypełniane przez podstawowe jednostki organizacyjne pomocy społecznej i przesyłane do ROPS z wykorzystaniem *Centralnej Aplikacji Statystycznej*. Choć do Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej Województwa Śląskiego wpłynęły formularze ze wszystkich 184 tego rodzaju jednostek, to jednak nie wszystkie OPS-y i PCPR-y przekazały komplet informacji dotyczących prognoz na 2021 rok.

Ze względu na specyficzne cechy oraz sposób raportowania za pomocą wyżej wymienionego narzędzia, a także w celu zwiększenia wiarygodności danych, w trakcie analizy otrzymanych za jego pośrednictwem danych zastosowano wieloetapową procedurę kontroli wartości odstających (nietypowych).

Ostateczne wykluczenie z analizy wartości odstających poprzedzała ich identyfikacja w ramach zmiennych i obserwacji. Nietypowe dane w kolumnach (zmienne) identyfikowano z wykorzystaniem odchylenia standardowego. Z kolei nietypowe dane w wierszach (obserwacje), dotyczące prognoz na 2021 rok, weryfikowano za pomocą przedziałów. W przypadku danych w kolumnach jako wartości odstające traktowano te, które różniły się od średniej o trzy odchylenia standardowe (*in plus* lub *in minus*). W odniesieniu do roku 2021 jako nietypowe uznawano wartości, które o 50% przewyższały te z 2020 roku lub były od nich o 25% niższe. Należy podkreślić, że zidentyfikowanie danej wartości jako odstającej nie oznaczało jej automatycznego usunięcia. Tego rodzaju dane były analizowane pod względem merytorycznym oraz dodatkowo porównywane z ich odpowiednikami ze sprawozdania *MRPiPS-03* oraz danymi z poprzednich lat. Powyższy proces umożliwił otrzymanie maksymalnej, w danych warunkach, ilości wiarygodnych informacji.

Przyjęty sposób analizy otrzymanych danych umożliwia zwiększenie precyzji prognoz. Z drugiej jednak strony utrudnia on porównywanie ze sobą danych liczbowych dotyczących konkretnego roku. Porównania takie są możliwe tylko w przypadku wartości procentowych ujętych w kolumnie „Prognozowana zmiana w latach 2020-2021”.

8.1. Korzystający z pomocy społecznej

Zgodnie z prognozami ośrodków pomocy społecznej oraz powiatowych centrów pomocy rodzinie w 2021 roku liczba rodzin, którym zostaną przyznane świadczenia nie zmieni się w stosunku do tej z 2020 roku, natomiast liczba osób w tego rodzaju rodzinach będzie mniejsza o -0,2%.

W kwestii zawierania kontraktów socjalnych podstawowe jednostki organizacyjne pomocy społecznej przewidują, że w 2021 r. liczba zawartych kontraktów socjalnych zwiększy się o 4,1%, natomiast liczba osób nimi objętych o 3,6%.

Tabela 1. Liczba osób i rodzin korzystających z pomocy społecznej - województwo śląskie, prognoza na rok 2021.

Wyszczególnienie				Wartość w roku 2020	Wartość prognozowana na rok 2021	Prognozowana zmiana w latach 2020-2021 (w %)	Liczba JOPS	
Liczba osób, którym udzielono pomocy i wsparcia				189 203	190 580	0,7	181	
Osoby i rodziny, z którymi przeprowadzono wywiad środowiskowy		liczba osób		98 437	99 344	0,9	183	
		liczba rodzin		78 353	79 193	1,1	184	
		liczba osób w rodzinach		146 364	147 617	0,9	184	
Osoby i rodziny, którym przyznano świadczenie	liczba osób	ogółem		91 820	91 951	0,1	184	
		w tym osoby: w wieku	długotrwale korzystające		54 865	54 836	-0,1	183
	przedprodukcyjnym				22 075	22 070	0,0	184
			produkcyjnym*		47 581	47 657	0,2	184
	poprodukcyjnym**				19 607	19 920	1,6	184
	liczba rodzin				65 928	65 955	0,0	182
	liczba osób w rodzinach				125 268	125 027	-0,2	182

* Osoby, które w ciągu ostatnich 36 miesięcy były zarejestrowane w systemie świadczeń pomocy społecznej (POMOST), przez co najmniej 18 miesięcy.

** Kobiety w wieku 60 lat i więcej, mężczyźni w wieku 65 lat i więcej.

Uwaga: Ze względu na przyjętą metodę weryfikacji danych oraz stopień ich kompletności porównania informacji między wierszami tabeli mogą być dokonywane tylko w ramach kolumny „Prognozowana zmiana w latach 2020-2021”.

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, formularze OZPS - edycja 2020/2021.

Tabela 2. Kontrakty socjalne - województwo śląskie, prognoza na rok 2021.

Wyszczególnienie	Wartość w roku 2020	Wartość prognozowana na rok 2021	Prognozowana zmiana w latach 2020-2021 (w %)	Liczba JOPS
Liczba zawartych kontraktów socjalnych	6 135	6 386	4,1	184
Liczba osób objętych kontraktem	6 532	6 770	3,6	184

Uwaga: Ze względu na przyjętą metodę weryfikacji danych oraz stopień ich kompletności porównania informacji między wierszami tabeli mogą być dokonywane tylko w ramach kolumny „Prognozowana zmiana w latach 2020-2021”.

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, formularze OZPS - edycja 2020/2021.

8.2. Zasoby instytucjonalne

Formularz *OZPS – edycja 2020/2021* udostępniony przez Ministerstwo Rodziny i Polityki Społecznej pozwolił zebrać informacje na temat prognozowanej sytuacji w zakresie infrastruktury pomocy i integracji społecznej. Spośród wszystkich rodzajów jednostek organizacyjnych pomocy społecznej wyżej wymienione narzędzie uwzględniło: ośrodki wsparcia (w tym: środowiskowe domy samopomocy, dzienne domy pomocy, kluby samopomocy, schroniska dla osób bezdomnych oraz schroniska dla osób bezdomnych z usługami opiekuńczymi), domy pomocy społecznej, ośrodki interwencji kryzysowej oraz jednostki specjalistycznego poradnictwa. Ponadto uwzględniono w nim również mieszkania chronione, noclegownie oraz ogrzewalnie.

Dane przekazane przez ośrodki pomocy społecznej oraz powiatowe centra pomocy rodzinie wskazują, że w 2021 roku w województwie śląskim wzrośnie liczba miejsc w klubach samopomocy – o 11,2%, mieszkaniach chronionych - o 5,1%, ogrzewalniach – o 1,7%, środowiskowych domach samopomocy – o 1,5%, ośrodkach interwencji kryzysowej – o 1,4%, domach pomocy społecznej – o 0,6%, noclegowniach – o 0,5% oraz schroniskach dla osób bezdomnych i schroniskach dla osób bezdomnych z usługami opiekuńczymi - o 0,3%. Ze znacznym spadkiem liczb miejsc będziemy mieć do czynienia w przypadku dziennych domów pomocy – o 9,3%.

Jeśli chodzi o liczbę korzystających, to w 2021 roku w województwie śląskim prognozuje się wzrost liczby korzystających z klubów samopomocy – o 10,3%, mieszkań chronionych – o 7,3%, ośrodków interwencji kryzysowej – o 5,2%, ogrzewalni – o 2,6%, środowiskowych domów samopomocy – o 1,0% oraz domów pomocy społecznej – o 0,5%. Spadek liczby korzystających prognozuje się w przypadku: noclegowni – o 1,2%, schronisk dla osób bezdomnych i schronisk dla osób bezdomnych z usługami opiekuńczymi - o 1,7%, dziennych domów pomocy – o 12,8% oraz jednostek specjalistycznego poradnictwa - o 14,0%.

Poziom zapotrzebowania na placówki i miejsca pomocy wynika m.in. z prognozowanej liczby osób korzystających, liczby oczekujących na otrzymanie wsparcia, a w przypadku noclegowni i schronisk dla osób bezdomnych także z liczby skierowań będących wynikiem eksmisji. Według danych przekazanych w ramach formularzy *OZPS – edycja 2020/2021* w 2020 r. najwięcej osób oczekiwało na udzielenie wsparcia w domach pomocy społecznej – co najmniej 1 452 osoby, środowiskowych domach samopomocy – 129 osób, dziennych domach pomocy – 86 osób, klubach samopomocy - 85 osób oraz mieszkaniach chronionych – co najmniej 45 osób¹⁹⁸. W tym czasie liczba osób skierowanych w wyniku eksmisji do schronisk dla osób bezdomnych i schronisk dla osób bezdomnych z usługami opiekuńczymi wyniosła 37, a do noclegowni 18.

Ponadto badane JOPS prognozują spadek liczby oczekujących na uzyskanie pomocy w 2021 r. w przypadku: dziennych domów pomocy – o 27,9%, klubów samopomocy – o 5,9%, środowiskowych domów samopomocy – o 5,4% oraz domów pomocy społecznej – o 4,5%. Wzrost liczby oczekujących przewidywany jest jedynie w przypadku mieszkań chronionych – o 7,3%.

¹⁹⁸ Określenie „co najmniej” oznacza, że dane uzyskano z niepełnej liczby jednostek, a faktyczna liczba oczekujących może być większa.

Podsumowując powyższe dane można stwierdzić, że w województwie śląskim w większości rodzajów jednostek prognozowany jest wzrost zarówno liczby miejsc, jak i korzystających, co może mieć związek z ustabilizowaniem się sytuacji epidemicznej. Mimo prognozowanego spadku liczby oczekujących na uzyskanie pomocy w 2020 roku nadal wiele osób oczekiwało na uzyskanie wsparcia. Tak więc pomimo występowania korzystnych tendencji w województwie śląskim nadal mamy do czynienia z utrudnieniami w korzystaniu ze wsparcia wielu rodzajów jednostek organizacyjnych pomocy społecznej.

Tabela 3. Zaspokojenie potrzeb w zakresie specjalistycznych jednostek organizacyjnych pomocy społecznej - województwo śląskie, stan na koniec 2020 roku.

Wyszczególnienie			Wartość	Liczba JOPS (N)	
Ośrodki wsparcia	ogółem	liczba oczekujących	362	184	
		liczba decyzji odmownych	50	184	
	w tym:	środowiskowe domy samopomocy	liczba oczekujących	129	184
		dzienne domy pomocy	liczba oczekujących	86	184
		kluby samopomocy	liczba oczekujących	85	184
schroniska dla osób bezdomnych i schroniska dla osób bezdomnych z usługami opiekuńczymi		liczba osób skierowanych w wyniku eksmisji	37	183	
Noclegownie		liczba osób skierowanych w wyniku eksmisji	18	181	
Domy pomocy społecznej		liczba oczekujących	1 452	183	
		liczba decyzji odmownych	79	182	
Mieszkania chronione		liczba oczekujących	45	182	

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, formularze OZPS - edycja 2020/2021.

Tabela 4. Specjalistyczne jednostki organizacyjne pomocy społecznej - województwo śląskie, prognoza na rok 2021.

Wyszczególnienie			Wartość w roku 2020	Prognoza na rok 2021	Prognozowana zmiana w latach 2020-2021 (w %)	Liczba JOPS (N)	
Ośrodki wsparcia	ogółem	liczba miejsc	8 037	7 941	-1,2	183	
		liczba korzystających	10 721	10 746	0,2	183	
		liczba oczekujących	362	320	-11,6	184	
		liczba decyzji odmownych	50	29	-42,0	184	
	w tym:	środowiskowe domy samopomocy	liczba miejsc	2 021	2 051	1,5	184
			liczba korzystających	2 118	2 139	1,0	184
			liczba umieszczonych	847	860	1,5	184
			liczba oczekujących	129	122	-5,4	184
		dzienne domy pomocy	liczba miejsc	2 655	2 409	-9,3	183
			liczba korzystających	3 004	2 620	-12,8	183
			liczba oczekujących	86	62	-27,9	184
		kluby samopomocy	liczba miejsc	534	594	11,2	183
			liczba korzystających	795	877	10,3	184
			liczba oczekujących	85	80	-5,9	184
		schroniska dla osób bezdomnych i schroniska dla osób bezdomnych z usługami opiekuńczymi	liczba miejsc	1 558	1 563	0,3	184
			liczba korzystających	2 088	2 052	-1,7	183
			liczba skierowanych w wyniku eksmisji	37	27	-27,0	183
		Noclegownie	liczba miejsc	780	784	0,5	182
			liczba korzystających	1 469	1 452	-1,2	182
			liczba skierowanych w wyniku eksmisji	14	15	7,1	180
Ogrzewalnie	liczba miejsc	295	300	1,7	182		
	liczba korzystających	1 559	1 600	2,6	182		
Domy pomocy społecznej	liczba miejsc	8 780	8 833	0,6	182		
	liczba korzystających	10 090	10 139	0,5	182		
	liczba umieszczonych	1 491	1 572	5,4	181		
	liczba oczekujących	1 276	1 219	-4,5	181		
	liczba decyzji odmownych	75	75	0,0	181		
Mieszkania chronione	liczba miejsc	729	766	5,1	182		
	liczba korzystających	729	782	7,3	182		
	liczba umieszczonych	432	485	12,3	181		
	liczba oczekujących	41	44	7,3	181		
Ośrodki interwencji kryzysowej	liczba miejsc	296	300	1,4	182		
	liczba korzystających	7 299	7 679	5,2	182		
Jednostki specjalistycznego poradnictwa	liczba korzystających	18 450	15 863	-14,0	182		

Uwaga: Ze względu na przyjętą metodę weryfikacji danych oraz stopień ich kompletności porównania informacji między wierszami tabeli mogą być dokonywane tylko w ramach kolumny „Prognozowana zmiana w latach 2020-2021”.

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, formularze OZPS - edycja 2020/2021.

8.3. Zasoby kadrowe

Formularz OZPS 2020/2021 obejmował swym zakresem tematycznym m.in. pracowników podstawowych i specjalistycznych jednostek organizacyjnych pomocy społecznej, w szczególności: ośrodków wsparcia (w tym: środowiskowych domów samopomocy, dziennych domów pomocy, klubów samopomocy, schronisk dla osób bezdomnych oraz schronisk dla osób bezdomnych z usługami opiekuńczymi), domów pomocy społecznej, mieszkań chronionych, jednostek specjalistycznego poradnictwa oraz noclegowni i ogrzewalni ¹⁹⁹.

Spośród ujętych w formularzu specjalistycznych jednostek organizacyjnych pomocy społecznej zwiększenie zatrudnienia w 2021 r. prognozuje się w przypadku: schronisk dla osób bezdomnych i schronisk dla osób bezdomnych z usługami opiekuńczymi – o 4,2%, środowiskowych domów samopomocy – o 3,7%, mieszkań chronionych – o 3,5%, dziennych domów pomocy – o 1,6%, noclegowni – o 0,9%, domów pomocy społecznej – o 0,2% oraz ogrzewalni – z 40 do 42 osób. Według otrzymanych prognoz spadek zatrudnienia dotyczyć będzie jednostek specjalistycznego poradnictwa – o 3,7% oraz klubów samopomocy – z 41 do 39 osób.

Tabela 5. Kadra jednostek organizacyjnych pomocy społecznej - województwo śląskie, prognoza na 2021 rok.

Wyszczególnienie		Wartość w roku 2020	Potrzeby prognozowane na rok 2021	Prognozowana zmiana w latach 2020-2021 (w %)	Liczba JOPS (N)	
Ośrodki wsparcia	ogółem	1 620	1 669	3,0	183	
	w tym:	środowiskowe domy samopomocy	656	680	3,7	184
		dzienne domy pomocy	434	441	1,6	183
		kluby samopomocy	41	39	-4,9	184
		schroniska dla osób bezdomnych i schroniska dla osób bezdomnych z usługami opiekuńczymi	286	298	4,2	184
Noclegownie		107	108	0,9	181	
Ogrzewalnie		40	42	5,0	180	
Domy pomocy społecznej		6 087	6 100	0,2	182	
Mieszkania chronione		114	118	3,5	182	
Jednostki specjalistycznego poradnictwa		215	207	-3,7	182	

Uwaga: Ze względu na przyjętą metodę weryfikacji danych oraz stopień ich kompletności porównania informacji między wierszami tabeli mogą być dokonywane tylko w ramach kolumny „Prognozowana zmiana w latach 2020-2021”.

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, formularze OZPS – edycja 2020/2021.

¹⁹⁹ Formularz nie zawierał informacji nt. zatrudnienia w ośrodkach interwencji kryzysowej.

8.4. Świadczenia pomocy społecznej

8.4.1. Świadczenia udzielane w ramach zadań gminy

Wśród informacji zebranych za pośrednictwem formularzy *OZPS – edycja 2020/2021* znalazły się dane nt. pieniężnych i niepieniężnych świadczeń udzielanych w ramach zadań gmin. W pierwszej grupie uwzględniono: zasiłek stały, zasiłek okresowy, zasiłek okresowy kontynuowany niezależnie od dochodu na podstawie art. 38 ust. 4a i 4b, zasiłek celowy oraz zasiłek celowy przyznany niezależnie od dochodu na podstawie art. 39a ust. 1 i 2, natomiast w drugiej: zapewnienie posiłku, schronienia oraz ubrania, sprawienie pogrzebu oraz odpłatność gminy za pobyt mieszkańców w DPS.

Dane udostępnione przez ośrodki pomocy społecznej wskazują, iż w roku 2021, w stosunku do roku 2020, największy procentowy wzrost liczby świadczeniobiorców prognozowany jest w przypadku sprawienia pogrzebu (o 3,5%). Mniej wzrośnie liczba świadczeniobiorców korzystających z: odpłatności gminy za pobyt w DPS (o 0,6%), zapewnienia schronienia (o 0,4%) oraz zasiłku okresowego (o 0,1%). Spadek liczby świadczeniobiorców prognozowany jest w przypadku: zasiłku celowego przyznanego niezależnie od dochodu na podstawie art. 39a ust. 1 i 2 (z 3 osób do 2), zapewnienia posiłku ogółem (o 1,3%), zasiłku celowego (o 0,5%) oraz zasiłku stałego (o 0,3%). Na takim samym jak dotychczas poziomie prognozuje się liczbę świadczeniobiorców w przypadku zasiłku okresowego kontynuowanego niezależnie od dochodu na podstawie art. 38 ust. 4a i 4b oraz zapewnienia ubrania.

Zapotrzebowanie na środki finansowe przeznaczone na wypłatę świadczeń realizowanych w ramach zadań gmin w dużej mierze pokrywa się ze wzrostem liczby świadczeniobiorców. Największy procentowy wzrost wydatków w latach 2020-2021 prognozowany jest w przypadku: sprawienia pogrzebu (o 4,9%). Mniejsze wzrosty będą dotyczyły: zapewnienia schronienia (o 3,5%), odpłatności gminy za pobyt mieszkańców w DPS (o 2,7%), zapewnienia posiłku (1,4%), zasiłku okresowego (o 1,2%) oraz zasiłku celowego (o 0,9%). Spadek wydatków prognozowany jest w przypadku: zasiłku celowego przyznanego niezależnie od dochodu na podstawie art. 39a ust. 1 i 2 (o 57,4%, z 2 350 zł do 1 000 zł). Na takim samym jak dotychczas poziomie prognozuje się zapotrzebowanie na środki finansowe przeznaczone na zasiłek stały, zasiłek okresowy kontynuowany niezależnie od dochodu na podstawie art. 38 ust. 4a i 4b oraz zapewnienie ubrania.

Tabela 6. Świadczenia pomocy społecznej udzielane w ramach realizacji zadań gminy - województwo śląskie, prognoza na rok 2021.

Wyszczególnienie				Wartość w roku 2020	Wartość prognozowana na rok 2021	Prognozowana zmiana w latach 2020-2021 (w %)	Liczba JOPS		
Świadczenia pieniężne z pomocy społecznej	zasilek stały	ogółem		liczba osób	17 195	17 136	-0,3	167	
				kwota świadczeń (w zł)	89 597 964	89 607 095	0,0	167	
		w tym dla osób:	samotnie gospodarujących	liczba osób	14 785	14 736	-0,3	167	
				kwota świadczeń (w zł)	82 654 485	82 633 952	0,0	167	
			w rodzinach	liczba osób	2 649	2 622	-1,0	167	
				kwota świadczeń (w zł)	6 922 146	6 918 907	0,0	165	
	zasilek okresowy	ogółem		liczba osób	25 955	25 988	0,1	167	
				kwota świadczeń (w zł)	47 798 321	48 355 045	1,2	167	
		w tym z tytułu:	bezrobocia	liczba osób	14 619	14 644	0,2	167	
				kwota świadczeń (w zł)	28 972 107	29 365 956	1,4	165	
			długotrwałej choroby	liczba osób	4 259	4 285	0,6	167	
				kwota świadczeń (w zł)	4 774 039	4 865 146	1,9	167	
			niepełnosprawności	liczba osób	5 377	5 395	0,3	167	
				kwota świadczeń (w zł)	5 236 373	5 269 281	0,6	164	
			możliw. utrzym. lub nabycia upraw. do świad. z innych syst. zabezp. społ.	liczba osób	106	111	4,7	167	
				kwota świadczeń (w zł)	79 317	80 615	1,6	166	
		zasilek okresowy kontynuowany niezależnie od dochodu na podstawie art. 38 ust. 4a i 4b		liczba osób	11	11	0,0	167	
				kwota świadczeń (w zł)	4 513	4 513	0,0	167	
		zasilek celowy	ogółem		liczba osób	50 778	50 529	-0,5	166
					kwota świadczeń (w zł)	54 787 253	55 285 226	0,9	166
w tym przyzn. w ramach prog. wielolet. „Posilek w szkole i w domu”	liczba osób		31 719	31 879	0,5	167			
	kwota świadczeń (w zł)		32 776 739	33 192 907	1,3	167			
zasilek celowy przyznany niezależnie od dochodu na podstawie art. 39a ust. 1 i 2		liczba osób	3	2	-33,3	167			
		kwota świadczeń (w zł)	2 350	1 000	-57,4	167			
Świadczenia niepieniężne z pomocy społecznej	posilek	ogółem		liczba osób	27 817	27 465	-1,3	166	
				kwota świadczeń (w zł)	14 445 003	14 646 798	1,4	163	
		w tym:	dla dzieci	liczba osób	19 746	19 624	-0,6	167	
				kwota świadczeń (w zł)	3 991 431	4 223 923	5,8	161	
			przyzn. w ramach prog. wielolet. „Posilek w szkole i w domu”	ogółem	liczba osób	25 546	25 468	-0,3	166
				kwota świadczeń (w zł)	13 155 972	13 323 078	1,3	159	
			w tym dla dzieci	liczba osób	19 023	19 016	0,0	167	
			kwota świadczeń (w zł)	4 801 616	6 035 962	25,7	163		
	schronienie		liczba osób	4 142	4 157	0,4	167		
			kwota świadczeń (w zł)	23 953 816	24 803 216	3,5	164		
	ubranie		liczba osób	275	275	0,0	167		
			kwota świadczeń (w zł)	48 072	48 072	0,0	167		
	sprawienie pogrzebu		liczba osób	888	919	3,5	166		
			kwota świadczeń (w zł)	2 142 222	2 247 483	4,9	163		
	odpłatność gminy za pobyt w domu pomocy społecznej		liczba osób	8 609	8 663	0,6	167		
			kwota świadczeń (w zł)	241 388 486	247 901 628	2,7	166		

Uwaga: Ze względu na przyjętą metodę weryfikacji danych oraz stopień ich kompletności porównania informacji między wierszami tabeli mogą być dokonywane tylko w ramach kolumny „Prognozowana zmiana w latach 2020-2021”.

Źródło: Ośrodki pomocy społecznej, Centralna Aplikacja Statystyczna, formularze OZPS – edycja 2020/2021.

8.4.2. Świadczenia udzielane w ramach zadań powiatu

Formularz OZPS – edycja 2020/2021, w zakresie świadczeń wymienionych w art. 88 ust. 1 ustawy o pomocy społecznej, uwzględnia jedynie trzy. Należą do nich: pomoc pieniężna na usamodzielnienie, na kontynuowanie nauki oraz na zagospodarowanie.

W przypadku wyżej wymienionych świadczeń jednostki realizujące zadania powiatu z zakresu pomocy społecznej prognozują w latach 2020-2021 wzrost liczby świadczeniobiorców w przypadku pomocy pieniężnej na usamodzielnienie (o 49% - z 33 do 49 osób), pomocy pieniężnej na zagospodarowanie (o 32% - z 37 do 49 osób) oraz pomocy pieniężnej na kontynuowanie nauki (o 3,1%).

Wzrosnąć ma zapotrzebowanie na środki na wypłatę świadczeń – w przypadku pomocy pieniężnej na zagospodarowanie o 71,9%, pomocy pieniężnej na usamodzielnienie o 58,6% oraz pomocy pieniężnej na kontynuowanie nauki o 5,2%.

Tabela 7. Pomoc mająca na celu życiowe usamodzielnienie i integrację ze środowiskiem realizowana w ramach zadań powiatu - województwo śląskie, prognoza na rok 2021.

Wyszczególnienie			Wartość w roku 2020	Wartość prognozowana na rok 2021	Prognozowana zmiana w latach 2020-2021 (w %)	Liczba JOPS	
Pełnoletnie osoby opuszczające instytucje o których mowa w art. 88 ust. 1 ustawy o pomocy społecznej	ogółem	liczba osób	210	244	16,2	36	
		kwota świadczeń (w zł)	879 531	1 073 380	22,0	34	
	w tym pomoc pieniężna na:	usamodzielnienie	liczba osób	33	49	48,5	36
			kwota świadczeń (w zł)	131 657	208 857	58,6	36
		kontynuowanie nauki	liczba osób	161	166	3,1	36
			kwota świadczeń (w zł)	672 759	707 605	5,2	34
		zagospodarowanie	liczba osób	37	49	32,4	36
			kwota świadczeń (w zł)	87 903	151 087	71,9	36

Uwaga: Ze względu na przyjętą metodę weryfikacji danych oraz stopień ich kompletności porównania informacji między wierszami tabeli mogą być dokonywane tylko w ramach kolumny „Prognozowana zmiana w latach 2020-2021”.

Źródło: Powiatowe centra pomocy rodzinie i miejskie ośrodki pomocy rodzinie, Centralna Aplikacja Statystyczna, formularze OZPS – edycja 2020/2021.

8.5. Wydatki w pomocy społecznej

Formularz *OZPS 2020/2021* zawierał także pytania dotyczące środków finansowych w budżetach jednostek samorządu terytorialnego w ujęciu klasyfikacji budżetowej. Wśród nich znalazły się między innymi rubryki dotyczące rozdziałów: 85202 - Domy pomocy społecznej, 85203 - Ośrodki wsparcia, 85205 – Przeciwdziałanie przemocy w rodzinie, 85213 – Składki na ubezpieczenie zdrowotne opłacane za osoby pobierające niektóre świadczenia z pomocy społecznej oraz za osoby uczestniczące w zajęciach CIS, 85214 – Zasiłki i pomoc w naturze oraz składki na ubezpieczenia emerytalne i rentowe, 85215 – Dodatki mieszkaniowe, 85216 - Zasiłki stałe, 85218 - Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie, 85219 - Ośrodek Pomocy Społecznej, 85220 - Specjalistyczne poradnictwo, mieszkania chronione i ośrodki interwencji kryzysowej, 85228 - Usługi opiekuńcze i specjalistyczne usługi opiekuńcze, 85230 - Pomoc w zakresie dożywiania, 85231 - Pomoc dla cudzoziemców, 85232 – Centra Integracji Społecznej, 85278 – Usuwanie skutków klęsk żywiołowych oraz 85295 – Pozostała działalność²⁰⁰.

W ramach badania z zastosowaniem formularzy *OZPS - 2020/2021* podstawowe jednostki organizacyjne pomocy społecznej zgłosiły potrzebę wzrostu środków w 2021 roku w ramach prawie wszystkich wyżej wymienionych rozdziałów oprócz: 85202 – Domy pomocy społecznej, 85215 – Dodatki mieszkaniowe oraz 85216 - Zasiłki stałe. Największy procentowy wzrost ma dotyczyć rozdziału 85205 – Przeciwdziałanie przemocy w rodzinie (o 17,7%), 85295 – Pozostała działalność (17,5%) oraz 85232 – Centra Integracji Społecznej (14,1%). Wśród pozostałych wydatków znaczące wzrosty zapotrzebowania na środki zanotowano w przypadku rozdziałów: 85230 - Pomoc w zakresie dożywiania (o 12,3%), 85228 – Usługi opiekuńcze i specjalistyczne usługi opiekuńcze (o 12,1%), 85214 – Zasiłki i pomoc w naturze oraz składki na ubezpieczenia emerytalne i rentowe (o 8,3%), 85220 – Specjalistyczne poradnictwo, mieszkania chronione i ośrodki interwencji kryzysowej (o 6,9%) oraz 85219 – Ośrodek Pomocy Społecznej (o 6,8%). Mniejsze wzrosty mają dotyczyć rozdziałów: 85213 – Składki na ubezpieczenie zdrowotne opłacane za osoby pobierające niektóre świadczenia z pomocy społecznej oraz za osoby uczestniczące w zajęciach CIS (o 6,6%), 85218 – Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie (o 5,2%) oraz 85203 – Ośrodki wsparcia (o 4,1%).

²⁰⁰ Ze względu na specyfikę rozdziału 85278 - Usuwanie skutków klęsk żywiołowych został on pominięty w analizie zapotrzebowania na środki finansowe.

Tabela 8. Środki finansowe w budżetach jednostek samorządu terytorialnego przeznaczone na realizację zadań pomocy społecznej - województwo śląskie, prognoza na rok 2021 (w zł, wg rozdziałów klasyfikacji budżetowej).

Wyszczególnienie	Wartość w roku 2020	Wartość prognozowana na rok 2021	Prognozowana zmiana w latach 2020-2021 (w %)	Liczba JOPS
85202 - Domy pomocy społecznej	511 030 581	510 114 197	-0,2	184
85203 - Ośrodki wsparcia	91 786 054	95 564 628	4,1	184
85205 - Przeciwdziałanie przemocy w rodzinie	5 204 361	6 126 423	17,7	183
85213 – Składki na ubezpieczenie zdrowotne opłacane za osoby pobierające niektóre świadczenia z pomocy społecznej, niektóre świadczenia rodzinne oraz za osoby uczestniczące w zajęciach CIS	8 084 516	8 614 946	6,6	167
85214 - Zasiłki i pomoc w naturze oraz składki na ubezpieczenia emerytalne i rentowe	105 904 359	114 663 323	8,3	167
85215 – Dodatki mieszkaniowe	108 571 024	108 456 203	-0,1	167
85216 - Zasiłki stałe	90 299 871	88 254 272	-2,3	167
85218 - Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie	24 543 502	25 816 280	5,2	36
85219 - Ośrodek Pomocy Społecznej	369 134 258	394 222 968	6,8	165
85220 - Specjalistyczne poradnictwo, mieszkania chronione i ośrodki interwencji kryzysowej	15 449 112	16 514 113	6,9	183
85228 - Usługi opiekuńcze i specjalistyczne usługi opiekuńcze	61 585 010	68 969 018	12,1	164
85230 - Pomoc w zakresie dożywiania	49 034 933	55 071 545	12,3	166
85231- Pomoc dla cudzoziemców	10 262	61 500	499,3	36
85232 – Centra Integracji Społecznej	9 547 013	10 896 610	14,1	184
85295 – Pozostała działalność	96 541 961	113 469 359	17,5	181

* Prognozowana zmiana w latach 2020-2021 (w %) w rozdziale 85231 - Pomoc dla cudzoziemców jest wynikiem przedstawienia prognoz przez jedynie 2 jednostki spośród 36, które przewidują realizację tego zadania.

Uwaga: Ze względu na przyjętą metodę weryfikacji danych oraz stopień ich kompletności porównania informacji między wierszami tabeli mogą być dokonywane tylko w ramach kolumny „Prognozowana zmiana w latach 2020-2021”.

Źródło: Ośrodki pomocy społecznej i powiatowe centra pomocy rodzinie, Centralna Aplikacja Statystyczna, formularze OZPS 2020/2021.

9. PODSUMOWANIE

Usytuowane w południowej części Polski województwo śląskie to najsilniej uprzemysłowiony i zurbanizowany region kraju, choć odsetek ludności miejskiej ulega stałemu zmniejszeniu. Mimo, iż śląskie należy do grupy województw najmniejszych pod względem powierzchni, to wyróżnia się wysoką liczbą ludności (drugie miejsce w Polsce), która jednak systematycznie maleje. Na przestrzeni lat 2009-2019 ludność województwa śląskiego zmniejszyła się o 123,1 tys. osób (2,7%). Spadek liczby ludności spowodowany jest głównie ujemnym przyrostem naturalnym oraz niekorzystnym saldem migracji zagranicznych i międzywojewódzkich. Województwo śląskie z powodu tych ostatnich straciło w latach 2009-2019 ponad 39,5 tys. mieszkańców.

Ujemny przyrost naturalny przy rosnącej przeciętnej długości trwania życia oraz ujemnym saldzie migracji powoduje, iż maleje udział osób w wieku produkcyjnym, wzrasta natomiast odsetek ludności w wieku poprodukcyjnym. O ile w 2009 roku osoby w wieku poprodukcyjnym stanowiły 17,2%, o tyle w roku 2019 już 23,3%. Prognoza ludności do 2050 roku przewiduje kontynuację obecnego trendu. W 2035 roku udział seniorów wzrośnie do 24,4%, zaś w 2050 roku do 30,5%. Zjawiskom tym towarzyszą zmiany modelu rodziny objawiające się m.in. zmniejszaniem przeciętnej liczby osób w gospodarstwach domowych, co dodatkowo utrudnia zapewnienie opieki powiększającej się liczbie seniorów.

W województwie śląskim utrzymuje się korzystna tendencja wydłużania się przeciętnej długości trwania życia, jednak przez cały czas mieszkańiec województwa żyje krócej niż statystyczny Polak. Niestety dotychczas malejący wskaźnik zgonów niemowląt wzrasta, jak również praktycznie cały czas przyjmuje wartości mniej korzystne od ogólnopolskich.

Ponadto, w odniesieniu do sytuacji w całym kraju, województwo śląskie cechowało się w latach 2009-2019 niższymi wskaźnikami urodzeń żywych, zbliżonymi wskaźnikami zawartych małżeństw oraz wyższymi wskaźnikami zgonów, separacji i rozwodów.

W 2019 roku przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto w województwie śląskim wyniosło 5 178 zł i było o 4 zł niższe od średniej dla Polski. W 2020 roku przeciętne wysokości świadczeń społecznych brutto w województwie śląskim były wyższe niż w kraju zarówno w przypadku emerytur i rent wypłacanych w ramach pozarolniczego systemu ubezpieczeń społecznych (emerytura: 2 948 zł, tj. o 403 zł więcej niż średnia dla Polski, renta: 2 506 zł, tj. o 464 zł więcej niż średnia dla Polski, renta rodzinna: 2 703 zł, tj. o 456 zł więcej niż średnia dla Polski), jak i rolniczego systemu ubezpieczeń społecznych (1 528 zł, tj. o 151 zł więcej niż średnia dla Polski).

W 2019 roku wskaźniki zagrożenia ubóstwem były w województwie śląskim zdecydowanie niższe niż w kraju. Wskaźnik zagrożenia ubóstwem relatywnym wyniósł w województwie śląskim w 2019 roku 9,1% (w Polsce 13,0%). W stosunku do 2018 roku zanotowano spadek wartości tego wskaźnika o 0,4 punktu proc. Poniżej ustawowej granicy ubóstwa żyło w 2019 roku 5,7% osób w gospodarstwach domowych (w Polsce 9,0%). W stosunku do roku 2018 wartość tego wskaźnika spadła o 1,7 punktu proc. Udział osób w gospodarstwach domowych znajdujących się poniżej minimum egzystencji kształtował się na poziomie 2,3% (w całym kraju 4,2%). W stosunku do 2018 roku zanotowano spadek jego wartości o 0,6 punktu proc.

W województwie śląskim w 2020 roku w zakończonych przez Policję postępowaniach przygotowawczych stwierdzono 117,6 tys. przestępstw. Ich liczba w przeliczeniu na 1000 ludności wyniosła 26,1 (w Polsce 20,0). W stosunku do 2019 roku liczba przestępstw wzrosła o 8,1%.

Na koniec grudnia 2020 roku zarejestrowanych było 91 032 bezrobotnych. W tym czasie wysokość stopy bezrobocia kształtowała się na poziomie 4,9% (w Polsce 6,2%). Długotrwałe bezrobocie dotyczyło 37 793 osób. W porównaniu z tym samym okresem ubiegłego roku stan bezrobocia zwiększył się o 24 511 osób, tj. o 36,8%, natomiast udział długotrwałe bezrobotnych nieznacznie spadł do 41,5% (w roku 2018 wynosił 43,6%). Najnowsze dane z rynku pracy wskazują jednak na negatywny wpływ epidemii koronawirusa. Liczba zarejestrowanych bezrobotnych wg stanu na koniec marca 2021 r. wyniosła 95 059 osób i była wyższa o 4 027 osób (4,4%) w porównaniu z grudniem 2020 roku.

W 2020 roku pomocą społeczną objętych było 84 761 rodzin, a w nich 163 273 osoby, które stanowiły 3,6% mieszkańców województwa śląskiego. W latach 2019-2020 zmniejszyła się liczba rodzin korzystających z pomocy społecznej (o 5 854, tj. o 6,5%) oraz liczba osób w tego rodzaju rodzinach (o 15 854, tj. o 8,9%). W 2020 roku prognozuje się nieznaczny wzrost ogólnej liczby osób, którym zostanie przyznane świadczenie (o 1,4%), a także nieznaczny wzrost (o 1,3%) liczby rodzin, którym zostanie udzielona taka pomoc. W latach 2019-2020 wśród rodzin korzystających z pomocy społecznej zmniejszyła się liczba rodzin zamieszkujących na wsi (o 1 213 rodzin, tj. o 6,7%), jednoosobowych (o 1 871 rodzin, tj. o 3,6%), rodzin z dziećmi (o 2 999 rodzin, tj. o 12,8%), rodzin niepełnych (o 1 267 rodzin, tj. o 12,4%) oraz rodzin emerytów i rencistów objętych pomocą społeczną (o 2 030, tj. o 9,5%).

Najwyższy wskaźnik liczby osób objętych pomocą społeczną wystąpił w podregionie katowickim (4,3%). Na poziomie powiatów jego najwyższą wartość zanotowano w powiecie raciborskim (6,3%), natomiast na poziomie gmin - w Lelowie (10,6%). Z kolei najwyższy wskaźnik liczby osób objętych pomocą społeczną z powodu ubóstwa wystąpił w podregionie bytomskim (2,1%). Na poziomie powiatów jego najwyższą wartość zanotowano w m. Bytom (3,2%), natomiast na poziomie gmin - w Rajczy (4,9%).

Na podstawie danych ujętych w sprawozdaniach *MRPiPS-03* ustalono, że w 2020 r. najczęstszym powodem korzystania z pomocy społecznej w województwie śląskim było ubóstwo (61 279 osób w rodzinach objętych pomocą społeczną, które stanowiły 1,4% ludności²⁰¹), następnie długotrwała lub ciężka choroba (52 947 osób, tj. 1,2% ludności), bezrobocie (50 309 osób, tj. 1,1% ludności), bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzeniu gospodarstwa domowego (47 077 osób, tj. 1,0% ludności) oraz niepełnosprawność (44 666 osób, tj. 1,0% ludności)²⁰².

Na koniec 2020 roku w województwie śląskim na szczeblu gminy i powiatu funkcjonowało 755 jednostek organizacyjnych pomocy społecznej (JOPS), w tym 184 podstawowe (167 OPS-ów i 17 PCPR-ów) oraz 571 specjalistycznych (pozostałe jednostki). W latach 2019-2020 zanotowano zwiększenie się liczby specjalistycznych jednostek organizacyjnych pomocy społecznej o 12,6%. Wzrosty miały miejsce w przypadku: mieszkań chronionych, „innych ośrodków wsparcia”, placówek specjalistycznego poradnictwa, noclegowni, dziennych domów pomocy, ośrodków interwencji kryzysowej, klubów samopomocy innych niż dla osób z zaburzeniami psychicznymi, ogrzewalni oraz schronisk dla osób bezdomnych z usługami opiekuńczymi. Spadek dotyczył jedynie liczby schronisk dla osób bezdomnych. W przypadku domów dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży, domów pomocy społecznej, klubów samopomocy dla osób z zaburzeniami psychicznymi, rodzinnych domów pomocy oraz środowiskowych domów samopomocy w latach 2019-2020 nie stwierdzono zmiany liczby jednostek. W 2020 roku województwo śląskie, w stosunku do średniej krajowej, charakteryzowało

²⁰¹ Zgodnie z ustawą o pomocy społecznej, aby uzyskać prawo do świadczeń pieniężnych z pomocy społecznej musi zostać spełnione kryterium dochodowe.

²⁰² Dana rodzina oraz jej członkowie mogli uzyskać pomoc z powodu więcej niż jednej przyczyny.

się wyższym udziałem jednostek charakteryzujących się zasięgiem jednej gminy. W latach 2019-2020 mieliśmy do czynienia głównie ze wzrostem liczby jednostek o zasięgu lokalnym (wzrost o 18,6%). Liczba JOPS cechujących się zasięgiem ponadlokalnym zmalała w tym czasie o 0,6%.

Liczba miejsc, którymi na koniec 2020 r. dysponowały placówki stacjonarne, półstacjonarne, rodzinne oraz mieszkania chronione, wyniosła 18 347. W latach 2019-2020 spadki liczby miejsc zanotowano w przypadku: dziennych domów pomocy, schronisk dla osób bezdomnych i ogrzewalni. Wzrosty wystąpiły w przypadku: „innych ośrodków wsparcia”, noclegowni, mieszkań chronionych, schronisk dla osób bezdomnych z usługami opiekuńczymi, klubów samopomocy innych niż dla osób z zaburzeniami psychicznymi, środowiskowych domów samopomocy oraz domów pomocy społecznej. Jeśli chodzi o domy dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży, kluby samopomocy dla osób z zaburzeniami psychicznymi oraz rodzinne domy pomocy, to w latach 2019-2020 nie stwierdzono zmiany liczby miejsc jakimi dysponowały.

W 2020 roku ogólny wskaźnik liczby miejsc w jednostkach organizacyjnych pomocy społecznej w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców był w województwie śląskim niższy niż Polsce i wynosił 40,6 wobec 45,5 dla całego kraju. Niższe niż w całym kraju poziomy analizowanego wskaźnika zanotowano w przypadku: środowiskowych domów samopomocy, klubów samopomocy innych niż dla osób z zaburzeniami psychicznymi, domów pomocy społecznej, klubów samopomocy dla osób z zaburzeniami psychicznymi, rodzinnych domów pomocy oraz „innych ośrodków wsparcia”. W 2020 roku wyższe, w stosunku do średniej krajowej, wartości wskaźników liczby miejsc na 10 tys. ludności dotyczyły: schronisk dla osób bezdomnych, noclegowni, mieszkań chronionych, dziennych domów pomocy, ogrzewalni, schronisk dla osób bezdomnych z usługami opiekuńczymi oraz domów dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży.

Dane przekazane przez OPS-y oraz PCPR-y za pośrednictwem formularzy *OZPS 2020/2021* wskazują, że istniejąca infrastruktura nie w pełni zaspokaja występujące potrzeby. Na koniec 2020 roku w województwie śląskim na umieszczenie w domu pomocy społecznej oczekiwało co najmniej 1 452 osób. Z kolei na możliwość skorzystania ze środowiskowego domu samopomocy czekało co najmniej 129 osób, dziennego domu pomocy co najmniej 86 osób, klubu samopomocy co najmniej 85 osób, a mieszkania chronionego co najmniej 45 osób. Informacje zawarte w formularzach *OZPS 20120/2021* wskazują jednak, że w 2021 roku nastąpi spadek liczby oczekujących w przypadku: dziennych domów pomocy, klubów samopomocy, środowiskowych domów samopomocy oraz domów pomocy społecznej. Wzrost przewidywany jest jedynie w przypadku mieszkań chronionych.

Na koniec 2020 roku jednostki organizacyjne pomocy społecznej szczebla gminnego i powiatowego zatrudniały 15 608 osób. Przeciętnie na 10 tys. mieszkańców województwa śląskiego przypadało ich 34,5 (w całej Polsce 35,5). Najniższe wartości tego wskaźnika zanotowano w podregionach: tuskim (27,8), rybnickim (28,8) oraz sosnowieckim (31,3), a na poziomie powiatowym w m. Jastrzębie-Zdrój (15,2), m. Tychy (21,0) oraz powiecie kłobuckim (22,1). Wśród pracowników jednostek organizacyjnych pomocy społecznej na koniec 2020 r. dominowały osoby zatrudnione w ośrodkach pomocy społecznej (7 243 osoby) oraz domach pomocy społecznej (6 058 osób). W stosunku do roku 2019 liczba pracowników JOPS szczebla gminnego i powiatowego zmniejszyła się o 253 osoby, tj. o 1,6%. Największy liczbowy wzrost zanotowano w przypadku środowiskowych domów samopomocy (37 osób), natomiast największy spadek dotyczył ośrodków pomocy społecznej (139 osób).

Dane zawarte w formularzach *OZPS 2020/2021* wskazują, że w 2021 r. wśród specjalistycznych jednostek organizacyjnych pomocy społecznej zwiększenie zatrudnienia w 2021 r. prognozuje się w przypadku: schronisk dla osób bezdomnych i schronisk dla osób bezdomnych z usługami opiekuńczymi, środowiskowych domów samopomocy, mieszkań chronionych, dziennych domów

pomocy, noclegowni, domów pomocy społecznej oraz ogrzewalni. Według otrzymanych prognoz spadek zatrudnienia dotyczyć będzie jednostek specjalistycznego poradnictwa oraz klubów samopomocy.

Oprócz pracowników zatrudnionych na podstawie umów o pracę OPS i PCPR zatrudniają m.in. wolontariuszy, stażystów oraz osoby wykonujące pracę w ramach zatrudnienia subsydiowanego. Według informacji udostępnionych za pośrednictwem *Ankiety uzupełniającej do formularza OZPS 2020/2021*, w województwie śląskim w 2020 r. w tego rodzaju instytucjach odnotowano: 500 wolontariuszy, 116 osób zaangażowanych w ramach zatrudnienia subsydiowanego (roboty publiczne, prace interwencyjne i inne) oraz 135 stażystów. Współpracę z wolontariuszami deklarowało 19% podstawowych jednostek organizacyjnych pomocy społecznej. Najczęściej z wolontariuszami współpracowały ośrodki pomocy społecznej działające w gminach powiatów ziemskich, gminy wiejskie oraz JST położone w podregionach: rybnickim, częstochowskim oraz bytomskim. Stosowanie zatrudnienia subsydiowanego deklarowało 18% podstawowych jednostek organizacyjnych pomocy społecznej, natomiast stażyści byli zatrudniani przez 27% tego rodzaju instytucji.

Zgodnie z danymi przekazanymi za pośrednictwem *Ankiety uzupełniającej do formularza OZPS 2020/2021* w 2020 roku wśród pracowników podstawowych JOPS 73,9% legitymowało się wyższym wykształceniem. Średnie wykształcenie posiadało 22,1%, a inny niż ww. poziom wykształcenia był udziałem 4,0% pracowników. Najniższym odsetkiem pracowników z wyższym wykształceniem cechowały się miejskie ośrodki pomocy rodzinie, a w przypadku rodzajów gmin - gminy miejsko-wiejskie. Specjalizację I i/lub II stopnia w zawodzie pracownika socjalnego posiadało 693 pracowników socjalnych podstawowych JOPS. Stanowili oni 29,9% analizowanej kategorii zawodowej. Najniższą wartością ww. wskaźnika charakteryzowały się miejskie ośrodki pomocy rodzinie oraz gminy miejskie. Specjalizację z organizacji pomocy społecznej posiadało 703 osób stanowiących 8,3% wszystkich pracowników. Wskaźnik ten najniższą wartość przyjmował, analogicznie jak w przypadku specjalizacji w zawodzie pracownika socjalnego, w miejskich ośrodkach pomocy rodzinie, a w przypadku rodzajów gmin – w gminach miejskich.

Ustawa o pomocy społecznej stanowi, że ośrodek pomocy społecznej powinien zatrudniać pracowników socjalnych proporcjonalnie do liczby ludności gminy w stosunku jeden pracownik socjalny zatrudniony w pełnym wymiarze czasu pracy na 2000 mieszkańców lub proporcjonalnie do liczby rodzin i osób samotnie gospodarujących, objętych pracą socjalną w stosunku jeden pracownik socjalny zatrudniony w pełnym wymiarze czasu pracy na nie więcej niż 50 rodzin i osób samotnie gospodarujących, nie mniej jednak niż trzech pracowników. Na koniec 2020 r. jedynie 87,4% OPS spełniało zakładane w ustawie wymogi dotyczące liczby ludności/środków przypadających na 1 pracownika socjalnego.

W 2020 roku świadczenia pomocy społecznej, realizowane w ramach zadań własnych i zleconych, przyznano w trybie decyzji 90 346 osobom. Stanowiły one 2,0% ogółu ludności (w Polsce 2,9%). Świadczenia pieniężne przyznano decyzją 58 579 osobom, natomiast niepieniężne 44 254 osobom. Pomocą udzieloną w postaci pracy socjalnej objęto 65 700 rodzin liczących 129 092 osoby. Rodziny korzystające z tego rodzaju wsparcia stanowiły 77,5% ogółu rodzin objętych pomocą społeczną (w Polsce 74,4%). Wyłącznie pracą socjalną wspierano 19 991 rodzin, tj. 23,6% ogółu rodzin korzystających z pomocy społecznej (w Polsce 20,6%).

W analizowanym okresie liczba zawartych kontraktów socjalnych dotyczących osób i rodzin, z którymi zawierany jest kontrakt w zakresie rozwiązywania trudnej sytuacji życiowej wyniosła 4 618, a grupa objętych nimi osób liczyła 4 972. Liczba kontraktów socjalnych zawartych z tytułu

pozostawania w szczególnej sytuacji na rynku pracy oraz osób nimi objętych wyniosła 1 291. Liczba zrealizowanych projektów socjalnych wyniosła 175. Było nimi objętych 1 496 osób.

W całym 2020 roku na realizację świadczeń w ramach zadań zleconych gminom wydatkowano kwotę 9 097 453 zł, tj. o 5,2% więcej niż rok wcześniej. W przeliczeniu na jednego mieszkańca najwyższe wydatki z tytułu realizacji zadań zleconych gminie poniesiono w podregionie częstochowskim (3,37 zł). Wśród powiatów najwyższą wartość analizowany wskaźnik osiągnął w powiecie myszkowskim (8,59 zł), natomiast spośród gmin - w Przyrowie (61,78 zł). W ramach realizacji wyżej wymienionych świadczeń najwięcej środków przeznaczono na specjalistyczne usługi opiekuńcze w miejscu zamieszkania dla osób z zaburzeniami psychicznymi (5 842 071 zł) oraz na przyznane przez sąd wynagrodzenie należne opiekunowi z tytułu sprawowania opieki (2 597 811 zł).

Na realizację świadczeń z pomocy społecznej w ramach zadań własnych gmin w całym 2020 roku wydatkowano w województwie śląskim kwotę 533 727 386 zł, tj. o 1,5% więcej niż rok wcześniej. W przeliczeniu na jednego mieszkańca największe wydatki zanotowano w podregionie katowickim (162,68 zł). Najwyższy wskaźnik wśród powiatów (188,94 zł) osiągnął Chorzów, posiadający jednocześnie status gminy i powiatu. W ramach realizacji zadań własnych gmin najwięcej środków przeznaczono na: odpłatność gminy za pobyt w DPS (241 523 340 zł), zasiłki stałe (89 615 469 zł) oraz „inne zasiłki celowe i w naturze” (54 760 534 zł).

Jeśli chodzi o zapotrzebowanie na środki finansowe przeznaczone na wypłatę świadczeń realizowanych w ramach zadań gmin największy procentowy wzrost wydatków w latach 2020-2021 prognozowany jest w przypadku sprawienia pogrzebu (o 4,9%). Mniejsze wzrosty będą dotyczyły: zapewnienia schronienia (o 3,5%), odpłatności gminy za pobyt mieszkańców w DPS (o 2,7%), zapewnienia posiłku (1,4%), zasiłku okresowego (o 1,2%) oraz zasiłku celowego (o 0,9%).

Na świadczenia pomocy społecznej realizowane w ramach zadań powiatów w 2020 roku w województwie śląskim wydatkowano ogółem 643 717 zł. Całość tej kwoty stanowiły wydatki na pomoc mającą na celu życiowe usamodzielnienie i integrację ze środowiskiem. Najwięcej, w przeliczeniu na 1 mieszkańca, przeznaczono na ten cel w podregionie katowickim (0,25 zł), natomiast najmniej w tyskim (0,04 zł). Rozpatrując sytuację poszczególnych powiatów, można stwierdzić, że kwota ta była najwyższa w Świętochłowicach (0,84 zł), najniższa zaś w powiatach: częstochowskim, mikołowskim, myszkowskim, pszczyńskim, wodzisławskim i m. Bielsko-Biała, w których nie zanotowano z tego tytułu żadnych wydatków.

W ramach pomocy mającej na celu życiowe usamodzielnienie i integrację ze środowiskiem największy udział stanowiła „pomoc pieniężna na kontynuowanie nauki” (483 861 zł), „pomoc pieniężna na usamodzielnienie” (82 861 zł) oraz „pomoc na zagospodarowanie w formie rzeczowej” (75 287 zł). Jednostki realizujące zadania powiatu z zakresu pomocy społecznej prognozują w 2021 roku wzrost liczby świadczeniobiorców w przypadku pomocy pieniężnej na usamodzielnienie (o 48,5%), pomocy pieniężnej na zagospodarowanie (o 32,4%) oraz pomocy pieniężnej na kontynuowanie nauki (o 3,1%). Wzrosnąć ma zapotrzebowanie na środki na wypłatę świadczeń – w przypadku pomocy pieniężnej na zagospodarowanie (o 71,9%), pomocy pieniężnej na usamodzielnienie (o 58,6%) oraz pomocy pieniężnej na kontynuowanie nauki (o 5,2%).

W 2020 roku wartość środków przeznaczonych na sfinansowanie świadczeń przyznawanych w ramach pomocy cudzoziemcom wyniosła 0 zł.

Jeśli chodzi o środki finansowe w budżetach jednostek samorządu terytorialnego w ujęciu klasyfikacji budżetowej, podstawowe jednostki organizacyjne pomocy społecznej zgłosiły największą potrzebę wzrostu środków w 2021 roku w ramach rozdziału 85205 – Przeciwdziałanie przemocy w rodzinie (o 17,7%), 85295 – Pozostała działalność (o 17,5%), 85232 – Centra Integracji Społecznej (o 14,1%), 85230 – Pomoc w zakresie dożywiania (o 12,3%), 85228 – Usługi opiekuńcze i specjalistyczne usługi opiekuńcze (o 12,1%) oraz 85214 – Zasiłki i pomoc w naturze oraz składki na ubezpieczenia emerytalne i rentowe (o 8,3%).

Organy administracji samorządowej organizując pomoc społeczną mogą współpracować w tym zakresie m.in. z organizacjami pozarządowymi. Współpraca jednostek samorządu terytorialnego i organizacji pozarządowych może odbywać się m.in. poprzez zlecenie realizacji zadań podmiotom III sektora. JST mogą zlecać organizacjom pozarządowym realizację zadań w oparciu o przepisy ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie lub prawa zamówień publicznych. Organizacje pozarządowe mają możliwość m.in. świadczyć usługi opiekuńcze (w tym specjalistyczne) lub też prowadzić placówki pomocy społecznej.

Według informacji udostępnionych za pośrednictwem *Ankiety uzupełniającej do formularzy OZPS – edycja 2020/2021* w 2020 r. realizację zadań z obszaru pomocy społecznej i wsparcia zlecało organizacjom pozarządowym 41% JST z terenu województwa śląskiego. Współpracę z organizacjami pozarządowymi najrzadziej deklarowały gminy w powiatach ziemskich, gminy wiejskie oraz jednostki samorządu terytorialnego położone w podregionach: bytomskim i częstochowskim. Środki wydatkowane na ww. zadania wyniosły ogółem 175,1 mln zł, co w przeliczeniu na 1 mieszkańca dało kwotę 26,87 zł

Zlecenie realizacji zadań w trybie działalności pożytku publicznego w 2020 r. zadeklarowało 35% JST. Z organizacjami pozarządowymi zawarto w ramach tego trybu 1 492 umowy/zlecenia na łączną kwotę 129,1 mln zł. Na zlecenie realizacji zadań z wykorzystaniem procedury zamówień publicznych wskazało 14% JST, a kwota środków, które trafiły w ten sposób do organizacji pozarządowych wyniosła 46,0 mln zł.

Do zadań zleczanych przez JST organizacjom pozarządowym należą m.in.: świadczenie podstawowych i/lub specjalistycznych usług opiekuńczych oraz prowadzenie placówek pomocy społecznej. W 2020 r. podstawowe usługi opiekuńcze zlecało 14% gmin. Wydatkowano na ten cel 38,6 mln zł, co stanowiło 22,0% ogółu środków przeznaczonych na zlecenie zadań organizacjom pozarządowym. Specjalistyczne usługi opiekuńcze zlecało w tym czasie 8% gmin. Kwota umów/zleceń wyniosła 2,7 mln zł, a udział w całości wydatków związanych ze zlecaniem realizacji zadań - 1,5%. Prowadzenie placówek pomocy społecznej w 2020 r. zlecało 15% JST. Wydatkowały one na ten cel 79,0 mln zł, która to kwota stanowiła 45,1% środków przeznaczonych na finansowanie zadań realizowanych przez organizacje pozarządowe.

W województwie śląskim na koniec 2020 r. podmioty inne niż powiat lub gmina prowadziły 27,3% jednostek organizacyjnych pomocy społecznej. W przypadku poszczególnych podregionów wartości te kształtowały się od 55,0% w częstochowskim po 9,8% w bytomskim. W latach 2019-2020 nastąpił spadek liczby oraz udziału JOPS prowadzonych przez podmioty inne niż gmina i powiat o 3 placówki (1,9%). W 2020 roku województwo śląskie – w stosunku do średniej krajowej – charakteryzowało się nieco wyższym udziałem jednostek prowadzonych przez tego rodzaju podmioty.

W 2020 r. do sporządzania oceny zasobów pomocy społecznej wykorzystano trzy główne źródła danych: *Sprawozdanie półroczne i roczne z udzielonych świadczeń pomocy społecznej – pieniężnych, w naturze i usługach MRPiPS-03, Bank Danych Lokalnych* prowadzony przez Główny Urząd Statystyczny oraz formularz *Ocena zasobów pomocy społecznej - edycja*

2020/2021, przygotowany przez Ministerstwo Rodziny i Polityki Społecznej. Informacje nt. kwalifikacji pracowników OPS/PCPR oraz współpracy tychże jednostek z sektorem pozarządowym, które w formularzu OZPS są uwzględnione wyłącznie w formie jakościowej, zostały pozyskane za pomocą ankiety uzupełniającej z wykorzystaniem systemu *LimeSurvey*.

10. WNIOSKI I REKOMENDACJE

WNIOSKI		REKOMENDACJE	
1	<p>Rodzina jest głównym środowiskiem funkcjonowania swoich członków, a przede wszystkim rozwoju dziecka. Choć zmienia się model i warunki życia współczesnej rodziny, to jest ona nadal niezastąpiona i stanowi naturalne środowisko wychowawcze, w którym młodzi ludzie uczą się żyć i postępować w przyjęty w danej kulturze sposób. W sytuacjach, gdy rodzina nie jest w stanie sama poradzić sobie z problemami zachodzi konieczność udzielenia jej pomocy.</p> <p>W 2020 r. województwo śląskie charakteryzowało się wyższymi od ogólnopolskich poziomami wskaźników rozwodów i separacji. Szczególnie niekorzystnie rozpad rodziny wpływa na dzieci. Tymczasem 56% ogółu rozwodów orzeczono w rodzinach z dziećmi.</p>	1.1	Wspieranie rodzin, w szczególności zagrożonych lub dotkniętych dysfunkcjami, w prawidłowym wypełnianiu swoich funkcji.
		1.2	Rozwój systemu poradnictwa specjalistycznego oraz terapii rodzinnej, wspierającego rodziny w sytuacjach kryzysowych.
		1.3	Promowanie wartościowych inicjatyw skierowanych na wsparcie rodzin.
2	<p>Lockdown'y, które miały miejsce w latach 2020-2021, będące wynikiem epidemii koronawirusa, przyczyniły się do utraty dochodów znacznej liczby osób, a także wzrostu poziomu bezrobocia. Wysokość stopy bezrobocia w województwie śląskim wzrosła z 3,8% w marcu 2020 r. do 5,1% w analogicznym okresie 2021 r.</p>	2.1	Zapewnienie działań osłonowych dla osób, które z powodu epidemii koronawirusa nie są w stanie pokonać trudnej sytuacji życiowej wykorzystując do tego celu własne uprawnienia, zasoby i możliwości.
		2.2	Zastosowanie form wsparcia adekwatnych do potrzeb „nowych” klientów pomocy społecznej, w celu zapobieżenia przejścia sytuacji kryzysowej w stan uzależnienia od pomocy społecznej.
3	Pozbawienie lub też obniżenie poziomu dochodów przez dłuższy okres czasu może prowadzić do trudności z regulacją opłat za mieszkanie i/lub spłaty kredytów hipotecznych, a w skrajnych przypadkach grozić utratą miejsca zamieszkania.	3	Monitorowanie sytuacji w zakresie zagrożenia bezdomnością oraz promowanie alternatywnych form regulacji opłat za mieszkanie.

WNIOSKI		REKOMENDACJE	
4	<p>W 2020 r. poziom odsetka ludności korzystającej z pomocy społecznej, w tym z powodu ubóstwa był mocno zróżnicowany w zależności od podregionu.</p>	4	<p>Kierowanie dodatkowego wsparcia do instytucji publicznych i organizacji pozarządowych działających na terenach charakteryzujących się szczególnie niekorzystnymi wartościami wskaźników społeczno-demograficznych (podregiony: bytomski, katowicki, częstochowski i sosnowiecki).</p>
5	<p>Warunkiem koniecznym prowadzenia działań na rzecz włączenia osób, rodzin i grup dotkniętych lub zagrożonych wykluczeniem społecznym jest zapewnienie właściwej sieci instytucjonalnej pomocy społecznej umożliwiającej utrzymanie lub przywracanie niezależności i samodzielności.</p> <p>Ponadto potrzebna jest koordynacja działań podmiotów należących do różnych sektorów (publicznego, prywatnego i społecznego) oraz resortów (polityki społecznej, zdrowia, zatrudnienia, edukacji, spraw wewnętrznych itp.).</p>	5	<p>Rozwój i pluralizacja usług społecznych poprzez wspieranie podmiotów należących do sektora ekonomii społecznej (w tym organizacji pozarządowych), czemu sprzyjać będzie m.in. stosowanie w ramach zamówień publicznych aspektów społecznych, w tym klauzul społecznych.</p>
6	<p>W ciągu ostatniej dekady nastąpił znaczny wzrost zarówno liczby osób w wieku poprodukcyjnym, jak i udziału tej kategorii w całej populacji województwa śląskiego.</p> <p>W zdecydowanej większości przypadków, za wymagające stałego wsparcia uznawane są osoby mające 80 i więcej lat. Prognoza do roku 2050 wskazuje na stały wzrost udziału osób w wieku powyżej 80 lat, który na koniec tego okresu ma być w województwie śląskim wyższy niż przeciętnie w Polsce.</p> <p>Zmianom ulega wielkość oraz struktura gospodarstw domowych. Wpływa to na ograniczenie realizowanej dotychczas opieki wewnątrzrodzinnej oraz zwiększenie zapotrzebowania na usługi świadczone przez wyspecjalizowane podmioty zewnętrzne oraz nieformalne sieci wsparcia.</p>	6.1	<p>Utrzymanie seniorów przez możliwie najdłuższy okres czasu w ich dotychczasowym środowisku zamieszkania, m.in. poprzez: rozwój profesjonalnych usług opiekuńczych oraz usług sąsiedzkich, promocję wolontariatu na rzecz wsparcia osób starszych oraz rozwój teleopieki.</p>
		6.2	<p>Upowszechnienie wsparcia opiekunów osób zależnych (m.in. poprzez rozwój opieki wytchnieniowej, w tym placówek środowiskowych oraz instytucji całodobowej opieki krótkoterminowej).</p>
		6.3	<p>Dostosowanie do występujących potrzeb sieci dziennych domów pomocy, mieszkań wspomaganych i chronionych.</p>

WNIOSKI		REKOMENDACJE	
7	Przedłużająca się izolacja wywołana pandemią koronawirusa negatywnie wpłynęła na aktywność życiową seniorów, co w wielu wypadkach mogło przełożyć się na pogorszenie kondycji fizycznej i psychicznej.	7.1	Wraz z poprawą sytuacji epidemicznej w kraju podejmowanie inicjatyw na rzecz aktywizacji fizycznej i społecznej seniorów.
		7.2	Zapewnienie osobom starszym wsparcia psychologicznego oraz informacyjnego, m.in. w postaci telefonów zaufania i infolinii, itp.
8	W województwie śląskim, w 2020 roku, w przypadku usług opiekuńczych realizowanych w ramach zadań własnych gmin, przeciętna liczba świadczeń na osobę była znacznie niższa niż analogiczna wartość dla całego kraju.	8	Zapewnienie dobrej jakości usług opiekuńczych świadczonych przez profesjonalnie przygotowany personel, m.in. poprzez zapewnienie odpowiedniego poziomu nakładów finansowych na tę formę wsparcia oraz popularyzację standaryzacji.
9	<p>W skład zbiorowości osób starszych i niepełnosprawnych wchodzi także osoby długotrwale chore, całkowicie niezdolne do prowadzenia gospodarstwa domowego. Takim osobom powinno się zapewnić możliwość skorzystania z opieki całodobowej również poza miejscem ich dotychczasowego zamieszkania.</p> <p>Należy przy tym uwzględnić fakt, że gminy wydają coraz więcej środków na odpłatność za pobyt swoich mieszkańców w domach pomocy społecznej. Wydatki na ten cel wzrosły w latach 2009-2020 z 60 do ponad 240 mln zł.</p> <p>Ponadto, istotne jest zapewnienie koordynacji różnego typu świadczeń oferowanych osobom zależnym przez system pomocy społecznej i ochrony zdrowia.</p>	9.1	Utrzymanie adekwatnego do występujących potrzeb poziomu zasobów domów pomocy społecznej.
		9.2	Rozwój sieci rodzinnych domów pomocy.
		9.3	Poszukiwanie nowych form opieki całodobowej zapewniających odpowiednią jakość usług i akceptowalny poziom kosztów.

WNIOSKI		REKOMENDACJE	
10	Według sprawozdań <i>MRPiPS-03 w 2020 r.</i> województwo śląskie, w porównaniu do średniej krajowej, cechowało się niższymi wskaźnikami liczby miejsc w: środowiskowych domach samopomocy, klubach samopomocy innych niż dla osób z zaburzeniami psychicznymi, domach pomocy społecznej, klubach samopomocy dla osób z zaburzeniami psychicznymi, rodzinnych domach pomocy oraz „innych ośrodków wsparcia”.	10.1	Wspieranie i prowadzenie działań mających na celu dostosowanie istniejącej bazy instytucjonalnej do zidentyfikowanych potrzeb.
	Informacje przekazane za pośrednictwem formularzy <i>OZPS – edycja 2020/2021</i> wskazują na występowanie kolejek osób oczekujących na uzyskanie pomocy w: domach pomocy społecznej, środowiskowych domach samopomocy, dziennych domach pomocy, klubach samopomocy oraz mieszkaniach chronionych. Województwo śląskie odznacza się znacznymi różnicami w poziomie zasobów instytucjonalnych pomocy społecznej w ramach poszczególnych podregionów i powiatów.	10.2	Podjęcie działań sprzyjających wyrównywaniu różnic w dostępie do infrastruktury pomocy społecznej pomiędzy mieszkańcami poszczególnych podregionów oraz powiatów.
11	Epidemia koronawirusa i związany z nią stres i izolacja negatywnie wpłynęła na kondycję psychiczną wielu osób, co może skutkować zwiększonym zapotrzebowaniem na specjalistyczną opiekę i wsparcie.	11	Monitorowanie sytuacji w obszarze zdrowia psychicznego oraz dostosowanie do zdiagnozowanych potrzeb sieci środowiskowych placówek wsparcia osób chorujących psychicznie.
12	W 2020 roku nadal wiele ośrodków pomocy społecznej nie spełniało ustawowych wymogów dotyczących zatrudnienia pracowników socjalnych.	12	Dostosowanie do obowiązujących standardów liczby pracowników socjalnych zatrudnionych w ośrodkach pomocy społecznej.
13	Współczesny model pomocy społecznej i pracy socjalnej stawia przed pracownikami służb społecznych coraz szersze i coraz bardziej zróżnicowane wymagania profesjonalne. Umiejętność właściwego i pełnego zdiagnozowania sytuacji klientów oraz zaplanowania i przeprowadzenia adekwatnych działań pomocowych uwarunkowana jest	13.1	Monitorowanie potrzeb szkoleniowych kadr pomocy i integracji społecznej.

WNIOSKI		REKOMENDACJE	
	<p>posiadaniem wiedzy z zakresu różnych dziedzin nauki oraz specyficznych umiejętności i kompetencji.</p> <p>Ograniczenie kontaktów społecznych wynikające z epidemii koronawirusa powoduje utrudnienia w organizacji szkoleń i innych form wsparcia pracowników instytucji pomocy i integracji społecznej.</p>	13.2	<p>Zapewnienie pracownikom pomocy i integracji społecznej możliwości bezpłatnego i bezpiecznego podwyższania kwalifikacji, np. za pomocą szkoleń, specjalistycznego doradztwa, superwizji i coachingu realizowanych w formie zdalnej.</p>
14	<p>W 2020 r. realizację zadań z obszaru pomocy społecznej i wsparcia zlecało organizacjom pozarządowym 41% JST z terenu województwa śląskiego, w tym świadczenie podstawowych usług opiekuńczych - 14%, specjalistycznych usług opiekuńczych – 8%, prowadzenie placówek pomocy społecznej – 15%.</p> <p>Województwo śląskie, w stosunku do średniej krajowej, charakteryzowało się nieco wyższym udziałem jednostek prowadzonych przez podmioty inne niż gmina i powiat.</p>	14	<p>Budowanie partnerskich relacji pomiędzy instytucjami pomocy społecznej i organizacjami pozarządowymi oraz podmiotami wymienionymi w art. 3 ust. 3 ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie, w szczególności poprzez zlecenie tego rodzaju podmiotom prowadzenia jednostek organizacyjnych pomocy społecznej oraz realizacji innych zadań publicznych.</p>
15	<p>Sytuacja społeczna i demograficzna w województwie śląskim oraz poziom zasobów pomocy społecznej ulegają ciągłym zmianom.</p>	15	<p>Monitorowanie sytuacji społecznej i demograficznej w regionie, w tym prowadzenie badań i analiz nad warunkami i jakością życia rodzin oraz poziomem zasobów systemu pomocy i integracji społecznej.</p>
16	<p>Formularz <i>OZPS – edycja 2020/2021</i> w porównaniu z poprzednią edycją praktycznie się nie zmienił. Nadal zatem aktualny jest zestaw zalet i wad tego narzędzia.</p> <p>Do jego mocnych stron z pewnością można zaliczyć korzystanie z platformy CAS (zapewniającej m.in. sprawny obieg dokumentów, możliwość walidacji danych itp.), stosunkowo prostą strukturę oraz wykorzystanie możliwości pobierania danych ze źródeł zewnętrznych.</p>	16.1	<p>Udoskonalenie narzędzi badawczych, które pozwolą na bardziej precyzyjne określenie sytuacji w obszarze pomocy i integracji społecznej, w szczególności w zakresie współpracy jednostek samorządu terytorialnego z organizacjami pozarządowymi oraz poziomu kwalifikacji pracowników podstawowych jednostek organizacyjnych pomocy społecznej.</p>

WNIOSKI		REKOMENDACJE	
	<p>Główną wadą formularza <i>OZPS</i> nadal pozostaje brak możliwości uzyskania danych w formie tabelarycznej, w takich obszarach jak współpraca z organizacjami pozarządowymi czy też kwalifikacje pracowników podstawowych jednostek organizacyjnych pomocy społecznej. Zastosowanie wyłącznie predefiniowanych opisów, które jednostki wypełniające formularz mogą dowolnie modyfikować, uniemożliwia zebranie porównywalnych danych ilościowych.</p> <p>Ponadto w instrukcji metodologicznej do wyżej wymienionego narzędzia nadal brakuje definicji wielu pojęć.</p>	16.2	Zapewnienie realnego wpływu jednostek organizacyjnych pomocy społecznej na kształt narzędzi służących zbieraniu danych na potrzeby oceny zasobów pomocy społecznej.
		16.3	Publikowanie corocznych wzorów formularzy <i>OZPS</i> odpowiednio wcześniej, tak by jednostki organizacyjne pomocy społecznej mogły zawczasu zebrać informacje, które nie są pobierane z zewnętrznych baz danych.
		16.4	Rozszerzenie instrukcji metodologicznej o brakujące definicje pojęć zastosowanych w formularzu <i>OZPS</i> oraz prezentowanych raportach graficznych.

11. ANEKS

Tabela 9. Wybrane elementy sytuacji demograficznej - województwo śląskie, lata 2014-2019.

Wyszczególnienie			Lata							
			2014	2015	2016	2017	2018	2019		
Liczba mieszkańców	ogółem	wartość	4585924	4570849	4559164	4548180	4533565	4517 635		
		odsetek ludności Polski	11,9	11,9	11,9	11,8	11,8	11,8		
	w tym wg:	kategorii wieku	liczba	wiek przedprodukcyjny	771 201	767 533	767 290	770 744	772 095	772 668
				wiek produkcyjny	2898050	2858648	2818424	2776870	2735057	2694 162
				wiek poprodukcyjny	916673	944668	973450	1000566	1026413	1050 805
		odsetek ludności	wiek przedprodukcyjny	16,8	16,8	16,8	16,9	17,0	17,1	
			wiek produkcyjny	63,2	62,5	61,8	61,1	60,3	59,6	
			wiek poprodukcyjny	20,0	20,7	21,4	22,0	22,6	23,3	
	fakt. miejsca zam.	liczba	miasto	3542874	3525289	3510034	3496038	3478789	3460 667	
			wieś	1043050	1045560	1049130	1052142	1054776	1056 968	
		odsetek ludności	miasto	77,3	77,1	77,0	76,9	76,7	76,6	
			wieś	22,7	22,9	23,0	23,1	23,3	23,4	
	Gęstość zaludnienia			372	371	370	369	368	366	
	Przeciętna liczba osób w gospodarstwie domowym			2,56	2,58	2,56	2,54	2,54	2,49	
Współczynnik obciążenia demograficznego*			58,2	59,9	61,8	63,8	65,8	67,7		
Przeciętne dalsze trwanie życia	mężczyźni		73,2	73,0	73,5	73,4	73,5	73,8		
	kobiety		80,4	80,3	80,9	80,8	80,9	80,8		
Urodzenia żywe	liczba		42720	41611	42742	44971	42596	40508		
	wsk. na 1000 ludności		9,3	9,1	9,4	9,9	9,4	9,0		
Zgony ogółem	liczba		47831	50421	48958	51404	52159	51766		
	wsk. na 1000 ludności		10,4	11,0	10,7	11,3	11,5	11,4		
Zgony niemowląt	liczba		210	197,0	190,0	181	165	187		
	wsk. na 1000 urodzeń żywych		4,9	4,7	4,4	4,0	3,9	4,6		
Przyrost naturalny	liczba		-5111	-8810	-6216	-6433	-9563	-11258		
	wsk. na 1000 ludności		-1,1	-1,9	-1,4	-1,4	-2,1	-2,5		
Małżeństwa	liczba		22765	22338	22970	22449	22242	21132		
	wsk. na 1000 ludności		5,0	4,9	5,0	4,9	4,9	4,7		
Rozwody	liczba		8230	8249	8185	8014	8152	7965		
	wsk. na 1000 ludności		1,79	1,80	1,80	1,76	1,80	1,8		
Separacje	liczba		336	275	250	267	267	212		
	wsk. na 10 tys. ludności		0,73	0,60	0,55	0,59	0,59	0,47		
Migracje międzywojewódzkie	saldo międzywojew. migracji na pobyt stały		-3633	-3449	-3428	-3260	-4231	-4275		
	wsk. na 1000 ludności		-0,8	-0,8	-0,8	-0,7	-0,9	-0,9		
Migracje zagraniczne	saldo zagranicznych migracji na pobyt stały		-3531	x	-1128	-986	-797	-442		
	wsk. na 1000 ludności		-0,8	x	-0,2	-0,2	-0,2	-0,1		

* Ludność w wieku nieprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym.

Źródło: Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.

Tabela 10. Prognoza ludności województwa śląskiego na lata 2020-2050.

Lata	Ludność								Współczynnik obciążenia demograficznego*
	ogółem		w tym wg:						
			kategorii wieku						
	wartość	odsetek ludności Polski	liczba			odsetek ludności			
w wieku przedprodukcyjnym			w wieku produkcyjnym	w wieku poprodukcyjnym	w wieku przedprodukcyjnym	w wieku produkcyjnym	w wieku poprodukcyjnym		
2020	4 477 678	11,7	749 793	2 783 556	944 329	16,7	62,2	21,1	60,9
2025	4 369 747	11,6	718 972	2 647 696	1 003 079	16,5	60,6	23,0	65,0
2030	4 245 178	11,4	646 230	2 581 037	1 017 911	15,2	60,8	24,0	64,5
2035	4 107 861	11,3	597 159	2 508 736	1 001 966	14,5	61,1	24,4	63,7
2040	3 964 581	11,1	560 786	2 415 010	988 785	14,1	60,9	24,9	64,2
2045	3 821 464	11,0	539 706	2 237 800	1 043 958	14,1	58,6	27,3	70,8
2050	3 680 615	10,8	525 435	2 032 058	1 123 122	14,3	55,2	30,5	81,1

* Ludność w wieku nieprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym.

Źródło: Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.

Tabela 11. Wybrane elementy sytuacji demograficznej - województwo śląskie i Polska, 2019 rok.

Wyszczególnienie		Polska	Śląskie
Gęstość zaludnienia na km ²		123	366
Ludność wg kategorii wieku (w %)	wiek przedprodukcyjny	18,1	17,1
	wiek produkcyjny	60,0	59,6
	wiek poprodukcyjny	21,9	23,3
Wskaźnik obciążenia demograficznego (ludn. w wieku nieprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym)		66,7	67,7
Ludność wg faktycznego miejsca zamieszkania (w %)	miasto	60,0	76,6
	wieś	40,0	23,4
Przeciętne dalsze trwanie życia (w latach)	mężczyźni	74,1	73,8
	kobiety	81,8	80,8
Urodzenia żywe na 1000 ludności		9,77	8,95
Zgony ogółem na 1000 ludności		10,67	11,44
Zgony niemowląt na 1000 urodzeń żywych		3,77	4,62
Przyrost naturalny na 1000 ludności		-0,91	-2,49
Małżeństwa na 1000 ludności		4,78	4,68
Separacje na 10 tys. ludności		0,31	0,47
Rozwody na 1000 ludności		1,70	1,76
Saldo migracji zagranicznych na pobyt stały (wskaźnik na 1000 ludności)		0,2	-0,1

Źródło: Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.

Tabela 12. Wybrane elementy sytuacji społeczno-ekonomicznej - województwo śląskie, lata 2012-2019.

Wyszczególnienie			Lata								
			2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	
Przeciętne miesięczne wydatki na 1 osobę (zł)			1 102	1 118	1 130	1 136	1 202	1 297	1 289	1 330	
Przeciętne miesięczne wynagrodzenia brutto (zł)			3 855	4 023	4100,51	4 221	4 295	4 482	4 825	5 178	
Przeciętna miesięczna emerytura i renta brutto (zł)	z pozarolniczego systemu ubezpieczeń społecznych	emerytury	2 272	2 390	2 477	2 539	2 590	2 645	2 717	2 819	
		renty z tytułu niezdolności do pracy	1 840	1 932	1 986	2 039	2 071	2 119	2 254	2 373	
		renty rodzinne	2 074	2 178	2 238	2 298	2 330	2 371	2 463	2 573	
	rolników indywidualnych		1 308	1 367	1 384	1 403	1 390	1 391	1 406	1 458	
Wskaźniki zagrożenia ubóstwem wg granic ubóstwa (% osób w gosp. dom. poniżej granic)			minimum egzystencji	4,5	4,9	4,7	3,4	3,0	1,8	2,9	2,3
			relatywna granica ubóstwa	11,3	11,2	11,9	10,7	10,3	7,5	9,5	9,1
			ustawowa granica ubóstwa	4,8	8,3	8,9	7,8	9,0	6,3	7,4	5,7
Osoby w rodzinach korzystających z pomocy społecznej o dochodach poniżej kryterium dochodowego (% ludności)			3,7	3,9	3,7	3,5	3,1	2,7	2,4	2,2	
Przestępstwa stwierdzone w zakończonych postępowaniach przygotowawczych			167 573	158 520	131 368	117 163	105 799	111 679	110 167	108 859	
Wskaźnik wykrywalności sprawców przestępstw			66,3	67,7	68,7	68,4	70,6	77,6	77,7	76,8	

Źródło: Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.

Tabela 13. Wybrane elementy sytuacji społeczno-ekonomicznej - województwo śląskie i Polska, 2019 rok.

Wyszczególnienie			Polska	Śląskie
Przeciętne miesięczne wydatki na 1 członka gospodarstwa domowego (zł)			1 252	1 330
Przeciętne miesięczne wynagrodzenia brutto (zł)			5 182	5 178
Przeciętna miesięczna emerytura i renta brutto (zł)	z pozarolniczego systemu ubezpieczeń społecznych	emerytury	2 421	2 819
		renty z tytułu niezdolności do pracy	1 911	2 373
		renty rodzinne	2 128	2 573
	rolników indywidualnych		1 292	1 458
Wskaźniki zagrożenia ubóstwem wg. granic ubóstwa (% osób w gosp. dom. poniżej granic)	minimum egzystencji		4,2	2,3
	relatywna granica ubóstwa		13,0	9,1
	ustawowa granica ubóstwa		9,0	5,7
Osoby w rodzinach korzystających z pomocy społecznej o dochodach poniżej kryterium dochodowego (% ludności)			2,9	2,0
Liczba przestępstw stwierdzonych w zakończonych postępowaniach przygotowawczych na 10 tys. ludności			208	241
Wskaźnik wykrywalności sprawców przestępstw			73,1	76,8

Źródło: Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.

Tabela 14. Wybrane elementy sytuacji na rynku pracy - województwo śląskie i Polska, lata 2013-2020, stan na koniec danego roku.

Wyszczególnienie		Lata								
		2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	
Liczba zarejestrowanych bezrobotnych (tys.)	Polska	2 157 883	1 825 180	1 563 339	1 335 155	1 081 746	968 888	866 374	1 046 432	
	Śląskie	208 296	175 675	148 508	119 981	94 687	80 079	66 521	91 032	
Odsutki ogółu zarejestrowanych bezrobotnych	mężczyźni	Polska	49,0	48,5	47,8	46,7	44,9	44,0	44,7	46,3
		Śląskie	46,6	46,4	45,7	44,4	42,4	41,6	43,4	45,2
	kobiety	Polska	51,0	51,5	52,2	53,3	55,1	56,0	55,3	53,7
		Śląskie	53,4	53,6	54,3	55,6	57,6	58,4	56,6	54,8
	do 25 r.ż.	Polska	18,6	16,5	15,1	13,4	12,4	12,2	12,3	12,5
		Śląskie	16,1	14,2	12,5	11,3	10,4	10,2	10,5	11,0
	pow. 50 r.ż.	Polska	24,3	26,0	27,5	28,2	27,6	27,1	27,2	25,7
		Śląskie	25,8	27,6	29,7	30,4	29,6	29,0	28,8	26,9
	długotrwale bezrobotni	Polska	53,7	57,7	56,3	56,0	55,0	52,4	49,9	43,3
		Śląskie	50,2	54,8	54,1	53,3	51,9	48,8	43,6	41,5
	Stopa bezrobocia	Polska	13,4	11,4	9,7	8,2	6,6	5,8	5,2	6,2
		Śląskie	11,3	9,6	8,2	6,6	5,1	4,3	3,6	4,9

Źródło: Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>; Ministerstwo Rozwoju, Pracy i Technologii, Departament Rynku Pracy, *Bezrobocie rejestrowane*, Warszawa, grudzień 2020, <https://psz.praca.gov.pl/-/11341791-statystyki-strukturalne-grudzien-2019> [odczyt: 20.05.2021 r.]; Wojewódzki Urząd Pracy w Katowicach, *Główne tendencje bezrobocia obserwowane w województwie śląskim w latach 2019-2020*, <https://wupkatowice.praca.gov.pl/documents/162604/14231273/G%C5%82%C3%B3wne%20tendencje%202019-2020.pdf/59606bda-4022-42e5-8d88-7f0aeab74681> [odczyt: 20.05.2021 r.].

Tabela 15. Rodziny objęte pomocą społeczną - województwo śląskie, lata 2010-2020.

Lata	Wartości liczbowe			Wskaźniki	
	Liczba rodzin		Liczba osób w rodzinach	udział rodzin wiejskich liczba osób (w %)	osoby w rodz. korzyst. z pom. społ. jako % ogółu ludności
	ogółem	w tym na wsi			
2010	130 834	26 107	337 363	20,0	7,3
2011	124 056	23 409	303 252	18,9	6,5
2012	119 787	23 114	287 249	19,3	6,2
2013	123 934	24 257	296 430	19,6	6,4
2014	118 170	22 738	279 489	19,2	6,1
2015	113 638	21 749	230 402	19,1	5,8
2016	105 942	20 845	237 109	19,7	5,2
2017	98 802	19 130	209 491	19,4	4,6
2018	89 516	17 361	184 506	19,4	4,1
2019	90 615	18 081	179 127	20,0	4,0
2020	84 761	16 868	163 273	19,9	3,6

Źródło: 1) Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania *MPiPS/MRPiPS-03* za lata 2010-2020, 2) Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.

Tabela 16. Rodziny objęte pomocą społeczną - województwo śląskie i Polska, lata 2016-2020.

Wyszczególnienie		Śląskie							Polska 2020
		lata					zmiana w latach 2019-2020		
		2016	2017	2018	2019	2020	n	%	
Liczba rodzin	ogółem	105 942	98 802	89 516	90 615	84 761	-5 854	-6,5	999 590
	w tym na wsi	20 846	19 130	17 361	18 081	16 868	-1 213	-6,7	414 043
Liczba osób w rodzinach		237 109	209 491	184 506	179 127	163 273	-15 854	-8,9	2 093 238
Udział rodzin wiejskich (w %)		19,7	19,4	19,4	20,0	19,9	-0,1	-0,4	41,4
Osoby w rodz. korzyst. z pom. społ. jako % ogółu ludn.		5,2	4,6	4,1	4,0	3,6	-0,4	-10,0	5,5

Źródło: 1) Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania *MPiPS/MRPiPS-03* za lata 2016-2020, 2) Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.

Tabela 17. Rodziny objęte pomocą społeczną wg rodzajów powiatów oraz podregionów - województwo śląskie, 2020 r.

Wyszczególnienie		Liczba rodzin		Liczba osób w rodzinach	Wskaźniki	
		ogółem	w tym na wsi		udział rodzin wiejskich	osoby w rodzinach jako % ogółu ludności
Województwo		84 761	16 868	163 273	19,9	3,6
Podregiony	bielski	11 719	5 792	24 547	49,4	3,7
	bytomski	7 973	1 361	16 211	17,1	3,7
	częstochoowski	10 590	4 529	19 061	42,8	3,7
	gliwicki	7 509	659	13 846	8,8	3,0
	katowicki	16 185	0,0	31 306	0,0	4,3
	rybnicki	10 300	1 962	21 386	19,0	3,4
	sosnowiecki	15 499	1 558	27 687	10,1	4,1
	tyski	4 986	1 007	9 229	20,2	2,3
Powiaty wg rodzaju	miasta na prawach powiatu	49 101	194,0	90 365	0,4	3,6
	ziemskie	35 660	16 674	72 908	46,8	3,6

Źródło: 1) Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRPiPS-03* za okres I-XII 2020 r., 2) Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.

Tabela 18. Osoby w rodzinach objętych pomocą społeczną wg powodów udzielenia pomocy - województwo śląskie, lata 2017-2020.

Wyszczególnienie		Lata				Zmiana w latach 2019-2020	
		2017	2018	2019	2020	n	%
Ogółem		209 491	184 506	179 127	163 273	-15 854	-8,9
W tym wg powodów:	ubóstwo	103 026	82 543	67 466	61 279	-6 187	-9,2
	sieroctwo	180	96	140	57	-83	-59,3
	bezdomność	6 914	6 370	5 987	5 746	-241	-4,0
	potrzeba ochrony macierzyństwa	35 377	35 155	28 719	24 973	-3 746	-13,0
	bezrobocie	93 104	73 372	57 530	50 309	-7 221	-12,6
	niepełnosprawność	62 097	55 519	51 929	44 666	-7 263	-14,0
	długotrwała lub ciężka choroba	65 337	61 405	59 423	52 947	-6 476	-10,9
	bezradność w sprawach opiek-wychow. i prowadz. gospod. domowego	59 741	57 296	51 541	47 077	-4 464	-8,7
	przemoc w rodzinie	4 361	4 425	3 437	3 428	-9	-0,3
	potrzeba ochrony ofiar handlu ludźmi	9	3	123	166	43	35,0
	alkoholizm	11 984	10 708	9 012	7 755	-1 257	-13,9
	narkomania	691	692	605	525	-80	-13,2
	trudności w przystosowaniu do życia po opuszczeniu zakładu karnego	2 130	1 917	1 709	1 814	105	6,1
	trudn. w integr. osób, które otrzym. status uchodźcy lub ochronę uzup.	38	42	24	12	-12	-50,0
	zdarzenie losowe	999	722	1 033	822	-211	-20,4
	sytuacja kryzysowa	1 396	3 299	3 518	2 254	-1 264	-35,9
kłęska żywiołowa lub ekologiczna	336	24	94	167	73	77,7	

Uwaga: Dana rodzina i jej członkowie mogli być objęci pomocą z więcej niż jednego powodu.

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania *MPiPS/MRPiPS-03* za lata 2017-2020.

Tabela 19. Rodziny objęte pomocą społeczną wg powodów udzielenia pomocy - województwo śląskie, 2020 r.

Obszar		Liczba rodzin objętych pomocą	Osoby w rodzinach objętych pomocą		
			liczba osób	odsetek objętych pomocą społeczną	odsetek ludności
Ogółem		84 761	163 273	100,0	3,61
W tym wg powodów:	ubóstwo	33 100	61 279	37,5	1,36
	sieroctwo	30	57	0,0	0,00
	bezdomność	5 412	5 746	3,5	0,13
	potrzeba ochrony macierzyństwa	5 433	24 973	15,3	0,55
	bezrobocie	22 053	50 309	30,8	1,11
	niepełnosprawność	27 751	44 666	27,4	0,99
	długotrwała lub ciężka choroba	33 626	52 947	32,4	1,17
	bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzeniu gospodarstwa domowego	15 212	47 077	28,8	1,04
	przemoc w rodzinie	1 044	3 428	2,1	0,08
	potrzeba ochrony ofiar handlu ludźmi	56	166	0,1	0,00
	alkoholizm	5 137	7 755	4,7	0,17
	narkomania	362	525	0,3	0,01
	trudności w przystosowaniu do życia po opuszczeniu zakładu karnego	1 193	1 814	1,1	0,04
	trudności w integracji osób, które otrzymały status uchodźcy lub ochronę uzupełniającą	7	12	0,0	0,00
	zdarzenie losowe	354	822	0,5	0,02
	sytuacja kryzysowa	934	2 254	1,4	0,05
	kłęsa żywiołowa lub ekologiczna	80	167	0,1	0,00

Uwaga: Dana rodzina i jej członkowie mogli być objęci pomocą z więcej niż jednego powodu.

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania *MRPiPS-03* za okres I-XII 2020 r.

Tabela 20. Liczba osób w rodzinach objętych pomocą społeczną na 1000 ludności - województwo śląskie i Polska, 2020 r.

Wyszczególnienie		Na 1000 ludności	
		Śląskie	Polska
Ogółem		36,1	54,5
W tym wg powodów:	ubóstwo	13,6	21,1
	sieroctwo	0,0	0,0
	bezdomność	1,3	1,0
	potrzeba ochrony macierzyństwa	5,5	9,6
	bezrobocie	11,1	17,5
	niepełnosprawność	9,9	13,8
	długotrwała lub ciężka choroba	11,7	17,1
	bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzeniu gospodarstwa domowego	10,4	10,7
	przemoc w rodzinie	0,8	1,0
	potrzeba ochrony ofiar handlu ludźmi*	0,4	0,3
	alkoholizm	1,7	2,4
	narkomania*	1,2	1,5
	trudności w przystosowaniu do życia po opuszczeniu zakładu karnego*	4,0	4,5
	trudności w integracji osób, które otrzymały status uchodźcy lub ochronę uzupełniającą*	0,0	0,4
	zdarzenie losowe*	1,8	4,0
	sytuacja kryzysowa*	5,0	5,1
kłęska żywiołowa lub ekologiczna*	0,4	2,4	

* W przeliczeniu na 10 tys. ludności.

Źródło: 1) Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRPiPS-03* za okres I-XII 2020 r., 2) Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.

Tabela 21. Specjalistyczne jednostki organizacyjne pomocy społecznej w województwie śląskim, stan na koniec 2020 r.

Wyszczególnienie				Jednostki	Miejsca	Korzystający			
Ogółem				571	18 347	x			
W tym:	domy pomocy społecznej			98	8 723	9 847			
	ośrodki wsparcia	ogółem		201	7 944	10 058			
		w tym:	prowadzące miejsca całodobowego okresowego pobytu		55	1 897	2 928		
			ośr. wsp. dla osób z zaburz. psych.	ogółem		47	2 046	2 113	
				w tym:	środowiskowe domy samopomocy	ogółem	46	2 021	2 078
						w tym prow. miejsca całodob. okres. pobytu	4	23	23
				kluby samopom. dla osób z zab. psych.	1	25	35		
				dzienne domy pomocy		63	2 576	2 975	
				domy dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży		6	123	211	
				schroniska dla osób bezdomnych		30	1 373	1 951	
				schroniska dla osób bezdomnych z usługami opiekuńczymi		6	158	264	
				kluby samopomocy (inne niż dla osób z zaburzeniami psych.)		14	405	687	
				inne ośrodki wsparcia		36	1 282	1 947	
				noclegownie			17	730	1 448
		ogrzewalnie			12	240	1 482		
		rodzinne domy pomocy społecznej			1	8	9		
	mieszkania chronione	ogółem		210	702	741			
		w tym dla osób:	usamodzielnianych opuszczających instytucje*		68	252	233		
			z zaburzeniami psychicznymi		24	68	62		
		w tego mieszkania:	treningowe		128	494	513		
	wspierane		82	208	228				
	ośrodki interwencji kryzysowej	ogółem		21	0	7 541			
		w tym:	dla ofiar przemocy w rodzinie		19	0	2 203		
dla ofiar handlu ludźmi			5	0	7				
placówki specjalistycznego poradnictwa	ogółem		11	0	3 722				
	w tym plac. specj. porad. rodzinnego	ogółem		7	0	2 041			
		w tym świadczące usługi w postaci terapii rodzinnej		3	0	410			

* Niektóre typy placówek opiekuńczo-wychowawczych, schroniska, zakłady poprawcze i inne.

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie MRPiPS-03 za okres I-XII 2020 r.

Tabela 22. Specjalistyczne jednostki organizacyjne pomocy społecznej wg zasięgu działania oraz podmiotu prowadzącego w województwie śląskim i w Polsce w latach 2018-2020, stan na koniec danego roku.

Wyszczególnienie		Śląskie					Polska 2020		
		lata			zmiana w latach 2019-2020				
		2018	2019	2020	n	%			
Ogółem	liczba jednostek	483	507	571	64	12,6	5 242		
	liczba miejsc	19 779	19 133	18 347	x	x	174 804		
	liczba miejsc na 10 tys. ludn.	43,6	42,4	40,6	-2	-4,1	45,5		
W tym wg:	zasięgu działania	lokalny	liczba jednostek	339	350	415	65	18,6	3 561
			liczba miejsc	10 490	9 605	8 992	x	x	82 674
			odsetek jednostek	70,2	69,0	72,7	4	5,3	67,9
			odsetek miejsc	53,0	50,2	49,0	-1	-2,4	47,3
		ponadlokalny	liczba jednostek	144	157	156	-1	-0,6	1 681
			liczba miejsc	9 289	9 528	9 355	x	x	92 130
			odsetek jednostek	29,8	31,0	27,3	-4	-11,8	32,1
			odsetek miejsc	47,0	49,8	51,0	1	2,4	52,7
	podmiotu prowadzącego	publiczne	liczba jednostek	328	348	415	67	19,3	3 985
			liczba miejsc	12 442	11 974	11 410	x	x	129 404
			odsetek jednostek	67,9	68,6	72,7	4	5,9	76,0
			odsetek miejsc	62,9	62,6	62,2	0	-0,6	74,0
		pozostałe	liczba jednostek	155	159	156	-3	-1,9	1 257
			liczba miejsc	7 337	7 159	6 937	x	x	45 400
			odsetek jednostek	32,1	31,4	27,3	-4	-12,9	24,0
			odsetek miejsc	37,1	37,4	37,8	0	1,1	26,0

Uwaga: W tabeli zastosowano układ danych wg metodologii sprawozdania MRPiPS-03 z 2020 r. Z uwagi na zmiany w sposobie liczenia liczby miejsc zrezygnowano z porównania lat 2019-2020.

Źródło: 1) Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania MRPiPS-03 za lata 2018-2020, 2) Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.

Tabela 23. Miejsca w specjalistycznych jednostkach organizacyjnych pomocy społecznej na 10 tys. ludności w województwie śląskim i w Polsce, stan na koniec 2020 r.

Wyszczególnienie				Śląskie	Polska			
Ogółem				40,6	45,5			
W tym:	domy pomocy społecznej			19,3	21,1			
	ośrodki wsparcia	ogółem			17,6	22,1		
		w tym:	prowadzące miejsca całodobowego okresowego pobytu		4,2	2,8		
			ośr. wsp. dla osób z zaburz. psych.	ogółem		4,5	8,5	
				w tym:	środowiskowe domy samopomocy	ogółem	4,5	8,3
						w tym prow. miejsca całodob. okres. pobytu	0,05	0,05
				kluby samopom. dla osób z zab. psych.	0,06	0,18		
				dzienne domy pomocy		5,7	5,3	
				domy dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży		0,27	0,21	
				schroniska dla osób bezdomnych		3,0	2,0	
				schroniska dla osób bezdomnych z usługami opiekuńczymi		0,35	0,25	
		kluby samopomocy (inne niż dla osób z zaburzeniami psych.)		0,9	3,0			
		inne ośrodki wsparcia		2,8	2,9			
	noclegownie			1,6	0,9			
	ogrzewalnie			0,53	0,39			
	rodzinne domy pomocy społecznej			0,02	0,09			
mieszkania chronione	ogółem			1,55	1,07			
	w tym dla osób:	usamodzielnianych opuszczających instytucje*		0,56	0,35			
		z zaburzeniami psychicznymi		0,15	0,17			
	w tego mieszkania:	treningowe		1,09	0,55			
wspierane		0,46	0,52					

* Niektóre typy placówek opiekuńczo-wychowawczych, schroniska, zakłady poprawcze i inne.

Źródło: 1) Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRPiPS-03* za okres I-XII 2020 r., 2) Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.

Tabela 24. Specjalistyczne jednostki organizacyjne pomocy społecznej wg zasięgu działania w województwie śląskim, stan na koniec 2020 r.

Wyszczególnienie				Ogółem	W tym jednostki wg zasięgu działania						
					lokalny		ponad-lokalny				
					n	%	n	%			
Ogółem				571	415	72,7	156	27,3			
W tym:	domy pomocy społecznej			98	9	9,2	89	90,8			
	ośrodki wsparcia	ogółem			201	173	86,1	28	13,9		
		w tym:	prowadzące miejsca całodobowego okresowego pobytu			55	50	90,9	5	9,1	
			ośr. wsp. dla osób z zabur. psych.	ogółem			47	28	59,6	19	40,4
				w tym:	środowiskowe domy samopomocy	ogółem	46	27	58,7	19	41,3
						w tym prow. miejsca całodob. okres. pobytu	4	4	100,0	0	0,0
					kluby samopom. dla osób z zab. psych.	1	1	100,0	0	0,0	
			dzielne domy pomocy	63	62	98,4	1	1,6			
			domy dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży	6	4	66,7	2	33,3			
			schroniska dla osób bezdomnych	30	30	100,0	0	0,0			
			schroniska dla osób bezdomnych z usługami opiekuńczymi	6	6	100,0	0	0,0			
			kluby samopomocy (inne niż dla osób z zaburzeniami psych.)	14	14	100,0	0	0,0			
			inne ośrodki wsparcia	36	30	83,3	6	16,7			
			noclegownie			17	17	100,0	0	0,0	
	ogrzewalnie			12	12	100,0	0	0,0			
	rodzinne domy pomocy społecznej			1	1	100,0	0	0,0			
	mieszkania chronione	ogółem			210	189	90,0	21	10,0		
		w tym dla osób:	usamodzielnianych opuszczających instytucje*		68	50	73,5	18	26,5		
			z zaburzeniami psychicznymi		24	23	95,8	1	4,2		
		w tego mieszkania:	treningowe		128	108	84,4	20	15,6		
			wspierane		82	81	98,8	1	1,2		
	ośrodki interwencji kryzysowej	ogółem			21	5	23,8	16	76,2		
		w tym:	dla ofiar przemocy w rodzinie		19	4	21,1	15	78,9		
dla ofiar handlu ludźmi			5	1	20,0	4	80,0				
placówki specjalistycznego poradnictwa	ogółem			11	9	81,8	2	18,2			
	w tym plac. specj. porad. rodzinnego	ogółem		7	6	85,7	1	14,3			
		w tym świadczące usługi w postaci terapii rodzinnej		3	2	66,7	1	33,3			

* Niektóre typy placówek opiekuńczo-wychowawczych, schroniska, zakłady poprawcze i inne.

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRPiPS-03* za okres I-XII 2020 r.

Tabela 25. Specjalistyczne jednostki organizacyjne pomocy społecznej wg podmiotu prowadzącego w województwie śląskim, stan na koniec 2020 r.

Wyszczególnienie					Ogółem		W tym jednostki wg podmiotu prowadzącego					
							gmina/powiat		inny podmiot			
					n	%	n	%				
Ogółem					571	415	72,7	156	27,3			
W tym:	domy pomocy społecznej				98	55	56,1	43	43,9			
	ośrodki wsparcia	ogółem				201	116	57,7	85	42,3		
		w tym:	prowadzące miejsca całodobowego okresowego pobytu				55	23	41,8	32	58,2	
			ośr. wsp. dla osób z zaburz. psych.	ogółem				47	23	48,9	24	51,1
				w tym:	środowiskowe domy samopomocy	ogółem		46	22	47,8	24	52,2
						w tym prow. miejsca całodob. okres. pobytu	4	3	75,0	1	25,0	
						kluby samopom. dla osób z zab. psych.	1	1	100,0	0	0,0	
				dzienne domy pomocy				63	39	61,9	24	38,1
				domy dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży				6	2	33,3	4	66,7
				schroniska dla osób bezdomnych				30	11	36,7	19	63,3
				schroniska dla osób bezdomnych z usługami opiekuńczymi				6	2	33,3	4	66,7
				kluby samopomocy (inne niż dla osób z zaburzeniami psych.)				14	11	78,6	3	21,4
				inne ośrodki wsparcia				36	29	80,6	7	19,4
				noclegownie				17	10	58,8	7	41,2
		ogrzewalnie				12	10	83,3	2	16,7		
		rodzinne domy pomocy społecznej				1	0	0,0	1	100,0		
	mieszkania chronione	ogółem				210	201	95,7	9	4,3		
		w tym dla osób:	usamodzielnianych opuszczających instytucje*				68	68	100,0	0	0,0	
			z zaburzeniami psychicznymi				24	18	75,0	6	25,0	
		w tego mieszkania:	treningowe				128	127	99,2	1	0,8	
			wspierane				82	74	90,2	8	9,8	
	ośrodki interwencji kryzysowej	ogółem				21	17	81,0	4	19,0		
		w tym:	dla ofiar przemocy w rodzinie				19	15	78,9	4	21,1	
dla ofiar handlu ludźmi				5	3	60,0	2	40,0				
placówki specjalistycznego poradnictwa	ogółem				11	6	54,5	5	45,5			
	w tym plac. specj. porad. rodzinnego	ogółem				7	3	42,9	4	57,1		
		w tym świadczące usługi w postaci terapii rodzinnej				3	2	66,7	1	33,3		

* Niektóre typy placówek opiekuńczo-wychowawczych, schroniska, zakłady poprawcze i inne.

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRPiPS-03* za okres I-XII 2020 r.

Tabela 26. Specjalistyczne jednostki organizacyjne pomocy społecznej w województwie śląskim w latach 2018-2020, stan na koniec danego roku.

Wyszczególnienie				Lata			Zmiana w latach 2019-2020			
				2018	2019	2020	n	%		
Ogółem				483	507	571	64	12,6		
W tym:	domy pomocy społecznej			98	98	98	0	0,0		
	ośrodki wsparcia	ogółem			209	210	201	x	x	
		w tym:	prowadzące miejsca całodobowego okresowego pobytu			28	62	55	-7	-11,3
			ośr. wsp. dla osób z zaburz. psych.	ogółem		45	48	47	-1	-2,1
				w tym: środowiskowe domy samopomocy	ogółem	43	46	46	0	0,0
					w tym prow. miejsca całodob. okres. pobytu	x	x	4	x	x
				kluby samopom. dla osób z zab. psych.			0	1	1	0
		dzienne domy pomocy			56	61	63	2	3,3	
		domy dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży			6	6	6	0	0,0	
		schroniska dla osób bezdomnych			39	32	30	-2	-6,3	
		schroniska dla osób bezdomnych z usługami opiekuńczymi			x	5	6	1	20,0	
		kluby samopomocy (inne niż dla osób z zaburzeniami psych.)			4	13	14	1	7,7	
		inne ośrodki wsparcia			26	19	36	17	89,5	
		noclegownie			12	13	17	4	30,8	
	ogrzewalnie			10	11	12	1	9,1		
	rodzinne domy pomocy społecznej			1	1	1	0	0,0		
	mieszkania chronione	ogółem			128	150	210	60	40,0	
		w tym dla osób:	usamodzielnianych opuszczających instytucje*		53	58	68	10	17,2	
			z zaburzeniami psychicznymi		21	20	24	4	20,0	
		w tego mieszkania:	treningowe		x	100	128	28	28,0	
	wspierane		x	50	82	32	64,0			
	ośrodki interwencji kryzysowej	ogółem			20	19	21	2	10,5	
		w tym:	dla ofiar przemocy w rodzinie		19	19	19	0	0,0	
			dla ofiar handlu ludźmi		5	6	5	-1	-16,7	
	placówki specjalistycznego poradnictwa	ogółem			5	5	11	6	120,0	
		w tym plac. specj. poradn. rodzinnego	ogółem		3	4	7	3	75,0	
			w tym świadczące usługi w postaci terapii rodzinnej		3	2	3	1	50,0	

Uwaga: W tabeli zastosowano układ danych wg metodologii sprawozdania MRPiPS-03 z 2020 r. Z uwagi na zmiany w metodologii sporządzania sprawozdań zrezygnowano z niektórych porównań w latach 2019-2020.

* Niektóre typy placówek opiekuńczo-wychowawczych, schroniska, zakłady poprawcze i inne.

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania MRPiPS-03 za lata 2018-2020.

Tabela 27. Miejsca w specjalistycznych jednostkach organizacyjnych pomocy społecznej w województwie śląskim w latach 2018-2020, stan na koniec danego roku.

Wyszczególnienie				Lata			Zmiana w latach 2019-2020				
				2018	2019	2020	n	%			
Ogółem				19 779	19 133	18 347	x	x			
W tym:	domy pomocy społecznej			8 676	8 689	8 723	34	0,4			
	ośrodki wsparcia	ogółem			9 448	8 743	7 944	x	x		
		w tym:	prowadzące miejsca całodobowego okresowego pobytu			710	1 995	1 897	x	x	
			ośr. wsp. dla osób z zaburz. psych.	ogółem			1 892	2 072	2 046	x	x
				w tym:	środowiskowe domy samopomocy	ogółem	1 817	1 981	2 021	40	2,0
						w tym prow. miejsca całodob. okres. pobytu	x	x	23	x	x
						kluby samopom. dla osób z zab. psych.	0	25	25	0	0,0
				dzienne domy pomocy			2 612	2 608	2 576	-32	-1,2
				domy dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży			111	123	123	0	0,0
				schroniska dla osób bezdomnych			1 599	1 387	1 373	-14	-1,0
				schroniska dla osób bezdomnych z usługami opiekuńczymi			x	109	158	49	45,0
				kluby samopomocy (inne niż dla osób z zaburzeniami psych.)			135	364	405	41	11,3
			inne ośrodki wsparcia			605	453	1 282	829	183,0	
	noclegownie				562	549	730	181	33,0		
	ogrzewalnie				245	245	240	-5	-2,0		
	rodzinne domy pomocy społecznej				8	8	8	0	0,0		
	mieszkania chronione	ogółem			542	601	702	101	16,8		
		w tym dla osób:	usamodzielnianych opuszczających instytucje*			236	261	252	-9	-3,4	
			z zaburzeniami psychicznymi			63	64	68	4	6,3	
		w tego mieszkania:	treningowe			x	432	494	62	14,4	
wspierane			x	169	208	39	23,1				

Uwaga: W tabeli zastosowano układ danych wg metodologii sprawozdania MRPiPS-03 z 2020 r. Z uwagi na zmiany w sposobie liczenia liczby miejsc w przypadku niektórych pozycji zrezygnowano z porównania danych w latach 2019-2020.

* Niektóre typy placówek opiekuńczo-wychowawczych, schroniska, zakłady poprawcze i inne.

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania MRPiPS-03 za lata 2018-2020.

Tabela 28. Osoby korzystające z usług specjalistycznych jednostek organizacyjnych pomocy społecznej w województwie śląskim w latach 2018-2020, stan na koniec danego roku.

Wyszczególnienie				Lata			Zmiana w latach 2019-2020			
				2018	2019	2020	n	%		
Domy pomocy społecznej				9 928	9 873	9 847	-26	-0,3		
Ośrodki wsparcia	ogółem			15 504	14 222	10 058	x	x		
	w tym:	prowadzące miejsca całodobowego okresowego pobytu			1 568	3 725	2 928	-797	-21,4	
		ośr. wsp. dla osób z zabur. psych.	ogółem		2 155	2 275	2 113	-162	-7,1	
			w tym:	środowiskowe domy samopomocy	ogółem	2 080	2 170	2 078	-92	-4,2
					w tym prow. miejsca całodob. okres. pobytu	x	x	23	x	x
			kluby samopom. dla osób z zab. psych.		0	32	35	3	9,4	
			dzienne domy pomocy			3 262	3 367	2 975	-392	-11,6
			domy dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży			210	239	211	-28	-11,7
			schroniska dla osób bezdomnych			2 863	2 255	1 951	-304	-13,5
			schroniska dla osób bezdomnych z usługami opiekuńczymi			0	233	264	31	13,3
			kluby samopomocy (inne niż dla osób z zaburzeniami psych.)			169	985	687	-298	-30,3
	inne ośrodki wsparcia			1 239	823	1 947	1 124	136,6		
Noclegownie				1 712	1 483	1 448	-35	-2,4		
Ogrzewalnie				1 430	1 619	1 482	-137	-8,5		
Rodzinne domy pomocy społecznej				8	10	9	-1	-10,0		
Mieszkania chronione	ogółem			675	708	741	33	4,7		
	w tym dla osób:	usamodzielnianych opuszczających instytucje*		253	244	233	-11	-4,5		
		z zaburzeniami psychicznymi		69	65	62	-3	-4,6		
	w tego mieszkania:	treningowe		0	522	513	-9	-1,7		
wspierane		0	186	228	42	22,6				
Ośrodki interwencji kryzysowej	ogółem			8 816	8 589	7 541	-1 048	-12,2		
	w tym:	dla ofiar przemocy w rodzinie		2 588	2 986	2 203	-783	-26,2		
		dla ofiar handlu ludźmi		9	13	7	-6	-46,2		
Placówki specjalistycznego poradnictwa	ogółem			3 007	3 378	3 722	344	10,2		
	w tym plac. specj. poradn. rodzinnego	ogółem		2 495	2 774	2 041	-733	-26,4		
		w tym świadczące usługi w postaci terapii rodzinnej		2 495	2 774	2 041	-733	-26,4		

Uwaga: W tabeli zastosowano układ danych wg metodologii sprawozdania MRPiPS-03 z 2020 r. Z uwagi na zmiany w metodologii sporządzania sprawozdań zrezygnowano z niektórych porównań w latach 2019-2020.

* Niektóre typy placówek opiekuńczo-wychowawczych, schroniska, zakłady poprawcze i inne.

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania MRPiPS-03 za lata 2018-2020.

Tabela 29. Pracownicy specjalistycznych JOPS szczebla gminnego i powiatowego w województwie śląskim w latach 2018-2020, stan na koniec danego roku.

Wyszczególnienie				Lata			Zmiana w latach 2019-2020			
				2018	2019	2020	liczba	%		
Ogółem				15 434	15 861	15 608	-253	-1,6		
W tym:	powiatowe centra pomocy rodzinie			644	649	627	-22	-3,4		
	ośrodki pomocy społecznej			7 288	7 382	7 243	-139	-1,9		
	domy pomocy społecznej			5 855	6 065	6 058	-7	-0,1		
	placówki specjalistycznego poradnictwa			70	18	47	29	161,1		
	ośrodki interwencji kryzysowej			230	222	203	-19	-8,6		
	ośrodki wsparcia	ogółem			1 298	1 491	1 430	-61	-4,1	
		w tym:	ośrodki wsparcia dla osób z zaburz. psych.	ogółem	586	636	630	-6	-0,9	
				w tym: środowiskowe domy samopomocy	561	593	630	37	6,2	
				kluby samopomocy dla osób z zab. psych.	x	x	0	x	x	
			dzienne domy pomocy			329	350	354	4	1,1
			domy dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży			16	16	17	1	6,3
			schroniska dla osób bezdomnych z usługami opiekuńczymi			x	x	72	x	x
			kluby samopomocy inne niż dla osób z zaburzeniami psychicznymi			x	x	15	x	x
			schroniska dla osób bezdomnych			x	x	166	x	x
inne ośrodki wsparcia			185	195	193	-2	-1,0			

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania *MRPiPS-03* za lata 2018-2020.

Tabela 30. Liczba pracowników jednostek organizacyjnych pomocy społecznej przypadających na 10 tys. ludności, stan na koniec 2020 r.

Wyszczególnienie				Śląskie	Polska		
Ogółem				34,5	35,5		
W tym:	powiatowe centra pomocy rodzinie			1,39	1,93		
	ośrodki pomocy społecznej			16,0	14,7		
	domy pomocy społecznej			13,4	14,4		
	placówki specjalistycznego poradnictwa			0,10	0,11		
	ośrodki interwencji kryzysowej			0,45	0,21		
	ośrodki wsparcia	ogółem			3,17	4,12	
		w tym:	ośrodki wsparcia dla osób z zaburzeniami psychicznymi	ogółem	1,39	2,59	
				w tym: środowiskowe domy samopomocy	1,39	2,57	
				kluby samopomocy dla osób z zaburzeniami psychicznymi	0,00	0,03	
			dzienne domy pomocy			0,78	0,74
			domy dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży			0,04	0,03
			schroniska dla osób bezdomnych z usługami opiekuńczymi			0,16	0,04
			kluby samopomocy inne niż dla osób z zaburzeniami psychicznymi			0,03	0,13
			schroniska dla osób bezdomnych			0,37	0,21
inne ośrodki wsparcia			0,43	0,39			

Źródło: 1) Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRPiPS-03* za okres I-XII 2020 r., 2) Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.

Tabela 31. Zasoby kadrowe powiatowych centrów pomocy rodzinie w województwie śląskim w latach 2018-2020, stan na koniec danego roku.

Wyszczególnienie				Lata			Zmiana w latach 2019-2020			
				2018	2019	2020	liczba	%		
Ogółem				644	649	627	-22	-3,4		
W tym:	kadra kierownicza	ogółem		59	57	61	4	7,0		
		w tym:	dyrektorzy i kierownicy jednostek oraz ich zastępcy	ogółem		23	25	24	-1	-4,0
				dyrektorzy, kierownicy	x	x	17	x	x	
			z-cy dyrektorów, z-cy kierowników	x	x	7	x	x		
		kierownicy działów, kierownicy sekcji	36	32	37	5	15,6			
	pracownicy socjalni	ogółem		112	101	93	-8	-7,9		
		w tym:	starsi specjaliści pracy socjalnej - koordynatorzy		x	x	1	x	x	
			starsi specjaliści pracy socjalnej		6	5	7	2	40,0	
			specjaliści pracy socjalnej		20	26	26	0	0,0	
			starsi pracownicy socjalni		31	29	24	-5	-17,2	
			pracownicy socjalni		53	40	35	-5	-12,5	
	główni specjaliści		7	8	11	3	37,5			
	specjaliści pracy z rodziną	ogółem		11	8	4	-4	-50,0		
		w tym:	starsi specjaliści pracy z rodziną		2	2	1	-1	-50,0	
	specjaliści pracy z rodziną		9	6	3	-3	-50,0			
	aspiranci pracy socjalnej		5	4	6	2	50,0			
	konsultanci		5	2	1	-1	-50,0			
	koordynatorzy ds. komputeryzacji		1	1	1	0	0,0			
	radcy prawni		2	2	2	0	0,0			
pozostali pracownicy		444	467	449	-18	-3,9				

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania *MRPiPS-03* za lata 2018-2020.

Tabela 32. Zasoby kadrowe ośrodków pomocy społecznej w województwie śląskim w latach 2018-2020, stan na koniec danego roku.

Wyszczególnienie				Lata			Zmiana w latach 2019-2020			
				2018	2019	2020	liczba	%		
Ogółem				7 288	7 382	7 243	-139	-1,9		
W tym:	kadra kierownicza	ogółem		x	x	576	x	x		
		w tym:	dyrektorzy i kierownicy jednostek oraz ich zastępcy	ogółem		225	226	230	4	1,8
				dyrektorzy, kierownicy	x	x	167	x	x	
			z-cy dyrektorów, z-cy kierowników	x	x	63	x	x		
		kierownicy działów, kierownicy sekcji	x	x	346	x	x			
	pracownicy socjalni	ogółem		2 264	2 270	2 191	-79	-3,5		
		w tym:	starsi specjaliści pracy socjalnej - koordynatorzy		x	x	70	x	x	
			starsi specjaliści pracy socjalnej		268	295	268	-27	-9,2	
			specjaliści pracy socjalnej		622	630	605	-25	-4,0	
			starsi pracownicy socjalni		756	707	678	-29	-4,1	
			pracownicy socjalni		593	602	547	-55	-9,1	
		w tym pracownicy socjalni, którzy świadczą pracę socjalną w środowisku*		1 344	1 368	1 685	317	23,2		
	główni specjaliści	ogółem		56	85	82	-3	-3,5		
		w tym będący pracownikami socjalnymi		25	38	23	-15	-39,5		
	aspiranci pracy socjalnej				39	39	31	-8	-20,5	
	pracownicy wykonujący usługi opiekuńcze				274	302	313	11	3,6	
	pracownicy wykonujący specjalistyczne usługi opiekuńcze				27	29	31	2	6,9	
	konsultanci				56	68	62	-6	-8,8	
	koordynatorzy ds. komputeryzacji				10	9	8	-1	-11,1	
radcy prawni				34	36	36	0	0,0		
pozostali pracownicy				4 328	4 354	3 930	-424	-9,7		

* Do 2019 r. "z tego w rejonach opiekuńczych".

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania *MRPiPS-03* za lata 2018-2020.

Tabela 33. Liczba osób, którym decyzją przyznano świadczenie w ramach realizacji zadań zleconych gminom - województwo śląskie, lata 2018-2020.

Wyszczególnienie	Lata			Zmiana w latach 2019-2020	
	2018	2019	2020	n	%
Zasiłki celowe na pokrycie wydatków związanych z kłęską żywiolową lub ekologiczną	18	42	73	31	73,8
Specjalistyczne usługi opiekuńcze w miejscu zamieszkania dla osób z zaburzeniami psychicznymi	916	862	799	-63	-7,3
Pomoc przyznana cudzoziemcom, o których mowa w art. 5a	0	4	1	-3	-75,0
Pomoc przyznana cudzoziemcom, którzy uzyskali zgodę na pobyt ze względów humanitarnych lub na pobyt tolerowany na terytorium RP	1	1	1	0	0,0
Przyznane przez sąd wynagrodzenie należne opiekunowi z tytułu sprawowania opieki	437	534	552	18	3,4

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania *MRPiPS-03* za lata 2018-2020.

Tabela 34. Liczba świadczeń udzielonych w ramach realizacji zadań zleconych gminom - województwo śląskie, lata 2018-2020.

Wyszczególnienie	Lata			Zmiana w latach 2019-2020	
	2018	2019	2020	n	%
Zasiłki celowe na pokrycie wydatków związanych z kłęską żywiolową lub ekologiczną	18	42	84	42	100,0
Specjalistyczne usługi opiekuńcze w miejscu zamieszkania dla osób z zaburzeniami psychicznymi	183 211	173 459	148 112	-25 347	-14,6
Pomoc przyznana cudzoziemcom, o których mowa w art. 5a	0	344	x	x	x
Pomoc przyznana cudzoziemcom, którzy uzyskali zgodę na pobyt ze względów humanitarnych lub na pobyt tolerowany na terytorium RP	12	12	x	x	x
Przyznane przez sąd wynagrodzenie należne opiekunowi z tytułu sprawowania opieki	7 372	8 187	9 585	1 398	17,1

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania *MRPiPS-03* za lata 2018-2020.

Tabela 35. Kwoty świadczeń udzielonych w ramach realizacji zadań zleconych gminom - województwo śląskie, lata 2018-2020.

Wyszczególnienie		Lata			Zmiana w latach 2019-2020	
		2018	2019	2020	n	%
Razem		7 032 420	8 644 748	9 097 453	452 705	5,2
W tym:	zasiłki celowe na pokrycie wydatków związanych z klęską żywiołową lub ekologiczną	79 760	264 228	647 309	383 081	145,0
	specjalistyczne usługi opiekuńcze w miejscu zamieszkania dla osób z zaburzeniami psychicznymi	4 986 923	6 022 365	5 842 071	-180 294	-3,0
	pomoc przyznana cudzoziemcom, o których mowa w art. 5a	0	10 228	966	-9 262	-90,6
	pomoc przyznana cudzoziemcom, którzy uzyskali zgodę na pobyt ze względów humanitarnych lub na pobyt tolerowany na terytorium RP	8 770	9 450	9 296	-154	-1,6
	przyznane przez sąd wynagrodzenie należne opiekunowi z tytułu sprawowania opieki	1 956 967	2 338 477	2 597 811	259 334	11,1

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania *MRPiPS-03* za lata 2018-2020.

Tabela 36. Przeciętna liczba świadczeń na osobę, której decyzją udzielono świadczenie w ramach realizacji zadań zleconych gminom - województwo śląskie i Polska, lata 2018-2020.

Wyszczególnienie	Lata			Zmiana w latach 2019-2020		Polska 2020
	2018	2019	2020	n	%	
Zasiłki celowe na pokrycie wydatków związanych z klęską żywiołową lub ekologiczną	1,0	1,0	1,2	0,2	20,0	1,2
Specjalistyczne usługi opiekuńcze w miejscu zamieszkania dla osób z zaburzeniami psychicznymi	200,0	201,2	185,4	-15,8	-7,9	259,5
Pomoc przyznana cudzoziemcom, o których mowa w art. 5a	0,0	86,0	x	x	x	x
Pomoc przyznana cudzoziemcom, którzy uzyskali zgodę na pobyt ze względów humanitarnych lub na pobyt tolerowany na terytorium RP	12,0	12,0	x	x	x	x
Przyznane przez sąd wynagrodzenie należne opiekunowi z tytułu sprawowania opieki	16,9	15,3	17,4	2,1	13,7	15,5

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania *MRPiPS-03* za lata 2018-2020.

Tabela 37. Przeciętna kwota świadczeń na osobę, której decyzją przyznano świadczenie udzielone w ramach realizacji zadań zleconych gminom - województwo śląskie i Polska, lata 2018-2020.

Wyszczególnienie	Śląskie					Polska 2020
	lata			zmiana w latach 2019-2020		
	2018	2019	2020	n	%	
Zasiłki celowe na pokrycie wydatków związanych z kłeską żywiolową lub ekologiczną	4 431	6 291	8 867	2 576	40,9	6 117
Specjalistyczne usługi opiekuńcze w miejscu zamieszkania dla osób z zaburzeniami psychicznymi	5 444	6 987	7 312	325	4,7	9 191
Pomoc przyznana cudzoziemcom, o których mowa w art. 5a	0	2 557	966	-1 591	-62,2	2 605
Pomoc przyznana cudzoziemcom, którzy uzyskali zgodę na pobyt ze względów humanitarnych lub na pobyt tolerowany na terytorium RP	8 770	9 450	9 296	-154	-1,6	4 308
Przyznane przez sąd wynagrodzenie należne opiekunowi z tytułu sprawowania opieki	4 478	4 379	4 706	327	7,5	4 536

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania *MRPiPS-03* za lata 2018-2020.

Tabela 38. Przeciętne kwoty świadczeń udzielonych w ramach realizacji zadań zleconych gminom - województwo śląskie i Polska, lata 2018-2020.

Wyszczególnienie	Śląskie					Polska 2020
	lata			zmiana w latach 2019-2020		
	2018	2019	2020	n	%	
Zasiłki celowe na pokrycie wydatków związanych z kłeską żywiolową lub ekologiczną	4 431,1	6 291,1	7 706,1	1 415,0	22,5	5 274,2
Specjalistyczne usługi opiekuńcze w miejscu zamieszkania dla osób z zaburzeniami psychicznymi	27,2	34,7	39,4	4,7	13,5	35,4
Pomoc przyznana cudzoziemcom, o których mowa w art. 5a	0,0	29,7	x	x	x	x
Pomoc przyznana cudzoziemcom, którzy uzyskali zgodę na pobyt ze względów humanitarnych lub na pobyt tolerowany na terytorium RP	730,8	787,5	x	x	x	x
Przyznane przez sąd wynagrodzenie należne opiekunowi z tytułu sprawowania opieki	265,5	285,6	271,0	-14,6	-5,1	293,6

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania *MRPiPS-03* za lata 2018-2020.

Tabela 39. Gminy o największych i najmniejszych wydatkach na świadczenia realizowane w ramach zadań własnych gmin w przeliczeniu na 1 mieszkańca - województwo śląskie, 2020 r.

Wartości największe		Wartości najmniejsze	
gmina	wartość w zł	gmina	wartość w zł
m. Chorzów	188,94	Ornontowice	15,17
m. Siemianowice Śląskie	180,60	Koszarawa	15,63
m. Częstochowa	180,08	Suszec	19,20
m. Ruda Śląska	175,64	Godów	22,84
m. Zabrze	175,12	Woźniki	26,86
m. Gliwice	172,15	Gierałtowice	27,59
Czeladź	171,46	Radziechowy-Wieprz	29,34
m. Sosnowiec	167,90	Pawłowice	29,47
m. Katowice	166,31	Chełm Śląski	29,99
m. Bytom	150,31	Krzanowice	30,87
m. Piekary Śląskie	148,15	Żarnowiec	31,28
Cieszyn	147,63	Wyry	31,75
Szczekociny	137,10	Bobrowniki	32,97
Wielowieś	136,96	Sośnicowice	33,75
Lelów	136,86	Boronów	33,83

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MRPiPS-03* za okres I-XII 2020 r.

Tabela 40. Liczba osób, którym decyzją przyznano świadczenie w ramach realizacji zadań własnych gmin - województwo śląskie, lata 2018-2020.

Wyszczególnienie			Lata			Zmiana w latach 2019-2020	
			2018	2019	2020	n	%
Zasiłki stałe	ogółem		19 148	18 328	17 195	-1 133	-6,2
	w tym przyznane dla osoby:	samotnie gospodarującej	15 797	15 473	14 785	-688	-4,4
		pozostającej w rodzinie	3 773	3 135	2 649	-486	-15,5
Zasiłki okresowe	ogółem		32 592	28 433	25 955	-2 478	-8,7
	w tym przyznane z powodu:	bezrobocia	19 544	15 993	14 619	-1 374	-8,6
		długotrwałej choroby	5 749	5 264	4 259	-1 005	-19,1
		niepełnosprawności	7 017	5 928	5 377	-551	-9,3
		możliw. utrzym. lub nabycia upraw. do świad. z innych syst. zabezp. społ.	131	118	106	-12	-10,2
		z innego powodu	6 944	6 797	6 400	-397	-5,8
zasiłki okresowe kontynuowane niezależnie od dochodu na podst. art. 38 ust. 4a i 4b		55	39	11	-28	-71,8	
Schronienie	ogółem		4 246	3 929	4 142	213	5,4
	w tym:	w schronisku dla osób bezdomnych	x	x	2 679	x	x
		w schronisku dla osób bezdomnych z usługami opiekuńczymi	x	x	283	x	x
		w ogrzewalni	x	x	445	x	x
		w noclegowni	x	x	1 183	x	x
Posiłek	ogółem		39 520	33 218	28 774	-4 444	-13,4
	w tym dla dzieci		30 343	25 156	19 776	-5 380	-21,4
Ubranie			33	43	38	-5	-11,6
Usługi opiekuńcze	ogółem		11 879	13 245	11 951	-1 294	-9,8
	w tym specjalistyczne usługi opiekuńcze		1 488	1 645	1 421	-224	-13,6
Zasiłek celowy na pokrycie wydatków na świad. zdrow.*	ogółem		455	418	372	-46	-11,0
	w tym dla osób bezdomnych		0	0	0	0	x
Zasiłki celowe na pokrycie wydatków powstałych w wyniku zdarzenia losowego			274	364	296	-68	-18,7
Zasiłki celowe w formie biletu kredytowego			2	2	2	0	0,0
Sprawienie pogrzebu	ogółem		838	x	x	x	x
	w tym osobom bezdomnym		162	x	x	x	x
Inne zasiłki celowe i w naturze ogółem	ogółem		56 553	51 942	50 197	-1 745	-3,4
	w tym zasiłki specjalne celowe		10 470	11 328	9 949	-1 379	-12,2
Zasiłki celowe przyznane niezależnie od dochodu na podstawie art. 39a ust. 1 i 2			2	1	0	-1	-100,0
Pomoc na ekonomiczne usamodzielnienie	ogółem		0	0	0	0	x
	w tym:	w naturze	0	0	0	0	x
		zasiłki	0	0	0	0	x
		pożyczka	0	0	0	0	x
Odpłatność gminy za pobyt w DPS			8 316	8 589	8 627	38	0,4

* Osobom niemającym dochodu i możliwości uzyskania świadczeń na podstawie przepisów o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych.

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania MRPiPS-03 za lata 2018-2020.

Tabela 41. Liczba świadczeń przyznanych decyzją w ramach realizacji zadań własnych gmin - województwo śląskie, lata 2018-2020.

Wyszczególnienie			Lata			Zmiana w latach 2019-2020	
			2018	2019	2020	n	%
Zasiłki stałe	ogółem		187 171	180 292	174 837	-5 455	-3,0
	w tym przyznane dla osoby:	samotnie gospodarującej	155 905	154 392	152 170	-2 222	-1,4
		pozostającej w rodzinie	31 266	25 900	22 667	-3 233	-12,5
Zasiłki okresowe	ogółem		181 750	157 192	152 109	-5 083	-3,2
	w tym przyznane z powodu:	bezrobocia	105 231	83 384	80 857	-2 527	-3,0
		długotrwałej choroby	17 959	17 196	15 696	-1 500	-8,7
		niepełnosprawności	34 001	31 776	30 530	-1 246	-3,9
		możliw. utrzym. lub nabycia upraw. do świad. z innych syst. zabezp. społ.	290	267	259	-8	-3,0
		z innego powodu	24 260	24 569	24 767	198	0,8
Schronienie	ogółem		704 663	667 897	x	x	x
	w tym:	w schronisku dla osób bezdomnych	x	x	31 639	x	x
		w schronisku dla osób bezdomnych z usługami opiekuńczymi	x	x	2 179	x	x
		w ogrzewalni	x	x	7 809	x	x
		w noclegowni	x	x	111 794	x	x
Posiłek	ogółem		4 887 342	3 943 989	3 019 542	-924 447	-23,4
	w tym dla dzieci		3 384 977	2 584 924	1 517 394	-1 067 530	-41,3
Ubranie			48	65	76	11	16,9
Usługi opiekuńcze	ogółem		2 569 160	2 904 252	2 703 740	-200 512	-6,9
	w tym specjalistyczne usługi opiekuńcze		214 825	241 665	214 504	-27 161	-11,2
Zasiłek celowy na pokrycie wydatków na świad. zdrow.*	ogółem		1 672	1 519	1 210	-309	-20,3
	w tym dla osób bezdomnych		0	0	0	0	x
Zasiłki celowe na pokrycie wydatków powstałych w wyniku zdarzenia losowego			320	398	336	-62	-15,6
Zasiłki celowe w formie biletu kredytowego			2	2	2	0	0,0
Sprawienie pogrzebu	ogółem		838	795	920	125	15,7
	w tym osobom bezdomnym		162	166	199	33	19,9
Zasiłki specjalne celowe			24 325	27 248	24 659	-2 589	-9,5
Pomoc na ekonomiczne usamodzielnienie	w naturze		0	0	0	0	x
	zasiłki		0	0	0	0	x
	pożyczka		0	0	0	0	x
Odpłatność gminy za pobyt w DPS			85 703	89 942	89 061	-881	-1,0

* Osobom niemającym dochodu i możliwości uzyskania świadczeń na podstawie przepisów o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych.

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania MRPiPS-03 za lata 2018-2020.

Tabela 42. Kwota świadczeń przyznanych decyzją w ramach realizacji zadań własnych gmin - województwo śląskie, lata 2018-2020.

Wyszczególnienie			Lata			Zmiana w latach 2019-2020		
			2018	2019	2020	n	%	
Ogółem	kwota świadczeń w zł		504 590 378	525 648 163	533 727 386	8 079 223	1,5	
	kwota wydatków na świadczenia na 1 mieszkańca (w zł)		111	116	118	2	1,7	
W tym:	zasilki stałe	ogółem	90 800 598	93 132 950	89 615 469	-3 517 481	-3,8	
		w tym:	środki własne	74 877	56 043	39 879	-16 164	-28,8
			dotacja	90 725 721	93 076 907	89 575 590	-3 501 317	-3,8
		w tym przyznane dla osoby:	samotnie gospodarującej	81 439 690	85 377 634	82 671 990	-2 705 644	-3,2
			pozostającej w rodzinie	9 360 908	7 755 316	6 943 479	-811 837	-10,5
	zasilki okresowe	ogółem	53 967 516	48 251 752	47 801 217	-450 535	-0,9	
		w tym:	środki własne	659 136	546 114	629 883	83 769	15,3
			dotacja	53 308 380	47 705 692	47 171 334	-534 358	-1,1
		w tym przyznane z powodów:	bezrobocia	35 472 714	29 213 436	28 968 225	-245 211	-0,8
			długotrwałej choroby	5 048 280	5 190 134	4 774 039	-416 095	-8,0
			niepełnosprawności	5 789 392	5 605 966	5 265 974	-339 992	-6,1
			możliw. utrzym. lub nab. upr. do świad. z innych syst. zab. społ.	86 194	92 106	84 351	-7 755	-8,4
			z innego powodu	7 570 936	8 150 110	8 708 598	558 488	6,9
	w tym kontynuowane niezależnie od dochodu na podst. art. 38 ust. 4a i 4b		20 554	119 019	4 513	-114 506	-96,2	
	schronienie	ogółem	19 352 441	19 444 249	24 086 981	4 642 732	23,9	
		w tym:	w schronisku dla osób bezdomnych	x	x	15 930 647	x	x
			w schronisku dla osób bezdomnych z usługami opiekuńczymi	x	x	3 828 282	x	x
			w ogrzewalni	x	x	251 172	x	x
			w noclegowni	x	x	3 737 134	x	x
	schronienie udzielone w sytuacji kryzysowej występującej na skalę masową (na podstawie art. 48a ust. 9)		x	x	339 746	x	x	
	posiłek	ogółem	25 642 138	21 742 285	20 870 299	-871 986	-4,0	
		w tym dla dzieci	14 679 458	11 789 469	8 868 296	-2 921 173	-24,8	
	ubranie		4 950	7 215	8 457	1 242	17,2	
usługi opiekuńcze	ogółem	43 224 487	50 358 905	51 489 530	1 130 625	2,2		
	w tym specjalistyczne usługi opiekuńcze	4 028 523	5 110 012	5 016 008	-94 004	-1,8		
zasilek celowy na pokrycie wydatków na świad. zdrow.*	ogółem	174 912	177 597	175 308	-2 289	-1,3		
	w tym dla osób bezdomnych	0	0	0	0	0		
zasilki celowe na pokrycie wydatków powst. w wyniku zdarzenia losowego		912 888	1 232 412	1 204 786	-27 626	-2,2		
zasilki celowe w formie biletu kredytowego		110	57	130	73	128,1		
sprawienie pogrzebu	ogółem	1 777 672	1 817 486	2 191 335	373 849	20,6		
	w tym osobom bezdomnym	359 010	414 120	476 956	62 836	15,2		
inne zasilki celowe i w naturze ogółem	ogółem	62 961 650	56 913 116	54 760 534	-2 152 582	-3,8		
	w tym zasilki specjalne celowe	6 335 397	7 184 807	6 066 224	-1 118 583	-15,6		
zasilki celowe przyznane niezależnie od dochodu na podstawie art. 39a ust. 1 i 2		120	50	0	-50	-100,0		
pomoc na ekonomiczne usamodzielnienie	ogółem	0	0	0	0	0		
	w tym:	w naturze	0	0	0	0	0	
		zasilki	0	0	0	0	0	
pożyczka		0	0	0	0	0		
odpłatność gminy za pobyt w DPS		205 770 896	232 570 089	241 523 340	8 953 251	3,8		

* Osobom niemającym dochodu i możliwości uzyskania świadczeń na podstawie przepisów o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych.

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania MRPiPS-03 za lata 2018-2020.

Tabela 43. Przeciętna liczba świadczeń na osobę, której decyzją przyznano świadczenie w ramach realizacji zadań własnych gmin - województwo śląskie i Polska, lata 2018-2020.

Wyszczególnienie			Śląskie					Polska 2020
			lata			zmiana w latach 2019-2020		
			2018	2019	2020	n	%	
Zasiłki stałe	ogółem		9,8	9,8	10,2	0,4	4,1	10,3
	w tym przyznane dla osoby:	samotnie gospodarującej	9,9	10,0	10,3	0,3	3,0	10,4
		pozostającej w rodzinie	8,3	8,3	8,6	0,3	3,6	9,0
Zasiłki okresowe	ogółem		5,6	5,5	5,9	0,4	7,3	6,0
	w tym przyznane z powodu:	bezrobocia	5,4	5,2	5,5	0,3	5,8	5,9
		długotrwałej choroby	3,1	3,3	3,7	0,4	12,1	4,2
		niepełnosprawności	4,8	5,4	5,7	0,3	5,6	6,0
		możliw. utrzym. lub nabycia upr. do świad. z innych syst. zab. społ.	2,2	2,3	2,4	0,1	4,3	3,0
		z innego powodu	3,5	3,6	3,9	0,3	8,3	4,0
Schronienie	ogółem		166,0	170,0	x	x	x	x
	w tym:	w schronisku dla osób bezdomnych	x	x	11,8	x	x	10,5
		w schronisku dla osób bezdomnych z usługami opiekuńczymi	x	x	7,7	x	x	9,7
		w ogrzewalni	x	x	17,5	x	x	32,9
		w noclegowni	x	x	94,5	x	x	103,6
Posiłek	ogółem		123,7	118,7	104,9	-13,8	-11,6	85,9
	w tym dla dzieci		111,6	102,8	76,7	-26,1	-25,4	67,8
Ubranie			1,5	1,5	2,0	0,5	33,3	1,6
Usługi opiekuńcze	ogółem		216,3	219,3	226,2	6,9	3,1	305,6
	w tym specjalistyczne usługi opiekuńcze		144,4	146,9	151,0	4,1	2,8	230,0
Zasiłek celowy na pokrycie wydatków na świad. zdrow.*	ogółem		3,7	3,6	3,3	-0,3	-8,3	3,3
	w tym dla osób bezdomnych		0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	1,8
Zasiłki celowe na pokrycie wydatków powstałych w wyniku zdarzenia losowego			1,2	1,1	1,1	0,0	0,0	1,1
Zasiłki celowe w formie biletu kredytowego			1,0	1,0	1,0	0,0	0,0	1,0
Sprawienie pogrzebu	ogółem		1,0	x	x	x	x	x
	w tym osobom bezdomnym		1,0	x	x	x	x	x
Zasiłki specjalne celowe			2,3	2,4	2,5	0,1	4,2	2,5
Pomoc na ekonomiczne usamodzielnienie	w naturze		0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
	zasiłki		0,0	0,0	0,0	1,0	0,0	1,0
	pożyczka		0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Odpłatność gminy za pobyt w DPS			10,3	10,5	10,3	-0,2	-1,9	10,2

* Osobom niemającym dochodu i możliwości uzyskania świadczeń na podstawie przepisów o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych.

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania *MRPiPS-03* za lata 2018-2020.

Tabela 44. Przeciętna kwota świadczeń na osobę, której decyzją przyznano świadczenie w ramach realizacji zadań własnych gmin - województwo śląskie i Polska, lata 2018-2020.

Wyszczególnienie				Śląskie					Polska 2020	
				lata			zmiana w latach 2019-2020			
				2018	2019	2020	n	%		
Ogółem				4 646	5 319	5 958	639	12,0	4 666	
W tym:	Zasiłki stałe	ogółem		4 742	5 081	5 212	131	2,6	5 492	
		w tym przyznane dla osoby:	samotnie gospodarującej	5 155	5 518	5 592	74	1,3	5 872	
			pozostającej w rodzinie	2 481	2 474	2 621	147	5,9	2 831	
	Zasiłki okresowe	ogółem		1 656	1 697	1 842	145	8,5	2 092	
		w tym przyznane z powodu:	bezrobocia	1 815	1 827	1 982	155	8,5	2 266	
			długotrwałej choroby	878	986	1 121	135	13,7	1 350	
			niepełnosprawności	825	946	979	33	3,5	1 096	
			możliw. utrzym. lub nabycia upr. do świad. z innych syst. zab. społ.	658	781	796	15	1,9	1 071	
			z innego powodu	1 090	1 199	1 361	162	13,5	1 524	
	w tym kontynuowane niezależnie od dochodu na podst. art. 38 ust. 4a i 4b	374	3 052	410	-2 642	-86,6	821			
	Schronienie	ogółem		4 558	4 949	5 815	866	17,5	5 630	
		w tym:	w schronisku dla osób bezdomnych	x	x	5 946	x	x	5 928	
			w schronisku dla osób bezdomnych z usługami opiekuńczymi	x	x	13 527	x	x	9 608	
			w ogrzewalni	x	x	564	x	x	959	
			w noclegowni	x	x	3 159	x	x	3 394	
	Posiłek	ogółem		649	655	725	70	10,7	579	
		w tym dla dzieci		484	469	448	-21	-4,5	366	
	Ubranie				150	168	223	55	32,7	168
	Usługi opiekuńcze	ogółem		3 639	3 802	4 308	506	13,3	6 312	
		w tym specjalistyczne usługi opiekuńcze		2 707	3 106	3 530	424	13,7	5 287	
	Zasiłek celowy na pokrycie wydatków na świad. zdrow.*	ogółem		384	425	471	46	10,8	537	
		w tym dla osób bezdomnych		0	0	0	0	0,0	358	
	Zasiłki celowe na pokrycie wydatków powstałych w wyniku zdarzenia losowego				3 332	3 386	4 070	684	20,2	2 697
	Zasiłki celowe w formie biletu kredytowego				55	29	65	36	124,1	38
	Sprawienie pogrzebu	ogółem		2 121	x	x	x	x	x	
		w tym osobom bezdomnym		2 216	2 495	2 397	-98	-3,9	2 789	
	Inne zasiłki celowe i w naturze ogółem	ogółem		1 113	1 096	1 091	-5	-0,5	1 158	
w tym zasiłki specjalne celowe		605	634	610	-24	-3,8	648			
Zasiłki celowe przyznane niezależnie od dochodu na podstawie art. 39a ust. 1 i 2				60	50	0	-50	-100,0	293	
Pomoc na ekonomiczne usamodzielnienie	ogółem		0	0	0	0	0,0	333		
	w tym:	w naturze	0	0	0	0	0,0	0		
		zasiłki	0	0	0	0	0,0	333		
		pożyczka	0	0	0	0	0,0	0		
Odpłatność gminy za pobyt w DPS				24 744	27 078	27 996	918	3,4	28 045	

* Osobom niemającym dochodu i możliwości uzyskania świadczeń na podstawie przepisów o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych.

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania MRPiPS-03 za lata 2018-2020.

Tabela 45. Przeciętna wysokość świadczeń przyznanych w ramach realizacji zadań własnych gmin - województwo śląskie i Polska, lata 2018-2020.

Wyszczególnienie			Śląskie					Polska 2020	Śląskie / Polska (w %)
			lata			zmiana w latach 2019-2020			
			2018	2019	2020	n	%		
Zasiłki stałe	ogółem		485,12	516,57	512,57	-4,00	-0,8	535,45	-4,3%
	w tym przyznane dla osoby:	samotnie gospodarującej	522,37	552,99	543,29	-9,70	-1,8	566,04	-4,0%
		pozostającej w rodzinie	299,40	299,43	306,33	6,90	2,3	314,37	-2,6%
Zasiłki okresowe	ogółem		296,93	306,96	314,26	7,30	2,4	346,02	-9,2%
	w tym przyznane z powodu:	bezrobocia	337,09	350,35	358,27	7,92	2,3	383,17	-6,5%
		długotrwałej choroby	281,10	301,82	304,16	2,34	0,8	321,95	-5,5%
		niepełnosprawności	170,27	176,42	172,49	-3,93	-2,2	184,09	-6,3%
		możliw. utrzym. lub nabycia upr. do świad. z innych syst. zab. społ.	297,22	344,97	325,68	-19,29	-5,6	362,06	-10,0%
		z innego powodu	312,07	331,72	351,62	19,90	6,0	376,58	-6,6%
Schronienie	ogółem		27,46	29,11	x	x	x	x	x
	w tym:	w schronisku dla osób bezdomnych	x	x	503,51	x	x	562,98	-10,6%
		w schronisku dla osób bezd. z usług opiek.	x	x	1 759,60	x	x	994,36	77,0%
		w ogrzewalni	x	x	32,16	x	x	29,10	10,5%
		w noclegowni	x	x	33,43	x	x	32,77	2,0%
Posiłek	ogółem		5,25	5,51	6,91	1,40	25,4	6,74	2,5%
	w tym dla dzieci		4,34	4,56	5,84	1,28	28,1	5,40	8,1%
Ubranie			103,13	111,00	111,28	0,28	0,3	108,51	2,6%
Usługi opiekuńcze	ogółem		16,82	17,34	19,04	1,70	9,8	20,65	-7,8%
	w tym specj. usługi opiekuńcze		18,75	21,15	23,38	2,23	10,5	22,99	1,7%
Zasiłek celowy na pokrycie wydatków na świadczenia zdrowotne*	ogółem		104,61	116,92	144,88	27,96	23,9	161,46	-10,3%
	w tym dla osób bezdomnych		0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	204,29	-100,0%
Zasiłki celowe na pokrycie wydatków powstałych w wyniku zdarzenia losowego			2 852,78	3 096,51	3 585,67	489,16	15,8	2 351,22	52,5%
Zasiłki celowe w formie biletu kredytowego			55,00	28,50	65,00	36,50	128,1	23,44	177,3%
Sprawienie pogrzebu	ogółem		2 121,33	2 286,15	2 381,89	95,74	4,2	2 659,05	-10,4%
	w tym osobom bezdomnym		2 216,11	2 494,70	2 396,76	-97,94	-3,9	2 788,96	-14,1%
Zasiłki specjalne celowe			260,45	263,68	246,00	-17,68	-6,7	257,45	-4,4%
Pomoc na ekonomiczne usamodzielnienie	w naturze		0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
	zasiłki		0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	333,33	-100,0%
	pożyczka		0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Odpłatność gminy za pobyt w DPS			2 400,98	2 585,78	2 711,89	126,11	4,9	2 756,50	-1,6%

* Osobom niemającym dochodu i możliwości uzyskania świadczeń na podstawie przepisów o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych.

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania *MRPiPS-03* za lata 2018-2020.

Tabela 46. Wydatki na pomoc mającą na celu życiowe usamodzielnienie i integrację ze środowiskiem* - województwo śląskie i Polska, lata 2018-2020.

Wyszczególnienie		Śląskie					Polska 2020	Śląskie / Polska (w %)		
		lata			zmiana w latach 2019-2020					
		2018	2019	2020	n	%				
Ogółem	kwota (w zł)	983 126	898 009	643 717	-254 292	-28,3	4 404 994	-85,4		
	kwota na 1 mieszkańca (w zł)	0,22	0,20	0,14	-0,06	-30,0	0,11	27,3		
W tym:	pomoc pieniężna na usamodzielnienie	liczba świadczeń	42	37	21	-16	-43,2	208	-89,9	
		kwota świadczeń	141 872	145 967	82 861	-63 106	-43,2	766 852	-89,2	
		przeciętna wys. świad. (w zł)	3 377,90	2 945,05	3 945,76	1 000,71	34,0	3 686,79	7,0	
	pomoc pieniężna na kontynuowanie nauki	liczba świadczeń	1 453	1 185	914	-271	-22,9	5 701	-84,0	
		kwota świadczeń	749 220	600 066	483 861	-116 205	-19,4	3 007 287	-83,9	
		przeciętna wys. świad. (w zł)	515,64	506,38	529,39	23,01	4,5	527,50	0,4	
	uzyskanie odpowiednich warunków mieszkaniowych	ogółem	liczba świadczeń	30	109	12	-97	-89,0	112	-89,3
			kwota świadczeń	10 109	8 451	1 708	-6 743	-79,8	47 132	-96,4
			przeciętna wys. świad. (w zł)	336,97	77,53	142,33	64,80	83,6	420,82	-66,2
		w tym w mieszkaniu chronionym	liczba świadczeń	30	109	12	-97	-89,0	29	-58,6
			kwota świadczeń	10 109	8 451	1 708	-6 743	-79,8	3 207	-46,7
			przeciętna wys. świad. (w zł)	336,97	77,53	142,33	64,80	83,6	110,59	28,7
	pomoc na zagospodarowanie w formie rzeczowej	liczba świadczeń	37	50	29	-21	-42,0	191	-84,8	
		kwota świadczeń	81 925	143 525	75 287	-68 238	-47,5	583 723	-87,1	
		przeciętna wys. świad. (w zł)	2 214,19	2 870,50	2 596,10	-274,40	-9,6	3 056,14	-15,1	

* Dla osób opuszczających: specjalne ośrodki szkolno-wychowawcze, specjalne ośrodki wychowawcze, młodzieżowe ośrodki wychowawcze, młodzieżowe ośrodki socjoterapii zapewniające całodobową opiekę, domy pomocy społecznej dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych intelektualnie, domy dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży, schroniska dla nieletnich, zakłady poprawcze.

Źródło: 1) Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania *MRPiPS-03* za lata 2018-2020, 2) Główny Urząd Statystyczny, Bank Danych Lokalnych, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.